

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SOĞUK BARIŞ

**ABD, Almanya ve Japonya
arasındaki hegemonya savaşı**

JEFFERY E. GARTEN

Türkçesi: Yavuz Alogan

SARMAL YAYINEVİ

Babali cad. Pak Han No: 16/4 Cağaloğlu - İstanbul

Tel: 522 45 78 - 512 70 20 Fax: 522 45 78

Yazarı :Jeffrey E. Garten

Türkçesi :Yavuz Alagon

Birinci Baskı :Ekim 1994

© 1994 Soğuk Barış

Kesim Ajans - Türkiye

Türkçe yayın hakları Sarmal Yayınevi

Kapak : Aylin Kılıç

Dizgi :Sarmal Dizgievi

Baskı : Kayhan Ofset, Lacin Ofset

JEFFREY GARTEN

**SOĞUK
BARIŞ**

**ABD., Almanya ve Japonya Ara-
sındaki Hegemonya Savaşı**

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskıya Önsöz.....	7
Teşekkür.....	15
Önsöz.....	17
Giriş.....	19
I . Eski Varsayımların Geçersizliği.....	37
II . Amerikan Düşüncesinde Almanya ve Japonya.....	61
III . Farklı Tarihsel Miraslar.....	91
IV . Farklı Kapitalizm Türleri.....	123
V . Açık Toplumlara Karşı Kapalı Toplamlar.....	149
VI . Bölünen Dünya.....	177
VII . Önderlik Boşluğu.....	207
VIII . Amerikan Düşüncesinde Amerika.....	239
Kaynakça	

İ K İ N C İ B A S K I Y A Ö N S Ö Z

Nisan 1992'de Soğuk Barış'ı ilk baskı için son kez gözden geçirirken, dünyanın şaşırtıcı bir hızla değışmekte olduğı unu ve olayların bu kitapta vardığı m üç temel sonucu hızla test edeceğ ini biliyordum. Bu temel sonuçlardan ilki, Soğ uk Savaş'tan sonra Amerika'nın oynayacağı ı rolle ilgiliydi. Bu konuda en önemli düşünce çerçevesini, bu ülkenin Japonya ve Almanya ile olan ilişkileri oluşt turuyordu. Birleşik Devletler'in sadece ticaret ve maliye alanında değ il, barışın korunması için müttefikleriyle yük paylaşımında da meydan okumalarla karşılaşacağı nı, öne sürdüm. Vardığı m ikinci sonuç, Washington, Tokyo ve Berlin arasındaki bağ ların, özellikle ortak askeri düşmanın ortadan kalkmasıyla birlikte muazzam gerilimlere maruz kalacağı ıydı. üimdiki şiyasetler devam ederse, diyordum, giderek artan bir bölünme ve çatışma bekleyebiliriz. Nihayet, Amerika'nın ittifakı yeniden canlandırmak için Almanya ve Japonya'yla yapılacak çalışmalarla önderlik etmesi gerektiğı ini belirtiyordum. Bu, diplomasi yeteneğ inden daha fazlasını, Birleşik Devletler içinde, ülke ekonomisini yeniden yapılandırmak ve pek çok derin toplumsal sorunu ele almak için önemli değ işiklikleri gerektiriyordu. Bu türden yeniden inşanın Amerika'nın dünya pazarlarındaki rekabet gücünü artırmak için önemli olacağı nı öne sürüyordum. Bu ülkenin refah içinde, güvenli ve itibarlı olmaya devam etmesi ancak bu şekilde mümkün olabilirdi. Bu kitabın ilk baskısı yapıldıktan sonra pek çok olay meydana geldi, ancak temel tezlerimin bugün de o zamanki kadar geçerli olduğı una inanıyorum. Japonya ve Almanya'nın Amerikan çıkarları bakımından taşıdığı ı önem 1992 yılının uzun başkanlık kampanyası sırasında kanıtlandı. Başkan Clinton genelde ekonomik yeniden canlanmayı vurguladığı ı için kazandı. "Küresel piyasasının yeni gerçeklikleri," yüksek ücretli işleri koruma ve yeni işler yaratma gereğ i üzerinde durdu. Onu endişelendiren rekabet kesinlikle Meksika, Çin ya

da Rusya'dan gelmiyordu. Clinton dikkatleri, kamu sektörü, özel sektör ve iş ilişkilerinin Amerika'dakinden daha işbirlikçi bir kapitalizm türünü yansıttığı uluslara çekerken verdiği örnekler, İtalya, Norveç ya da Hindistan değildi. Dış politika vurguları, daha fazla çok yönlü işbirliği ihtiyacını, Amerika'nın tek başına hareket etmemesi gerektiğini ortaya koyuyordu. Daha fazla bağıllık beklediği uluslar, açıktır ki, ne Büyük Britanya ne de Fransa idi. Her iki ülke de Körfez Savaşı sırasında Birleşik Devletler'i kararlı biçimde desteklemişlerdi. Başkan, ancak sınırlı yardım sağ layabilecek Suudi Arabistan ya da Tayvan gibi bölgesel güçleri de kastetmiyordu. Hayır, bütün bu örneklerde üstü kapalı ya da çoğu kez açık biçimde kastettiği ülkeler, Soğuk Savaş sonrası dönemin Amerika'dan sonra gelen iki büyük güç kaynağı, Japonya ve Almanya idi.

1992 yılı boyunca olaylar, Amerika, Japonya ve Almanya arasındaki işbirliğinin azalması yönünde gelişti. O yılın yaz başlarında üç Büyükler, onlara böyle diyoruz, Rio de Janeiro'da toplanan Yeryüzü Zirvesi'nde çevrenin korunması konusunda farklı siyasal tutumlar aldılar. Farklılıklar özellikle etkileyiciydi, çünkü her ulus bu konferansa yıllarca hazırlanmıştı ve çevre sorunu Soğuk Savaş'tan sonra dış politikanın en ayırt edici konularından birini oluşturmuştu. Bir yıl sonra, Münich'te yapılan yıllık ekonomi zirvesinde üç Büyükler küresel resesyonu nasıl durduracakları konusunda anlaşmaya varamadılar. Birbirini izleyen üç yıl boyunca, anlaşmazlıklar ve önemli meselelerde birlikte hareket etme yeteneksizliği sürdü. Gene 1992 yılında, önemli ticari müzakerelerin yapıldığı Uruguay Turu önemini kaybederken, üç Büyükler'in hiç bir şey yapmadıkları görüldü. Gerçi müzakereler 1993'te sona erecekti ama bizzat ticaret sisteminin kuralları hakkında anlaşmazlıklarla nitelenen bu altı yıllık maraton, küresel ekonomik işbirliğinin ne kadar hassas hale geldiğini yansıtacak. Nihayet, Washington, Tokyo ve Berlin eski Yugoslavya'da erkeklerin, kadınların ve çocukların kitle halinde boş azalanmalarını durdurmak için hiçbir şey yapmadı. Bu hareketsizlik, NATO'yla, önceki Batı Avrupa güvenlik örgütleriyle ve Birleşmiş Milletler'in barış çabalarıyla adeta alay etmek anlamına geliyordu. Bu kuruluşlar üç Büyükler'in desteklemek durumunda oldukları kolektif güvenlik örgütleriydi.

Bu üzücü diplomatik sicilin ötesinde, üç ülkenin her birinin kendi iç siyasetleri gelecek endişesini haklı çıkaran daha ileri düzeyde kanıtları ortaya koydu. Birleşik Devletler iç ve uluslararası meseleler arasındaki dengenin, gerçekçi olmayan ve tehlikeli bir biçimde ülke içi meselelerde odaklaştığı bir başkanlık seçimi yaşadı. Bill Clinton, haklı olarak, ülke içinde pek çok şey yapmak gerektiğini kabul ediyor, ancak çoğu kez iç siyasetlere öncelik vereceğini izlenimini yaratıyordu. Japonya'da kabineyi ve yönetimdeki liberal demokratik

partiyi sarsan büyük skandallar önümüzdeki yıllarda Tokyo'nun dışı yönelik her türlü siyasetini olumsuz yönde etkileyecek. Almanya da bir o kadar ülke içi sorunlar üzerinde odaklaşacak. Doğ u Avrupa'dan gelen muazzam göçmen akını büyük bir sorun haline gelirken, bazı kentlerde görülen yaygın neo-Nazi şiddet hareketleri sonbaharda tırmanmaya başladı. Bu arada birleşmenin yüksek maliyeti Bundesbank'ı, ülke dışında yaratacağı sorunları dikkate almadan faiz oranlarını çok yüksek düzeylere çıkarmaya yöneltti. Alman merkez bankasının bu eylemi, Ekim ayı başında, Avrupa ekonomik ve siyasal işbirliği inin geçerliliği hakkında sorulara yol açarak, Avrupa parasal işbirliği inin çöküşüne yol açtı. Ortaya atılan sorular, Avrupa Topluluğu u'nun Maastrich Antlaşması'nı, planlandığı gibi, 1992'nin sonunda onaylamayı başaramayışında özetlendi.

1993 başlarken, üç uluslararası kriz Tokyo ve Berlin'in Washington'la yeni bir çatışmaya girdiğini gösterdi. Amerika Somali'deki milyonlarca insanı beslemek için muazzam bir insani yardım kampanyası başlattı. Öte Yandan Washington ve koalisyon ortakları bir kez daha Saddam Hüseyin'le karşı karşıya geliyorlardı. Ve eski Yugoslavya'ya müttelik müdahalesini bir biçimde artırmak mümkün görünüyordu. Bütün bu örneklerde, Japonya ve Almanya hemen hiç bir yerde görünmezken Amerika süpergüç rolünü tek başına oynuyordu -ya da oynayacaktı. 1991'de yaşanan Körfez Savaşı sırasında aynı sorular bir kez daha ortaya çıktı: Neden Japonya ve Almanya çek imzalayacak yerde, fiziksel riske maruz askeri birlikler göndererek daha fazla yük taşıyorlar? Kuşkusuz, her ulus uluslararası barışın korunmasına katılım yönünde daha ileri düzeyde hareket ediyor, örneğin Japonya Kamboçya'ya, Almanya Somali'ye bir miktar asker gönderiyordu. Ancak bu önlemler, söz konusu ülkelerin dünya topluluğu u içinde taşıdıkları öneme kıyasla oldukça mütevazı kalıyordu ve kuşkusuz bu iki ulus daha çok şey yapmaları için Birleşik Devletler'in sürekli baskısı altında kalacaklardı.

Amerika için askeri yükün paylaşılması meselesi, dünya polisi olmanın getireceği maliyeti yüklenmek istememenin ötesindeydi. Amerikalılar, ülkenin iki önemli ticari rakibi küresel siyasal ve güvenlik yüklerinden kurtulmuş olacak kendi ekonomileri üzerinde yoğunlaşırken, dış sorunlar için bu kadar çok zaman, para ve çaba harcamak istemiyorlardı. Benim görüşüm daima, Amerikalıların bu çarpı sorumluluk bölüşümünden duydukları hoşnutsuzluğu un, Birleşik Devletler ülke dışına askeri birlik göndermek zorunda kaldıkça, daha da artacağı şeklinde olmuştur. Ayrıca, bu eşitsiz askeri yük bölüşümünün yol açtığı düşüncüklüğü kolayca ekonomik alana aktarılabiliyor ve Birleşik Devletler'in küresel ekonomik rekabete çok daha ulusçu yaklaşmasına yol açabiliyordu.

Bu talihsiz bir sonuç olacaktı, çünkü 1993'ün başındaki ekonomik tablo yeterince kötüydü zaten. Amerikan ekonomisi yukarıya doğru çekiliyor gibiydi,

fakat ılımlı büyümeye dönüş bile, tasarruf, yatırım, eğ itim, sağ lık, yoksulluk ve suç gibi bu kitapta uzun uzadıya tartışacağı ımız uzun vadeli sorunları çözmeyecekti. Amerika'nın kendi içinde yeniden yapılaşmasının, Clinton'lı yılların daha başından itibaren doğ ru siyasetlerin izlenmesi halinde, en iyi durumda on yıl alacağı na inanıyorum. Bu arada Japonya ve Almanya bu yılın başlarından itibaren ciddi bir resesyona doğ ru çekiliyorlar. Japon bankalarının verdiğ i bunca ödenmesi şüpheli borca ve Almanya'nın en azından önümüzdeki birkaç yıl doğ u ülkelerine 100 milyar \$ akıtmak zorunda oluşuna bakılırsa, burada da kes-tirme çözümler olmayacaktır.

Üç Büyükler'in kümülatif ekonomik gerilimleri küresel ekonomide yeni baskılar yaratacaktır. Son on beş yılın büyük bir bölümünde geçerli olan modele göre Washington, bir kez daha, ne tür önlemler gerekiyorsa bir an önce alınması için müttetiklerine baskı yapacaktır. Ne var ki, bu kez Amerika'nın taleplerinde daha katı olacağı ı kesindir, çünkü bu kez kendi ekonomik büyümesi için ihracata -dolayısıyla ülke dışı çalışma koşullarına- daha çok bağ ımlıdır. Clinton yönetiminin, beklendiğ i gibi, seçilmiş endüstri dallarını geliştirmek ve savunmak için daha saldırgan bir sanayi politikası izlemesi halinde, şiddetli ticari baskılar olacaktır. Parasal istikrarsızlık da artıyor, ancak şu ana kadar üç Büyükler para cephesinde hiç bir etkin çaba göstermediler. Avrupa paralarını kuşatan karışıklık ve Avrupa topluluğ unun küresel pakt gerçekleşmeden önce kendi sorunlarını en azından bir düzene koyma gereğ i, bu alanda ilerleme şansını zayıflatıyor. Geçmişte Soğ uk Savaş'ın askeri ittifakı, ticari ve mali alanda işbirliğ i başarısızlığ ının siyaset alanına yansımaları sınırlıyordu. O günler geride kalmıştır.

Bu sorunların hiç biri aşılmaz değ ildir, ancak hep birlikte ele alındıklarında bunlar korkunç bir meydan okumayı temsil ediyorlar. Aslında kaygılanmak için en büyük sebep, Washington, Tokyo ya da Berlin'de -bir bütün olarak üç Büyükler bir yana- gelişmekte olan bu ihtilaflı ve öndersiz durumla başa çıkmak için hiç bir stratejinin bulunmamasıdır. Her ulusun tıpkı 1930'lardaki gibi kendi başının çaresine bakmak durumunda olduğ u bir ortam söz konusudur. Sorun bu üç hükümetin ilerdeki tehlikeleri görmemeleri değ ildir, başını kuma gömme yaklaşımının siyasal sonuçlarından habersiz olmaları da değ ildir. Sorun, kendi iç kaygılarına gömülmüş olmaları ve oluşum halindeki daha geniş uluslararası sorunları denetim altına almak için ne yapacaklarını bilememeleridir.

Bu ortamda Üç Büyükler'e ancak Amerika önderlik edebilir. Bu kitapta belirtilen nedenlerden ötürü Japonya ya da Almanya'nın dünya önderleri olmalarını beklemek gerçekçi değ ildir. Anlatabildiğ im kadarıyla Amerika hala kendi ekonomik umutlarını canlandırabilecek ve, ötekilere dürüst ve yardımcı

bir el uzatabilecek istek ve kapasiteye sahiptir. Bunun kuşkusuz pek çok şartı vardır.

Soğ uk Savaş' yayımlandığı anda basında pek çok yorum çıktı. ölkeyi iki kez baştan sona katetme fırsatı buldum. Farklı izleyiciler karşısında konuşmalar yaptım, dinleyici ve izleyicilerin sorular sordukları en az yirmi radyo ve televizyon programına katıldım. Japon ve Alman yurttaşlardan da pek çok yorum aldım.

Belki de en sık tekrarlanan yorum, dünyaya öç Büyükler'in gözlükleriyle bakışımın, görüş alanımı çok daraltabileceği şeklindeydi. Çin ne olacaktı? Bu ülke kısa süre içinde bir süpergüç olamaz mıydı? Ya Avrupa'nın geri kalan kısmı? Almanya, Avrupa Topluluğu u'na çözülmez bağ larla bağ lı değ il miydi? Meksika, Brezilya, Endonezya ve Hindistan bu tablo içinde nereye yerleştirilecekti? Bu yorumlarda doğ ruluk payı var, kuşkusuz; dünya elbette Amerika, Japonya ve Almanya'dan daha büyük. Ne var ki, Soğ uk Barış'ın ele aldığı dönem, sadece 1990'lı on yılları kapsıyor ve bu çerçeve içinde Çin bir süpergüç olmayacak, Avrupa Topluluğu u Almanya'ya hakim olacak kadar güçlenmeyecek (bence bunun tam tersi olacak) ve öteki ulusların hiç biri, pek çok bakımdan Amerika, Japonya ve Almanya kadar önem kazanmayacaklar. Kesinlikle bu ülkelerin hiç biri günümüzün en önemli iki sorunu bakımından çok önemli olmayacaktır. Bu sorunlar dünya ekonomisinin yönetimi ve kolektif güvenlidir. Ve öteki ulusların hiç biri, ticaret, maliye ve küresel rekabetin kuralları üzerinde böylesine büyük bir etki yaratarak Amerika'nın iç ekonomisini böylesine derin biçimde etkilemeyecektir. Ne de hiç biri meslek eğ itimi ya da işçi- işveren ilişkilerinde model olabilecek, örnek alınacak bir konumda olacak. Benim argümanım, sadece Japonya ve Almanya'nın Birleşik Devletler için sorun oluşturdıkları ya da dünyada sadece öç Büyükler'i hesaba katmak gerektiği değ il, bu ülkeler arasında sağ lanacak işbirliği derecesinin bütün uluslararası sorunlar için belirleyici bir önem taşıdığı ıdır.

Sık sorulan ikinci bir soru, Japonya ve Almanya'nın gücünü abartırken, Amerika'nın konumunu azımsayıp azımsamadığı ındır. Japonya ve Almanya'daki resesyonlar Soğ uk Barış' 1992 baharında baskıya girerken başlıyor ve izleyen aylarda yeni göstergeler Amerika'nın rekabetçi konumunun iyileşmeye başladığını ortaya koyuyordu - anonim sektördeki kapsamlı yeniden yapılanmanın, daha yüksek üretkenlik düzeylerinin ve önceki yıllarda daha zayıf bir doların yarattığı ı ihracatı uyarma etkisinin bir sonucu olarak.

Bu sorulara, geçici gelişmelerle uzun vadeli yapısal trendleri birbirine karıştırmamak gerektiği i, karşılığı nı verdim. Bu kitapta, bu toplumların her birini itibarlı kulan şeyin ne olduğu unu bulmak için yüz yıl kadar geriye gidiyorum.

Bu tarihsel perspektiften hareketle -Japonya'nın doğ al felaketlerden, savaşın yol açtığı yıkımdan ve petrol, ticaret ve para şoklarından nasıl sıyrılabilmiş ini açıklayan bir perspektif- Japonya'nın şimdiki sorunlarından kurtulacağını ve bunun oldukça kısa bir süre içinde gerçekleşeceğini umuyorum. Almanya'ya gelince, tarih burada da şaşırtıcı bir yenilenme yeteneğinin var olduğunu gösteriyor ve kuşkusuz Federal Cumhuriyet zamanla, birleşik bir ulus içinde yeni bir ekonomik güç haline gelecek şekilde doğ u eyaletlerini yeniden yapılandıracaktır - en ileri teknoloji ve en yüksek düzeyde eğ itilmiş iş gücü sayesinde. Bu gelişme pek çok insanın umduğu undan biraz daha çok zaman alabilir.

Birleşik Devletler'e gelince, umarım iyimserler haklıdır ve Amerikan endüstrisi yeniden canlanmaktadır. Böyle olsa bile, IBM, General Motors ve American Express'in ortaya koyduğu gibi, büyük sorunlar var olmaya devam ediyor. Fortune 500 firmaları iş gücünü azaltırken ve askeri-endüstriyel sektör daralmaya devam ederken, yüksek işsizlik düzeyi muhtemelen devam edecektir. Ayrıca Amerika sanayileşmiş dünyanın en düşük tasarruf ve yatırım oranlarına, en zayıf işçi eğ itim sistemine ve ağır toplumsal sorunlara -uyuşturucu kullanımı, çocuk yoksulluğu ve kent sorunları- sahiptir. Gelecekte Amerikan ekonomisinin performansını uzun süre azaltmamaları için bütün bu sorunların dikkatle ele alınması gerekir.

Bazı okurlar eski Sovyetler Birliği konusundaki anlaşmazlık potansiyelini yeterince tartışmadığını işaret ettiler. Aslında Rusya'yı ve öteki cumhuriyetleri daha geniş ele almak istemedim, çünkü bu bölgede olaylar çok hızlı geliyordu. Bir gün Mihail Gorbaçov Batı'nın sevgilisi oluyor, ertesi gün bir darbeyle devriliyor ve birkaç gün içinde geri geliyor, bu arada Boris Yeltsin iktidarı alıyordu. Bu bölgedeki karışıklıkların daha başında olduğunu kabul ediyorum ve inanıyorum ki, son birkaç yıla bakıldığında, Amerika, Japonya ve Almanya, ekonomik yardımın miktarı, bölgesel ve etnik savaşlara müdahalenin biçimi ve zamanı, nükleer reaktörlerin dağılmasından kaynaklanan tehlikelerin önlenmesi ve Rusların öteki uluslara silah satışlarını durdurma çabaları gibi sorunlar karşısında sergilenen yaklaşımlara kolayca eşgüdüm sağlayamayacaklardır.

Son birkaç aydır yaşanan olayların -ekonomik işbirliğinin geliştirilmesinde başarısızlık, dünyanın çeşitli bölgelerinde artan askeri gerilimler, Öç Büyükler'in önderliklerinde görülen tutuculaşma ve içe kapanma eğ ilimleri, Bill Clinton'ın seçilmesi- ortaya koyduğu gibi, Amerika, Japonya ve Almanya'nın önümüzdeki yıllarda izleyeceği gündem her zamankinden daha açıktır. Bir Yeni Dünya Düzeni'ni, daha bu düzen kurulmadan ilan ettiği için Başkan George Bush'la alay edildi. Ancak Bush bir konuda haklı çıktı: Öç Büyükler'in Soğ uk Savaş sonrası dünyayı yönetecek

bütün bir ekonomik ve askeri düzenlemeler setini yeniden düşünmelerine büyük ihtiyaç vardır. Berlin Duvarı'nın yıkılışından üç yıl sonra, bu konuda bu kadar az şey yapılmış olması şaşırtıcıdır. Yeni bir eşgüdümlü ekonomik yönetim ve kolektif güvenlik sistemi kurmak için tek bir süpergücün kendi fikirlerini masanın üzerine koymasının yeterli olmayacaktır. Japonya ve Almanya'nın şu ya da bu biçimde onaylamaları gerekecektir; yeni dünya düzeninin kendi çıkarlarına uygun olduğu konusunda ikna edilmeleri, bu düzeni var güçleriyle desteklemeye istekli olmaları gerekecektir. Öç Büyükler arasındaki derin tarihsel, ekonomik ve jeopolitik perspektif farklılıkları açısından bakıldığında, gerçek bir düşünce birliği muazzam bir güç oluşturacaktır. Bence Amerikan dış politikasının en yüksek önceliği budur. Görevi devralan yeni Amerikan başkanının, ülke içindeki yasama kurumlarına ve bölgesel siyasal krizlere saplanıp kalmayacağını, dünya düzeni ve refah için inşa edilmesi gereken yeni mimari üzerinde odaklaşacağını umuyorum.

Bill Clinton'ın seçilmesiyle birlikte Amerika, kendisini Amerikan ekonomisinin yenilenmesine ve böylece Amerika'nın güç ve etkinliği inin pekiştirilmesine adanmış erkek ve kadınlardan oluşan yeni bir grubun ellerindedir. Bunlar yeni bir önderler kuşağı temsil ediyorlar. Bu kuşağı, Japonya ve Almanya'nın Birleşik Devletler'in saldırgan askeri rakipleri oldukları döneme dair anıları en azından bulanıktır. Bu iki yanı keskin bir kılıçtır. Bir yandan Amerikan yönetimi Tokyo ve Berlin ile geçmişin psikolojik yükleri olmaksızın ilişki kurabilecek özgürlüğe sahiptir. Ama öte yandan tarihi bilmemek bu tarihi silmez. Theodor Roosevelt'ten bu yana her başkan gibi Bill Clinton da Amerika'nın Japonya ve Almanya'ya bazen iyilik bazen kötülük getirecek şekilde, ama kopmaz biçimde bağlı olduğu umu görecektir. Bu iki ulusun endüstriyel hegemonya ve siyasal nüfuz alanlarında Amerika'ya yönelik büyük bir meydan okumayı temsil edeceğini keşfedecektir. Herhangi bir başka ulustan çok, Japonya ve Almanya'yla etkin biçimde uğraşmak için, ekonomik ve güvenlik politikaları arasında dikkatli bir eşgüdümün yanı sıra, iç ve dış siyaseti kaynaştırmak gerektiğini görecektir. Başarılı olması halinde Clinton, ülke içindeki sorunları ele almak ve Birleşik Devletler'i dışarda önderlik edecek konuma getirmek için gerekli olan kritik adımı atmış olacaktır.

Bu meydan okumalara karşı alacağı tutum yeni yönetimin enerjisini ve becerilerini sınayacaktır. Ve bir yüzyıldır geçerli olduğu gibi, Japonya ve Almanya, Amerika'nın en gizli korkularını açığa çıkaracak ve en ateşli umutlarını yükseltecektir.

Mart 1993

TEŞEKKÜR

Bu kitabı yazarken pek çok kişiden yardım gördüm. Hepsine tam olarak nasıl teşekkür edeceğim, bilemiyorum. Richard Moose, Peter Wolf, Vincent Mai, Anthony Lake, Kent Harrington, Henry Boettinger, Steve Nagourney ve Roger Altman ilk taslakları okudular. Steven Blank, Sherle Schweninger ve Hans Decker projenin daha sonraki aşamalarında bana çok değerli tavsiyelerde bulundular. Edward Tivnan süreç boyunca bana yardımcı oldu. Ancak yakın bir kardeşin yapabileceği şekilde eleştiren ve moral destek veren Allan Garten da çok yardımcı oldu. Asia Society, Carneige Council on Ethics and International Affairs, Foreign Policy Association, European Community Chamber of Commerce ve Princeton University's Woodrow Wilson School of Public ile International Affairs'in yönetmenlerine de bana fikirlerimi sınamak için forumlarda konuşma olanağı sağladıkları için müteşekkirim. Twentieth Century Fund'un başkanı Richard Leone ile aynı kuruluşun yayınlar direktörü Beverly Goldberg, proje boyunca iyi birer dost ve danışman oldular. Gene aynı kuruluştan Carol Straus ve Times Book/Random House'dan Paul Golob editör olarak çok değerli katkıda bulundular. Gordon Goldstein, Tony Kayen ve Vincent Wagner geriplan enfornasyonu konusunda yardımcı oldular. Araştırma ve olguların gözden geçirilmesi konusunda Kyle Brandon'a özellikle çok şey borçluyum. Pauline Smith ilk günden son güne kadar el yazmalarını gözden geçirdi. Ve en önemlisi, karım Ina bana büyük cesaret verdi. Bu cesaret olmasaydı, bu kitabı bitirmek şöyle dursun, başlayamazdım bile.

Ekonomik ilerleme Amerikan deneyiminin ana temasını oluşturur. Aslında son on yıl içinde, ortak inançlarımızdaki özün, dar bir biçimde olsa da, hükümetlerin -bizimki ya da başka uluslarınki- müdahalesi olmaksızın özel servet edinme özgürlüğü olarak özetlenebileceği görülmüştür.

Yakın zamanlara kadar, ulusal hükümetimize düşen ortak ve nihai görevin komünizmin yenilgisini sağlamak olduğu konusunda bir konsensus vardı. Ancak bu mücadele, özellikle son aşamalarında, askeri olmaktan çok ekonomik bir yarışmaya dönüştü. Kolektivist ideolojiye hizmet edenlere karşı sürekli bir savaş veriliyor, bu arada muazzam bir küresel yıkım kapasitesi oluşuyordu. Ancak çabalarımızın asıl hedefi düşmanı yok etmek değil, daha çok onun savaşma cesaretini kırmak ve askeri rekabet kapasitesini ortadan kaldırmaktı. Bu konuda umduğumuzdan daha başarılı olduk, çünkü eski Sovyetler Birliği'nin maddi çöküşü bu yarışın muhtemel sonucuna dair en iyimser görüşümüzü bile aşmıştır.

Bu zaferin hemen sonrasında pek çok Amerikalı, kimin zafer kazandığını bir ölçüde gözden kaçırarak, her şeye kusur bulma duygusuna kapıldı. Aslında bunca riski göze alan ve bunca yükü sırtlayan bizlerin şeref konuyu olmamız gerekmez miydi? Ancak biraz İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Britanya ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Fransa gibi, yeni dünyadaki yerimiz hakkında pek çok soru ortaya çıkmaya başladı.

Nerede duruyoruz ve rakiplerimiz kim? Ayrıca biz bu yüzyılın büyük bir bölümünde eşsiz bir ekonomik güce ve dünyada belirli bir yere sahip olan rekabetçi (bazıları buna kibirli derler) bir halk değil miyiz? Bu güven artık bizi terk ediyor. Sanki dönüp dolaşıp aynı yere geldik; bir kez daha, eski hasımlarımız ve bazen de müttefiklerimiz olan Almanlar ve Japonlar'la karşı karşıya geliyoruz. Bu karşılaşma silahlı uluslar arasında, hatta, Sovyetler Birliği'yle olduğu gibi,

rakip ideolojiler arasında olmuyor. Buradaki konu sadece ekonomik üstünlük ve bazılarına göre, Amerika'nın ekonomik bağımsızlığıdır.

Siyasal önderlerimizin, iş dünyasındaki önderlerimizin ve hatta ortalama yurttaşın zihnini meşgul eden konu budur. Bütün yayın organları bundan söz ediyor. Aslında, dünyanın hala en büyük ekonomisine sahip olan ülkede alarm çanları çalıyor ve hatta, özellikle Japonya'dan gelen "haksız" uluslararası rekabete karşı bir öfke hissediliyor. Hayat tarzımızda, okullarımızda ve iş yerlerimizde meydana gelen toptan değ işiklikler, bütün bunların rekabetçi konumumuz üzerinde olumlu etki yaratacağı gerekçesiyle savunuluyor.

İzleyen sayfalarda, bir yatırımcı banker ve bu konularda pek çok yayını olan eski bir hükümet görevlisi, Jeffrey E. Garten, günümüzün bu büyük ulusal tartışmasını başlangıç noktası olarak alıyor. Ve bilinen argümanların ötesine geçerek, Birleşik Devletler, Almanya ve Japonya arasındaki yeni ilişkilerin ve farklı ticari stratejilerin gerçekliklerini araştırmaya yöneliyor. Garten'in sunduğu u enformasyon ve getirdiği i anlayış, yeni bir dünya için yeni siyasetler oluşturma yeteneğ imize önemli katkılar sağ layacaktır.

Bugünün manşetleri bu ekonomileri basit terimlerle belirleyenlere ve basit çareleri savunanlara aittir. Ekonomik rakiplerimizi tehditkar hasımlara dönüştüren, insana savaşı hatırlatan benzetmelerden geçilmiyor. Neredeyse ulusal seferberlik için savaş boruları çalınıyor. Garten yaşanmakta olan dramın farkında, ancak dikkatini daha yararlı biçimde, iş hayatında, günlük işlemlerde ve çokuluslu şirketlerde olup bitenleri anlama gereğ i üzerinde topluyor. Ekonomistlerin modellerinde çoğu kez ihmal edilen bu "değ işkenler" ekonomi tarihinin önemli determinantlarını oluşturuyor. Garten'in yaklaşımında daha çok zorluk, ama aynı zamanda daha çok gerçekçilik var. Yüz yüze geldiğ imiz meydan okumayı kavramaya çalışanlar için son derece değ erli bir analiz.

Richard C. Leone, Yirminci Yüzyıl Fonu Başkanı, 1 Nisan1992

GİRİŞ

Dünya düzeninin gelecekte neye benzeyeceğini bilmek istiyorsanız, aradığınız yanıtı, Moskova veya Varşova'da, Arap- İsrail çatışmasında veya küresel ticaret görüşmelerinde bulamazsınız. Bunun yerine, günümüzün en etkili üç ulusu, Amerika, Japonya ve Almanya arasındaki ilişkilere bakmanız gerekir. Soğuk Savaş sırasında bu uluslar arasındaki güç ilişkilerinin nasıl değiştiğini ve 1990'larda nasıl değişmekte olduğunu incelemeniz gerekir. Birleşik Devletler ile iki anahtar müttefiği arasındaki yüz yirmi yıllık tarihle, askeri ve ekonomik rekabetlerle, Japonların ve Almanların diktatörlük ve faşizmle dünyaya meydan okuyuşlarıyla, uzun ve kanlı İkinci Dünya Savaşıyla, Avrupa'daki katliam ve Asya'daki Japon vahşetiyle, Amerikan askeri işgalleriyle, Soğuk Savaş ittifakları ve şimdiki iktisadi gerilimlerle ve güvenlik alanındaki belirsizliklerle boğuşmanız gerekir.

Bu üç ülkenin günümüzdeki ayrı kişiliklerinin yanı sıra, çok farklı tarihsel mirasları üzerinde düşünürken, geleceğin bazı büyük sorunlarıyla -korumacılık, savunma ve ekonomik alanda ortak sorumluluklar, mülteciler hareketi, çevre güvenliği, yeni bölgesel ticaret bloklarının gelişmesi, küresel örgütlerde gerilimler- ilgili işbirliği ve çatışma ihtimallerini kestirebilirsiniz. Günümüzde her üç ülkenin uğraştığı iç sorunlar, her bir ulusun gelecekte uluslararası sahnede nasıl davranacağını gösterir. Japonya ve Almanya'yı ve onların şu son kırk beş yıl içinde, Amerika'yı tehdit eden iniş helezonunun tam tersine şaşırtıcı biçimde yukarı doğru çekilen yörüngelerini görebilirsiniz. Onların beklentilerinin biz Amerikalılardankinden çok daha iyi olduğunu rahatlıkla söyleyebilir, onların bizim dostumuz mu, yoksa düşmanımız mı yoksa her ikisi mi olduklarını sorabilirsiniz. Onları kıskanabilir ya da onlara kızabilirsiniz, ancak bu iki ulusu,

kendi zayıf ve güçlü yanlarımızı ama en çok zayıf yanlarımızı görebileceğimiz bir ayna olarak göreceksiniz. Ve siz de benim gibi, Birleşik Devletler için en fazla gerekenin, sadece bir iki siyaset değişikliği, yeni bir politikacılar ve kampanya sloganları seti değil, dünyanın nereye doğru gittiğine ve önceliklerimizi en iyi şekilde nasıl değiştireceğimize dair bir düşünce devrimi olduğu sonucuna varabilirsiniz. Bu kitap da işte bundan söz ediyor.

Fikirlerim 1988'de biçimlenmeye başladı. Berlin'deki Aspen Enstitüsü'ne, "Japonya ve Almanya'nın Dünya Ekonomisi içindeki Roller ve Sorumlulukları" üzerine küçük bir konferansa davet edilmişim ve benden kısa süre içinde bir yazı hazırlamam isteniyordu. İki sorunum vardı. Bu umut verici iki ekonomik süper güç hakkında söylenecek çok şey vardı, ancak araştırma yapacak zamanım yoktu. Ayrıca, Japonya ve Almanya'yı kuşatan sorunların, kısır, düş gücüne yer vermeyen bir tarzda tartışılabileceğinden pek emin değildim; en azından, her iki ülkede de yaşayan ve çalışan ben, böyle bir şey yapmak istemiyordum. Böylece akademik türde toplantılar için yeni bir buluş geliştirdim ve tek perdelik bir oyun yazdım. Oyunda Amerikan başkanlık yönetiminin en üst düzey görevlileri, Almanya ve Japonya'nın meydan okuması karşısında ne yapacaklarını tartışmak için Camp David'e gidiyorlardı. Bu yaklaşım hem gerçeklere ulaşmamı sağladı hem de heyecan vericiydi. Oyunda, Amerikalı önderler, kendi kişisel umut ve korkuları da dahil olmak üzere kendi görüşlerini, bir Cumartesi günü öğleden sonra bürodan uzakta, açıkça ve önceden hazırlık yapmadan ifade edebiliyorlardı. Hayali strateji oluşturma toplantısına hâkim olan güçlü fikir, Japonya ve Almanya'nın hızla Amerika'nın başlıca dış siyaset sorunlarından biri haline gelmekte olduğu, Birleşik Devletler'in ekonomik ve güvenlik çıkarlarına bir tehdit oluşturduğu ve Washington'un bu meydan okumayla başa çıkamayacak kadar güçsüz olduğu idi. Metne göre Amerika'nın başlıca engeli ülke içindeki artan ekonomik ve toplumsal gerilimlerden kaynaklanıyor, bunlar Amerika'nın sahip olduğu nüfuzun temellerini zayıflatıyordu. Yarattığım karakterler, benim kurguladığım, ama içinde kuşkusuz benden de bir şeyler olan görüşleri ifade ediyorlardı.

Aldığım tepki oyunun kendisi kadar heyecan verici oldu. Konferansa katılan Amerikalılar, Japonya ve Almanya'nın Birleşik Devletler için gerçekte ne anlama geldiklerini açıklama konusunda sabırsızdılar. Bu iki ülke Amerika'ya geniş bir alanda meydan okuyor, verdiklerinden daha fazlasını alıyorlardı ve bir kriz giderek mayalanıyordu. Toplantıya katılan Japonların ve Almanların farklı kaygıları vardı. Onlar, Sam Amca serbest atış çağrısı yaparken, Amerika'nın "eski güzel günler"e dönme eğilimi gösterdiğini ve Washington'un kendi iç sorunları

nedeniyle müttefiklerine karşı sert çıkışlar yapacağını hissediyorlardı. Japonlar ve Almanlar, 1940'ların sonunda yaşanan hayatın zorluklarından, o zamandan beri harcanan çabalardan ve yapılan fedakârlıklardan söz ediyor, Amerikalılar ise Marshall Planı'nın cönmeritliğinden, Soğuk Savaş'ın getirdiği sorumluluklardan ve maliyetlerden dem vuruyorlardı. Parmaklar kalkıyor, yüzler kızarıyordu. Bu türden konferanslarda o zamana kadar gördüğüm en canlı tartışmaydı.

Oyun üç ayda bir yayınlanan Foreign Affairs'in editörlerine ulaştı. Editörler oyunu beylik bir makaleye dönüştürmem için beni teşvik ettiler. Ben de bunu severek yaptım ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasından kısa süre önce, 1989 kışında, "Japonya ve Almanya: Amerikan Kaygıları," başlıklı yazı ortaya çıktı. Avrupa ve Doğu Asya'da, mali, ticari ve teknolojik alanlarda rekabet eden, Amerika, Tokyo ve Bonn'un önünde duran sorunları bir kez daha betimliyor, ancak Japonya ve Almanya'yı Birleşik Devletler için benzer türden tehditler haline getiren belirleyici bazı dürtüleri de tartışıyordum. Foreign Affairs'i daima sayfaları karıştırılan ama pek okunmayan bir kahvaltı masası dergisi olarak görmüşümdür. Ama bu kez makalemle ilgili mektuplar ve telefonlar aldım. Bunlar dış politika uzmanlarından çok, başka alanlarda çalışan kişilerden, iş adamları, doktorlar, emekli askerler ve öğrencilerden, geliyordu. Ülke dışından da birkaç yorum aldım.

Özellikle iki tür tepki çarpıcıydı. Önce, Soğuk Savaş'ın bitmesinin ve son kırk beş yıldır süren gerilimlerin nihayet sona ermesinin yol açtığı genel iyimserliğe rağmen, tek bir kişi bile Amerika'nın en önemli iki müttefiğiyle ağır sorunlar yaşayacağı tezine karşı çıkmıyordu. Teshis ettiğim sorunların türüne ya da bunların çoğunun tarihten veya her bir toplumun farklı örgütlenme tarzlarından köklendiğine itiraz eden de yoktu.

İkincisi, ülke dışından gelen görüşler beni şaşırttı. Almanlar kendilerini Japonlarla birlikte ele aldığım için ikiye bölünmüş davrandıklarını düşünüyorlar, bu iki ülkenin ne gibi bir ortak yanı olduğunu soruyorlardı. Japonlar da aynı tepkiyi göstermişlerdi; onları neden Almanlarla aynı torbaya koyduğumu anlamıyorlardı. Britanyalı bir dost, müttefiklerin mihver güçleriyle karşı karşıya geldikleri II. Dünya Savaşı döneminde saplanıp kaldığını söyledi. Fransa'dan ve Singapur'dan yazan birileri onun bu görüşünü destekliyorlardı. Her ikisi de, Japonların ve Almanların, kültürleri, ekonomik yapıları, ve şimdiki siyasal hedefleri bakımından sergiledikleri muazzam farklılığın altını çizmek istiyorlardı. Tek bir Amerikalı bile Japonya ile Almanya'yı bir arada ele alışıma sorun etmediği ve bu bana gayet doğal görüldüğü için, Amerikalıların zihninde bu iki ülke hakkında, son dünya savaşındakinden daha derinlere giden, Amerika'nın Japonya ve Almanya ile etkileşimini daha kapsamlı bir bnağıyla betimlemeyi gerektiren bir şeyler olabileceğini düşünmeye başladım.

1990 yazında, Yirminci Yüzyıl Fonu, Soğuk Savaş'tan sonra Amerika, Japonya ve Almanya hakkında bir kitap yazma çabalarımı desteklemeyi kabul etti. Başından itibaren en büyük sorunum gelişen olaylara ayak uydurmaktı. Yazmaya başladıktan sonra, iki Almanya birleşti, küresel ticaret görüşmeleri kesildi, Körfez Savaşı patlak verdi, Yugoslavya'da iç savaş çıktı, Avrupa Topluluğu mali alanda ve dış siyasette birlik oluşturmaya karar verdi, Sovyetler Birliği dağıldı, Almanya dünyaya borç veren bir ülke durumundan dünyadan borç alan bir ülke durumuna geçti ve Japonya'nın tehlikeli büyümesi durakladı. Daha bir kaç ay önce insanın rüyasında bile göremeyeceği silah indirimleri öneriliyordu ve Amerika'da barış umuduyla askeri harcamalarda kısıntı yapma anlayışı yeniden canlandırılıyordu. Güvenlik konusunda, etnik ve bölgesel savaşları da kapsayan yeni görüşler geliştiriliyordu. Moskova'nın merkezi denetiminin dağılması nükleer silahların hızla üremesi şeklinde bir beklentiye yol açtı. 1980'lerin ekonomik iyimserliği yerini kasvetli bir havaya bıraktı; Amerika uzun bir resesyona girdi, Japonya'nın büyüme hızı yavaşladı ve Almanya'da faiz oranları 1940'lardan beri en yüksek düzeye ulaştı. Bu arada sayısız zirve toplantısı yapıldı, devlet başkanları ve başbakanlar dış politikalarını yeniden değerlendirdiler ve medyada her şeyin değişmekte olduğuna dair olağanüstü bir uzman yorumu bolluğu görüldü. Oluşum halindeki dünya düzenini ve bu düzende Amerika, Japonya ve Almanya'nın rolünü tekrar tekrar incelemek zorunda kaldım.

Gelgelelim, her değerlendirmede aynı başlangıç noktasına dönüyordum: Amerika, Japonya ve Almanya -"üç Büyükler" dediğimiz şey- arasında olanlar, yeni bir yüzyıla girerken, hâlâ dünyanın biçimlenmesini belirleyen kritik sorudur. Avrupa, Orta doğu, eski Sovyetler Birliği ve ekonomimizde görülen şaşırtıcı gelişmeler karşısında donup kalmamız doğaldır. Hiç kuşkusuz önümüzde çok daha şaşırtıcı gelişmeler var. Ancak Üç Büyükler'in tarihsel mirası varlığını koruyor, birbirine bağlı bir dünya ekonomisi içindeki güçler yapısı, her üç ulustaki insanların umutları, korkuları ve dürtüleri sürüyor.

Geçen yıl, siyasal forumlarda, iş adamları ve devlet görevlilerinden oluşan gruplarda ve üniversitelerde, Amerika, Japonya ve Almanya hakkında çeşitli konuşmalar yaptım. Şunu gördüm ki, konu pek çok sorunu ve duyguyu kapsıyor. Bu nedenle herhangi bir tartışmada kendi başlangıç noktalarımı ve bakış açılarımı belirtmem gerekiyor. Şimdi buna daha çok ihtiyacım var.

Öncelikle bu kitabın neyi amaçlamadığını anlamak önemli.

Dışişleri Bakanlığı'nda, Bakan Henry Kissinger ve Bakan Cyrus Vance'ın siyaset planlama heyetlerinde beş yıl kadar görev yapmama rağmen, geleneksel bir dış siyaset kitabı yazmaya çalışmadım. Amerika'nın denizaşırı ülkelerde ne

yapması gerektiğine dair bir taslak hazırlamaya, Amerika'nın karşılaştığı bütün meydan okumaları anlatmaya ya da yüzyılın bitiminde uluslararası siyaset hakkında derin bir teori sunmaya da çalışmadım. Kuşkusuz, Japonya ve Almanya dışında pek çok bakımdan Amerika'yı çözümlüyorlar ve ben de pek çok konuya değindim. Ancak Amerika'nın savunma siyaseti, ticaret stratejileri 2000 yılındaki yönetim biçiminin niteliği hakkında pek çok kitap yazılabilir. Amerika'nın yüz yüze geldiği küresel meydan okumalara dair önemli noktaları aydınlatma dışında, bu konuları derinlemesine ele alıyormuş gibi yapmayacağım.

Bu, dünya ekonomisi üzerine bir kitap değil. Son on iki yıl Wall Street'te çalışan biri olarak, bu konuda ve Japonya ile Almanya'nın maliye, ticaret ve teknoloji alanlarında kesinlikle bilinen meydan okuyuşları hakkında pek çok makale yazdım. Ancak bu türden pek çok konuya göndermede bulunurken, onları, sadece Üç Büyükle'ın üzerinde yarışacakları oyun alanlarını gösteren örnekler olarak kullandım.

Bu üç ülke hakkında bilimsel bir tez yazmaya da çalışmadım. Bu ulusların her biri hakkında çok sayıda tarih, siyaset, ekonomi ve kültür eserinin var olduğunu belirtmeye gerek yok. Özellikle işletme ve ekonomik siyaset gibi çağdaş konularda mükemmel karşılaştırmalı çalışmalar var. Bu çalışmalarla rekabet etmeye de çalışmadım.

O halde ne yapım? Amerika'nın dünyada oynadığı rolü dış ya da iç siyaset noktasından değil, her iki bakışaışısından da inceledim ve Japonya ile Almanya'yı her düzeyde -ekonomik, güvenlik, psikolojik- karşı karşıya geldiğimiz meydan okumaları göstermek için ele aldım. 1800'lerin sonunda görüldüğü gibi, Amerika'nın kendi iç gelişmesiyle meşgul olduğu ve dünyadan uzak durmak istediği zamanlar olmuştur. 1950'ler ve 1960'lar gibi, ülke içinde ve dışında güçlü olduğumuz ve iç siyaset ile dış siyaset arasındaki bağlantıyı fazla düşünmek zorunda kalmadığımız zamanlar da olmuştur. Ancak şimdi, aktif dış siyaset ihtiyacının önem taşıdığı, ancak bu siyasetin ülke içinde dayanacağı temelin son derece zayıf olduğu bir çağa giriyoruz. Ayrıca bu, kendi sorunlarımızla başetme yeteneğimizin, uluslararası alanda önemli boyutlar taşıyan siyasetleri ve öteki ülkelerle işbirliğini gerektirdiği bir dönemdir. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin anlamını, ülke içindeki yaşantımız üzerindeki etkileri ve sınırlarımızın dışındaki sonuçlarıyla birlikte, tam olarak kavrayabilmiş değiliz; en önemlisi, bu ikisi arasında gerekli bağlantıları da kurmuş değiliz. Japonya ve Almanya'nın Amerika'ya meydan okuyuşu bizi bu bağlantıyı kurmaya zorluyor.

Japonya ve Almanya üzerinde odaklaşmayı tercih etmemin başka nedenleri de var. Önce, savaş döneminin yolaçtığı çöküşten görülmemiş bir hız ve güçle çıkan bu en güçlü iki ulus, Birleşik Devletler'in karşısında yer almaktadırlar.

Kuşkusuz, üç ülkenin en büyüğü Birleşik Devletler'dir. Birleşik Devletler, yü-zölçümü bakımından Japonya ya da Almanya'dan iki kat daha geniştir. Dolar en önemli paradır; dünya ticaretinin çok büyük bir kısmında kullanılmakta, sınırların ötesinde yatırımlarda ve dünyanın bütün hükümetlerinin elinde bulunan mali rezervlerin yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Ülke dışına yapılan Amerikan yatırımları bir başka ulusunkini aşar. Hem Kanada hem de çoğu Latin Amerika ül-kelesi, büyük potansiyele sahip, oluşum halinde bir ticaret, yatırım ve parasal blok oluşturarak, Birleşik Devletler ekonomisine kopmaz biçimde bağlanmışlardır.

Amerika'nın değerleri de güçlüdür. Evrensel düzeyde cazibesi olan bir özgürlük ideolojisine sahip başka ulus yoktur. Böylesine farklı kültürleri özümleme ve on-larla ilgilenme, böylece bu farklılığı uluslararası anlaşmazlıklarda doğal bir aracı haline getirme kapasitesine sahip olan bir başka ulus da yoktur. Avrupa, Asya ve Latin Amerika'da küresel bir önder olarak bu kadar deneyime sahip başka ülke yoktur. Ve kuşkusuz Birleşik Devletler öteki ülkelerin asla sahip olmadıkları bir şeye daha sahiptir: dünyanın yegâne askeri süpergücüdür; muazzam bir nükleer cephaneliği ve hem kendi çıkarlarını hem de müttefiklerinin çıkarlarını ko-rumak için hemen her yere askeri birlik gönderme yeteneği vardır.

Ekonomisi neredeyse Batı Almanya, Britanya ve Fransa'nın toplamı kadar olan Japonya, dünyanın başlıca bankeri, sınırların ötesine ödünç veren ve yatırım yapan en yeni kaynak haline gelmiştir. Yen, dolar ve marktan sonra dünyanın en önemli üçüncü parasıdır. 1950 ile 1990 arasında Japonya'nın dünya GSMH'si içindeki payı % 5'ten % 16'ya çıktı. Bu, aynı dönem içinde herhangi bir ulusun gerçekleştirebileceği en büyük değişikliklerden biridir. 1980'lerde Japonya'nın ticaret ve yatırım performansı, aynı dönemde Amerika'nın 807 milyar dolarlık kümülatif açığına karşılık, 462 milyar dolarlık kümülatif bir fazla gösteriyordu. 1980'lerin başında Japonya'nın, tahvil, hisse senedi, fabrika ve taşınmaz mal ola-rak ülke dışına yaptığı net yatırımlar yılda ortalama 10 milyar dolar kadardı; on yılın sonunda bu sayı 192 milyar dolardı. Sadece Temmuz 1988 ile Temmuz 1990 arasında Japon ekonomisi bütün Kanada'nın GSMH'si kadar büyüdü. Son yıllarda Japonya bütün öteki sanayileşmiş ülkeleri, ekonomik büyüme, tasarruf oranı ve yeni yatırım hacmi bakımından geçmiştir. Otomobilden, bilgisayar panellerine kadar Japon şirketleri dünyanın en önemli bir çok teknoloji yoğun en-düstrisine hâkim olma yönünde geliyor. Japon firmaları sadece öteki çok ulus-lu şirketlerin üretim stratejileri ve yönetim tarzları için model değil, aynı za-manda, sınırsız teknoloji güdümlü bir dünya ekonomisinin ardındaki merkezi itici güç durumundadırlar. Ayrıca Tokyo dünyanın en dinamik bölgesindeki - Hong Kong, Singapur, Tayvan, Tayland, Malezya ve Endonezya'dan geçerek Seul'den Sidney'e kadar uzanan koridor- hâkim ekonomik güçtür.

Almanya uzun süre Batı Avrupa'nın ekonomik güç merkezi olmuştur ve şimdi en önemli siyasal güç haline gelmiştir. Birleşik Devletler'den daha küçük olmakla birlikte, dünyanın en büyük ihracatçısı olmak için onunla rekabet halindedir. Japonya'nın ihracattaki başarılarının birkaç endüstri dalında yoğunlaşmasına ve Sony Corporation ya da Mitsubishi gibi birkaç büyük aile firmasının satışlarıyla gerçekleşmesine karşılık, Almanya'nın ihracatı çeşitli endüstri dallarından oluşan çok geniş bir alanı kapsamakta ve sadece Daimler-Benz ve Bayer gibi firmalara değil, yüksek performanslı kimyasal ürünlerden çevresel ekipmana kadar yayılan, yüksek teknoloji kullanan ve ülke sınırlarını aşan binlerce küçük şirkete dayanmaktadır. Alman firmaları, çelik, makine takımı ve kimyasal maddeler dahil olmak üzere Batı Avrupa'nın belli başlı çeşitli endüstri dallarına hâkimdir. Deutsche Mark, Birleşik Devletler doları karşısında, ticaret ve maliye alanında en çok kullanılan para ve portföyünü çeşitlendirmeye çalışan yatırımcının tercihidir.

Bana sık sık neden Avrupa topluluğu hakkında değil de Almanya hakkında bu kadar çok konuştuğum sorulur. Bunun başlıca nedeni AT içinde de Almanya'nın büyük önem taşıyor olmasıdır. Yeniden yönlendirilen bir NATO ya da daha bütünleşmiş bir Avrupa Topluluğu hakkında bütün söylenenlere rağmen, Almanya daha geniş Avrupa çerçevesi içinde, gözden kaçırılmayacak kadar güçlüdür. Almanya, Avrupa toprakları üzerinde en büyük ekonomiye ve en geniş nüfusa sahip olan ülkedir. Son yıllarda Batı Almanya Avrupa Topluluğu içindeki bütün imalatın yaklaşık üçte birini gerçekleştirdi ve birleşik bir Almanya, daha başlangıçta Topluluk'un GSMH'sinin % 28'ine sahipti. 1992'de Almanya'nın AT bütçesi içindeki payı 10 milyar doların üzerindedir. Bu miktar Büyük Britanya'nın yaptığı katkının üç, Britanya ile Fransa'nın birlikte yaptıkları katkının iki katıdır. İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya ve Benelüks ülkeleri kendi paralarının değerini Alman markına bağlamışlardır. Almanya Merkez Bankası faiz oranlarını yükselttiği ya da düşürdüğü zaman, Avrupa'daki öteki merkez bankaları birkaç dakika içinde olmasa da, bir kaç saat içinde uyum sağlarlar. Almanya, daha fazla temsil edildiği bir Avrupa parlamentosunda daha güçlü bir rol oynayarak, AT siyasetlerinde temel reformlar talep etmek için kendi ekonomik nüfuzunu kullanıyor. Şimdi Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Baltık ülkeleri, Ukrayna, Rusya ve eski Sovyetler Birliği'nin öteki bağımsız devletlerine ulaşarak, kanatlarını doğuya doğru açıyor. Aslında Almanya artık Londra ile Moskova arasında bir sinir merkezi, onsuz kıtayı etkileyecek hiç bir önemli ekonomik kararın alınamayacağı ülke, iç ve dış siyasetleri her yönde binlerce kilometre içinde yer alan bütün öteki ulusları en çok etkileyen ulustur.

Almanya'nın artan gücü tartışmaya yer bırakmayacak kadar açıkken, Kıta'nın biçimlenmesi konusunda hâlâ belirsizlik vardır. Son birkaç yıldır Avrupa topluluğu ekonomik bütünleşme konusunda kararlar almıştır, ancak bu kararların nasıl uygulanacağını yıllar sonra göreceğiz. Bütün ülkelerin tam olarak katılacakları bir Avrupa Merkez Bankası'nın kurulması ve bir ortak para biriminin belirlenmesi operasyonunda hâlâ pek çok önemli sorun vardır. Dış siyaset ve savunma alanlarında eşgüdüm, ilerde gerçekleşeceği tahmin edilmekle birlikte, henüz çok uzaktır. Güçlü Alman desteği olmaksızın güçlü Avrupa birliği olmaz, ancak 1992'nin başında yapılan oylama Alman yurttaşlarının bu konuda pek istekli olmadıklarını gösterdi. Ve AT'nin bazı Doğu Avrupa ülkeleri dahil çeşitli yeni üyeler kazanma ihtimali varken, çok farklı siyasal sistemleri ve ekonomileri özümleme sürecinin topluluğun iç tutarlılığını zayıflatacağı kesindir. Daha şimdiden, örneğin, İsveç, Avusturya, Kıbrıs, Malta ve Türkiye, AT üyeliği için başvurmuşlardır ve Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan başvurmak üzeredirler. Bu durumda, en azından önümüzdeki on yıl için Almanya, enerjisini, dürtülerini ve karakterini olduğu gibi koruyacaktır.

Japonya ve Almanya'nın, Amerika için böylesine önemli olmasının bir diğer nedeni, bu ülkelerin sadece bugün güçlü olmaları değil, güç kazanmaya devam etmeleridir. Aslında Üç Büyükler'in duragan görünümü yanıltıcıdır. Örneğin, 1990'larda Amerika, sınırsız mali spekülasyonun, borçlanmanın, tüketimin, eğitim ve fiziksel altyapı gibi önemli alanlarda görülen yatırım eksikliğinin yarattığı etkiyi tersine çevirmek için mücadele edecektir. Amerika'nın ulusal boçları, 1980'de 1 trilyon dolar olmasına karşılık, önümüzdeki on yılın ortalarında 4.5 trilyon dolara ulaşacaktır. Toplumsal sorunlar -cinayetten sağlık hizmetlerine kadar- giderek bu ülkenin takatini kesmektedir. Önümüzdeki yıllarda ne olursa olsun -mevcut trendlerde önemli bir tersine dönüş olsa bile- ulus, 1990'ların sonunda yirmi yıl önceki durumunu yakalayabilirse, son derece talihli sayılmalıdır.

Japonya'nın durumu farklıdır. Burada da 1980'lerde görülen genişleme sırasında, borçlanma ve tüketim aşırılıkları nedeniyle bir serbest para kültürünün geliştiği görüldü. Ancak bu ülke 1980'lerde % 30 oranında yatırım yaptı -dolar olarak Amerikan yatırım oranını aşarak. Bununla birlikte GSMH'si daha küçüktü. 1990'larda Japonya'nın ekonomik cesaretinin, yeni ürünlere yaptığı muazzam yatırımlar ve gelişmekte olan yeni süreçler sayesinde artacağı kesindir. Japonya aynı zamanda, daha iyi haberleşme, ulaşım ve daha iyi eğitim sağlamak için trilyonlarca dolarlık bir altyapı programı uygulamaktadır. Evet, Japonya'nın büyümesi yavaşlamaktadır, hatta resesyon bile mümkündür. Ancak Amerika ve Almanya'ya görece hâlâ öndedir ve son yıllarda ortaya çıkan çeşitli durumlarda -

örneğin, 1973 ve 1979 enerji krizleri ya da 1986'da yen'in değerinde görülen yükselme- Tokyo ne kadar esnek olduğunu ve herkesin beklediğinden daha hızlı ve daha güçlü biçimde canlılık kazanma yeteneğine sahip olduğunu göstermiştir. 2000 yılında Japonya'nın ekonomisi neredeyse Amerikan ekonomisi kadar büyük olabilir.

Almanya'ya gelince, birleşmenin muazzam maliyeti, sadece ekonomik baskılar değil iç sorunlar nedeniyle de bu ülkenin büyük bir güç olarak gelişiminde bir duraklamaya neden olabilir. Ancak birkaç yıl içinde Almanya, daha geniş bir bölge, zaman kaybetmek istemeyen sabırsız işçilerden oluşan bir iş gücü kaynağı ve bir kez daha bütün bir ulus olmanın yaratacağı yeni ulusçuluk ruhu sayesinde, muhemelen çok daha güçlenecektir. Bu ülkenin Avrupa üzerindeki pençesi AT'na hâkim oldukça, Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak benzersiz bir rol oynadıkça, özel serbest piyasalar ve toplumsal refahla yaptığı harman Lizbon'dan Vladivostok'a kadar etkin bir model haline geldikçe ve dış yardım programları, teknik yardım ve eski Sovyetler Birliği'nin yeni cumhuriyetleri ile Doğu Avrupa'da ticari imtiyazlar dağıtıcısı haline gelecek olan AT içinde gücünü arttırdıkça, Almanya'nın bütün bu zorluklardan daha da güçlenerek çıkması muhtemeldir.

Ancak bu görünümün daha da ötesi vardır. Amerika, Japonya ve Almanya, küresel siyasetlerin ve ekonomilerin üzerinde duracağı üç sütunu temsil etmektedirler. Dünya düzeninin türü nasıl oluşursa oluşsun, Üç Büyükler, bu düzenin yönetimi konusunda son sözü söyleyeceklerdir. Yakın işbirliği yaparlarsa, barışçı ve refah içinde bir dünya ihtimali o ölçüde artacaktır, çünkü günümüzün hemen hemen bütün önemli sorunları uluslararası alanda kalıcı işbirliğini gerektirmektedir. Çıkar çatışmasına girerlerse, umutlar sönecektir. Dünya ekonomisinin büyümesini ya da durgunluğa girmesini, ticaret ve yatırımın az çok serbest piyasa çerçevesinde yönlendirilmesini ya da dünyanın korumacı bloklara ayrılmasını, aralarındaki uyum ya da uyumsuzlukla belirleyecek olan Üç Büyükler'dir. Bu üç ulus, dövizlerin istikrarını ya da enflasyonun dünya çapında denetim altına alınmasını belirleyecektir. Belli başlı sanayi demokrasilerinin dışında -Doğu Avrupa'da, eski Sovyetler Birliği'nde ve Üçüncü Dünya'nın büyük kısmında- yaşanan muazzam siyasal düş kırıklıklarının denetim altına alınabilmesi ve barışçı ekonomik gelişmeye yönlendirilebilmesi konusunda muazzam bir etki yaratacak olan ülkeler bu ülkelerdir. Küresel kurumların etkin biçimde işlemeleri, kolektif güvenliğin boş bir söz olmaktan çıkması, çevre ya da göç ya da nükleer silahların üremesi gibi büyük sorunlarla etkin biçimde başa çıkılabılmesinde anahtarları elde tutanlar da bu ülkelerdir.

Ayrıca, 1990'larda Amerika'nın kaderi Tokyo ve Berlin'de alınan kararlarla ya- kından bağlantılı olacaktır. Japonya ve Almanya, borç, yatırım, ticaret, faiz

orani ve döviz politikaları aracılığıyla Amerikan ekonomisi üzerinde muazzam bir etki yaratacaklardır. Güvenlik bölgesinde Amerikan önderliğini izlemelerine ya da izlememe eğilimlerine bağlı olarak -hangi yolu seçerlerse- Tokyo ve Berlin, içinde yaşayacağımız dünya ve omuzlayacağımız yükler ve sorumluluklar üzerinde, herhangi bir başka ülkeden çok daha fazla etkili olacaktır.

Japonya ve Almanya, Amerika'ya sadece dış siyaset alanında değil iç siyaset alanında da meydan okumaktadır. Güçler dengesi, askeri güçlerin yayılışı ya da ekonomik anlaşmalar için yapılan müzakereler türünden geleneksel devlet yönetimi tarzları, Üç Büyükler'in eleştirel gündemlerinin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Bunun ötesinde ekonomik büyümeyle ilgili stratejileri belirleme ihtiyacı vardır. Laboratuvarlarda, borsalarda, okullarda rekabet vardır; yatırımları ve kalifiye işçileri cezbetmek için yarış vardır. Bu aynı zamanda, en iyi ulaşım sistemlerini, sağlık hizmeti programlarını, güvenli caddeleri kimin yaratağı konusunda süren bir rekabettir.

Ayrıca, dış ve iç siyasetler karışıp birleştikçe, uluslar arasında olanlar, bu ulusların içlerinde olanlardan daha yoğun bir biçimde biçimlenecektir. Dünya küçüldükçe ve uluslararası eşgüdüm ihtiyacı arttıkça, "bütün siyasetler yereldir" deyişi, mevcut duruma ironik bir biçimde daha uygun düşecektir. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dünyayı düşünürken bu üç ulusun iç gelişmelerini -kendilerini nasıl gördükleri, sorunları, çıkarları- incelemek özellikle önem kazanmaktadır. Bu konuda, Amerika, Japonya ve Almanya'dan daha iyi örnek oluşturan bir başka üç ülke yoktur, çünkü üçü de meydan okuyan kimliklerle, bir yeni zihinsel meşguliyetler yığınıyla ve kendi davranışları üzerine yeni algılanan bir sınırlamalar setiyle kuşatılmıştır.

Her üç ulus da küresel çevrede meydana gelen büyük değişiklikler karşısında sersemliyor. Birleşik Devletler ile Sovyetler arasındaki, uluslararası siyaseti kırk beş yıldır belirleyen rekabetin sona ermesi, dünya çapında düşünme ve eylemde bulunma bakımından muazzam bir boşluk bırakmıştır. Sınırları aşan muazzam bir para hareketi, etkin iletişim, bilgisayarların gücü ve teknolojinin yayılmasıyla birlikte, herkesin hayatını anlaşılması zor tarzlarda değiştirmekte olan bir üçüncü sanayi devrimi yaratmıştır. Washington, Tokyo ve Berlin sadece kendi aralarında güç paylaşımının değil, daha yerel arenalardan uluslararası örgütlere kadar oluşturulan siyasal kararları eşzamanlı olarak iletmenin de baskısı altında bulunuyorlar. Bütün bunların sonucu, ulusal siyasetin sonuçları ve araçları konusunda ortaya çıkan bir karışıklıktır -ülke içinde ve dışında önceden kestirilenmeyen siyasetlerin ve Üç Büyükler'in birlikte çalışmalarının daha da zorlaşmasının önemli bir nedeni.

Bu genel baskıların dışında, Üç Büyükler'in her biri ilk kez karşılaştıkları gelişmeler ve belirsizliklerle bunalmaktadırlar. Örneğin, Amerika'da görece kendi içine kapalı dev bir kıtasal pazar, Avrupa, Asya ve Latin Amerika'yla mali ve endüstriyel ilişkilere bağımlı bir ulusla yer değiştirmektedir. Ekonomisi genellikle savunma harcamaları ve araştırmayla ileriye doğru sevk edilen bir ülke şimdi askeri-endüstriyel kompleksini uzun vadeli sonuçlar ya da ekonomik telafi mekanizmaları hakkında hiç bir fikri olmaksızın dağıtmaktadır. Ozzie ve Harriet'in komşuları çoktan gitmişlerdir ve yerlerini kapı ve pencerelerinde güvenlik alarmları olan iki kişilik aile evlerine bırakmaktadırlar. Avrupa'dan gelen mültecilerin yerini Latin Amerika ve Asya'dan gelen mülteci akınları almış ve ulus, bir eritme potası olmakla bir kaynatma potası olmak arasında yalpalamaya başlamıştır. Olağanüstü okullarımız ve tıp ya da uzay çalışmaları gibi alanlardaki aşılmaz teknolojimiz, kendimizi dünyanın en ileri toplumu olarak görmemize yol açıyor, ama dış borçlarımız, daha ucuz döviz ihtiyacımız, tarımsal ürünler ve öteki ihraç ürünleri üzerinde ısrarla durmamız, orta öğrenim ve bebek ölümleri konusundaki kasvetli durumumuz da bizi Üçüncü Dünya kategorisine sokuyor.

Japonya da derin bir değişim geçiriyor. Bu ülkenin muazzam serveti öylesine hızlı artıyor ki, ülke halkı kendisini hâlâ yoksul ve zayıf görüyor ve bu tutum, ulusun ihtiyatlı ve savunmaya yönelik dış siyasetinde yansıyor. Sınıf ayrımlarının olmayışından gururlanan bir toplum emlak zengini milyarderlerin oluşması karşısında giderek öfkeye kapılıyor. Nüfus, öteki sanayileşmiş ülkelerdekinden çok daha hızla artıyor ve iş gücüyle sosyal hizmetler üzerinde ağır bir baskı oluşturuyor. Şimdiye kadar sıkı biçimde denetlenen bir ekonomi, Amerika ve Avrupa'nın açılma, on yıllardır Japonya'yı niteleyen en temel düzenleyici yasa ve adetlerde büyük bir serbestleşme talepleriyle -yüksek sesle ve güçlü biçimde ifade edilen talepler- karşı karşıya geliyor. Bu arada Tokyo, Soğuk Savaş sonrası dönemde kendi rolünü tartışırken -örneğin, daha aktif bir askeri rol oynama ya da sanayinin yapısını dış ticaret taleplerini daha iyi karşılayacak şekilde değiştirmeye kendi imgesi, farklı anıları ve farklı korkuları olan kuşaklar arasında bir halat çekme oyununa yakalanıyor. Meiji döneminden kalma öğeleri hâlâ muhafaza eden siyasal sistem gerek ülke içinde gerekse dışında, anlamlı bir ilerleme için çok zayıf ve çok eleverişsiz olarak değerlendiriliyor, ancak görülebilir bir gelecekte hiç kimse derin bir reform beklentisi taşımıyor.

Almanya da bir dönüşümden geçiyor. Eski doğu bölgesiyle birleşmesi sadece vergilerde muazzam artışlardan sınıf çatışmalarına kadar değişen bir yığın sorun yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda, kendi kimliğini hem batılı hem de doğru olarak ilan eden ulusun, kendi temel siyasal ve kültürel bağlanılarını ye-

niden incelemesine neden oluyor. Almanya 1990'da egemenliğini yeniden kazandığında, Avrupa Topluluğu ile daha sıkı bir bütünleşmeye girmesi için yapılan baskılar, bu egemenliğin, ulusal savunma, maliye, istihdan politikası, göç ve çevre gibi sorunlar karşısında ne kadar anlamlı olduğunu, bu ülkenin kendi kendisine sormasına neden oluyor. Aslında hiç bir ulus, devlet ve yerel düzeylerde şiddetli bir özerklik arzusu ile arka avlusunda artan bir uluslarüstü eşgüdüm gerçekliği arasında böylesine açık bir çatışma yaşamamıştır. Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nden gelen baskılar, Almanya'yı, bu ülkenin düzen ve istikrar saplantısını altüst eden bir iç karışıklık, etnik rekabetler ve ekonomik kaos kazanına çekmektedir. Ancak Berlin ne zaman biraz denetim sağlamaya çalışırsa, karanlık geçmişine dair üstü kapalı imalarla, alenen çok kibirli ve bu yurgan davranmakla suçlanmaktadır.

Amerika, Japonya ve Almanya üzerinde odaklaşarak, dünyayı olduğu gibi görebiliyoruz. Sık sık, sanki bütün sonuçlar akılcı ve nesnel hedefler kolayca ulaşılabilmiş gibi siyasal reçeteler işitiyoruz. Korumacılığın kötü olduğunu, ulusların saldırgana karşı kolektif savunma yükünü paylaşmaları gerektiğini, maliye ya da ekonomik büyüme konularında anahtar ülkeler arasında eşgüdüm sağlamak gerektiğini, kim bilir kaç kez işitmisizdir? Washington, Tokyo ve Berlin'in bu türden sorunlara nasıl yaklaşıklarına, farklı çıkarlarına, siyasal sınırlarını, birbirinin düşüncelerini nasıl anlamaya çalıştıklarına baktıkça, ders kitaplarında yer alan eşgüdümün, daha da uzak olduğunu görmekte ve her ulusun üzerindeki hâkiki zorlamalar hakkında daha iyi bir fikre sahip olmaktayız.

Işığ ı Üç Büyükler'in üzerine çevirmek, gerçeğin bir başka bölümünü de gözler önüne sermektedir. Birleşik Devletler'in sorunları -Birleşik Devletler otomobil endüstrisinin ölümü, Amerika'nın öncü olduğu yarı iletken üretiminin zayıflaması, yabancı sermayeye artan bağımlılık- hakkında hep bir şeyler işitiyoruz. Sorunları ayrı ayrı teşhis etme ve bunları özerk piyasa güçlerine ya da bir endüstri dalındaki benzersiz etkenlere bağlama yönünde daima güçlü bir eğilim vardır. Gelişmiş iş ve ekonomi çevrelerinde genellikle ülkelerden ya da ulusal sistemler arası rekabetten pek söz edilmez; firmalara arası rekabetten söz etmek tercih edilir. Burada bunun bütün nedenlerini ele almayacağım. Sadece, Japonya ve Almanya'nın, Amerikan versiyonundan (ve birbirlerinden de) farklı kapitalizm tiplerine sahip oldukları -geçmişte de- argümanı üzerinde duracağım. Yönetim ve iş dünyası, maliye ve sanayi, iş ve dış siyaset arasındaki ilişkiler çevresinde dönen bu ayrımlar önümüzdeki yıllarda bu üç ulusun yüz yüze gelecekleri pek çok sorunun temelini oluşturacak. Bunlar kuşkusuz ticaret ve yatırım konusunda giderek şiddetlenen tartışmaların kaynağı olacak, ancak farklı

ekonomik ve toplumsal sistemler, Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Güney Asya'daki öteki ulusları kendilerine bağlamak için rekabet edecekler ve Birleşmiş Milletler'de, Uluslararası Para Fonu'nda (IMF) ve GATT olarak bilinen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması denilen dünya ticaret kurumunda birbiriyle çatışan siyasetler üretecekler.

Nihayet, Japonya ve Almanya'dan söz ederken aslında kendimizden söz etmiş oluyoruz. Amerika'nın nerede olduğunu ve nereye doğru gitmekte olduğunu daha belirgin biçimde görme imkânı, hem siyasetlerimizi hem de, daha önemlisi, kendimize dair düşünce tarzımızı daha iyi analiz edebileceğimiz bir başka yöntem yoktur. Umutlarımızı ve korkularımızı, en iyi dönemlerimizi ve gelecekteki kâbuslarımızı daha iyi yansıtan bir başka iki ülke yoktur. Amerikan gücü zirveye ulaştığı sırada -örnek vermek gerekirse- Amerika, yenilgiye uğramış iki düşmanımıza uzanan yardım eli olarak, genç askerlerden oluşan birliklerimizin denizaşırı ülkelerdeki varlığıyla, Amerikan müziğine, Amerikan dolarına ya da Amerikan blue jeans'ine doymak bilmez bir taleple tanınılan. Ama karanlık dönemlerimizde korktuğumuz, Fransız eğitimi ya da İngiliz üretimi ya da Çin'in ekonomik etkisi değil, Japon ve Alman okulları, fabrikaları ve bankalarıdır. Ve Amerikalılar ileri baktıklarında, neyle karşı karşıya geleceklerini, kendi hayat tarzlarını ve standartlarını korumak için ne yapmaları gerektiğini ölçmek istediklerinde, karşılaştırma ölçüsü bizim standartlarımız değil, Tokyo ve Berlin'in standartları olacaktır.

Japonya ve Almanya'yı bir arada ele alarak bunların birbirine özdeş ya da doğrudan kıyaslanabilir ülkeler olduklarını söylemek istiyor, değilim. Kuşkusuz bu ülkelerin, fiziksel büyüklükleri, GSMH'leri ve nüfusları gibi, kültürleri, dilleri, coğrafyaları ve kaynak tahsisleri de birbirinden farklıdır. Bu iki ulus farklı siyasal sistemlere, kendi ekonomilerinde farklı örgütlenme tarzlarına ve kendi firmalarında farklı yönetim anlayışlarına sahiptirler. Japon ekonomisi ithalata ve dış yatırıma, Alman ekonomisinden daha kapalıdır. Japonya, Almanya gibi NATO'nun ve Avrupa Topluluğu'nun bir parçası değildir ne de buna benzer bölgesel kuruluşların bir üyesidir. Ayrıca, Amerikan perspektifinden bakıldığında Almanya batı geleneğinin bir parçası olarak görülür, bize Japonya'dan çok daha aşınadır. Amerika ile bu iki ulus arasındaki gerilimler de aynı değildir. Örneğin, ticaret politikası söz konusu olduğunda kimse BNW ithalatı karşısında feryat etmiyor ya da Siemens'i elektronik ürün fiyatlarını düşürdüğü için suçlamıyor. Amerikan pazarına girdiği için Almanya'yı bir güvenlik tehdidi olarak gören pek az kişi var.

Bu iki ulusu bir arada ele alma nedeni, birbirlerine benzemeleri değil, bir başka düzeyde -Amerika hakkında nasıl düşünmemiz gerektiği ve bunun dünyada ya-

ratacağı etkiler düzeyinde- Japonya ve Almanya'nın olağanüstü yüksek tasarruf ve yatırım yapan ülkeler olmalarıdır. Her iki ülke de yüz yılı aşan bir süredir sadece ekonomik rekabetle uğraşmışlar ve dış siyasetle ekonomik çıkarları günümüzde yüksek bir pay edinebilecekleri şekilde kaynaştırmışlardır. Her ikisi de, iş adamları, hükümet ve işçileri aynı yönlerde sevk eden sık dokunmuş ekonomilere sahiptirler, öyle ki, her biri ulusal ekonomik ve toplumsal stratejilerinde kendi tarzlarında son derece başarılı araçlar bulmuşlardır.

Ayrıca, yirminci yüzyıl sona ererken dünyamız yeni teknolojilerle, yeni üretim ve dağıtım yöntemleriyle, eğitim alanında yeni taleplerle ve gerek özel gerekse kamu alanında muazzam altyapı yatırımlarına duyulan yeni ihtiyaçlarla tanımlanmaktadır. Japonya ve Almanya birbirinden oldukça farklı uluslar olabilirler, ancak şu ayrımı paylaşmaktadırlar: onlar bu yeni dünyadan yararlanmak için en sıkı çalışan ileri sanayi ülkeleridir ve bu konuda en başarılı olanlar onlardır. Zihniyet oluşumu bakımından birçok ortak özellikleri vardır. Amerika, Büyük Britanya ve Fransa'ya kıyasla, gerek Japonya gerekse Almanya ondokuzuncu yüzyılın geç sanayileşen ülkeleridir. Bu bir güvensizlik ve sıradanlık duygusuna, aradaki açığı kapatma isteğine, ekonomide kamu sektörünün sorumluluklarına dair bir anlayışa yol açtı. Bu anlayış bugün bile onların düşüncelerini kaplamaya devam ediyor. Ayrıca bu ülkelerin ikisi de, insan haklarının ve kişisel tercihlerin güçlü biçimde vurgulandığı geleneksel liberal siyasal düşünce ilkelerinin grup eyleminin örgütlenmesini görece kolaylaştıracak şekilde halkın taleplerinden kaynaklandığı, bir gerçek demokratik devrim yaklaşımına sahip olmadılar.

Japonya ve Almanya dünyayı da genellikle benzer terimlerle değerlendirdiler. Kendilerini her defasında büyük güçlerin kısıtladığı ve kurban ettiği ülkeler olarak gördüler. On yıllarca, artan nüfuslarını barındırabilecekleri daha geniş alanlar bulmak, hammadde sağlamak ve pazar edinmek için siyasal denetimlerini kendi sınırlarının ötesine yayma ihtiyacı duyular. Ve kendi imparatorluklarını genişletme süreci içinde komşu ulusları istila ettiler ve görülmemiş cinayetler işlediler.

Bu iki ülke, biz Amerikalıların, dünya ve bu dünyada bir rol oynama anlayışında son derece etkili olmuştur. Daha çok etkili olan bir başka iki ülke belki de yoktur. Atlantik ve Pasifik'in ötesinde yüz yıldan fazla bir süredir önemli çıkar alanlarına sahibiz ve bu yüzyılın başından itibaren Japonya ve Almanya dünya sahnesinde bazen askeri bazen ekonomik olarak bizim en büyük hasımlarımız oldu. Onların hızla güçlenmeleri bizi endişelendirdi, bütünlükçü felsefelerine karşı çıktık, uyulayabildikleri vahşet karşısında irkildik. Münih'ten savaş tehlikesi karşısında taviz vermeyi öğrendik. Pearl Harbour'dan savaşa daima hazır olmayı öğrendik.

Auschwitz karşısında jenosidin anlamını yeniden keşfettik, Nanking ve Bataan'da insan doğasının en karanlık yanlarını gördük. Tokyo ve Berlin'in topyekûn yenilgisi bize işgali, yeniden inşayı ve hür dünyaya önderlik etme sorumluluğunu yükledi. Japonya ve Almanya'nın yeniden kurulmasıyla, yeni dostlar, yakın müttefikler, önemli ekonomik ortaklar ve şimdi de, coşkulu rakipler kazandık.

Günümüzde bu iki ulus askeri olmayan ekonomik güçlerdir - barışçı ticari devletler. Ama gelecekte bu durum Amerika'nın en zor açmazlarından birini yaratacaktır. Biz dünya jandarması olmanın getirdiği mali yükler ve özveriler nedeniyle sıkıntı çekerken, ötekilerin, özellikle Japonya ve Almanya'nın savunma görevlerini gerçek anlamda üstlenmeleri, dünyadaki konumumuzu zayıflatacaktır.

Pek çok Amerikalı için Japonya, Almanya'dan çok daha önemli bir rakiptir. Japonya sadece Birleşik Devletler ekonomisine daha fazla giriş yolu bulmakla, sadece Birleşik Devletler'in ihracat ve yatırım alanlarına daha fazla nüfuz etmekle kalmamakta, gelecekteki ekonomik momentler bakımından da, daha durdurulamaz görülmektedir. Kamuoyu yoklamaları, Japonya'nın ekonomik olarak Birleşik Devletler'den üstün olduğuna ve Amerika'nın kendine olan güvenindeki azalmanın Japonya'nın ekonomik bir süper güç olarak sahneye çıkışıyla yakından ilgili olduğuna pek çok Amerikalının inandığını gösteriyor. Ancak Amerika'nın endişeleri bakımından, Japonya ve Almanya'nın birbirine karşı ağırlık kazanması, çoğunu Birleşik Devletler'deki resésyonun etkilediği mevcut düşüncelerin ve kamu oyu yoklamalarının gösterdiği kadar basit değildir. Almanya, Japonya gibi ekonomik bir dev ama siyasal bir cüce olarak değil, çok yönlü etkileri olan bir ülke olarak ortaya çıkıyor. Almanya dramatik siyasal inisiyatifler alma, kendi siyasal taleplerini ifade etme, işlerin böyle gitmeyeceğini öteki uluslara açık ve zorlayıcı bir biçimde anlatma konusunda, Japonya'dan çok daha isteklidir. Ayrıca Amerika, Japonya konusunda endişelenirken sadece tek bir ulusla karşı karşıyadır. Oysa Almanya söz konusu olduğunda giderek bütün Avrupa'dan söz etmekteyiz. Amerika'nın Tokyo ve Berlin'le olan sorunları aynı olmayabilir, ama her biri korkutucu bir meydan okumayı temsil etmektedir.

Tokyo ve Berlin bir başka derin sorun oluşturunuyorlar: sadece ortak ya sa sadece rakip değil, ikisinin bileşimi haline geliyorlar. Amerikalılar geleneksel olarak öteki ulusları dost ya da düşman olarak sınıflandırmışlardır. İki dünya savaşında ya da Soğuk Savaş sırasında bu sınıflandırmadan zarar görmedik. Ancak Japonya ve Almanya 1990'larda farklı olacaklardır. Artık dünyayı iyi ve kötü olarak ayıramıyoruz. Bu dünyayla birlikte yaşamayı öğrenmek zorunda kalacağız ve bu konuda önemli bir belirsizlik var.

Nihayet Japonya ve Almanya dünya güçlerinin değişim kutuplarını ifade ediyorlar. Amerika'nın inişe geçeceğini söylemek bir kehanet değildir - Birleşik Devletler'in 1950 ve 1960'lardaki kapsayıcı üstünlüğünün artık devam edemeyeceği herkesçe kabul ediliyor. Ancak tarih boyunca güçler dengesinde ne zaman değişiklik olsa büyük sorunlar çıkmıştır. Kimin neyi alacağı, kimin ödeyeceği ve kimin karar vereceği konusunda mevcut tahminlerin yeniden düşünülmesi gerekecek. Gördüğümüz kadarıyla bu türden yeniden değerlendirmeler önümüzdeki yıllarda, mücadelelerle, düşkırıncı gerilimlerle ve çatışmalarla sürüp gidecek. Eğer bütün bunlar bir ülkenin güçlü önderliği olmadan gerçekleşirse, herkes çerçevesi dağılmış bir düzende en iyi yeri kapmak için manevra yaparken, şiddetli mücadelelerin patlak vermesi kaçınılmaz olur.

Bütün bu meselelere sadece bir Amerikan perspektifinden baktım. Bu nedenle çeşitli yerlerde ortaya çıkan bir konu olmasına rağmen, Japonya ile Almanya arasındaki ilişkiler için fazla vakit harcamadım. Burada, tarihsel olarak ve günümüzde Japon-Alman etkileşmesinin Birleşik Devletler'in tek tek bu iki ülkeyle ilişkileri kadar girift ve kalıcı olmadığını belirtmek yeterlidir.

Japonya 1850'ler ve 1860'lardaki tecrit durumundan çıktığında, modern hukuk, bilim, tıp, eğitim, siyasal teori ve askeri örgütlenmenin temellerini oluşturmak için Almanya'yı örnek aldı. Ne var ki, yüzyılın sonunda ve 1920'lerde, Almanya'nın öteki Batılı güçlerle, Rusya ve Çin'le Japon yayılmasını durdurmak için işbirliği yapması ve Japonya'nın I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın karşısında yer alması ve bu ülkenin Pasifik'teki sömürgelerini ele geçirmesi üzerine, Tokyo ve Berlin, Asya'da karşı karşıya geldiler. 1920'lerde ve 1930'larda sarkaç bu kez yakınlaşma yönünde hareket etti, ama çok fazla değil. Berlin ve Tokyo 1940'da bir savaş dönemi ittifakı yapmaya karar verdiler, ancak bu yetersiz ve gönülsüz bir işbirliğiyle nitelenen zayıf bir ittifaktı. Örneğin Almanya, Rusya'yı işgal etmeden önce Japonya'yı uyarmadı. Tokyo, Pearl Harbour'u bombalayarak Berlin'i şaşırttı. 1945'ten sonra, iki ulus her ikisi için de büyük önem taşıyan birkaç konuda ilişki kurdular; her ikisinin de ekonomik gelişme ve Washington'la ilişkiler konusunda saplantıları vardı. Ayrıca, Japonya Asya'yla, Almanya ise Batı Avrupa ve Doğu Almanya'yla meşguldü ve ikisinin de ilişkiyi geliştirmek için ne zamanları ne de enerjileri vardı. Gebellikle uluslararası ekonomik örgütlerde ilişki kuruyorlardı.

Bununla birlikte Japon-Alman ilişkileri şimdi iki alanda özellikle önemlidir. Şimdiye kadar iki ülke arasında küçük hacimli olduğu için fazla önem taşımayan ticari gerilimler, Japonya'nın Avrupa'ya giderek daha fazla sızması üzerine kuşkusuz artacaktır. Ayrıca, iki ülkenin küresel önderlik potansiyeli hakkında bir

değerlendirme bu iki ülkenin şimdiye kadar birbirleri üzerinde yeterince nüfuz kuramamalarını da dikkate almalıdır.

Zamansal olarak 1990'lı yılları temel aldım. Bunun çeşitli sonuçları oldu. Bu zamansal çerçeve, uzun süreli demografik trendler, Üçüncü Dünya'nın çeşitli bölgelerinden gelen tehditler ve uluslararası siyasetin görünümünü değiştiren çevresel sorunlar gibi önemli meseleleri dikkate almıyor ve Çin, Rusya Cumhuriyeti ve birleşik bir Kore'yi kapsayan belli başlı yeni güçlerin potansiyel yükselişi gibi faktörleri hesaba katmıyor. Ve belki de en önemlisi, artan ekonomik karşılıklı bağımlılığın küresel siyaset bakımından getirebileceği sonuçlar hakkında bana özellikle kuşkucu birbakış açısı sağlıyor.

Örneğin, dünyanın giderek küçüldüğü ve ulusların birbirine daha çok yaklaştığı inkâr edilemez. Küresel iletişim, ulaşım, seyahat, ticaret ve yatırım hızla geliyor; farklı ulusların şirketleri arasında sayısız birleşmeler oluyor; üretim ve dağıtım sistemleri küreselleşti; ve tüketici zevkleri giderek benzeşmeye başladı. Ticareti ve yatırımı düzenleyecek ya da çevreyi koruyacak uluslararası örgütler zamanla etkin olabilirler. Gelecek yüzyılın ikinci on yılında, Avrupa Topluluğu tek bir ulus gibi davranabilir ve dünyanın her yerinde oluşmakta olan bölgesel ticaret blokları ayrımsız bir dünya ekonomisi içinde eriyebilir. Doğu Avrupa eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin çoğu gibi ayaklarının üzerinde durabilir. Ne var ki, 1990'larda bunların hiç biri olmayabilir de.

Aslında, oluşacağı tahmin edilen bütünleşmiş bir dünya ekonomisine geçişin, uluslar egemenlikten vazgeçmeye direndikçe, ticari sızma iş olanaklarını tehlikeye soktukça ve politikacılar ulaşamayacakları olayları denetleme yeteneksizlikleri yüzünden hırçınlaştıkça, siyasal gerilimleri artıracığına inanıyorum. Ayrıca, kültürel köklerin yanı sıra, ulusal sembol ve kimliklerin de yeniden öne çıkarıldığı ve benimsendiği kaçınılmaz bir hızlı değişim eğilimi görüyorum. Bunu, Amerika'da politikacıların, bayrak, aile ve Amerikan Rüyası'nın geri getirilmesi temelinde yaptıkları kampanyalarda görebiliyoruz. Siyaset oluşturanların bu kadar çok eşzamanlı değişimin - hükümetlerin denetim alanını daraltan düzensizlikler, ticareti ve vergileri ulusal sınırların ötesine aktaran dev şirketleri yaratan uluslararası birleşmeler, birkaç dakika içinde döviz ve borsayı altüst eden bilgisayar programları- orta yerinde ne yapacaklarını bilemedikleri bir gerçektir. Hükümetler çoğu kez neye ve nasıl müdahale edeceklerini bilemiyorlar, sadece bütün bunları seçmenlerine anlatmak zorunda olduklarını biliyorlar; ancak halkın hayatını doğrudan etkileyen güçlerin küresel niteliği karşısında politikacılar, dar, ulusçu önlemlerden başka bir şey yapamayacak kadar güçsüz kalıyorlar. Bu tür önlemlerin ancak kısa vadede etkili

olabileceği görülüyor. Ticari liberalleşme momentinin önemli ölçüde yavaşlaması ve korumacılığın yükselmesi rastlantı değildir.

Bu noktada tekrar Amerika'ya, bu kitabın amacına dönüyoruz. Ulusumuz 1941'den bu yana görülen en şiddetli meydan okumayla yüz yüzedir ve o döneme kıyasla bugün, böyle bir meydan okumaya tepki göstermek için daha az hazırlıklıyız. Aksayan bir güç olma tehlikesiyle ve gelecekteki dünya düzeninde büyük önem kazanacak alanlarda, şimdiki trendler temelinde ikinci sınıf bir ülke olma tehlikesiyle karşı karşıyayız. Daha önemlisi, hayat standardının düşmesi, bununla birlikte toplumsal karışıklık ve başka uluslara sermaye ve teknoloji bakımında giderek bağımlı hale gelme tehlikesiyle karşı karşıyayız. Nüfusun yaklaşık yüzde onunun açlık sınırında olması; her üç çocuktan birinin on yedi yaşından önce bir tür kamu yardımı beklemesi; 35 milyon kişinin sağlık sigortasından yoksun olması; her yirmi beş dakikada bir kişinin öldürülmesi; federal bütçe açıklarının hızla artması; okulların dış rekabette geri kalması; çökmekte olan fiziksel altyapı; imalat ve teknoloji temelimizin hızla aşınması; bankalarımızın karışıklık içinde olması; siyasal kutuplaşma, sinizm ve boş sloganlarla nitelenen ulusal yönetim - bütün bunlar ve daha da fazlası karşısında, neden Japonya ve Almanya'yı düşünmek zorunda olduğumuz, bütün bunları yüz yüze geldiğimiz rekabet, gerek duyduğumuz işbirliği ve en önemlisi, ülke içinde kendimize çeki düzen vermemizin aciliyeti bakımından değerlendirmemiz gerektiği konusunda herhangi bir kuşkuya yer var mıdır?

ESKİ VARSAYIMLARIN GEÇERSİZLİĞİ

Yirmibirinci yüzyılın başlarında tarihçiler, geriye baktıklarında, Amerika, Japonya ve Almanya arasındaki çatışmanın 1990'ların ortalarında Yeni Dünya Düzeni'nin bir kâbus haline gelmesine nasıl yol açtığını muhtemelen çözemeyecekler. Korumacılığın artmasına rağmen, başlıca ülkeler arasındaki iş bağlantılarında, para akışlarında ve ticaret hacimlerinde sürekli bir büyüme olduğu için, "ekonomik refah" da nelerin olup bittiğini tam olarak açıklamayacak. Washington, Berlin ve Tokyo birbirlerine karşı kesinlikle silah kullanmayacakları için "askeri çatışmalar" da olmayacak. Üç Büyükler arasında, kasıtsız ve masumane bir biçimde bir başka durum ortaya çıkacak. Bu durum, kendi farklı tarihleri, kurumları ve kültürel tercihleri tarafından yönlendirilen bu güçlü ulusların yeni bir sorumluluklar ve kısıtlamalar setiyle yüklenmeleri, birbirini izleyen ve kendi dar çıkarlarından hareketle üstesinden gelemeyecekleri krizlere karşılık verme zorunluluğuyla tükendikleri için ortaya çıkacak. Düzenin bozulması belirli bir tarihte başlamayacak. Ancak gelişme şu şekilde olabilecek:

Tarih, 20 Ocak 1997. Yeni seçilen Birleşik Devletler Başkanı ilk konuşmasını yapıyor. Başkan önceki yönetimin, öğretim sistemini geliştirme, uyuşturucu kullanımını ve cinayetleri önleme, Amerika'nın yıpranmış kara ve demiryolu şebekelerini yeniden inşa etme ve sendeleyeni bankacılık sistemini güçlendirme konularında verdiği sözleri yerine getiremediğine işaret eder ve ülke içinde derhal yürürlüğe konulacak bir yeniden inşa programı -ülke içinde uygulanacak bir

tür Marshall Planı- için çağrıda bulunur. Başkan, yönetimin gerekli parayı bulmak için her türlü çabayı göstereceği konusunda söz verir. Öncelikle, savunma bütçesinde büyük kesintiler, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve öteki uluslararası kuruluşlara yapılan mali katkılarda büyük indirimler yapılacaktır. Başkan, pazarlarını Amerikan ihraç ürünlerine tam olarak açmayan öteki ulusları ticari misillemeyle tehdit eder ve bu konuda ne kadar ciddi olduğunu göstermek için, Japon telekomünikasyon donanımlarına ve Alman imalat aletlerine uygulanan gümrük vergisini üç katına çıkardığını ilan eder ve Birleşik Devletler'de üstlenen kuruluşları yoğunlaşmış bir küresel şebekenin önemli bir parçasını oluşturan Japon ve Avrupa firmalarının -ikincisine artık Alman çıkarları hâkimdir- potansiyel anti-tröst ihlallerinin, Adalet Bakanlığı tarafından kapsamlı biçimde soruşturulacağına söz verir. Başkan, Amerika'nın yarım yüzyıldır muhafaza ettiği büyük askeri kurumlarından ve Batı ile Japonya'yı korumak için dö-külen Amerikan kanlarından söz eder ve artık yeter diyerek, Amerika'nın ülke dışındaki bütün askeri güçlerini geri çekeceğini ilan eder. Başkan, alkışlar arasında, Birleşik Devletler, Kanada ve Meksika'nın yeni ortak pazarından oluşan Kuzey Amerika ticaret bloğunu, dürüst oynamayanlara karşı büyük bir sopa olarak kullanacağını söyler.

Washington'daki bu olaylar Avrupa'da pek büyük bir etki yaratmaz. 1997 yılında Almanya'nın Potsdam kentinde toplanan Avrupalı devlet başkanlarını endişelendiren başka sorunlar vardır. Başkanlar, Lizbon'dan Moskova'ya kadar uzanan bir Avrupalı uluslar bloğu oluşturmak için yıllar önce karar almışlar ve bu kararlar, çeyrek yüzyıldır uğraştıkları, yeterince siyasal ve idari sorun yaratmıştır. Örneğin, eşit uluslardan oluşan bir Avrupa Topluluğu düşünün, Almanya'nın yeni Avrupa Merkez Bankası'na, yeni siyasal kurumlara ve yeni Avrupa savunma örgütlerine hâkim olmaya başlamasıyla birlikte dağılması, Avrupa'yı yıldırması. Berlin'in, çeşitli Doğu Avrupa ülkelerinin AT ile birleştirilmesini talep etmesi ve genişletilmiş AT içinde, Hırvatistan, Macaristan ve Baltık ülkelerinden oluşan bir Töton koalisyonu oluşturmaya kalkması üzerine durum daha da kötüleşmişti. Daha sonra, krizler birbirini izlemiş ve Alman önderler Washington'dan yükselen sızlanmalara ne zaman ayırabilmişler ne de ilgi gösterebilmişlerdi. Örneğin, yaygın eşitsizlikler arttıkça ve piyasa reformları dayanılmaz gerilimler yarattıkça Almanya'nın doğu kesiminde giderek artan ayaklanmalar oluyordu. Doğu Avrupa ülkelerinin, Rusya, Ukrayna ve yakın zamanda bağımsız olan öteki cumhuriyetlerin büyük miktarlara varan borçlarını ödeyememeleri ve ardından başlayan göç dalgaları, Almanya'nın kamu maliyesini ve toplumsal hoşgörüsünü kopma noktasına getirmişti. "Biz her şey-

den önce kendi işimize bakarız; Amerikalılar artık bizi ilgilendirmiyor," sözlerinin söylendiği tek bir olay, tek bir toplantı bile yoktu. Bu sözler asla dile getirilmedi, ama olan buydu.

Bu olayların hiç biri Japonlar için büyük bir sürpriz olmaz. Bu gelişmeleri çok önceden görmüşlerdi. Aruk Birleşik Devletler'in güvenlik şemsiyesi altında değildiler. Birleşik Devletler'de 1990'da başlayan ve yıllarca süren uzun resesyona Amerika'daki Japon fabrikalarında çalışan işçilerin kovulmasına yol açacağını biliyorlardı ve Kongre'den yükselecek feryatlara hazır dılar. General Motors 70 000 işçiye yol verdiğinde, sadece Toyota, Nissan ve öteki otomobil şirketlerinin değil, aynı zamanda Hitachi, Matsushita ve Amerika'da faaliyet gösteren öteki Japon firmalarının da, IRS, Çalışma Bakanlığı, İnsan Hakları Komisyonu, Beyaz Saray Ekonomik Fırsat Eşitliği Bürosu, Çevre Koruma Ajansı ve sayısız Kongre komitesi tarafından giderek taciz edileceğini anlamışlardı. Ekonomik ve siyasal alanda Çin'e daha fazla yaklaşmak için aldıkları kararın, Pekin'e karşı giderek uzlaşmaz bir siyaset izleyen Washington'u rahatsız edeceğini de biliyorlardı. Birleşik Devletler'in, Japonya'nın kendi çevresinde daha sıkı bir Doğu Asya topluluğu kurma çabalarına hız vermesinden rahatsızlık duyması onları şaşırtmamıştı. Gene de Japon kabinesinde panikten eser yoktu. Tokyo Soğuk Savaş döneminin artık kapandığını biliyordu. Bu Asyalı ulusun, artan nüfus, kronik istihdam açığı ve artan sınıfsal bölünmeler gibi, kendine özgü sorunları vardı. Ne var ki, Washington'un yeni ekonomik saldırganlığı, Amerika'nın iç açıkları için şamar oğlanı olmaktan bıkan Japonları bu kez kızdırmıştı. Japonlar oyunu kurallarına göre oynamaya karar verirler ve Tokyo'daki maliye bakanı Japon kredi kurumlarına Amerika'ya verilen borçları yavaşlatma emri verir, Savunma Bakanlığı Pentagon'un beklediği teknoloji transferini sessizce durdurur, Japon uzay ajansı, Birleşik Devletler'in hâlâ üstün olduğu birkaç sektörden biri olan uzay endüstrisi için hazırlanan "Bağımsız Proje"nin hızlandırılması emrini verir, ve Osaka'dan Sapporo'ya kadar faaliyet gösteren Birleşik Devletler yatırımcıları, Japonya'nın yeni düzenlemeleri karşısında hayatın kendileri için ne kadar zor olabileceğini anlarlar.

Gerek Berlin gerekse Tokyo Amerikan başkanının, Birleşik Devletler'in omuzladığı oransız askeri yüklerle ilgili feryadından etkilenmemişlerdi. Polonya'dan Rusya'ya kadar uzanan uluslar birbirinin sınırlarına göz dikerken ve ekonomik ve etnik gerilimler ülkeleri büyük iç karışıklıkların eşğine getirmişken, Almanya'nın hâkim olduğu Avrupa müdahale gücü başka ne işe yarayacaktı? Japon donanması Asya'nın tartışmalı sınır bölgelerinde devriye görevi yapmıyordu? Amerika'nın şikâyet etmeye ne hakkı vardı?

Tokyo ve Berlin artık Amerikanın serbest piyasa ekonomisi hakkında verdiği

uzun söylevlere de kulak asmazlar. Evet, onlar da, hepimiz Adam Smith'i seviyoruz, derler, ama hayat daha karmaşıktır. Yeni sanayi düzeninin, büyük firmaları, büyük bankaları, uyumlu iş ilişkilerini, icabında müdahalede bulunan bir hükümeti gerektirdiğini, söylerler. Eski komünist ulusların istikrarsızlığı ve kırılganlığı hükümet müdahalesiyle yapılacak kapsamlı bir desteği gerektiriyor. Amerika, ideolojiden çok kendi rekabetçiliğiyle, bizim anti-tröst siyasetlerimiz ya da mali düzenlemelerimizden çok kendi tasarruf ve yatırımlarıyla ilgilense daha iyi eder. Washington kendi korumacı klübüyle bizi tehdit etmek mi istiyor? Bırakalım etsin. Kimse ticaret savaşı istemiyor, ama böyle bir savaş çıkarsa, biz Amerika'dan daha güçlü konumda oluruz.

Ayrıca, 1990'ların sonunda, Washington, Berlin ve Tokyo, kendi kriz yönetimlerini kurdular. Doğu Avrupa'da eski düzenin çöküşü üzerine beliren ilk endişeler, ardından birleşik bir Almanya'nın uluslararası siyaseti bir kez daha altüst edebileceğine dair endişeler, ardından Körfez Savaşı, ardından Rusya'da iç savaş, ardından sanayileşmiş dünyada meydana gelen şiddetli bir ekonomik iniş -1990'ların ilk yarısında meydana gelen bütün bu olaylar- siyasal önderler için çok fazlaydı. Ama hepsi bu kadar değildi. Üç büyükler, istikrarsız eski Sovyet cumhuriyetlerindeki hizipleri ve önderleri destekleme ve bu desteğin nasıl olacağı konusunda da sürekli atışıyorlardı. Milyonlarca mülteci hem Doğu'dan hem de Kuzey Afrika'dan Batı Avrupa'ya akarken, bu sorunun nasıl çözüleceği üzerine bir başka anlaşmazlık ortaya çıktı. Siyasal istikrarsızlık, eski önderlerin ölmesi üzerine Çin'de çıkan karışıklıklar dahil Asya anakarasını sarsmaya başladığında, Üç Büyükler, kendileri için farklı bir öncelikli çıkarlar seti tanımladılar. Parasal istikrarsızlık ve korumacılık artarken, Üç Büyükler arasında yakın işbirliği için beslenen bütün umutlar dağıldı.

Ve böylece Berlin Duvarı'nın yıkılmasını izleyen kutlamaların ardından, Soğuk Savaş bir Soğuk Barış'a dönüştü. Başkanın göreve başlama konuşmasının ardından çıkan The New York Times'ta yer alan baş yazıda şu satırlar göze çarpıyordu: "Son birkaç yıla bakıldığında, Amerika, Japonya ve Almanya arasındaki ilişkilerde görülen büyük yıpranma hiç kimse için şaşırtıcı olmamalıdır. Rahatsızlıklarımızın çoğu kendi yarattığımız sorunlardır. Eski Sovyetler Birliği'nin yerini alacak yeni bir düşmana ihtiyacımız vardı ve yüzümüzü derhal eski müttefiklerimize çevirdik. Ne var ki, bu durumdan, II. Dünya Savaşı öncesinin yakın komşulara hükmetme ve kendi dar kaygılarının dışında dünyanın refahını dikkate almama modelini benimsedikleri görülen, Tokyo ve Berlin de sorumludur. Küresel ticaret ve yatırımın büyümesi -bazılarının dediği gibi, sınırları olmayan ekonomi- dünya siyaseti açısından

büyük bir düşkünlüğü olmuştur. Komünizm çöktüğünde yirminci yüzyılın büyük siyasal ve ideolojik rekabetlerinin sona erdiğini sandık. Başlıca sorunun serbest seçimlerle işbaşına gelmiş hükümetlerin Amerikan tarzı bir kapitalizmi kucaklayan hareketlerini desteklemek olduğunu düşündük. Yirmi birinci yüzyıla girerken hayat, son yarım yüzyılı uğrunda savaşmakla harcadığımız barış çağından çok, çalkantılı 1920'lere ve 1930'lara benziyor. Kendimizi bu karışıklıktan nasıl çekip çıkaracağımız belli değildir."

Çılgınca bir fantezi mi? Pek değil. Aslında günümüzde yaşanan olayların çılgınlığını tam olarak yansıtmak neredeyse inkânsızdır. Önümüzde büyük sorunlar olduğuna inanmanız ya da inanmamanız ortaya çıkacak sorunların türleri hakkındaki varsayımlara fazla bağlı olmaz, çünkü bu sorunların yapısı oldukça açıktır. Birleşik Devletler, Batı Avrupa ve Japonya'nın dışında, bugünkünden daha çok etnik ve dinsel çatışma bekleyebiliriz. Ulusal ekonomiler birbiriyle daha rekabetçi bir vahşetle etkileştikçe ekonomik ihtilaflar bekleyebiliriz. Başlıca sanayi demokrasilerinin takım halinde çalışmaları için yapılan baskının monolitik bir düşmandan gelen askeri bir tehdidin yokluğu nedeniyle azalacağını bekleyebiliriz. Aslında tartışmalı olan konu bütün bunların olup olmayacağı değil, bunların anahtar ülkelerin bu sorunlarla etkin biçimde başa çıkma yeteneklerinin dahilinde olup olmadığı, Üç Büyüklerin gereken kalıcı işbirliğini ne ölçüde yapabilecekleridir. Sorun, en çok arzulanabilir sonucun ne olduğu değil, en uygun sonucun ne olduğudur. Günümüz önderlerinin Yeni Dünya Düzeni ya da buna benzer şeyler hakkında yaptıkları azametli konuşmaları unutun. Kritik sorunlar tek bir temanın çeşitlemeleridir: nereye gidiyoruz?

ÖNEMLİ KAYGILAR

Yanıtlanması gereken bazı büyük sorular var:

Amerika değişim halindeki iç ve uluslararası ortamla nasıl başa çıkacak? Birleşik Devletler artık bir zamanlar olduğu gibi, elebaşı durumunda değil. Çöküş halinde olup olmadığımız tartışılabilir, ancak hiç kimse Amerika'nın, Almanya ve Japonya karşısındaki gücünün görece olarak azaldığını inkâr edemez. Ayrıca Birleşik Devletler yarım yüzyıldır karşılaşmadığı en az iki meydan okumayla yüz yüze bulunuyor. Daha önce asla yeni programlar ve muazzam kaynaklar gerektiren bu derece büyük iç ekonomik ve toplumsal sorunlarla karşılaşmamıştır. Ve tarihinin hiç bir döneminde ülke içindeki ve dışındaki hedeflerine ulaşmak için başka ulusların yardımına bu kadar ihtiyaç duymamıştır.

Amerikan Rüyası hayat tarzının sürekli ve durmaksızın daha iyiye gitmesi,

yukarı doğru ve sonsuz bir kişisel tatmin spirali. Ya bu rüya artık gerçekleşmezse? Amerika, kendi iç sorunlarıyla uğraşmak için kendi içine mi dönecek ve bu durumda, dış dünyaya karşı tavrı giderek uzak ve korumacı, askeri çekilişle atak bir ticari siyaset karması mı olacak? Yoksa, artan iç sorunlarıyla uğraşırken yeniden özgüven kazanarak ve tek elli bir hâkimiyeti değil de daha geleneksel diplomatik elbirliğini temel alan yeni tipte bir etki yaratmasını sağlayacak, daha enternasyonalist bir tutumu mu benimseyecek?

Almanya ve Japonya ne türden ülkeler haline gelecekler? Soğuk Savaş sırasında bu iki ülke benzersiz koşullarda yaşıyorlardı. Hukusal anlamda egemen olabilirlerdi, ama gerçekte, II. Dünya Savaşı'nda uğradıkları yenilgiden köklenen yasaklamalara ve kısıtlamalara maruz, yarı-uluslar durumundaydılar. Bu durum kısmen, özellikle buyurgan olduklarında, komşularının hâlâ onların eylemlerini kuşkuyla karşılamasından, kısmen de, Amerika onların savunma sorumluluğunu yüklenirken kendi ekonomilerinin inşası üzerinde yoğunlaşabilmelerinin sağladığı avantajlardan ötürüydü.

1990'ların ortasında Almanya ve Japonya'nın ortamı değişecektir. Bu uluslar dünyaya ne istediklerini söylemekte ve kendi ulusal çıkarlarını izlemekte daha az kısıtlı olacaklardır. Sonuç olarak her ikisi de, Amerika'dan, son kırk beş yıldır olduklarından daha bağımsız davranacaklardır. Amerikalıların bu iki ülkeyle ilgili en temel sorunları belirlemeleri gerekecek. 1945'ten önce bu ülkeler, kendi şartları kabul edilmedikçe küresel toplulukla bütünleşmeye direnen, istikrarsız, başına buyruk ülkelerdi. Bütün bu dürtüler şimdi de geçerli mi? Ortak güvencilerle ilgili tehdidin ortadan kalkmasına ve II. Dünya Savaşı ile sonrasını hatırlayan kuşağın geçip gitmesine rağmen, Birleşik devletler'in yakın müttefikleri olmaya devam edecekler mi? Almanya enerjisini ve hırsını kendi komşularını endişelendirmeyecek ve onlara hâkim olmayacak tarzda yönlendirebilir mi? Japonya küresel ekonomide görülmemiş turanışını öteki ülkelerin çıkarlarına ve düşüncelerine daha fazla uydurmaya çalışmaksızın, sürdürecektir mi? Bu iki ulus sınırlarının ötesindeki askeri gücü hesaba katmaksızın bir ekonomik güç merkezi olmaya devam edecekler mi? Yoksa bu iki tip güç kaçınılmaz olarak bir araya mı gelecek?

Üç Büyükler arasında askeri ve ekonomik güç dağılımı nasıl olacak? 1945'ten 1960'ların ortasına kadar Amerika hür dünyanın askeri ve ekonomik yüklerinin çoğunu omuzladı - açık pazarları muhafaza etmek için verilen savaşlardan bu yana. Daha sonraki on yıllarda, Alman ve Japon katkıları arttı - Birleşik Devletler askerlerinin masraflarına yardımcı olmaktan, Birleşik Devletler hükümetine büyük miktarlarda borç vermeye kadar. Ancak Üç Büyükler arasındaki yük paylaşımı sorunları henüz çözülmüş değildir. Körfez Savaşı'ndan

sonra, Amerika'nın ikilemi çarpıcı biçimde ortaya çıktı: Washington, öteki ülkeler ödemedede yardımcı oldukları sürece dünya jandarması olabilir. Bazı Amerikalılar bu rolü cazip buluyorlar. Peki bunun alternatifleri neler? Askeri önderlik nasıl paylaşılacak ve ekonomik sorumluluklar nasıl bölünecek? Bunlar ilk akla gelen sorulardır. Ancak çıkarıcı bir Amerikan görüşü, Birleşik Devletler'in sadece maliyetlerin dağıtılmasına değil, aynı zamanda karar oluşturma süreçlerinde başkalarının eşit söz hakkına sahip olmalarına ne derece istekli olduğunu da hesaba katmak zorunda kalacaktır. Başka deyişle, Amerika Japonya ve Almanya'nın güçlenmesini ne kadar gerçekten istiyor?

ESKİ VARSAYIMLARIN GÖZDEN GEÇİRİLMESİ

Bu soruların kesin yanıtları yoktur. Ancak bu yanıtları düşünmeye ve bazı genel kanaatler oluşturmaya başlamalıyız. Başlangıç noktası, Amerika'nın dünya hakkında oluşturduğu varsayımlara bir göz atmaktır.

Soğuk Savaş'tan sonra, Amerika, Japonya ve Almanya'nın her konuda yakın işbirliği içinde olacaklarını düşündük.

Göreve geldikten kısa süre sonra Başkan Bush coşkuyla Japonya ve Almanya'dan Amerika'nın tam ortakları olarak söz etti. İlk denizaşırı seyahatini, "küresel ortaklık" fikrini geliştirdiği Japonya'ya yaptı. Bonn'u Birleşik Devletler'le "ortak önderlik"e davet ederek, Almanya'yı -Britanya'yı değil- Birleşik Devletler'in Avrupa'daki en önemli müttefiki haline getirme arzusunu gizlemedi. Yönetimin dışında olanlar bunu onayladılar. Washington'daki Uluslararası Ekonomi Enstitüsü'nün Başkanı ve hem Nixon hem de Carter yönetimlerinde yüksek düzeyde siyaset oluşturan eski bir görevli, C. Fred Bergstenn Birleşik Devletler-Almanya-Japonya üçgeni hakkında şu sözleri yazdı: "Üç Büyükler'in uluslararası ve ticari rejimlerinde reform yapmak ve büyük bir düzelme sağlamak için ...bunun yanı sıra kendi iç ekonomik yapılarında önemli değişiklikler için gösterdikleri inisiyatifler, açıkça, kolektif önderlikte yeni bir dönemin başlangıcını belirleyecektir. Her birinin yeni bir zihniyet setini benimseyebileceği görülüyor: Amerika için güçleri ötekilerle paylaşma konusunda gönüllülük; Avrupa için, ticari olduğu kadar küresel ekonomik ve parasal siyasette de ortak hareket etme gönüllülüğü." (1)

Üç Büyükler'in birbirine biraz daha yakınlaşacağına inanmak için büyük bir zihinsel sıçramaya gerek yoktu. 1945'ten beri bütün trendler bu yönü gösteriyordu. Amerika'nın vesayeti altında Japonya ve Almanya demokrasiyi ve piyasa yö-

nelimli ekonomiyi benimsemişlerdi. Washington, Tokyo ve Bonn (*) pek çok krizi birlikte yaşamışlardı -Berlin ablukası, Kore Savaşı, ticari anlaşmazlıklar, para krizleri, nükleer strateji argümanları. Aslında, Washington ile Tokyo ve Washington ile Bonn arasındaki yakın ilişkiler her şeyi kuşatan, siyasal gelişmeden askeri korumaya kadar her konuda, ana baba ile çocuk, öğretmen ile öğrenci, arkadaş ile arkadaş arasındaki ilişkilerin bir bileşimini oluştuyordu. Benzer değerleri paylaşan, benzer dünya görüşlerini savunan bu üç ulusun benzer türden siyasal ve ekonomik kurumlara inandıkları sonucuna varmak doğaldı.

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana yaşanan olaylar farklı bir öykü anlattı. Birliğin yüzeyinde ilk çatlak Almanya'nın birleşme süreci içinde görüldü. Almanya'nın bölünmesi Soğuk Savaş'ın nedenini sembolleştiriyordu. İki Almanya arasındaki sınırdaki Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği karşı karşıya geliyor ve Demir Perde burada kapanıyordu. Bu durum hızla değiştiğinde, Batı Almanya Şansölyesi Helmut Kohl'un, Amerikalı ve Avrupalı müttefikleriyle yakın ilişki içinde hareket edeceği beklenebilirdi. Bunun yerine Kohl, Büyük Britanya, Fransa ve Birleşik Devletler önderlerinin canını şikan, şaşırtıcı bir bağimsizlik sergiledi. Şansölye Temmuz 1990'da Sovyet Başkanı Mikhail S. Gorbacev'in kendi birleşme planını onaylamasını sağlamak için Sovyetler Birliği'ne sayahat ettiği zaman, bu ikisi dışında herkes oyun dışı bırakıldı. Uluslararası sorun bir Alman-Sovyet ikili meselesine döndü. Şimdi gene Temmuz 1990'da Houston, Texas'da yapılan zirve toplantısına bakalım. Sanayileşmiş ulusların önderleri -Başkan Bush'un önderliğinde, Şansölye Kohl ve Japon Başbakanı Toshiki Kaifu- yıllık toplantılardan birini gerçekleştirmek için biraraya geldiler. Bu toplantı Soğuk Savaş'ın sona ermesi nedeniyle bir kutlama olarak düşünülmüyordu. Almanya birleşmenin eşiğindeydi, Sovyetler Birliği batı kulübüne katılmak için feryat ediyor ve gerilimlerde büyük bir gevşeme görülmüyordu. Bu ülkelerin, işsizlik, ekonomik güvenlik ve çevre gibi sorunlarda yakın işbirliği yapacaklarına dair yüksek bir beklenti düzeyi vardı. Ama işler tasarlandığı gibi gitmedi.

Zirvede ele alınan ilk büyük sorun Sovyetler Birliği'ne yapılacak muazzam yardımla ilgiliydi. Washington, orada neler olduğuna ve neye ihtiyaç duyulduğuna dair açık bir görünüm ortayan koyana kadar sınırı zorladı. Şansölye Kohl pek

(*) Bonn'u, sadece II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birleşme arasındaki dönemde Almanya'yı tartışırken, eski Batı Almanya'nın başkenti olarak anıyorum. Soğuk Savaş'tan önce Berlin birleşik Almanya'nın başkentiydi ve 1990'ların ortasından itibaren bu statüyü yeniden kazandı

çok söz arasında, "Teşekkürler, ama istemez," dedi. Washington ne isterse yapabilir, ama Almanya'nın tamamen bağımsız planları var, demek istiyordu. İkinci büyük sorun Çin idi. Tienanmen Meydanı katliamı bir yıl önce olmuştu. Bunu izleyen on iki ay içinde Çin'de uygulanan baskı yatışmamıştı. Amerika Çin'e yaptığı yardımı kesmiş ve öteki uluslar da onu izlemeyi kabul etmişlerdi. Şimdi Washington ayrı çizgiyi daha uzun süre sürdürmek istiyordu. Bu kez söz sırası mütevazı Başbakan Kaifu'daydı. Özetle, Japonya'nın, Birleşik Devletlerle birlikte ya da onsuz, Çin'le ilişki kurmak niyetinde olduğunu söyledi.

Şimdi Cenevre'ye geçelim. Beş ay sonra, ticaret yapan başlıca ülkelerin delegeleri dört yıldır süren dünya ticaretinde serbestlik görüşmelerini -Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) Uruguay Turu olarak anılan görüşmeler- sonuçlandırmak için bir araya geldiler. Bu sadece, tahıl, tekstil ve makine gibi ürünleri değil, bankacılık, patentler ve dış yatırımı da kapsamayı amaçlayan en büyük ticaret paktydı. Cenevre toplantısını önceleyen aylarda Başkan Bush, Amerika'nın yeni bir antlaşmaya imza koymasının önşartının tarımda ticaretin liberalleştirilmesi olduğunu açıklamıştı. Bu konuda anlaşmaya varılmaması halinde Birleşik Devletler'in görüşmelerden çekileceği konusunda tekrar tekrar uyarıda bulundu. İki katılımcı -Avrupa ve Japonya- önemli tavizler vermek zorundaydılar. Avrupa'da Fransa daima ısrarla korumacı olmuştu, ama tek başına galip gelemezdi. Fransızlar yalnız kalmadılar. Almanya, Birleşik Devletler'in çiftlik ürünlerinde daha serbest ticaret arzusuna karşı çıkan Fransa'yı bütün gücüyle destekledi. Prinç ithalatını yasaklayan Japonya liberalizasyon konusunda hiç bir öneride bulunmadı. Küresel ticaret sistemini etkileyebilecek belki de yegâne güç olan Tokyo'nun sesi işitilemeyecek kadar az çıkıyordu. Ve görüşmeler sonuçsuz kaldı. Amerikan delegeleri ellerinden geleni yapmış olarak evlerine döndüler.

Dördüncü olay mali işbirliğinin dağılmasıydı. 1991'in başında yedi büyük sayılaşmış ulusun maliye bakanları ve merkez bankaları üst düzey yetkilileri New York'ta bir araya geldiler. Toplantı özellikle kritik bir dönemde yapılıyordu. Birleşik Devletler'deki resesyon derinleşiyordu. Japonya kendi borsasında meydana gelen iniş ve taşınmaz mal fiyatlarında bir düşüş ihtimali nedeniyle endişeliydi. Almanya, Doğu Avrupa ve SSCB'nin eşğinde olmasının getirdiği başka sorunlardan ayrı olarak, birleşmenin maliyetini ödeme konusunda muazzam baskılarla karşın karşıyaydı. Körfez Savaşı'nın yol açtığı belirsizlikler de vardı. Herkes, bu yedi ulusun Üç Büyükler'in önderliğinde -üç kilit paranın yanı sıra, mali nüfuza sahip ülkeler- büyük bir dayanışma göstereceklerini umuyordu. Toplantıya katılanlar dünyaya, "uluslararası para piyasalarında istikrarı koruma"yı vaat ettiler.

Günler sonra Alman Bundesbank, hiç bir uyarıda bulunmaksızın, sadece ülke içindeki gelişmelerden hareket ederek faiz oranlarını yükseltti. Bu hareketle bağlantısız olarak, Federal Reserve, Birleşik Devletler'deki faiz oranlarını, gene ülke içindeki koşullara bir tepki olarak, düşürdü. Almanya'daki daha yüksek faiz oranları ile Amerika'daki oranlar arasında meydana gelen muazzam fark, dolar üzerinde muazzam bir baskı yarattı ve merkez bankalarını doların hızla ve daha da düşmesini durdurmak için muazzam miktarlarda dolar satın almaya zorladı. Avrupa ekonomileri birbirine çok sıkı bağlı oldukları için, Almanya'nın yaptığı bu hareket, Avrupa ülkeleri üzerinde de faiz oranlarının yükselmesi yönünde baskı yaptı.

Sonraki günlerde Washington, faiz oranlarının düşürülmesi gerektiğine, ama aynı zamanda doları desteklemek için müdahale edeceğine dair sinyaller gönderdi. Alman yetkililer parasal istikrar sağlamanın o kadar önemli olmadığını belirttiler. Japonya, başka siyasetlerden görünüşte ayrı olan, kendi siyasetleri hakkında bir iç tartışma yürütüyordu. Bu türden kaoslar için yapılan pek çok açıklama vardır. Ancak bütün bu olanların mali konularda çok az da olsa bir işbirliğini ortaya koyduğunu kim öne sürebilir? Ve burada daha temel bir sorunun ortaya çıktığını kim inkâr edebilir. Bu, ulusal hedeflerin bağdaşmazlığı sorunudur: resesyonun vurduğu Amerika daha fazla büyüme için feryat ederken, Almanya'nın frene basması ve Japonya'nın kendi kabuğuna çekilmesi. Ve bu olaylar dizisinin Üç Büyüklerin, izledikleri siyasetlerin birbiri üzerinde yaratacağı etkileri hesaba katmayan tek tek ulusların uzun vadeli hedeflerine ulaşamayacaklarını kavramakta uğradıkları başarısızlığı ortaya koyduğu tartışma götürür mü?

Daha sonra Körfez Savaşı çıktı. Amerika için büyük önem taşıyan bu konuda, dış saldırının önlenme tarzıyla ilgili bu ilke sorununda, bu savaş ya da barış meselesinde - bütün bu meselelerde, Japonya ve Almanya yapabileceklerinin azamisini yapmamayı tercih ettiler. Doğrudur, bu ülkeler gene de mültecileri nakletmek için birkaç uçak gönderdiler. Almanya lojistik destek sağladı, Türkiye'ye hava savunması için füze yerleştirdi ve İsrail'e Patriot füzeleri ile başka ekipman sağladı, Japonya hiç olmazsa Körfez'e birkaç mayın tarayıcı gemi gönderdi. Ayrıca Japonya ve Almanya mevcut standartlara göre oldukça büyük olan 10 milyar dolarlık destek sağladılar. Ancak bütün bunlar, duraksamayla, istemeye istemeye ve ancak Washington'dan gelen büyük baskılar sonucunda yapıldı. Herkes Tokyo ve Berlin'deki acı veren ikilemleri biliyordu: tarihsel yaralar, kırkbeş yıl boyunca bir daha asla böyle bir şey yapmamaları için verilen derslerden sonra kendi ordularını ülke dışında kullanmalarının getireceği siyasal sıkıntılar. Bu ülkelerin Amerika'nın fazla ileri gidip gitmediğini, örneğin Kuveyt'in petrol arzının ya da özgürlüğünün bu uğurda ölmeye deyip deymeyeceğini, sormakta

haklı oldukları biliniyordu. Ne var ki sorun Japonya ve Almanya'nın haklı ya da haksız olması değildir. Sorun Amerika'dan çok farklı düşünceleridir. Yeni Dünya Düzeni anlayışlarının ve bunun için ödemeye hazır oldukları bedelin, Washington'un en derin biçimde benimsediği görüşlerle bağdaşmamasıdır.

Körfez Savaşı'ndan bir süre sonra üst düzey Amerikalı görevliler Japonya ve Almanya'ya faiz oranlarını düşürmeleri için baskı yapmaya başladılar. Washington'daki resmi çizgi, küresel büyümenin yavaşlamakta olduğu, Doğu Avrupa'ya yatırımın iyi gitmediği, Tokyo ve Berlin'in ekonomilerini daha düşük maliyetli krediyle harekete geçirmeleri gerektiği, şeklindeydi. Hazine Bakanı Nicholas Brady, Japonya ve Almanya'nın kollarını bükmek için açık bir kampanya başlattı. Ancak duvara tosladı. Önce, hem Kaifu hem de Kohl hükümetleri Washington'u suçladılar: Washington, Japonya ve Almanya'nın deniz aşırı dünya pazarlarını Birleşik Devletler'in ihracat ülkelerine açarak, bu ülkenin resesyondan kurtulmasına yardım etmeleri için üstü örtülü bir kampanya yürütüyordu. İkincisi, hem Tokyo hem de Berlin büyümeden çok enflasyondan endişeleniyorlar ve para üzerindeki baskıyı kaldırarak risk almak istemiyorlardı. Üçüncüsü, Amerika'nın Doğu Avrupa'da ya da başka yerlerde yeni yatırımlara hız verilmesi önerisini onaylamıyorlar, düşük faiz oranlarının bu ülkeler için bütün ekonomik siyasetleri etkileyecek, kadar önemli olmadığını öne sürüyorlardı. Bu kez de her ülkenin öne sürdüğü argüman olumlu ve olumsuz yönleri bakımından tartışılabilir. Ancak tartışılmayacak kadar açık olan şey, bu ülkelerin dünyanın yüzyüze geldiği en temel ekonomik sorunlara getirdikleri çok farklı yaklaşımlardı.

Üçüncü Dünya'nın ve Doğu Avrupa'nın dış borçları konusunda bir başka ayrılık ortaya çıktı. 1991 baharında Bush yönetimi, Mısır ve Polonya'nın Birleşik Devletler'e olan bütün borçlarını silme yönünde bir hamle yaptı. Japonya ve Almanya dehşete kapıldılar. Birleşik Devletler bu konuda onlarla işbirliği yapmamakla kalmamış, üstelik Washington, onların böylesine toptan bir borç silmenin hatalı bir siyaset olduğuna dair içtenlikle savundukları görüşleri hiçe saymıştı. Üç Büyükler'in her biri farklı siyasetlere sahipti. Amerika, Polonya'yla olan siyasal ilişkilerini bir an önce geliştirmek ve Körfez Savaşı sırasında destek veren Mısır'ı ödüllendirmek istiyordu. Ancak Almanya Polonya'nın en büyük kreditorüydü ve Washington'un bu ülkenin borçlarını silerek bir örnek oluşturmaya öfkelenmişti. Küresel çapta en büyük borç veren ülke durumundaki Japonya da böyle bir örneğin ortaya çıkması konusunda endişeliydi.

Bu bağımsız hedefler izleme modeli Temmuz 1991'de toplanan Londra zirvesinde de sürdü. Devlet başkanları, uluslararası ekonomi için en büyük ön-

celiği taşıdığını öne sürdükleri Uruguay Turu'nu canlandırma konusunda hiç bir ilerleme kaydedemediler. SSCB'ye yardım konusunda bir birlik görüntüsü verdiler -ortak konumları bir "bekle ve gör" tutumu ve bu arada "teknik yardım" sağlamakla ibaretti- ancak, Almanya'nın çok daha atak bir biçimde yardım sağlamak istediğini ve Japonya'nın Birleşik Devletler'inkinden daha iddialı bir çizgi izlemekte olduğunu, hepsi biliyordu. Çevre koruması konusunda bile Almanya, Brezilya'daki yağmur ormanlarının korunması için somut eylemleri ya da ozon tabakasının korunması için geliştirilen yeni programları onaylamakta başarısız oldu.

Aralık 1991'de Üç Büyükler'in uyumlu dış görünüşünde daha büyük çatlaklar ortaya çıktı. Avrupa'nın ortasında, Yugoslavya'da çıkan iç savaş bütün hızıyla sürüyor, ne AT ne de BM (Birleşmiş Milletler) ateş kes sağlayabiliyordu. Almanya, üstündeki örtüyü attı ve iki ayrı cumhuriyeti, Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıyacağını ilan etti. Avrupa'da, Büyük Britanya ve Fransa itiraz ettiler. Atlantik'in ötesinde, Birleşik Devletler de itiraz etti. BM Genel Sekreteri, Almanya'dan, öteki ülkelerle eşgüdüm sağlamadan ve daha kapsamlı bir barış yapılmadan tek başına böyle bir işe girişmemesini istedi. Alman hükümetinin bir sözcüsü şöyle dedi: "Avrupa ülkelerinin hiç biri bize katılmasalar da bu yönde hareket edeceğiz." (2)

Başkan Bush 1992 yılına aynı derecede meşum bir çıkış yaparak başladı. Apar topar gittiği Japonya'da ticaret cephesinde yapılacak hamleler konusunda gerçekçi olmayan beklentiler yarattı ve büyük bir tantanayla Amerika'nın en az rekabetçi olan ürünlerinden birini -otomobil- koz'olarak öne sürdü. Böylece Birleşik Devletler'de artık geri çevrilemeyecek bir anti-Japon duygular akımını başlattı ve daha fazla korumacılık için duyulan coşkunun yenilenmesini sağladı. Bush'un ziyaretinden bir gün sonra Avrupalı önderler hem Washington'u hem de Tokyo'yu kendi zararlarına olacak şekilde ikili ilişkilere girmemeleri için tehdit ettiler.

Gene o yılın başlarında Üç Büyükler eski Sovyetler Birliği'nin kötüleşen durumuyla uğraşma kapasitelerinin yetersizliğini ortaya koydular. Dışişleri Bakanı James A. Baker yeni cumhuriyetlere insani yardım konusunda eşgüdüm sağlamak için bütün dünya uluslarına Washington'da bir konferans çağrısında bulundu. Almanya'nın huzursuzluğu arttı, çünkü Berlin, Washington tirübünlerinde oturup dünya çapındaki faaliyetlerin önderi gibi görünmeye çalışırken, kendi üzerine daha fazla mali yük düşeceği duygusunu taşıyordu. Japonya, eski Sovyetler

Birliği'ne yardımda bulunma konusunda isteksizdi, çünkü Rusya Stalin'in II. Dünya Savaşı sırasında Japonya'dan aldığı adaları hâlâ iade etmemişti. Üç Büyükler'den her birinin sadece kendi özel durumlarını göz önünde tuttukları açıktı.

Amerikan siyasetini, bu ülkedeki çiftçilerin Sam Amca'nın Moskova'ya yapılacak satışlar için garanti vermesi için duydukları istek belirliyordu; Almanya'ya bu ülkedeki bankaların cumhuriyetlerdeki dış borç açıkları hakkında duydukları endişeler yön veriyordu; ve Japon ulusçular eski topraklarını geri istiyorlardı. Avrupa ile Pasifik Okyanusu arasında uzanan geniş Avrasya topraklarında demokrasi ve kapitalizm için beslenen umutlar buharlaşıp uçarken, uyumlu bir tepki gösterme şansı atışmalar arasında kaybolup gitti.

Nihayet, Berlin Duvarının çöküşünü izleyen yıl sona ererken, Üç Büyükler'in ekonomik durumları da kötüleşiyordu. Amerikan resesyonu sürüyor, belli başlı şirketler birbiri ardı sıra kitle halinde işçi çıkarıyorlardı. Japonya'da büyüme tahminleri her hafta aşağıya doğru çekilerek yeniden düzenleniyordu. Alman Bundesbank (Merkez Bankası) yıllık faiz oranlarını yüzde otuz artırdı ve böylece sadece Alman ekonomisinin değil bütün Avrupa ekonomisinin yavaşlamasına yol açtı. Bu durumda Üç Büyükler'in biraraya gelmeleri beklenirdi, çünkü, kaderlerinin birbirine bağlı olduğunu, hiç olmazsa entelektüel düzeyde anlamışlardı. Oysa, 1992 yılının başlangıcında, tek tek kendi durumları hakkında endişelerini ifade etme dışında, tamamen sessiz kaldılar.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Japonya ve Almanya'nın, küresel barış ve küresel ekonominin yönetimi konularında daha fazla 'sorumluluk' yükleneceklerini düşündük.

Kuşkusuz Amerika'nın süpergüçler arasında daha çok sorumluluk paylaşımını istemesinin sayısız nedeni vardı. Bir düzeyde Washington, Japonya ve Almanya'nın daha çok nüfuz ve önem kazanmakta olduklarını bilerek, kaçınılmaz olanı yapmaya çalıştı. Ancak, daha pragmatik bir düzeyde Birleşik Devletler, kendi bütçe açıklarını finanse etmek için Tokyo ve Berlin'in yardımına ihtiyaç duyuyor ve dünya çapında ekonomik gelişmeye yaptığı katkı azalırken denge sağlamak için onlardan para istiyordu. Japonya ve Almanya retorik düzeyinde bu fikri benimsediler. Ayrıca, yeniden inşa sürecindeki uluslar rolünü uzun süredir bırakmışlardı ve öteki uluslara biraz cömertlik yapmaya hazırdılar. Başbakan Kaifu gibi Japon devlet adamları, Japonya'nın "uluslararası rolünü yerine getirmesi"nden söz ediyorlardı. Almanya'nın Devlet Başkanı Richard von Weizsäcker, "Almanya'nın sorumlulukları artmıştır ve bunlar yerine getirilecektir," diyordu. Alman Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher, "Birleşik bir Almanya daha büyük bir ağırlık taşıyacaktı, bu ağırlıkla daha büyük bir güç olmaya çalışmayacak, daha büyük sorumlulukların bilincinde olacağız," diyordu.(3)

Soğuk Savaş sona ererken Amerikalılar, Japonya ve Almanya'nın fazla bu-

yürgean olabileceklerinden endişelenmişlerdi. 1990 Houston zirvesinde meydana gelen bölünmeler potansiyel sorunu ortaya çıkardı. New York Times~köşe yazarı Leonard Silk, "Görüşmeler, aralarındaki [Üç Büyükler'in] anlaşmazlığın derinliğini kanıtlamıştır," diye yazıyordu. "Öz çıkarlar ve daha eşit biçimde dağıtılan ekonomik güç onları birbirinden ayırıyor..." (4) Goldman- Sach International'ın başkan yardımcısı Robert D. Hormats şu gözlemlerde bulunuyordu: "Her ikisi de [Japonya ve Almanya] Houston'a geldiler, Birleşik Devletler'e ne düşündüklerini anlatılar ve, ister kabul edin ister etmeyin, dediler. Bu, ekonomi dünyası için yeni bir mimaridir." (5)

Aslında olanları yanlış yorumladık. Evet, Tokyo ve Berlin ne düşündüklerini pek ortaya koymuyorlardı. Ancak kendi avlularında düzen ve istikrar sağlamak için önemli özgül sorunlar üzerinde odaklaşıyorlardı. Bu küresel güç ve sorumluluk gaspı değildi.

Japonya ve Almanya'nın Amerikalıların onlardan istediği uluslararası yükleri üstlenememelerinin pek çok nedeni vardır. Bunların ilki, Amerika ya da Büyük Britanya'nın aksine, ne Japonya'nın ne de Almanya'nın küresel görevleri barış içinde yerine getirme gelenekelerinin olmayışdır. Aslında bu ülkelerin ikisi de, askerileşmiş toplumları olan geç sanayileşmiş ülkeler olarak, dünya sahnesine en hareketli anda çıktılar ve bu durum onları istikrarsızlaştırdı. Ayrıca, gerek Tokyo gerekse Berlin küresel sorumluluk yüklenmeyen yüksek düzeyde başarılı uluslar haline gelmişlerdir. Kazanan bir eli neden değiştirmek istesinler? Amerikalılar, öteki halkların, ancak biz özgürlük verirse küresel özgür olabileceğini düşündüklerine inanmaktan hoşlanırlar, aynı düşünce Japonya ve Almanya için geçerli değildir. Amerika'nın evrensel değerler ve evrensel görevler tasarımı bakımından bu iki ulus eşdeğerde değildir. Japonya ve Almanya için küresel sorumluluk kendi evlerini ve kendi avlularını düzen içinde tutmaktan ibarettir.

Örneğin Almanya'da kamuoyu yeni uluslararası sorumluluklar konusunda oldukça kararsızdır. Birleşmeden sonra Almanların tutumları hakkında yapılan ilk geniş kapsamlı araştırma, halkın % 75'inin kendi ulusları için yeni bir uluslararası rolü istemediklerini ortaya koymuştur. Aslında, Almanların kendi ulusları için model olarak gördükleri üç ülke, İsviçre (% 40), İsveç (% 30) ve Japonya ile İtalya (her biri % 10) idi. Amerika % 6 oranında tercih ediliyordu. (6)

Japonya'ya gelince, Uruguay Turu ticaret görüşmelerinde aldığı tutum bu ülkenin aktifleşmeden yana olmasının ne kadar zor olduğunu gösterir. Başbakan Tshiki Kaifu ile onun ardılı Bay Kiichi Miyazawa'nın büyük çabalarına rağmen, Japonya'nın uluslararası barış operasyonlarına katkıda bulunmak için kendi hal-

kindan yasal onay alamaması, halkın para verme dışında yapılacak katkı biçimleri konusunda beslediği duyguları açığa vurur.

Kuşkusuz, Tokyo ve Berlin'in daha büyük küresel sorumluluklar istememeleri kendi arka bahçelerinde daha ağır sorumluluklardan kaçınabilecekleri anlamına gelmez. Bu ülkeler derin bir önderlik boşluğu gördükleri için ya da kendi özgül ulusal çıkarlarını korumak istedikleri için bu şekilde davranıyor olabilirler. Ancak muhtemelen şimdiki tutumlarından bir karış daha öteye gitmeyeceklerdir.

Örneğin Almanya istikrarsızlık korkusu nedeniyle Doğu Almanya ve eski SSCB ile her zamankinden daha çok meşguldür. Almanya'daki güçlü ulusal duygular karşısında eski dışişleri bakanı Hans Dietrich Genscher, Avrupa'nın Baltık ülkelerini ve dağılan Yugoslav cumhuriyetlerini tanımaya öncülük etti. Kıta'da ekonomik kaostan ve sınırlarda mülteci akınından korkan Almanya özel bir Avrupa barış gücünün kurulmasını öneren tek ülke oldu. Almanya belli başlı batılı ülkeler ile Japonya arasında Sovyetler Birliği'ne yardım konusunda en fazla gürültü çıkaran ülkeydi. "Ağırlığı ve bulunduğu yer nedeniyle," diye uyarıyordu Economist, "Almanya bir İsviçre, karışık bir dünyada sessizce semiren içedönük bir kirpi, olamaz." (7)

Amerika'nın güvenlik çıkarları azaldıkça, Japonya da boşlukta kalacaktır. Japonya halen Kamboçya barış anlaşmasında anahtar rolü oynuyor ve Asya ulusları Kuzey ve Güney Kore'nin nihai birleşmesine Tokyo'nun yardım etmesini bekliyorlar. Japonya şimdiye kadar Çin'in başlıca dış koruyucusu oldu. Şimdi de Birleşik Devletler ve Avrupa'nın, Tienanmen Meydanı katliamından sonra Pekin'le siyasal ve ekonomik bağlarını geliştirebileceği ileri cephe durumundadır. Ve Japon şirketleri bütün Doğu Asya bölgesi üzerinde yaygın bir denetim sağlıyorlar. Bununla birlikte Tokyo siyasal ve ekonomik olarak daha fazla yardım sağlayamaz. Tıpkı Almanya gibi, o da yeni sorumluluklarına, özellikle Japon politikacılarının ülke sınırlarının dışına askeri birlik göndermeyi ancak çok sonra kabul edebilecekleri askeri arenada, duraksayarak ve savunmacı bir tutumla yaklaşacaktır.

Amerika'nın önder olmaya devam edeceğine ve Japonya ile Almanya'nın, ortak çabaya daha fazla katkıda bulunurlarken, bu önderliği izlemeye devam edeceklerine inandık.

Birleşik Devletler'in zayıflaması konusunda yazılı basının feryatlarına rağmen, Amerikalıların çoğu bu argümanı kabul etmemiştir. Eylül 1991'de Başkan Bush bütün ulusa televizyonlardan şöyle diyordu: "Amerika şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da önder olmalıdır ve olabilir." (8) Aslında Amerikalılar ül-

kelerinin ekonomik potansiyelinin bilincindedirler, ulusun askeri yeteneklerine güvenmektedirler ve bizim evrensel olarak geçerli bir ideoloji ve çok yönlü diplomasi yürütme yeteneği gibi değerlerimizin öteki uluslar arasında bir eşinin bulunmadığının farkındadırlar. Kuşkusuz, bunun ardında, kendimizi hür dünyanın tartışmasız önderi olarak gördüğümüz kırk beş yıllık bir tarih ve gerek moral süreklilik gerekse askeri ve ekonomik nüfuz bakımlarından bütün ötekilerin üzerinde bir ulus oluşumuz yatar. Ayrıca, II. Dünya Savaşı ile Kore ve Vietnam savaşları sırasında sadece kendi birliklerimizi finanse etmekle kalmadık, pek çok müttefikimizin faturalarını da ödedik. Bu noktadan, Körfez Savaşı'nı nitelendiren "cilalı diplomasi"ye uzun bir yol vardır ve sonuçları hazmetmek kolay değildir.

Ne Tokyo'nun ne de Berlin'in Amerikan önderliği ilkesine meydan okuduklarını belirtmek gerekir. Japon yetkililer, daha çok, karşılıklı danışma ve eşgüdüm istediklerini hemen ekleseler de, Amerikan siyasetlerini izlemeyi tercih ettiklerini daima belirtmişlerdir. Alman öderler kendi rollerini Washington'a tabi kılma konusunda bu kadar açık olmasalar da, Almanya'nın Amerika'nın yerine geçmesi gerektiğini söyleyebilecek birini bulmak zordur. Ancak sezinleyemediğimiz şey, Japonya ve Almanya'nın önderlik arzusu taşımamalarının gönüllü izleyiciler olacakları anlamına gelmediğidir. Bu iki ülke, örneğin, "izleyici" olmanın önkoşulları hakkında çok farklı bir anlayışa sahip olabilirler. Amerika'nın öteki ülkelere ne yapmaları gerektiğini söylediği, Birleşik Devletler'in maceralarını finanse etmelerini istediği, bunun dışında sessiz kaldığı görülüyor. Ancak Tokyo ve Berlin kararlarda söz sahibi olmak istiyorlar. İzleyici olmak, onlara göre, başından itibaren kararlara katılmak anlamına geliyor. Bay Kohl bu konuda tek söz söylemez. Eğer Almanya daha fazla sorumluluk alacaksa, der, "Alman görüşlerinin [BM] ve Güvenlik Konseyi kararlarında daha ağırlıklı olarak ifade edilmesinin yollarını bulmak gerekecektir." Tokyo Bankası'nın başkanı Yusuke Kashiwagi, 1990'ları "Japonya'nın sesini duyurmayı ve kendisini kabul ettirmeyi öğrenmek zorunda kalacağı on yıl" olarak nitelendirmiştir. (9)

Japonya ve Almanya'nın Birleşik Devletler'den ayırt edici biçimde farklı çıkarlara sahip olmaları da mümkündür. Örneğin, kreditor uluslar olarak dünyanın borç veren en büyük ülkesinden daha farklı bir küresel mali durum görmek isteyebilirler. Uluslararası Para Fonu (IMF) veya Dünya Bankası gibi küresel mali kuruluşların üyeleri olarak, Amerika'nın bu kurumları kendi dış siyaset hedeflerine uygun biçimde yönlendirmesine pekâlâ meydan okuyabilirler. Bölgesel güçler bakımından Tokyo, Çin'deki ya da iki Kore'deki çıkarlarını pekâlâ Birleşik Devletler'den farklı biçimde değerlendirebilir. Aynısı Almanya için, eski SSCB dahil kendi doğusundaki ülkeler konusunda geçerlidir.

Amerika'nın önderlik edeceğine ve diğerlerinin onu izleyeceğine dair kusurlu varsayım başka şekilde de düşünülebilir. Tokyo ve Berlin'in bilinçli ve açık bir biçimde Birleşik Devletler'e karşı çıkmaları gerekmez. Bu "aracın yüksüz ağırlığı" konseptidir. Japonya ve Almanya bazı konularda hiç bir hareket belirtisi göstermeyebilirler. 1990'da Uruguay Turu'nda bunu yapular. Körfez Savaşı'nda, Washington bütün tıkanıklıkları açana kadar, aynı şeyi denediler. Yüksüz ağırlık tutumu ne bilinçli bir aktif muhalefet siyasetini gerektirir ne de bu toplumların önderleri bunu istenen bir sonuç olarak değerlendirmek durumundadırlar. Bu ancak, her hükümette iç farklılıklar üzerine siyasal kutuplaşma nedeniyle veya Tokyo ve Berlin'de uzun vadeli çıkarlar konusunda farklı anlayışlar nedeniyle olabilir.

Washington ile Avrupa ve Washington ile Tokyo arasındaki askeri ittifakların olduğu gibi kalacağını varsaydık.

Kuşkusuz, özellikle Varşo Paku'nın dağılmasından sonra değişiklikler olacaktı, ancak bizim varsayımımız bu değişikliklerin mevcut çerçeve içinde olacağı şeklindeydi. Ayrıca pek çok Amerikalı, NATO'yu, yıllarca Amerika'nın Avrupa'daki yerleşik siyasal aracı olarak görmüştür. Ve Pasifik'te de Birleşik Devletler-Japonya Güvenlik Antlaşması, tekstil ürünleri, otomobiller, yarı iletkenler ve dövizler konusunda çıkan bütün anlaşmazlıkların ötesinde, bu iki ulus arasındaki bağların temelini oluşturmuştur.

Günümüzde güvenlikle ilgili bütün sorunların yeniden ele alınması gerekiyor. Her iki resmi ittifak da büyük bir baskı altındadır. NATO karışıklık içindedir, çünkü raison d'être'i (varlık nedeni) ortadan kalkmıştır. Amerika'nın görüşleri ve hedefleri gelecekte neler olabileceğine dair pek çok perspektiften sadece birini oluşturmaktadır. Washington NATO'nun Atlantik ötesi güvenlik işbirliğinin başlıca aracı olarak kalmasını talep etmiştir, ancak bazı Avrupa ülkeleri, özellikle Fransa, NATO'nun yerini almayacak ama onunla daha az ilişkili bir güvenlik örgütü kurmak isteyeceklerdir. Birleşik Krallık gibi diğer ülkeler, böyle bir radikal değişime şiddetle karşıdırlar. Almanlar bu alternatifler karşısında rahatsız görünüyorlar ve Birleşik Devletler'in gücünü bir ölçüde muhafaza etmek ile yeni bir Avrupa gücü kurmak arasında gidip geliyor ve hiç bir koşulda Alman birliklerini savaşa göndermek istemiyorlar. Bununla birlikte, 1991'in sonuna doğru Fransa ve Almanya yeni bir Avrupa savunma gücü oluşturmayı kabul ettiler. "Uzun dönemde ortak bir Avrupa savunması olmaksızın birleşik bir Avrupa düşünülemez," diyordu Şansölye Kohl. (10)

Almanya ve Birleşik Devletler, NATO, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği

arasında yeni bir işbirliği anlaşması konusunu görüşmeye başladılar. Bu görüşmeler güvenlik paktı anlayışında meydana gelecek topyekûn dönüşümü ortaya koyacak. Öteki tartışmalar, göç sorunları ya da savunma endüstrilerinin sivil amaçlarla kullanılacak şekilde dönüştürülmesi gibi konularda NATO'nun oynayabileceği rol üzerinde odaklaştı. NATO'nun yolunu kaybettiği ve yeni merkezkaç güçlerin sahneye çıktığı bundan daha açık biçimde ortaya konabilir mi?

Birleşik Devletler-Japonya Güvenlik Antlaşması'nda da önemli değişiklikler gündemdedir. Amerika'nın kendi sınırlı kaynaklarını en zengin uluslardan birini ve kendisinin bir numaralı ticari rakibini savunmak için harcamasını açıklamak gittikçe zorlaşmaktadır. Üstelik Japonya'ya yönelik önemli bir tehdit de yoktur. Pek çok Japon'un bakış açısından, Asya'da meydana gelen hızlı değişimler - Sovyet tehdidinin azalması, iki Kore arasında detant, Kamboçya'da barış, Vietnam'la ilişkilerin normalleşmesi- bu antlaşmanın gerekliliğini sorun haline getirmiştir. Ayrıca Japonya, Asya'nın ötesinde de, kendi çıkarları söz konusu olmadığı halde, Körfez Savaşı gibi daha çok Amerika'yı ilgilendiren sorunların içine çekilmek istemiyor. Bu da Tokyo'nun Washington'la sıkı güvenlik bağlarından uzak durmasına neden olabilir. Nihayet, bu Güvenlik Antlaşması bir zamanlar Amerika'nın Asya'da var olma kararlılığını sembolleştiriyordu. Bu özellikle, SSCB, Çin ve Vietnam kendi komünizmlerini saldırgan biçimde ihraç etmeye çalıştıkları bir sırada önemliydi. Önümüzdeki yıllarda bu türden kararlılığın göstergesi, askeri birlikler ya da uçak gemileri değil, Amerikan ürünleri, Amerikan sermayesi ve Amerikan firmaları olacaktır.

Şurası kesindir: 1990'ların ortasında çok sayıda Amerikan askeri Almanya ve Japonya'dan yurda dönecektir, çünkü onları ülke dışında tutan mantık, Gerek Birleşik Devletler Kongresi için gerekse bu gururlu ve güçlü dost ülkeler açısından çok zayıf durumdadır. Birleşik Devletler, Eylül 1990'da Avrupa'daki, 314 000 olan asker sayısını 1991'de yaklaşık 260 000'e indirdi. Bu sayının önümüzdeki on yılın ortalarında 150 000'e inmesi hedeflenmektedir. 1990'da Pasifik'teki Amerikan askerlerinin sayısı yaklaşık 140 000 idi. Bu sayıda da önemli indirimler yapılacaktır. Almanya'daki bütün askeri güçlerin çekilmesi Sovyet güçlerinin çekilmesine bağlıdır. Bu da kısa süre içinde gerçekleşebilir. Japonya'daki askerlerin dönüşü muhtemelen ticari sorunları arttıracak ve sonuç olarak ilişkileri kötüleştirecek, ayrıca pek çok Birleşik Devletler birliğinin üstlendiği Okinawa halkının protestolarına neden olacaktır.

Geriye bakıldığında, Yugoslavya'daki iç savaş kadar Körfez Savaşı'nın da dünya düzeni açısından, iyi bir örnek oluşturmadığı görülmektedir. Saddam Hüseyin'e karşı verilen savaş eski dönemin son büyük çatışmasıydı. Sadece ben-

zersiz siyah-beyaz niteliğinden ve petrol faktöründen ötürü değil, aynı zamanda Birleşik Devletler'in Japonya ve Almanya'nın savaşa katılmak da dahil tam desteği olmaksızın Amerikan kanı dökmesinin ihtimal dışı olmasından ötürü, bunun tekrarlanması muhtemel değildir. Öte yandan Yugoslavya, 1990'ların sonunu nitelendirebilecek bölgesel gerilimlere örnek oluşturmaktadır ve bu çatışmada, Birleşik Devletler'i olaya askeri olarak karıştığını gösteren tek bir belirti yoktu. Bu en iyi şekilde Batı Avrupa'nın, ama tek başına, çözmek durumunda olduğu bir sorundu.

Ayrıca, insan haklarının ağır biçimde ihlal edildiği ya da nükleer şantaj ha-yaletinin belirttiği yerlerde, ulusların içişlerine daha fazla müdahale etme dü-şüncesi, bu tür sorunların ötesinde yer almaktadır. Bu tür durumlar, ulusçu ha-reketlerin denetim dışı kalmaları ya da ekonomik istikrarsızlığın olağanüstü siyasal kaşıklıklara ya da yeni ve amansız diktatörlerin başa geçmesine yol açması halinde ortaya çıkabilir. Körfez'de ya da Yugoslavya'da görülen türden sorunlarla, NATO'nun ya da Birleşik Devletler-Japonya Antlaşması'nın ne ilgisi vardır?

1991'de hem Almanya hem de Japonya, Washington'un soğuk karşıladığı bazı fikirleri öne sürdüler. Almanya, Yugoslavya ve doğudaki benzer sorunlarla il-gilenmek üzere özel bir barış gücü ve güvenlik konseyinin kurulmasını tavsiye etti. Japonya, Asya'da güvenlik konularında, Japonya'nın rolüne dair tartışmaları da kapsayacak danışma toplantılarının yapılmasını önerdi. Her iki durumda da en son Birleşik Devletler'e danışıldı. Açıkça görülüyor ki, Berlin ve Tokyo gü-venlik konusunda daha bağımsız bir tutuma yönelirlerken, Birleşik Devletler, gerek Avrupa gerekse Asya'daki önemli jeostratejik konumunu kollamaktadır.

Almanya ve Japonya'nın bu yüzyılın ilk bölümünde açığa çıkan enerjilerinin ve saldırganlık eğilimlerinin çok yanlı çerçeveler içinde tutulacağını ve sı-nırlanacağını varsaydık.

1945'ten bu yana Amerika'nın Batı Almanya siyaseti NATO ve Avrupa top-luluğu çerçevesinde oluşturuldu. Bu tutum çeşitli amaçlara hizmet etti; Batı Al-manya'yı komşularının ihtiyaçlarını hesaba katmaya zorlayacak ve uluslararası işbirliğini kendi çıkarlarıyla uyumlu görmesini sağlayacak bir bağlanular şe-bekesine yerleştirdi. Bu tutum ayrıca öteki ulusların Batı Almanya'nın si-yasetlerini yakından izlemesine de izin veriyordu. Şimdi iki trend Almanya'nın öteki ülkeler tarafından zaptedilmesini tartışmalı hale getiriyor. Bunlardan biri NATO'nun sönümlenmesidir. Öteki, Avrupa topluluğunun değişen niteliğidir. Her iki durumda da, birleşme, bütün eski varsayımları altüst etmiştir.

Özellikle AT bakımından ortaya çıkan beklenti Almanya'nın Av-

rupalaştırılmasından çok, Avrupa'nın Almanyalaştırılmasıdır (kuşkusuz ikisinden biri olacaktır). Berlin, Avrupa bütünleşmesiyle bağlı olmaktan çok, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez daha geniş bir manevra alanına ve daha büyük bir etkiye sahip olmaktadır. Almanya şimdiki durumda para politikalarına hükmediyor. Yaratığı etki zaman geçtikçe artacaktır. Ayrıca, AT'ye katılmak için feryat eden ulusların çoğu -İsveç, Avusturya, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya dahil- Almanya'nın, girişim gücünü, düzeni ve yaygın refah imkânlarını birleştiren benzersiz ekonomik ve toplumsal politika tarzına güçlü bir eğilim duyacaklardır. Almanya, Doğu Avrupa ve eski Sovyet Cumhuriyetleri'yle ilişkilerini, yardım ve mülteciler konusunda yapacakları da dahil olmak üzere, geliştirdikçe, AT'nun en güçlü sesi olacaktır. Sonunda Almanya, bütün AT politikalarını muhtemelen kendi ulusal öncelikleriyle uyum içinde götürecektir -parasal konularda ve Yugoslavya meselesinde daha şimdiden böyledir. Sonunda AT, muhtemelen, Üçüncü Reich'in hayaletlerini kovma aracı olmaktan vazgeçerek, Avrupa içinde Alman önderliğini meşrulaştırmanın aygıtı haline gelecektir. Dış politika uzmanı Stanley Hoffmann, "Birleşik Alman Cumhuriyeti," diye yazıyordu, "Alman çiftçilerinin, şirketlerinin ve hizmet kurumlarının çıkarlarına hizmet edecek bir bütünleşmeye, Almanya'ya meşru bir Avrupalı kimliği, ama aynı zamanda dış politika ve savunma alanlarında istenmeyen kısıtlamaları önleyecek diplomatik manevra özgürlüğü sağlayacak bir diplomatik işbirliğine kaulabilir." (11)

Japonya'ya gelince, bu ülke, asla çok yönlü ittifaklarla bütünleşmemiştir. 1945'ten itibaren Tokyo'nun uluslararası sistemle başlıca bağlantısı, Birleşik Devletler'le olan yakın ikili ilişkileri, askeri ve ekonomik bağları olmuştur. Birleşik Devletler-Japonya Güvenlik Antlaşması'nın temelleri zayıflarken, ikili ilişkiler giderek ekonomik meseleler çevresinde dönecektir. Amerikan pazarlarında artan Japon varlığının, yüksek teknoloji sektörlerinde Japon hâkimiyetinin, Amerika'nın Japon sermayesine duyduğu ihtiyacın ve Birleşik Devletler'in Japon pazarlarına sızma konusunda giderek artan siyasal düşkünlüklerinin ikili ilişkiler üzerinde muazzam bir gerilim oluşturduğu artuk sır değildir. Önümüzdeki yıllarda Japonya, Birleşik Devletler'le yakın ilişki içinde olma ihtiyacını azaltacak siyasetler oluşturma ve bunları sürdürme konusunda muhtemelen daha kararlı olacaktır. Bu gelişmeler, Japonya'nın Asya ile ilişkilerini derinleştirmesini, Avrupa'yla olan ticaret ve yatırım ilişkilerini çeşitlendirmesini, Çin ve eski Sovyet cumhuriyetleriyle ilişki kurduğu zaman kendi çıkarlarını kollamasını gerektirecektir. Japonya Dışişleri Bakanlığı'nun 1991 Yıllık Raporu'nda belirttiği gibi, "Doğu-Batı çatışmasının ortadan kalkmasıyla birlikte, Birleşik Devletler Japonya ittifakı halk için pek ikna edici değildir. " (12)

Küresel ekonomik kurumlar Üç Büyükler'in merkezkaç güçlerinden kaynaklanan bir aşınmayı da yaşayacaklar. Örneğin GATT, Kuzey Amerika, Avrupa ve Doğu Asya'daki gelişen bölgesel ticaret blokları daha şimdiden meydan okumaktadır. Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası gibi yeni bölgesel mali kuruluşlar Dünya Bankası gibi daha evrensel kurumlara meydan okuyacak. Her durumda Japonya ve Almanya, kendi coğrafi alanlarında muazzam roller oynayacak ve böylece Birleşik Devletler'den gelen baskıya ya direnecek ya da aldırmayacaklardır.

Washington cesur görünüşüne rağmen endişelidir. Kasım 1991'de yapılan NATO zirvesinde Başkan Bush, Birleşik Devletler'in "gereksiz" olmadığına dair acil garantiler talep etti. Aynı ay içinde Japonya gezisine çıkan Dışişleri Bakanı James Baker, Amerika'nın Pasifik'te aktif bir güç olarak kalmak istediğini uzun uzadıya anlatacaktı. Böyle bir çaba daha bir yıl önce tamamen gereksizdi.

Soğuk Savaş'tan sonra, özgürleşen komünist ulusların, Üçüncü Dünya'nın büyük kısmı gibi, siyasal ve ekonomik alanlarda Amerikan modelini izleyeceklerini düşündük.

Bu düşüncenin de gerçekleşmeyeceği görüldü. Kırk beş yıl boyunca zihinlerimizde birbiriyle rekabet eden iki sistem vardı -demokratik kapitalizm ve komünizm. Birincisinin şampiyonu Birleşik Devletler'di; onu hür dünyanın en güçlü öteki iki ulusu -Japonya ve Almanya- izliyor ve bu durum Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğu tarafından benimseniyordu. Öte yandan komünizm, gerek siyasal gerekse ekononmik boyutlarda, bütün itibarını kaybetmişti. Bir başka rekabet biçiminin, bu kez farklı türden kapitalist sistemler arasında bir rekabetin, ortaya çıkabileceğini tahayyül bile etmiyorduk. Dünya ikiye bölünmüşken, bu türden ayrımlar önemli görülüyor ve böyle bir şeyin olabileceği telaffuz edilmiyordu.

Amerika, Almanya ve Japonya'daki kapitalist sistemler arasında pek çok bakımdan önemli farklar vardır: kendi toplumlarının birleşikliği karşısında kişisel özgürlüğe verilen öncelik bakımından ve hükümet ile iş dünyası arasındaki ilişki bakımından. Komünizmin boyunduruğundan kurtulma mücadelesi veren ulusların çoğu Amerikan rüyasının cazibesine kapılıyorlar. Oysa bu ulusların, serbest Amerikan sistemini isteyebilecekleri ya da uygulayabilecekleri kesin değildir. Çok sık dokunmuş ve üst düzeyde örgütlenmiş Alman ve Japon toplumları -her ikisi de kendi uluslarını topyekûn çöktüşten kurtarma yeteneklerini açıkça kanıtlamışlardır- yeni özgürlüğün coşkusu yavaş yavaş azalırken, çok daha uygun ve cazip hale gelebilirler.

Amerikalılar iç içe geçmiş bir dünyada herkesin ekonomi alanında Amerikan modelini benimseyeceğini varsaymışlardır. Ancak bu gerçekleşmeyebilir. Den-

mir perdenin ardındaki eski komünist uluslar büyük ihtimalle, en başarılı örneğini Almanya'nın oluşturduğu karma Batı Avrupa kapitalizmini örnek alacaklardır. "Asya kaplanları" -Tayvan, Singapur, Güney Kore, Tayland, Malezya- daha şimdiden Japonya'nın yolunu izlemektedirler. Amerikan piyasa sistemi, kuşkusuz, bir zamanlar görülmemiş bir refah üretmişti. Ancak, kendi ayakları üzerinde durma mücadelesi veren uluslar için, işsizliğin yarattığı baskıdan korkan, tüketimden çok yatırımı hızlandırmaya çalışan, işgücü eğitim programları arayan, uzun vadeli sermaye sağlayabilecek istikrarlı bankacılık sistemleri isteyen, ticari teknolojiyi en elverişli biçimde geliştirmek isteyen uluslar için Birleşik Devletler'in en pratik model olması mümkün müdür?

Eski varsayımların artık güvenilir olmaması ne anlama gelmektedir? Bu, en azından, temel sorunlara dönmek zorunda olduğumuz anlamına geliyor. Soğuk Savaş çağına benzersiz bir dönem olduğunu ve gelecekte meydana gelecek değişimlerin Amerika'nın istemediği yönde gelişebileceğini kabul etmek zorundayız. Bu durum sadece, eski Sovyetler Birliği gibi bir ortak düşmanın olmaması, Japonya ve Almanya'nın gelecekte daha buyurgan olacağı, daha sıkı bir ekonomik rekabet içinde oluşumuzla ilgili değildir. Bizim tanıdığımız dünya kökünden sökülüyor. Çıkarların, dostlukların ve düşmanlıkların tanımı değişiyor. 1991'in sonunda Zbigniew Brzezinski "Dünyanın yeni bir çağın eşliğinde olduğuna dair yaygın bir kanaat var," diye yazıyordu. (13) Biz de aynı kanıdayız. Ancak eski çerçeve çatlarken, birleştirici güçler değil bölücü güçler hız kazanıyor. Son iki yıl içinde yaşanan olaylar bizim için oldukça düşündürücüdür, ancak daha da etkileyici bulgular, Üç Büyükler'in toplumlarını farklı yönlerde itecek baskılarda ortaya çıkıyor. Bunlar sadece tarihsel olguları değil bunları yorumlama tarzımızı, özellikle Amerika'nın Almanya ve Japonya'yı nasıl gördüğü ve bunun gelecekteki anlamını kapsıyor.

NOTLAR

1. Fred Bergsten, "The World's Economy after the Cold War," *Foreign Affairs* c. 69, sy. 3 (Yaz1990): s. 111.
2. John Tagliabue, "Defying Its Allies, Germany Insists on Recognizing 2 Yugoslav States," *The New York Times*, 15 Aralık 1991: p.A1.
3. "Asian News: Goh Asks Japan to Win Asian Trust to Play Bigger Role," *Kyodo News Service*, 2 Mayıs 1991: s. 2; "Germans Ready To Pay More for Gulf, President Says," *Reuters*, 24 Ocak 1991: s.1; ve, David Marsh, "Germany Unites: Economic Strenght Proves Irresistible-Stronger Bonds Weld Germany's Disparate States Together Once More," *The Financial Times*, 2 Ocak 1990: s. 6.
4. Leonard Silk, "Deep Divisions at Summit Talks," *The New York Times*, 13 Temmuz 1990: p.D2.
5. R. W. Apple, Jr., "A New Balance of Power," *The New York Times*, 12 Temmuz 1990: p.A1.
6. David Marsh, "Today's Germans: Peaceable, Fearful-and Green," *The Financial Times*, 4 Ocak 1991: s. 2.
7. "Chancellor of Angst," *The Economist*, 6 Nisan 1991: s. 11.
8. Andrew Rosenthal, "U.S. to Give Up Short-Range Nuclear Arms," *The New York Times*, 28 Eylül 1991: p.A1.
9. Hobart Rowen, "Japan and Germany Must Take Bigger Military, Policy-Making Roles in World Affairs," *The Washington Post*, 3 Mart 1991: p.H1; Yusuuke Kashiwagi, *Japan Society*, New York, 11 Temmuz 1991.
10. Ouentin Peel, "Kohl Reveals Vision of European Defense Identity," *The Financial Times*, 7 Kasım 1991: s. 3.
11. Stanley Hoffman, "The Case for Leadership," *Foreign Policy*, sy. 81 (Kış 1990-1991): s. 35.
12. Paul Blustein, "Japan Grows Uneasy on Eve of Bush Visit," *The International Herald Tribune*, 26 Aralık 1991: s.7.
13. Zbigniew Brzezinski, "Selective Global Commitment," *Foreign Affairs*, c. 70, sy.4 (Güz 1991): p.1

AMERİKAN DÜŞÜNCESİNDE ALMANYA VE JAPONYA

Almanya ve Japonya son yüzyıllarda Amerika'nın uluslararası kaygılarının merkezi olmuşlardır. Bu iki ülke bu süre içinde Amerika için bir saplantı haline geldi. Amerikalılar bu iki ülkeyi ekonomik rakipler ama aynı zamanda cazip pazarlar olarak görmüşlerdir. Onları birer askeri tehdit olarak, ama daha sonra anahtar niteliğinde müttefikler olarak gördük. Her iki ulus da milyonlarca insanını, edebiyatları, mimarileri ve mutfaklarıyla birlikte, yaşamak ve çalışmak için Birleşik Devletler'e göndermiştir. Almanya ve Japonya, Amerika'nın askerlerle işgal ettiği yegâne sanayileşmiş uluslar, Birleşik Devletler'in savaşın küllerinden çekip çıkarmaya ve yeni bir imaj kazandırmaya çalıştığı yegâne toplumlardır. Onların Amerikan tüketim alışkanlıklarını ve demokratik geleneklerini benimseyeceklerini ve "onlar"ın da "bizler" gibi olacaklarını umuyorduk. Bu iki ulusun, tutarlı toplumlarıyla, korkunç enerjileriyle, ulusal fedakârlığa hazır oluşlarıyla ve kendi sınırlarının ötesine yayılma istekleriyle, hayat tarzımıza tehlikeli biçimde meydan okumalarından korktuk.

Amerika, Almanya ve Japonya'yı birarada anan yegâne ulustur. Almanya'yla çok daha yakın ilişkileri nedeniyle, aynı şey İngiltere ve Fransa için geçerli değildir. Ama Rusya için geçerlidir. Öte yandan, Çin'in Japonya'yla etkileşimi Almanya'yla ilişkilerinden çok daha yoğun olmuştur. Amerikan coğrafyası bizi

hem doğuya hem de batıya bakmaya zorladığı için, tarihimiz bizi hem Avrupa hem de Asya savaşlarına soktuğu için, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hem Avrupa hem de Asya'da sorumluluklar yüklendiğimiz için ve 1945'ten beri küresel rol oynadığımız için -bütün bu nedenlerden ötürü- Almanya ve Japonya'yla Birleşik Devletler kadar ya da aynı derecede uğraşmış bir başka ulus yoktur.

Her iki ulus da 1941 yılında Amerika'ya savaş ilan etti ve biz her ikisine karşı aynı dirençle savaştık. Ancak Almanya ve Japonya'nın temsil ettikleri şey askeri bir meydan okumanın ötesindeydi; Amerika açısından bu iki ülke tehdit oluşturacak kadar farklı ilkelere ve standartlara göre hareket ediyordu. Birbirinden farklı ve bizimkinden daha yüksek düzeyde örgütlenmiş kapitalizm tiplerine sahip rakip toplumlarla karşı karşıyaydık. Muazzam bir güç ve hızla dünya sahnesine çıkan iki ülkeyle karşı karşıyaydık. Hükümetin demir bir yumrukla yönettiği ve tekil yurttaşların, Amerika'nın saldırgan bulduğu ulusal hedeflere tabi kılındığı toplumlarla karşı karşıyaydık. Bu yüzyılda kapıldıkları megalomani yüzünden her türlü duyguyu terk eden, yanlış hesapları yüzünden mevcut dünya düzenini, elli milyon insanın ölümüne yol açarak, zor yoluyla değiştirme girişiminde bulunan iki ulusla karşı karşıyaydık.

Amerikalılar için Almanya ve Japonya bir şeyi daha temsil ediyordu. Bu iki ülke kendimizi gördüğümüz bir ayna haline geldi. "II. Dünya Savaşı sona erdiğinde," diye yazıyordu David Halberstam, "yoksul ve kötümser bir dünyada zengin ve güvenliydik." (1) Bizdeki bu güçlülük duygusunu öteki uluslardan çok Almanya ve Japonya yaratıyordu. Savaşın ardından Birleşik Devletler'in bu iki ülkeyi işgal etmesi kendimizi ve dünya çapında oynadığımız rolü algılamak tarzımızı etkiledi. Almanya ve Japonya'nın topyekûn ve kayıtsız şartsız yenilgiye uğraması, Amerikalıların, savaşın iyi sonuç verdiğine, yararlı olduğuna daha çok inanmalarına neden oldu. Bütün bunlar, derin bir düş kırıklığına yol açan I. Dünya Savaşı'ndan çıkardığımız sonuçların tam tersiydi. Amerika daima kendisini cömert bir ülke olarak gördü ve eski düşmanlarımızla kurduğumuz dostluk cömertlik imajımızı güçlendirdi. Bize göre işgal sadece tam bir başarı değil, öteki iki halkın -geçmişin büyük savaşçıları ve son derece rekabetçi iş adamları olan ve dünyaya büyük kültürel eserler kazandıran bu gururlu halkların- bizim imajımıza göre yeniden oluşabileceklerini gösteren gerçek olgulardı.

Almanya ve Japonya'yı işgal edene kadar Amerikan düşüncesi güçlü bir baskı altındaydı. Başkaları üzerinde kurduğumuz hâkimiyet ülke içindeki demokratik kurumlarımızı yozlaştıracaktı. Meşhur anti-empyryalist Carl Schurz'un sözleriyle, bir demokrasi, kendi demokratik ilkelerini bozmadan uzun süre "teba durumundaki halklara krallık" edemezdi. Ne var ki bu iki işgal bir şeyi daha ortaya

koydu: zafer sarhoşluğu. Bu iki ülkeden biri, Almanya ya da Japonya başarılı olsaydı, Amerika belki de ortaya çıkan koşulların türetilmeyecek kadar benzersiz olduğunu düşünecekti. Ancak zihnimizde Almanya ve Japonya'yı dönüştürdük, Avrupa ve Asya'da başarılı olduk. Bu da Amerikan rüyasını her yere yayabileceğimiz anlamına geliyordu. Demokrasiyi ve serbest piyasa ekonomilerini, Latin Amerika'ya, Afrika'ya ve Vietnam'a taşıyabileceğimiz konusunda hiç bir kuşkimuz yoktu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve Birleşik Devletler'in bu iki ülkeyi işgal etmesinden çok sonra, Batı Almanya ve Japonya, Amerika'nın büyük önem verdiği iki ülke olmaya devam etti. Soğuk Savaş döneminde, dünyanın farklı bölgelerinde yer alan bu iki ulus koruma konusunda en çok endişelendiğimiz uluslardı. Amerikan ve Sovyet birlikleri ulusu doğu ve batı olarak bölen sınır boyunca karşı karşıya geldiklerinde, Batı Almanya, Soğuk Savaş'ın gerçek bölünme hattını oluşturdu ve Amerikalıların "öteki yarımız"ı korumak için bir kez daha ölümü göze alacakları konusunda Washington'un hiç bir kuşkusu yoktu. Öte yandan Japonya, Doğu Asya'daki yegâne sanayileşmiş demokrasi idi. Bizim gözümüzde Japonya, Amerikan tarzı demokrasinin ve serbest piyasanın bir ulus için yapabileceklerini gösteren bir vitrin durumundaydı.

ORTAKLAR VE RAKİPLER

Bu iki ülke ekonomik bakımdan Birleşik Devletler için çok önemliydi. Daha 1960'larda Amerika'nın en ateşli ticari rakipleri ve en hızlı büyüyen pazarlar olma yolundaydılar. Yirmi yıl sonra Washington'un en önemli kreditörleri olacaktı. Ekonomik ilişkilerde meydana gelen bu dönüşüm pek çok Amerikalıda birbirleriyle çatışan duygular yaratacaktı: eski düşmanlarımızı güvenilir dostlara dönüştürmemizin verdiği gurur ve tatmin duygusu; öte yandan, kendi toplumumuz onarıma muhtaçken onların üstünlüğüne yardımcı oluşumuzun yarattığı derin kaygılar.

Berlin Duvarı yıkılır ve Soğuk Savaş sona ererken ikinci korkunun ağır bastığı görüldü. Birleşik Devletler para ve faiz oranlarında zorlanırken, dikkatimizi Alman markı ve Japon yeni üzerinde topluyorduk ve karşımızda Bundesbank ile Japon Bankası duruyordu. Aralık 1990'da Uruguay Ticaret Turu sonuçsuz kaldığında, hem Almanya hem de Japonya Birleşik Devletler'in taleplerine karşı çıktılar. Bizimkinden farklı ve bizimkini tehdit eden ekonomik sistemlerden söz ettiğimiz zaman, bu iki müttefikimizin, hükümetin, bankaların, sanayinin ve işçilerin uyum içinde göründükleri sık dokunmuş ekonomilerinden söz ediyorduk.

Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ettiğinde ve Amerika savaşmak için harekete geçtiğinde, büyük çapta mali yardım istediğimiz ve yavaş, duraksamalı tutumlarıyla bizi öfkeliendiren ülkeler Almanya ve Japonya idi.

1990'ların başında Almanya ve Japonya'nın yeni bir-aşamaya geçtikleri görülüyordu. Son kırk beş yıldır ilk kez kendilerini bu kadar özgür hissediyorlardı. Artık onları Amerika'ya sıkıca bağlayan bir Sovyet tehdidi yoktu. Bu arada merkezkaç baskılar güç topluyorlardı. Şansölye Kohl bunu reddetti; büyük bir muhabbetle, Amerika'yla yakın ilişkiler Almanya'nın en yüksek öncelikleri arasındadır, diyordu. Başbakan Kaifu da bunu reddetti; Kaifu ve Tokyo'daki neredeyse bütün siyasal- endüstriyel kurum, Birleşik Devletler'le yakın ilişkiden başka bir seçenek görmüyorlardı. Ne var ki Amerikalılar Berlin Duvarı'nın yıkılışının aynı zamanda ikinci Dünya Savaşı sonrasında himaye ettiğimiz bu iki ülkeyle olan ilişkilerimizde de çöküşün başlangıcı olup olmadığını düşünemiyorlardı. En azından bazı hayallerimiz vardı. Yeni Dünya Düzeni İçinde son birkaç on yıldır yarattığımız etkiyi bir ölçüde sürdürebilirdik.

1990'lara ve daha sonrasına baktığımızda Amerika ile Almanya ve Japonya arasındaki ilişkiler gene çalkantılı görünüyor. Bununla birlikte Amerikalılar geleceği yeniden değerlendirecekler ama bu kez bu iki ulusa dair geçmişteki kanaatlerimizin ağır yükünü taşıyor olacaklar. Tarihten çıkan dersleri unutmayacağız ve 1990'lardan doğru dersler çıkarmadıkça, geçmişte olanların gelecekte tekrarlanmasını önlemek imkânsız olacak.

AMERİKA'NIN ALMANYA DENEYİMİ

Amerika'nın Almanya'yla ilgili kanaatleri, zencefilli çörekten yapılmış bir evde yaşayan Hansel ve Gretel'den kaz adımlarıyla yürüyen militaristlere, şair ve müzisyenlerden iğrenç katillere, kibirli düşmanlardan yakın dostlara kadar uzanan çok geniş bir yelpaze oluşturur.

İlk Alman göçmenler 1683'te Amerikan kıyılarına ayak bastılar. On üç Quaker Philadelphia'nın dışına yerleşti. Burası daha sonra Germantown, Pennsylvania olarak anılacaktı. Bunlar 1980'lerde Alman soyundan geldiklerini iddia eden 60 milyon Amerikalının atalarıydılar. Daha sonra Britanya Adaları'ndan ve Orta Avrupa'nın Almanca konuşan ülkelerinden gelenler Amerikan nüfusunun en büyük kesimini oluşturdular. 1770'lerin sonunda Amerikalılarda güçlü bir Alman imajı oluşmaya başladı. Bunun temelini,İngilizlerin derme çatma Amerikan Kara Ordusu'na karşı istihdam ettikleri Hessenli paralı askerler ve General George Washington'ın birliklerinin baş eğiticiisi olan ve kendisini Amerikan da-

vasına adayan Baron von Şteuben'in şöhreti, oluşturunuyordu. Amerikalıların Almanlar hakkındaki kanaatleri -çalışkan, örgütçü, kalite bilincine sahip, inatçı, tutucu, aileye derinden bağlı- bu dönemden itibaren oluşmaya başlamıştır.

Ondokuzuncu yüzyıl boyunca Alman göçmenler Amerikan hayatını pek çok bakımdan zenginleştirdiler. İlk Amerikan senfonisi için gerekli becerileri sağladılar, çocuk yuvalarından yüksek öğrenim reformuna kadar Alman eğitim yöntemlerini getirdiler, Amerikan tarımının ortabatıda gelişmesine yardımcı oldular ve sanayi alanının çeşitli kesimlerine kendi damgalarını vurdular - Anheuser-Buch, Steinway, Weyerhauser gibi isimlerle. John Roebling (1806-1869) kiremit inşaat sanatında devrim yaptı ve Brooklyn Köprüsü'nün mühendislik projelerini hazırladı; ondokuzuncu yüzyılın büyük karikatür ustası Thomas Nast (1840-1902) Tammany Hall'daki (bir ara New York kentinde etkili olan Demokrat Parti eğilimli siyasal örgüt -çn.) meydana gelen yozlaşma hakkında bize unutulmaz görüntüler sundu ve başlıca iki siyasal partinin sembolleri olan eşek ve fili armağan etti. Ottmar Mergenthaler (1854-1899) yeni linotip teknolojisiyle matbaacılık sanatında devrim yaptı. Alfred Stieglitz (1864-1946) Amerikan fotoğraf sanatının en büyük simalarından biriydi. Carl Schurz (1829-1906) Robert F. Wagner, Sr. (1877-1953) ve Henry A. Kissinger (1923-) önemli siyaset adamları olarak öne çıktılar. Alman göçmenler aynı zamanda, aralarında Astorların, Rockefellerlerin, Morgenthauseların, Kuhnların, Loeblerlerin, Lehmanların bulunduğu, ulusun bazı büyük mali aile hanedanlarının çekirdeklerini oluşturdular. 1930'larda ve 1940'larda ülkelerinden kaçan bazı Almanlar Birleşik Devletler'e geldiler ve Amerikan bilimine eşsiz katkılarda bulundular. Bu bilim adamlarının en önemlisi Albert Einstein idi. Paul Tillich ve Hannah Arendt gibi göçmenler de felsefe alanına derinlik kazandırdılar. Bu isimler Almanların Amerikan toplumuna yaptıkları katkıların öyküsü hakkında gene de pek az şey söyler. Gelgelelim Alman akınının karanlık bir yanı da vardır. I. Dünya Savaşı'ndan önce ve savaş sırasında bir Alman beşinci kolu Amerika'da faaliyet halindeydi; II. Dünya Savaşı'ndan önce bazı Almanlar Hitler'e yardımcı olmak amacıyla Amerikan tecrit politikasını kışkırtılar. Ancak Amerikalılar genellikle ve çoğunlukla Almanları bağurlarına basular.

Amerikalılar Almanları bizden daha eski bir ulus olarak düşünme eğilimindedirler. Aslında birleşik bir Alman ulusu 1871'de, Amerikan bağımsızlığının ilanından neredeyse yüz yıl sonra yaratıldı. Ondokuzuncu yüzyılın büyük bir bölümünde Washington ve Berlin kendi uluslarını güçlendirmekle meşgul oldular ve aralarında pek az kalıcı ve anlamlı ilişki oldu. Ancak modern Almanya Otto von Bismack'ın önderliğinde oluşmaya baş-

ladığında, bu ulusun dünya sahnesinde Amerika'yla aynı ışığı paylaştığı görüldü. Her ikisi de hızla sanayileşiyor, deniz gücü olmayı amaçlıyor ve bir toplumun nasıl olması ve nasıl yönetilmesi gerektiğine dair çok farklı anlayışlara göre gelişıyorlardı. Ayrıca her iki ulus da ihracat pazarları arıyor ve ülke içinde korumacı siyasetler izliyordu.

Ortaya Çıkan Sorunlar

Almanya'nın Avrupa'daki ekonomik ve endüstriyel gücü muazzam bir artış gösterdi: geç başladı ve kısa sürede hızla yükseldi. Ondokuzuncu yüzyılın ortalarında Almanya, İngiltere'nin ardından kendi endüstriyel modernleşmesini gerçekleştirdi. Birkaç on yıl içinde İngiltereyi yakaladı ve öne geçti. Bunun, en azından Avrupa'nın güçler dengesinde yarattığı sonuçlar bazı Amerikalı gözlemcilerin gözünden kaçmadı. 1887'de Henry Adams Almanya'yı ziyaretinden sonra şöyle yazdı: "Son yüzyıl içinde, 1865'ten beri Almanya dünya çapında şaşırtıcı bir unsur olmuştur ve bu ülkenin yayılma gücü tamamen tükenene kadar, ne siyasal ne de ekonomik alanda ona eşit bir gücün çıkacağını sanıyorum." Dört yıl sonra St. Petersburg'dan dönen Adams'ın görüşleri değişmemişti. "Almanya, bu bakış açısından bir barut tozu deposudur. Bütün komşuları onun patlayacağı düşüncesiyle dehşet içindedir ve bu patlama er ya da geç olacaktır...." (2)

Almanya ile Birleşik Devletler arasında en erken ticari anlaşmazlıklar tarım konusunda çıktı. Bu anlaşmazlık Bismarck'ın tarım lordlarını, kendi iktidarının temelini oluşturan Prusyalı Junkerleri koruma altına almasından kaynaklanıyordu. Örneğin Almanlar muayene işlemlerinin yetersizliği gerekçesiyle, 1883'te Birleşik Devletler'in domuz eti ithalatını yasakladıklarında Amerikan çiftçileri feriyat etmeye başladılar. Ama Birleşik Devletler de bu konuda tamamen masum değildi; 1890'da Kongre, Alman şeker çıkarlarına büyük darbe indiren McKinley Gümrük Tarifesi'ni yürürlüğe koydu.

İlk kavga 1898'de, İspanyol-Amerikan Savaşı sırasında çıktı. Amiral Dewey Filipinler'e saldırdığında Manila Körfezine demirlemiş büyük bir Alman filosuyla karşılaşmıştı. Filonun görünüşteki amacı Amerika'nın kendisi için istemediği bir kara parçasını ele geçirmekti. Donanmalar birbirine ateş etmediler, ancak Amerikalılar Almanya'nın niyetlerini büyük bir kuşkuyla karşıladılar. Çinlilerin yabancılara saldırdıkları 1900 Boxer Ayaklanması sırasında Amerika, Alman birliklerinin özellikle zalimce davrandıklarını düşündü. Kayzer, "Pekin yerle bir edilmelidir," (3) gibi emirler veriyordu. Washington ise özellikle Güney Amerika'ya Alman göçü konusunda endişeliydi, çünkü Almanya'nın sadece ticari nüfuz değil, aynı zamanda donanması için uygun limanlar kazanacağını görüyordu.

Birleşik Devletler'de Almanlara yönelik tepki ilk kez 1900'lerin başında patlak verdi ve bir ölçüde popüler edebiyata da yansdı. 1909'da diplomat Lewis Einstein, Birleşik Devletler dış politikası hakkında bir kitap yazarak, Almanya'nın Avrupa'ya hâkim olabileceği konusunda uyarılarda bulundu. Daha sonra The New Republic'i kuran Herbert Croly, Almanya için, "Avrupa'nın istikrarı için başlıca tehdit," diyordu. 1912'de Homer Lea, yaklaşan Almanya-Anglo-Sakson savaşı hakkında bir kitap yazdı. 1913'de Roland G. Usher, Pan Germanism adlı kitabında şöyle diyordu: "Almanlar Avrupa'ya ve dünyaya hâkim olmaktan başka amaç taşımazlar." Amerika'nın I. Dünya Savaşı'na girişini önceleyen yıllarda, kamuoyu kesinlikle Almanya'ya karşıydı. Almanların Amerika'da komplo kurdukları ve sabotajlar düzenledikleri düşünülüyordu. En bilinen örneklerden biri New York Limanı'nda savaş malzemelerinin depolandığı Black Tom Terminali'nin bombalanmasıydı. Ancak Amerikan öfkesinin esas nedeni - ve savaşa girmesinin de başlıca nedeni- Alman denizaltılarının İngiliz ve Amerikan teknelerine uyarı yapmaksızın ateş açması ve pek çok masum Amerikalı yolcunun ölümüne neden olmasıydı.

Amerika o zamana kadar sürdürdüğü tecrit geleneğini Almanya yüzünden terk etti ve bir Avrupa savaşına katılmak üzere askeri birlikler gönderdi. Savaş sona erdiğinde Versailles Antlaşması Avrupa'ya yeni bir düzen getirdi ve Almanya'ya son derece onur kırıcı şartları zorla kabul ettirdi. Birleşik Devletler Kongresi Versailles Antlaşması'nı asla onaylamadı. Kongre bu antlaşmanın Avrupalıların başını derde sokacağını düşünüyordu. Amerika'da yeniden tecrit duyguları gelişti ve ulus bir kez daha Avrupa'ya sırt çevirdi. Savaş düşkünlüğü yarattı ve 1920'lerin ekonomik genişlemesini Büyük Depresyon izledi. Ancak Washington savaşın öteki galiplerine kıyasla Berlin'e karşı daha iyiliksever bir rol oynadı. Bu insafsız barışı savunmak Almanlar için mümkün değildi. Amerika savaşın yaralarının sarılması için yapılan görüşmelere öncülük etti ve ekonomisini düzeltmesi için Almanya'ya önemli miktarda borç verilmesini sağladı. Avrupa'dan uzakta olan Amerikalılar, ayaklar altına alınan bu ülkeye doğal bir sempati duyuyor, Alman teknolojisine ve kültürüne hayranlık besliyorlardı; kısa süre içinde I. Dünya Savaşı'nın dehşetini unutan müttefikler arasında yer aldılar.

Ancak 1930'larda durum değişti ve Hitler iktidara geldi. Alarm çanları bir kez daha çalmaya başladı. Amerikalılar, kitap yakma törenleri, Alman üniversitelerinde yapılan temizlikler ve Alman medyasında artan sansür ve ifade özgürlüğüne getirilen öteki kısıtlamalar karşısında heyecana kapıldılar. Yahudi düşmanlığının giderek arttığını görüyorlardı. Almanya borçlarını ödeyemediği zaman mali kuruluşlar büyük bir endişeye kapıldılar. Berlin, denetimli ve dev-

litten büyük destek gören bir ticaret planını yürürlüğe koyduğunda, Washington, Alman ürünlerinden alınan gümrük resmini artırarak tepki gösterdi. Hitler Polonya'yı işgal ederek Avrupa'da savaşı başlattığında, Amerikalıların çoğu Almanya'ya tepki duydu. Amerikalıların savaşın dışında kalma umudu güçlüydü. Ancak Pearl Harbor'un bombalanmasından dört gün sonra Almanya, Japonya ile ittifak halinde Birleşik Devletler'e savaş ilan ettiğinde, bu umutlar dağıldı. O günden bugüne, Birleşik Devletler'in Almanya'ya ilgisi hep önemli oldu.

Savaş ve Sonrası

Büyük savaşların isimleri unutulur, bunlar ancak kitaplarda ve filmlerde yeniden hatırlanır. Büyük mücadelelerin, büyük fedakârlıkların ve zaferlerin, Anzio, Monte Cassino, Normandiya, Paris'in kurtuluşu, Bulge Savaşı, Ren nehrinin geçilmesi, Berlin'in ele geçirilmesi gibi olayların anısı pek çok Amerikalının zihninde hâlâ canlılığını korumaktadır. Amerikalılar, gökten süzülen paraşüt birliklerini, Avrupa'nın ortasında verilen tank savaşlarını, ağır bombardıman uçaklarının dalgalar halinde geçişini, düşman hatlarının gerisine sızan gizli ajanları, düşman işgalindeki bölgelerdeki partizanları hatırlıyorlar. "İç cephe"yi de zaman zaman düşünüyoruz -sürekli çalışan sanayi, sokakları dolduran üniformalı adamlar, kocalarının dönmesini bekleyen milyonlarca genç kadın, radyo başında Başkan Roosevelt'in ya da Edward R. Murrow'un konuşmalarını dinleyen aileler. Amerikalılar, doğru ile yanlışın böylesine belirgin biçimde ayrıldığı, ulusal güvenliği koruma amacına yönelik bir başka savaş yaşamadılar. Neredeyse bütün Birleşik Devletler yurttaşları bunun haklı bir savaş olduğunu düşünüyordu.

Hitler insanlığa karşı işlediği en dehşet verici suçlar ve cinayetler açığa çıkmadan önce bile insan suretinde bir şeytan olarak görülüyordu. Ve bu suçlar açığa çıktığında, Hitler'in ve Alman toplumunun yaptıkları aydınlatıldığında, bütün bunlara inanmak çok zor oldu. Gerçekten de yapılanların yarattığı etkilerin ve ortaya koyduğu sonuçların hazmedilmesi elli yıldan fazla sürecekti. 1990'larda bile bu konuda hâlâ kitaplar ve makaleler yazılıyor ve birinci elden değerlendirmeler yapılıyor. Örneğin Columbia Üniversitesi'nin kütüphanesinde sadece 1985 ile 1990 yılları arasında yayımlanan, tarih araştırmaları, mektup ve resim koleksiyonları, sözlü tanıklıklar ve hayatta olanların anılarını da kapsayan, 656 kitap yer almaktadır. Anılar sadece kitaplarda ve hayatta kalanların belleklerinde canlı tutulmakla kalmadı. Örneğin, 20 Ocak 1992'de Berlin'de, Nihai Çözüm'ü dayatma kararının alındığı yerde, bir anıt yükseldi.

Ve Amerika, müttefiklerin Almanya'ya karşı yükümlülüklerini, Berlin, Hamburg

ve Cologne gibi büyük kentleri bombalayarak, ve Potsdam gibi daha küçük kentlerin büyük tahribata uğramasına neden olarak, önderlik etti. Amerikalılar istatistikler ve fotoğraflar karşısında donakaldılar: on milyonlarca ev yıkılmış, neredeyse bütün önemli köprüler geçilmez hale getirilmiş, demiryolları tahrip edilmişti. Kentlerdeki insanlar barakalarda, bodrumlarda ve genellikle dizanteri ve tifoya yakalanmış halde yaşamaya çalışıyorlardı. Bir zamanlar Orta Avrupa'nın zengin başkenti Berlin'de 149 okul yıkılmışı ve Berlinliler artık işlemeyen metro sisteminin su basmış tünellerinde kürek çekerek kullandıkları kayıklarla ulaşım sağlıyorlardı. Almanya'daki Amerikan işgal kuvvetlerinin komutanı General Lucius Clay'e Berlin, "bir ölü kent" olarak görünüyordu. (4)

1945'ten itibaren Almanya, Amerika'nın ilgi alanı haline geldi. Washington ulusçuluğun yeniden canlanmasından, Nazizm'in mirasından hâlâ endişeleniyordu. Almanya yere serilmiş durumundayken Avrupa'nın geri kalan kısmının iyileşebileceğinden de kuşkuluydu. Almanya'nın ikiye bölünmesinin -biri Müttefikler'e, diğeri Sovyetler'e ait olmak üzere- bir başka küresel çatışmanın tohumlarını atacağından korkuyordu. Aslında gelecek yarım yüzyıl boyunca Amerika'nın Avrupa politikasının hemen her yönü -NATO'nun kurulması, Marshall planı, Avrupa'nın bütünleşmesi için bir Ortak Pazar fikri, Washington'un Almanya'yla ilişkileri- bu kaygılardan türedi.

Bu jeopolitik kaygıların orta yerinde bir tarih bilinci yer alıyordu. Amerikalı yetkililer 1919 ve 1933 yılları arasında Weimar hükümetini karakterize eden kaosu hatırlıyorlardı. Washington, çok ağır koşullarla bir barış dayatmaktan kaçınmak ve demokrasi yanlısı Alman önderlerine kendi yurttaşlarına daha iyi bir hayat sağlamaları için yardım etmek gerektiğini anlamıştı. Birleşik Devletler, tıpkı I. Dünya Savaşı'ndan sonra olduğu gibi, Almanya'nın başlıca destekçisi, ekonomik gelişmede onun itici gücü haline geldi. Fransa'nın ağır tazminat ve Alman sanayi kapasitesinin sürekli sınırlandırılması önerilerini geri çevirdi. Moskova'nın büyük miktarlarda tazminat ve güçlü merkezi denetim isteğine karşı mücadele etti. Birleşik Devletler'in hedefleri 6 Eylül 1946 gibi erken bir tarihte, Dışişleri Bakanı James F. Byrnes tarafından özetlendi. "Amerikan halkı," di-yordu, Dışişleri Bakanı, "Almanya'nın yönetimini Alman halkına bırakmak istiyor. Amerikan halkı, Alman halkının hür ve barışsever dünya ulusları arasında onurlu bir barışa giden yolu bulmasına yardımcı olmak istiyor." (5) Almanya, oluşum halindeki Atlantik İttifakı'nda Amerika'nın himayesine girdi. Bu kuruluş Amerika'nın yeni dünya görüşünün bir sembolü oldu.

1947 Marshall Planı, Avrupa'nın geri kalan kısmıyla birlikte Almanya'nın da kendini toparlamasına yardımcı oldu. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü, Al-

manya'yı nihayet Atlantik ötesi bir güvenlik paktyla bütünleştirecekti. Ancak Almanya ile Birleşik Devletler arasındaki yakın ilişkiyi 1948 Haziranı'nda çıkan Berlin krizi kadar açık biçimde ortaya koyan başka bir olay belki de yoktur. Moskova, Almanya'nın batı kesimi -Müttefiklerin işgal bölgesi- ile Berlin'in Rus işgal bölgesini oluşturan doğu kesimi arasındaki kara yollarını kapadı. (Berlin, batı yarısı Müttefikler'e, doğu yarısı Sovyetler'e ait olmak üzere bölünmüş bir kentti. Amerikan ve İngiliz nakliye uçakları hiç vakit kaybetmeden Berlin'e havadan sekiz yüz ton besin maddesi, yakacak ve günlük ihtiyaç maddesi attılar. O andan itibaren Berlin Soğuk Savaş'ın savaş alanı haline geldi. Batı Almanların ve Batı Berlinlilerin muazzam destek ve coşkusu nedeniyle olan bu olay, aynı zamanda Amerika'nın, Almanya'yı Müttefik Kampı içinde tutmak ve Sovyetler Birliği'ne karşı kendi çözümlerinde onu desteklemek için savaşıma kararlılığının bir sembolü haline geldi.

Doğu-Batı geriliminin ortaya çıkması nasıl Amerika ile Batı Almanya'yı birbirine yaklaştırdıysa, bu ülkedeki Amerikan İşgali de aynı etkiyi yarattı. Savaş sonrası yılların başında Almanya Amerikan siyasal sisteminin bir uzantısı haline geldi. Amerikan askerleri Alman sınırlarını koruyorlardı. Marshall Planı fonları bu ülkeye önemli miktarda döviz sağladı. Washington, Alman okullarının ve sendikalarının canlandırılması, ekonomik kartellerin kırılması ve yeni bir anayasanın yazılması için çalışıyordu. Japonya'daki paralel çabalarla birlikte bu, modern tarihin önemli bir sanayi ulusunun bir diğer ulus üzerinde en kapsamlı vesayet girişimiydi.

Amerika'nın çabaları sadece Almanya'nın geleceğiyle değil, aynı zamanda geçmişiyile de ilgiliydi. Amerikan bölgesindeki Alman mahkemeleri Nazi savaş suçlarıyla ilgili 930 000 vakayı ele aldı. 9 000 savaş suçlusu hapis, 22 000'i kamu hizmetlerinden men, 25 000'i mallarının kısmen ya da tamamen müsaderesi, ve 500 000'den fazlası para cezasına çarptırıldı. Bu faaliyet süreklilik kazanmadıysa da, Amerika, bütün Müttefikler'in içinde ülkenin nazisleştirilmesi için en fazla çaba harcayan ülke oldu. (6)

Amerikan kültürünü yaymayı amaçlayan bir program da vardı. Kitaplar Almanca'ya çevrildi, Amerikan sanat gösterileri bu ülkede tekrarlandı, müzik toplulukları ve tiyatrolar turlar düzenledi. Belli başlı kentlerde "Amerikan Evleri" inşa edildi, Birleşik Devletler'de eğitim görmek isteyen Alman öğrencileri için karşılıklı eğitim programları hazırlandı. Almanya, Avrupa'nın en Amerikanlaşmış ulusu haline gelme yolundaydı. Bu gelişme, Batı Almanya'nın savaş sonrası ilk Şansölyesi Konrad Adenauer ile çeşitli Amerikan büyükelçileri, dışişleri bakanları ve başkanları arasındaki kişisel ilişkilerde yansıyor. Adenauer'in ardılı, Şansölye Ludwig Erhard'da bu geleneği sürdürdü.

Amerika, Britanya ve Fransa, Federal Alman Cumhuriyeti'ni 21 Eylül 1949'da resmen tanıdılar. Amerikan-Alman ilişkileri gelişmeye devam etti, ancak savaş sonrası yılların yakınlığı ve bir tür baba oğul ilişkisi bir ölçüde dengelendi. En önemli olaylardan biri, Avrupa'da değil Asya'da, Kuzey Kore'nin 25 Haziran 1950'de Güney Kore'yi işgal etmesiyle, gerçekleşti. Dünya çapında Komünist saldırının başladığından kaygılanan Amerika, Almanya'nın Batı'yla askeri ve ekonomik bütünleşmesi için gösterdiği çabayı iki katına çıkardı. Bu noktadan itibaren, İşgal'in yenilgiye uğramış Almanya'ya getirdiği kısıtlamaların pek çoğu gevşetildi. Ayrıca, Kore Savaşı, çelik firmalarının ve diğer sanayi kuruluşlarının Birleşik Devletler savunma gücünü desteklemeleri nedeniyle, Almanya'da bir ekonomik genişlemeye neden oldu.

Soğuk Savaş Sırasında Birleşik Devletler-Almanya İlişkileri

Soğuk Savaş sırasında ortaya çıkan engelleyici unsurlardan biri Washington'un Sovyet tehdidiyle uğraşması ile Batı Almanya'nın SSCB ile tek başına ve daha karmaşık bir gündeme sahip olması arasındaki gerilim idi. Amerika özellikle Sovyet saldırısının durdurulmasıyla ilgileniyordu ve Avrupa potansiyel savaş alanıydı. Batı Almanya, Washington'un yanında yer alma konusunda duraksamasa da, Moskova'yla çatışmaktan çekiniyor, bunun nihai hedefini, Doğu Almanya'yı kazanma ve birleşmeyi gerçekleştirme hedefini, engelleyeceğinden korkuyordu. Öteki uçta Bonn, Birleşik Devletler'in Sovyetler Birliği'yle olan ilişkilerini düzeltereği ve bu ülkenin detant'ı kabul etmesine karşılık Doğu Almanya'yı kendi kaderine terk edeceği endişesini taşıyordu. Bonn, Birleşik Devletler'in kendi topraklarına nükleer füze yerleştirmesi konusunda da tereddütler taşıyordu, çünkü bir savaş durumunda Almanya ilk hedef olacaktı. SSCB, Almanya'nın kapı komşusuydu. Bu nedenle Batı Almanya 1960'lardan itibaren ost-politik'i -Doğu'yla ilişkilerin normalleştirilmesi, Batı Alman Şansölyesi Willy Brandt'ın güçlü biçimde savunduğu ve ısrarla izlediği bir politika- Birleşik Devletler'den daha güçlü biçimde savunmaya başladı."Tipik bir federal Alman yurttaşına detantın yararları sorulduğunda," diyordu Amerikan Büyükelçisi Arthur F. Burns, "Berlin'in ve çevresinin normalleştirilmesinden, iki Almanya'nın yurttaşları arasında kişisel ilişkilerin geliştirilmesinden, binlerce etnik Alman'ın Doğu Avrupa'dan ülkelerine dönmesinden söz edecektir... Öte yandan, tipik bir Amerikan yurttaşına, detantın hayaatını nasıl etkileyeceği sorulsa, söyleyeceği pek bir şey olmayacaktır." (7)

Washington, Bonn'un doğu kesimiyle birleşme hedefini daima paylaştı, ama karşılıkları da oldu. Zaman zaman Birleşik Devletler birleşik bir Almanya'nın kendi komşuları için gene bir tehdit ve Kıta'da bir istikrarsızlık unsuru haline gelebileceği endişesini taşıyordu. Bazen de, Washington, hem Batı'da hem de Doğu'da kökleri olan bir birleşik Almanya'nın, tarafsız bir tutum alarak Soğuk Savaş'ın dışında kalacağından korkuyordu.

Birleşik Devletler-Almanya ilişkilerinde Soğuk Savaş sırasında da ekonomik gerilimler görüldü. Amerika, muazzam dış yardım sağlayarak ve kendi pazarlarını Alman mallarına tek taraflı açarak bu ülkenin toparlanmasına yardımcı oldu. Alman ekonomik mucizesi ilerledikçe bu durum pek hissedilmemeye başladı. Ne var ki, Almanya toparlandıkça Avrupa Ortak Pazarı içinde daha fazla yer alıyordu, öyle ki, Birleşik Devletler'in ticari ve mali ilişkileri bir grup olarak çeşitli Avrupa uluslarıyla sürmeye başladı. Özellikle 1970'lerde uzay araştırmalarının maliyeti ve enflasyon, Washington'u, o sırada dünyanın en güçlü ikinci ekonomisine sahip olan Almanya'yı (henüz Japonya'nın önündeydi) Birleşik devletler ihracat ürünleri için bir uyarıcı olarak ekonomisini genişletmeye yöneltti. Ancak Bonn fiyat istikrarının bozulacağı endişesiyle çok hızlı büyümeye karşı çıktı. Ne var ki, 1978'de Washington'dan gelen büyük baskılar altında büyüme hedeflerini yükseltti. Tam da Bonn'un uyardığı gibi, Federal Cumhuriyet'te enflasyon baskılar başladı ve deney başarısızlıkla sonuçlandı. Almanya bu gelişmeden büyük dersler çıkardı. Amerika'nın benzer taleplerine bir daha asla razı olmayacaktı. Bu tutum şimdi de hemen her zaman Birleşik Devletler'in büyüme oranını olumsuz biçimde etkilemektedir.

Ekim 1987'de, bu kez faiz oranlarıyla ilgili, bir başka büyük sorun ortaya çıktı. Birleşik Devletler, Almanya'yı çok sıkı para politikası izlemekle suçladı. Amerika'nın hedefi, bu kez de Bonn'un kendi ekonomisini Amerikan ihracat ürünlerine destek olacak şekilde düzenlemesiydi. Almanya'nın kımıldamayacağı anlaşıldığında, Birleşik Devletler yetkilileri, doların daha düşük bir düzeyde sabitleştirilebileceği, böylelikle Alman pazarının düşük fiyatlı Amerikan ürünlerinin tehdidine maruz kalacağı imasında bulundular. Bu iki anahtar ulus arasındaki işbirliğinin ortadan kalkması ihtimali para piyasalarında büyük karışıklığa yolaçtı. Bu korkular hiç kuşkusuz o yılın 19 Ekim'inde meydana gelen borsa krizine katkıda bulundu.

1960'lar, 1970'ler ve 1980'lerde, Bonn'un ekonomik gücü Washington'un güvenlik alanında daha fazla paylaşma talebinde bulunmasına yol açtı. Pek çok Amerikalı, neden Birleşik Devletler, batı güvenliğinin yanı sıra Alman yurttaşlarını korumak için Alman topraklarında bu kadar çok asker bulundurmak zorunda olsun, diye so-

ruyorlardı. Amerikalıların gözünde Almanya ortak savunmaya yeterince katkıda bulunmuyordu, ancak hiç kimse, Sovyet tehdidi var olduğu sürece bu ya da başka bir sorun yüzünden ittifakın bozulmasını da istemiyordu.

Aslında 1960'ların sonundan itibaren, Bonn ve Washington'un görüşleri Avrupa'nın dışında çeşitli dış politika konularında da birbirinden ayrılıyordu. Bonn 1960'larda Amerika'nın Vietnam'a müdahalesini deseteklemedi. Sovyetler'in Polonya'da aldığı önlemlerin ardından, Başkan Carter'ın deniz yoluyla SSCB'ye tahıl nakliyatını durdurmasını da onaylamadı. Almanlar, Başkan Carter'ın Moskova'yla çatışma riskini göze alarak insan hakları konusunda dış yardım sağlama çabasından da rahatsızlık duyuyorlardı. Almanlara göre bu tür çabaların pek faydası olmuyordu. Başkan Reagan 1980'lerde Almanya'nın Sovyetler Birliği'yle doğal gaz sözleşmelerini iptal etmesini istediğinde Bonn öfkelenmişti ve Reaganomics'i, ve bütçe açıklarını ve borçları sadece Amerika için değil dünya ekonomisi için de bir sorumsuzluk olarak değerlendirdi. Amerika ne zaman Bonn'dan küresel büyümeye daha çok katkıda bulunmasını istese, yanıt şu oluyordu: "Artan açıklarınız ve disiplinsiz siyasetleriniz konusunda siz ne yapıyorsunuz?"

Nihayet Soğuk Savaş dönemi Nazi vahşetiyle ilgili sonu gelmez Amerikan kaygılarını da noktaladı. Yaşanan dehşetin asla unutulmaması ve Almanya'nın bu sorunla uğraşıp durması pek çok kişi için önemliydi. Zaman geçtikçe Almanya'da Yahudi katliamı üzerine daha çok tartışma oluyordu. Ama Almanya ne zaman geçmişteki suçlarıyla yüz yüze gelse, bir Yahudi mezarlığı ya da sinagogu saldırıya uğruyor ya da bir grup, Nazi dönemini yüceltiyordu. Ve her defasında eski yaralar yeniden açılıyordu. Başkan Reagan, Alman fırtına birlikleri, Waffen SS'in kırk dokuz üyesinin başka Almanlarla birlikte gömülü olduğu Bitburg'taki bir mezarlığı ziyaret etmeye davet edildiğinde, bu olay büyük bir gerilime neden oldu. Pek çok Amerikalı öfkelenmişti. Birleşik Devletler Senatosu'nun seksen beş ve Temsilciler Meclisi'nin 257 üyesi başkanı seyahat programını değiştirmeye zorladı. The Washington Post şu gözlemlerde bulunuyordu: "Nazi Almanyası, Bay Reagan'ın öne sürdüğü gibi, 'tek adam'ın ve onun rejiminin ya da yüzlerce ve binlerce kişinin işi değildi. Nazi Almanyası, hatırlamaya ve anlamaya cesaret edenlerin hatırladığı ve anladığı gibi, bir halkın büyük çoğunlukla olmasına izin verdiği zaman olabilen bir şeyin dehşet verici -ve sonsuza kadar öğretici- anıtı olmaya devam etmektedir. " (8) Sorun devam ediyordu. Eski Büyükelçi Burns şöyle diyordu: "Alman dostlarımızın, özellikle yarım yüzyıl önce doğanların Nazi cinayetlerinden ötürü kişisel suçluluk duymalarını bekleyemeyiz; ve her Alman eylemini ahlaki saflık testine tabi tutmaktan kesinlikle kaçınmamız gerekir. Bununla birlikte Alman ulusunun Yahudi katliamının ağır tarihsel sorumluluğundan kaç-

ması mümkün değildir. Alman halkı Beethoven'la gururlanıp Hitler'in insanlığa karşı işlediği suçları unutamaz." (9)

1980'lere gelinirken Amerika'nın Almanya'yla ilişkileri, 1990'lara ve daha sonrasına aktarılacak belirsizlikler ve çelişkiler taşıyordu. Almanya'nın, GSMH'nin yüzdesi olarak Japonya'nunki kadar büyük olan ticaret fazlaları bizi endişelendiriyordu. Bu gelişme Amerikalıları, Berlin Duvarı'nın üzerinde dans eden Almanları görünce sevinmekten alıkoymadı. Ancak bu olay bile Birleşik Devletler'de birbirini tutmayan duygulara yol açtı. Başkan Bush ve Amerikalıların çoğu, Şansölye Kohl'un birleşmeyi hızlandırma çabalarını yürekten desteklerken, pek çok Amerikalı Almanya'nın bu kez hangi yöne gideceğini, Alman tarihinin karanlık yanının tekrar ortaya çıkıp çıkmayacağını merak ediyordu. Amerika'nın en çok satan yayın organlarında bu duyguları yansıtan uzun yazılar görülmüyordu. "Almanlar: Dünya Endişelenmeli mi?" diye soruyordu Time dergisi, 20 Kasım 1989 tarihli sayısında. 30 Temmuz 1990 tarihli Newsweek'te, "Almanya Durdurulabilir mi?" diye soruluyordu. Bu kaygılar tedirgin edici biçimde Almanya'nın Körfez Savaşı'nda daha fazla rol alma konusunda duraksamasıyla birleşti.

Aslında Soğuk Savaş yılları Birleşik Devletler-Almanya ilişkileri bakımından olağanüstü bir dönemdi. Bu süre boyunca Amerika kendini tehlikeye atarak Batı Almanya'yı askeri birliklerle ve nükleer silahlarla savundu. Ama Almanya da kendini tehlikeye atarak Birleşik Devletler ile SSCB arasında bir savaş alanı oldu. Bu ortamda bütün ekonomik ve siyasal kavgalar anlaşmayla sonuçlanabiliyordu, çünkü bunlar karşılıklı güvenlik meselesine tabi idi.

AMERİKA'NIN JAPONYA DENEYİMİ

Tarihleri boyunca Amerikalılar Asya hakkında Avrupa hakkında olduğundan daha belirsiz bir fikre sahip olmuşlardır. Amerikalıları, Avrupa'ya ve Avrupalılara bağlayan ilişkiler ağının -yakın ya da uzak kökenler, kültürel kökler, dil, din, tarih, dünya görüşü- benzeri yoktur," diye yazıyordu Harold Isaacs. (10) Asya, Avrupa'nın tersine, uzak, egzotik ve yabancı bir duyguyu sembolleştirmişti. Öğrenciler en azından, Magna Carta, Shakespeare, Fransız Devrimi ve Julius Caesar'a aşinadılar. Asya hakkında daha belirsiz bilgilere sahiptirler ve bunlar yanıltıcı imgelerle doludur -saç örgülü ve sandaletli Çinli erkekler, abajur şapkalı köylüler, dış- lek Japonlar. Sadece Konfüçyüs ve Cengiz Han gibi birkaç isim bilinir.

Asya coğrafyası çoğu Amerikalı için bir sır olmuştur. Bir Avrupa haritasındaki çizgiler aşına iken, Asya ve Okyanusya çoğu öğrenci için bilinmez bir bölgedir.

İspanyol-Amerikan Savaşı dönemini anlatan William Manchester, "Ortalama Amerikalı," diye yazıyordu, "Filipinler'in bir grup ada mı, yoksa bir konservenin adı mı olduğunu bilmiyordu. II. Dünya Savaşı sırasında Amerikalılar Pasifik savaş alanının coğrafyası hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Bildikleri kadarını da filmlerden öğrenmişlerdi. Yap'ı pek azı işitmişti ve Yeni Kaledonya ile Yeni Gine arasındaki farkı pek azı biliyordu. Birleşik Devletler Donanması," diyordu Manchester, "onsekizinci yüzyıl deniz haritalarını kullanarak savaşa başladı... MacArthur'un askerleri yollarını ancak ele geçirdikleri düşman haritalarıyla bulabiliyorlardı." (11)

Bununla birlikte, Amerika'nın bir dünya gücü olarak ortaya çıkışı onu Avrupa'ya olduğu kadar Asya'ya da -belki daha çok- bağlıyordu. Komodor Perry'nin 1853'te Japonya'ya gidişi ve Amerika'nın 1899'da Çin'e ulaşmak için bir Açık Kapı talep etmesi, bu ülkenin batı yarıküresi dışında gerçekleştirdiği erken diplomatik girişimleri oluşturdu. Kısa süre sonra Komodor George Dewey, Manila Körfezi'ne geldi, buradaki İspanyol gemilerini topa tuttu ve Amerika'nın ilk sömürgesi olan Filipinler üzerinde hak talep etti. Aslında Filipinler'in ilhak edilmesi, öteki güçlerin gözdağına ya da saldırısına açık olan, coğrafyanın güvenlik sağlamadığı ve büyük bir donanma gerektiren bölgelerde Amerikan bayrağının dalgalanması anlamına geliyordu. 1905'te başkan Theodor Roosevelt Rus-Japon Savaşı'nın sona ermesi için yapılan müzakerelere yardımcı oldu. Amerika'nın arabulucu olarak oynadığı ik rol buydu. Japonların Pearl Harbor'a saldırısı Amerikalıların II. Dünya Savaşı'na girmelerine neden oldu. Bu olay Amerika'yı geri dönülmez biçimde dünya sahnesine çıkardı ve onu küresel bir süper güç olmaya yöneltti. Amerika komünistlere karşı ilk kanlı savaşını Kore'de verdi. Bu deneyimi on yıl sonra Vietnam'da tekrarladı.

Aslında Amerika'nın dünya meselelerine bakışı oransız biçimde Asya'da biçimlendi. Avrupa "eski"yi, Asya "yeni"yi temsil ediyordu. Avrupa geride bıraktığımız çürük toplumdu; Pasifik bizim için yeni ufukların fethi anlamına geliyordu. Pasifik'in öteki yakasındaki "barbarlar ve köylüler"in, kilise, aile, eğitim, iyi yönetim, serbest piyasa konularında Amerikan öğütlerine Avrupalılardan daha duyarlı oldukları düşünülüyordu.

Japonya İle İlişkiler

Amerikalıların Japonlara karşı tutumu korku ve hayranlık, güvensizlik ve iyi niyet arasında gidip gelmiştir. Japonya güçlü Amerikan kişiliklerinin imgelerini akla getirir: 1853'de kapıları kıran Komodor Matthew Perry, 1907'de Ame-

rika'nın gücünü kanıtlamak için Büyük Beyaz Donanma'yı gönderen Theodore Roosevelt, 1930'larda Japonların Asya'daki fetih hareketlerini reddeden Dışişleri Bakanı Henry Stimson, Pearl Harbor'a Japon saldırısının ardından bu ülkeye savaş ilan eden Franklin Roosevelt, Amerikan işgali sırasında vekil gibi davranan General Douglas Mac Arthur.

Ne var ki Amerika, Japonya ile arada kimsenin olmadığı bir okyanusu geçerek karşı karşıya geldi. Almanya bu bakımdan farklıydı. Japonya ile ilişkiler ondokuzuncu yüzyılın ortalarında büyük bir yoğunlukla başladı ve yaklaşık bir buçuk yüzyıl aynı şekilde sürdü.

Amerika başından itibaren aradaki engelleri ortadan kaldırmaya çalıştı. Komodor Perry'den önce bile, Amerikalı tüccarlar Japonlarla ticaret yapmak için çeşitli girişimlerde bulundular. Japonlar onları her defasında top ve tüfeklerle geri püskürttüler ve abluka altına alarak el koydukları ve önemli bir güçle karşılaşmalarını engelleyen limanlara yönelttiler. 8 Temmuz 1853'de Perry, Amerika'nın caydırılmayacağına dair sinyaller vererek geldiğinde, Japonlar dehşete kapıldılar. Japon kaynaklarına göre, "Bütün kent ayağa kalmış. Her yönde çocuklarını kucaklamış kaçan analar ve annelerini sırtlarında taşıyan erkekler görülmüyordu. Her şeyi çiğneyip geçen savaş atları, silahlı savaşçıların çıkardıkları gürültüler, savaş arabalarının sesi, silahlı adamların geçişleri, durmaksızın çalan çanlar, kadınların feryatları, çocukların çığlıkları, bir milyondan fazla insanın yaşadığı bir kent bütün sokaklarını kaplıyor ve muazzam bir karışıklık hüküm sürüyordu." (12)

Amerika'nın Asya ve Japonya'daki çıkarları daima ticari oldu. Muazzam zenginlikleri ve "israf ile günahkârlık karışımı" bir hayat tarzını betimleyen Marco Polo'nun yazıları, Amerikan hayal gücünü ateşliyordu. Aslında Amerikalılar, ticari ve ahlaki olarak Japonya'nın dış dünyaya açılmasını ve reformlardan geçmesini kendi değişmez kaderlerinin bir parçası olarak görüyorlardı.

Amerika'nın misyonerlik amacı da vardı. İlk başlarda hedef Japonları Hristiyanlaştırmaktı. İlk baskısı 1784'te yapılan en erken Amerikan coğrafya kitaplarından biri, Japonları, "en kötü putperestler ve Hristiyanlıkla bağdaşması mümkün olmayan kişiler" olarak betimliyordu. (13) Çok geçmeden Amerika Japonya'yı daha kapsamlı bir reforma tabi tutmak istedi. Perry misyonunu tamamladıktan sonra, Donanma Bakanı James C. Dobbins, yeni antlaşmanın "uygarlık, özgürlük ve din davasının gelişmesi" amacını taşıdığını belirtti. Bir Boston gazetesi, "Yankee öğretmenlerin gönderilme zamanıydı," diye yazıyordu. (14) Bu duygular Amerika'nın işgal sırasında sergilediği cesareti ve

hattâ Amerika'nın Japon adet ve kurumlarına uluslararası ticareti etkileyen saldırılarını önceden haber veriyordu. Japonları her zaman değıştirmeye çalıştık.

Gene de Amerikalılar, Japon sanat ve mimarisine, Japon kafeslerine, yelpazelerine ve verniğine hayranlık duyuyorlardı. 1876'da Philadelphia Japon Sanat ve Mimarisi Sergisi'ni milyonlarca kişi ziyaret etti. Bir gözlemci şunları yazıyordu: "Tek bir çivi kullanılmadan ince ahşaptan, geçmeli, eğim vererek ve birleştirerek yapılan kafeslerle, sürgülü panellerle, zarif beyaz süslemeli tah-talarla ve siyah kiremitlerle dekore edilen, her zaman yeşil kalan bonsailerle süslü bir bahçesi olan Japon evini görmek için muazzam kalabalıklar saatlerce bekliyordu." (15) 1886'da Edward S. Morse resimler ve teknik ayrıntılarla dolu Japon Evleri ve Çevre Düzenlemesi adlı kitabı yayımladı. Tiffany & Company nadide Japon malları satıyordu. Amerikalılar Japonların Batı teknolojisini in-celeştirme yeteneklerine hayrandılar. Japonya'nın başarıları, "Batılı ulusların bazı özelliklerini olağanüstü biçimde" aşıyor.... "Bizim mallarımızı mükemmel bi-çimde taklit ediyorlar," diyordu 1861'de çıkan American Annual Cyclopedia. (16)

Amerika kısa süre içinde Japonya'yı himayesine aldı. 1883'de Tokyo'nun yabancı ülkeler lehine bir dizi tek yanlı anlaşma hazırlamasına yardımcı oldu. On-dokuzuncu yüzyılın sonunda Birleşik Devletler Japonya'nın kendi donanmasını geliştirmesine yardımcı oldu ve bu ülkeye gemiler ve gemi yapım teknolojisi sattı. Japonya ilk denizaltılarını Amerika'dan satın aldı. Washington, mühendislik, ta-rımsal üretim ve diplomasi konularında bu ülkeye danışmanlar gönderdi. Ame-rika, Japonya'nın tek dostu ve öğretmeni değildi. Almanya da, özellikle up, askeri eğitim ve kamu hizmetlerinin örgütlenmesi alanlarında katkıda bulundu. Ancak Birleşik Devletler ağırlıklı olarak ve doğrudan işin içindeydi. 1905 gibi geç bir tarihte bile Amerika, Japonya'ya uluslararası anlaşmazlıklarda yardımcı olmaya çalışıyor, bu kez Portsmouth Barış Konferansı'nda Japon-Rus düşmanlıklarını sona erdirmek için aracılık yapıyordu.

İlk Sorunlar

Oluşum halindeki ilişkilerde Amerika'nın hayranlığını ve iyiniyetini dengeleyen karanlık bir yan da vardı. Bu yan dengede belirleyici faktör haline gelecekti. Perry zamanında bile Amerika'da kinci ve hilekâr bir Japon imajı gelişıyordu. Perry'nin adamlarına göre Japonlar, "yeryüzünün en nazik inasanları"ydılar; ancak Perry onların, "sınırsız yalanlar, kaçamak tutumlar ve ikiyüzlülük" olarak gördüğü bazı özellikleri karşısında derin bir düş kırıklığına uğradı. (17) Bizzat

Perry, zor ile desteklenmiş bir ikna çabası olmadan Japonlarla anlaşmaya çalışmanın faydasız olduğunu öne sürüyordu. İki ülke arasındaki ilk büyük anlaşmazlıklardan biri Perry misyonunun hemen ardından ortaya çıktı. Birleşik Devletler hükümeti ticareti kolaylaştırma amacıyla Amerikalı ailelerin Şimoda kentinde yaşayabileceklerini düşünüyordu. Ne var ki Amerikalılar gelmeye başladıklarında Japonlar onları geri gönderdiler. Anlaşmanın kargoya ancak Japon ulusundan olanların el sürebileceklerini açıkça öngördüğünü söylüyorlardı. Bu türden yorum farklılıkları, denizlerdeki güç dengesinden, Çin konusunda çıkan gerilimlere, ticaret anlaşmaları üzerine farklı görüşlere kadar pek çok anlaşmazlığa yansdı. Amerikalı tüccarlar öflelendiler, California'ya döndüler ve ilk Japon karşıtı lobiye örgütlediler. Çok sayıda Japon karşıtı yazar ortaya çıktı. Japonlara karşı davalar açıldı.

Amerika'nın Japonya'ya gönderdiği ilk konsolos, Towsend Harris'in yayınları da muazzam bir düşkünlüğünü ortaya koyuyordu. Örneğin Harris görmek için geldiği şogun'la bir araya gelebilmek için on dört ay bekletilmişti. Anlattığı olaylardan biri oldukça aydınlatıcıdır. Harris kendi gazetesinde, 14 Mayıs 1857 tarihinde, şöyle yazıyordu: "Pamuk üretimi hakkında çeşitli bilgiler isteyen Birleşik Devletler Patent bürosundan bir genelge almıştım. Yanıt bugün geldi [Japon hükümetinden]. Japon ustalığının, kurnazlığının ve yalancılığının güzel bir örneği. Japonların başlıca hedeflerinin kendi ülkeleri hakkında mümkün olduğu kadar az şey öğrenilmesine izin vermek olduğu görülüyor; ve bu amaca ulaşmak için, her türlü sahtekârlık, aldatma, yalancılık ve hattâ şiddet onların gözünde haklılık kazanıyor." (18) Bu erken izlenimler bu güne kadar Amerikan düşüncesinin bu konuda biçimlenmesine yardımcı oldu.

Aslında sorunlar ilişkilerin başından itibaren geliyordu. 1852'de California'da çıkan bir gazetede şöyle deniyordu: "Japonya büyük bilgi hazinesine kendi katkısını yapmaya zorlanmalıdır. Vernikli ahşap, işlemeli oymalar ve buna benzer ilginç imalat ürünleri gibi önemsiz şeylerden daha fazlasını vermelidir." (19) 1894'te Birleşik Devletler Senatosu Japonya'ya ihracat sorunlarını görüşmek için toplandı. İki yıl sonra Ulusal İmalatçılar Birliği'nin, "Japon Ticaret ve Sanayii," başlıklı raporu, Japon sanayiciliğinin ve ücret derecelerinin Japon ürünlerinin korunmasından başka bir anlam taşımayan bir durum yarattığı sonucuna varıyordu. Amerika, Japonya'nın telif yasalarını dikkate almayışından şikâyetçiydi. Japon işadamları "Colgate" gibi çok tanınmış Amerikan ticari ürün isimlerini, Birleşik Devletler'deki şirketle hiç bir ilişki kurmaksızın, kendi ürünlerini satmak için kullanıyorlardı. (20)

Bu sorunların her biri yirminci yüzyıl boyunca bir tema olacaktı. Aslında Ame-

rikalıların Japonya'ya bakışlarındaki bütün çelişkiler yıllar boyunca sürecekti. 1988'de Amerikalıların Japonlara bakışı hakkında yazan Sheila Johnson şöyle diyordu: "Asyalı insanın olumlu kişilik özellikleri, sabır, temizlik, saygı ve çok çalışma gibi nitelikleri içerir; olumsuz özellikler ise, klan benzeri grup dayanışması, sessiz bir kibir, sinsilik, ve kabalıktır." (21) Sheila Johnson, Komodor Perry ya da Toesend Harris'in düşüncelerinden alıntılar yapabiliirdi. Ruth Benedict'in, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki Japonya üzerine yaptığı sosyolojik analiz de Amerikalı kuşakları aynı şekilde etkiliyordu. Benedict şöyle diyordu: "Japonlar, en yüksek derecede hem saldırgan hem barışçı, hem militarist hem estetik, hem küstah hem nazik, hem katı hem uyumlu, hem uysal hem içten içe öfkeli, hem sadık hem güvenilmez, hem cesur hem ürkek, hem tutucu hem de yenikliklere uyum sağlayabilen kişilerdir." (22)

Gelişen Fikir Ayrılıkları

1941'e kadar iki ulus arasında üç temel sorun vardı: Çin'in denetimi üzerine çıkan anlaşmazlık dahil Pasifik'le ilgili güvenlik sorunları; Birleşik Devletler'in Japonya'dan göçü yasaklaması; ticaret politikasıyla ilgili gerilimler.

Bir modern Amerikan savaş gemisi bir Japon savaş gemisiyle ilk kez 1893'te, ironik bir biçimde Pearl Harbor'dan pek uzak olmayan bir yerde karşı karşıya geldi. Amerika Havai'yi ilhak etmek istiyor, Japon teknesi ise adalara göç etmeye başlayan Japonya yurttaşlarını korumak için orada bulunuyordu. Japonların sert tutumu Amerikan ulusçularının dikkat kesilmelerine neden oldu. Ne var ki, Birleşik Devletler o sırada küresel güç olma yoluna girmişti. İspanyol-Amerikan Savaşı'nın ve daha sonra İspanya'yla imzalanan antlaşmanın bir sonucu olarak, Washington Havai'yi, Filipinleri ve Guam'ı, bölgede bir Pasifik gücü oluşturacak şekilde ilhak etti ve hemen yeni mülklerini korumak amacıyla deniz kuvvetlerini geliştirecek bir programı yürürlüğe koydu. Amerikan deniz kuvvetleri 1901'de dünyanın en büyük beşinci donanmasına sahipken, 1909'da Britanya'nın ardından en büyük ikinci donanmaya sahip oldu. Bu muazzam inşaa faaliyetinin, o sırada Çin, Kore ve Formoza üzerine bazı planları olan Japonya'yı etkilememesi mümkün değildi.

Yirminci yüzyılın ilk on yılı sona erdiğinde, pek çok Amerikalı Japonya'nın artan gücü karşısında endişeliydi. Japonya'nın 1894'te Çin-Japon Savaşı'nda Çin'e karşı kazandığı zafer ve bunun sonucunda bazı bölgelerde haklara sahip olması bir uyarı işareti olarak algılandı. Senatör Henry Cabot Lodge'un sözleriyle, Japonlar, "birilerini dövdüler ve artık bir başkasını da dövebileceklerini

düşünecekler." Japonya'nın 1905'te Rusya'yı yenmesi -modern çağda ilk kez Asyalı bir güç Avrupalı bir ulusu yenilgiye uğratmıştı- bu ülkeyi Pasifik'te büyük bir güç haline getirdi. 1908'de Harvardlı Archibald Cary Coolidge gibi bilim adamları Amerika ile Japonya'nın ilerde çatışacakları kehanetinde bulunuyorlardı. Amerikalı yazarlar hemen potansiyel sorunlar üzerine yazmaya başladılar. 1909'da Thomas Millard'ın *America and the Far East Question* (Amerika ve Uzak Doğu Sorunu) adlı kitabı Japonya'yı Birleşik Devletler'in pazarlarını çalmakla suçluyordu; aynı yıl içinde E. H. Fitzpatrick *Coming Conflict with Japan or the Japanese-American War'u* (Japonya ile Yaklaşan Çatışma ya da Japon-Amerikan Savaşı) yazdı. (23)

Japonya'nın Müttefikler'le aynı safta yer aldığı ve Asya'daki Alman mevzilerini ele geçirdiği I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan bir tür balayına rağmen ilişkiler kısa süre içinde tekrar yön değiştirdi. Temmuz 1918'de hem Birleşik Devletler hem de Japonya (öteki ulusların yanı sıra) Sibirya'da Rus Devrimi'ne müdahale ettiler. Ancak Amerika, Japon müdahale gücünün kendi gücünden daha büyük olmamasını ve Japonların Sibirya'dan Amerikan kuvvetleriyle aynı anda çekilmelerini istedi. Tokyo bu istekleri geri çevirdi. Versailles Antlaşması daha büyük bir soruna yol açtı. Bu sırada Birleşik Devletler Japonya'nın savaş sırasında bir müttefik olarak sağladığı toprak kazanımlarını iptal etme yönünde oy kullandı ve Japonya'nın antlaşmaya bütün ırkların eşit olduğuna dair bir ibarenin eklenmesi isteğini reddetti. Tokyo'nun bakış açısından Amerika, kendi donanmasını Japonya ile hesaplaşmak için geliştiriyor, Japonya'nın Avrupalı güçlerin izleyebildikleri emperyal hedeflere ulaşmasını önlemeye çalışıyor ve ırkçı gerilimleri kışkırtıyordu.

Nihayet Japonya'nın Asya'daki niyetleri konusunda artan Amerikan huzursuzluğu ve Amerika'nın kendi yayılmacı istekleri, Birleşik Devletler'in 1920'lerin sonuna kadar mevcut statükoyu dondurarak Pasifik'teki savaş gemilerini sınırlayacak bir dizi anlaşma önermesine neden oldu. 1921 tarihli Washington Deniz Antlaşması gibi çabaların amacı Japon yayılmacılığını sınırlamaktı. Ne var ki ortaya konulan formüller belirsizlikler ve boşluklarla doluydu. Amerikan bakış açısından bunların hiç biri yeterince işlemiyor ve düşkırıklıkları giderek artıyordu.

1931'de Japonya Mançurya'yı işgal etti ve kısa süre sonra Çin'in öteki bölgelerine yöneldi. Amerika bu toprak alımlarını onaylamadı ve Milletler Cemiyeti, Japonya'nın bu hareketini kınadı. Yıllar geçtikçe Japonya Çin'in iç bölgelerine biraz daha girdi ve buralarda Amerika'nın açık pazarları ve misyonerlerin hareket serbestliğini koruma çıkarlarına ters düştü. Nihayet

Çin'deki Amerikan yurttaşlarına kötü davranışlar başladı ve Amerikan şirketleri tehdit altında olduklarını hissettiler. Çin, kötüye giden Washington ile Tokyo ilişkilerinin bir mikrokozmosu haline geldi.

Aslında otuzlu yıllar boyunca karşılıklı bir paranoya geliyordu. Amerikan basını Japon ajanlarının Meksika'da faaliyet halinde olduklarını ima ediyor, Pasifik kıyılarında gizlice yığınak yapıyor ve Japonya Alaska'yı gözetim altında tutuyordu. Japonya'da da aşırı bir huzursuzluk vardı. 1932'de New York'taki City Bank, Japon şubelerinden çevrelerindeki iş alanlarının fotoğraflarını istediğinde, Japon gazetelerinde Birleşik Devletler'in hava saldırısı için enformasyon toplamakta olduğuna dair uyarılar yer aldı.

Ticari sorunlar da Birleşik Devletler-Japonya ilişkilerini olumsuz yönde etkiledi. Amerika 1920'lerde ve 1930'larda Japon ithal ürünlerinin Birleşik Devletler'e akın etmesinden tedirgindi. Japonya da Birleşik Devletler'e ithalat bağımlılığından rahatsızdı; otomobil ve kerestesinin % 80'ini, inşaat malzemesinin % 70'ini ve petrolünün % 50'sini Birleşik Devletler'den satın alıyordu. 1929'da Birleşik Devletler borsası çöktüğünde, New York ipek piyasası da çöktü ve bu ülkeye kendi ipeğinin % 90'ını satan Tokyo zor durumda kaldı. Amerikan gümrük vergileri yükseltildi ve Japon ürünlerine % 5 ile % 200 oranında değişen ekstra vergi konuldu. (24)

Nihayet tehlikeli bir göçmen sorunu vardı. 1890'larda Birleşik Devletler'e Japon göçü sürekli artıyordu. 1905'te Amerika Asya İhraç Birliği kuruldu ve 1906'da San Francisco Eğitim Kurulu, Japon ve Çinli öğrencilerin okullardan çıkarılması talimatını verdi. Tokyo öfkelenildi, durumu şiddetle protesto etti ve talimatın iptal edilmesi şartıyla göçü durdurmayı kabul etti. Ancak Amerika'daki yabancı düşmanlığı devam etti. 1913'te California'da Japonların toprak sahibi olmaları ya da üç yıldan fazla süreyle toprak kiralamaları yasaklandı. 1924'te Birleşik Devletler yasama meclisi Japon göçünü bir kez daha yasakladı. 7 Aralık 1941'de Japonlar Pearl Harbor'u bombaladıklarında, Birleşik Devletler-Japonya ilişkileri onarılamayacak kadar kötüleşmişti.

İkinci Dünya Savaşı ve İşgal

Pasifik'teki II. Dünya Savaşı -Pearl Harbor, Corregidor, Bataan, Midway, Iwo Jima, Mercan Denizi, Guadalcanal, Leyte, Los Banos, Okinawa- Amerikalıların zihnine Avrupa'da verilen savaştan farklı imgeler taşıdı. Almanlar, Amerikalılar gibi görülürlerken, Japonlar tamamen farklı biçimde algılanıyorlardı. Amerika'nın Japon kökenli insanlara karşı sert tutumu II. Dünya Savaşı sırasında en yüksek noktaya ulaştı. Bu sırada Japon kökenli binlerce Amerikan yurttaşı dikenli tellerle çevrili kamplarda enterne edildi. Bu Amerika'nın en

büyük insan hakları ihlallerinden biriydi. Almanların asla bu şekilde toplanmadıklarını söylemek durumu yeterince ortaya koyar.

Pearl Harbor'a ansızın yöneltilen, Başkan Roosevelt'in sözleriyle "kışkırtılmamış ve alçakça" saldırı Amerikalıların Japonların hilekârlığı hakkındaki görüşlerini güçlendirdi. Güney Pasifik cangıllarında verilen savaş, Birleşik Devletler'in barbar, uygarlıkdışı bir düşmanla savaşmakta olduğu duygularına yol açtı. Pasifik Savaşı üzerine yazdığı kitapta John Hersey bir Amerikan askerinin sözlerine yer verir. Asker, "Keşke Almanlarla savaşsaydım," der. "Onlar da bizim gibi insan...Ama bu Japlar hayvan gibiler. Onlara karşı durmak için tamamen yeni fiziksel tepkiler geliştirmek zorundasın. Onların hayvanca inadını ve direncini kırmak zorundasın. Seni cangılın içine çekerler, şanki orada yetmişmişler. Tıpkı bazı ayılar gibi, öldürmedikçe onları asla göremezsin." (25)

Hollywood Japonların vahşi ve acımasız bir halk olduğu fikrini güçlendirdi. A Prisoner of Japan, Menace of the Rising Sun, Remember Pearl Harbor, The Beast of the East gibi filmlerde hep aynı temalar işleniyordu: Japonlar acımasız, gaddar ve şeytani idiler, hile, vahşet ve işkenceyi hayat tarzı haline getirdikleri cangılda yaşarlardı. Oysa Almanlar anlatılırken iyi ve kötü bireyler ayrımı yapılıyordu. Almanya genellikle kötü bir hükümetin yarattığı bir sorun olarak ele alındı, ancak Amerika'nının gözündeki Pasifik Savaşı, kötü bir ırka karşı verilen bir savaştı. (26)

Kısa süre sonra mantar biçiminde göğe yükselen bir bulut bu imgelerin çoğunu sildi. 6 Ağustos 1945 sabahı Enola Gay adı verilen bir Amerikan B-29 uçağı atom bombası çağını başlattı; birkaç saat sonra Hiroşima'da 78 000 kişi ölmüştü ya da ölmek üzereydi. 9 Ağustos'ta Nagazaki kentine, 25 000 kişinin ölümüne yol açan ikinci bir bomba bırakıldı. 2 Eylül 1945'de Japonya resmen teslim oldu. Savaşın bu şekilde sona ermesi pek çok Amerikalının Japonlara acımasına, onlar için üzülmesine neden oldu. Atom bombası Amerikan bilincinde gezegenin mahvolmasına yol açabilecek bütün sonuçlarıyla birlikte, nükleer çağın gündüğünü temsil eden güçlü bir imge olarak kaldı.

İşgal Japonya'nın o zamana kadar yaşadığı en yoğun dış etki dönemiydi. Amerika, Almanya gibi yeni bir toplumsal laboratuvar, fethedilecek bir cephe, Washington'un siyaset, ekonomi ve kültür konusundaki fikirlerini dinlemek zorunda olan saygılı bir öğrenci bulmuştu. Ve aslında Washington bu ulusu baştan aşağı yeniden oluşturmaya çalıştı: imparatora yeni bir rol, modern bir anayasa, toprak reformu, polis teşkilatının yeniden örgütlenmesi, eğitimin yerinden yönetimi, güven bunalımının giderilmesi. Amerika, Almanya'da olduğu gibi, yardım ve gıda maddesi gönderen, onarıma yardımcı olan iyi yürekli bir fatih durumundaydı. Uzak görüşlü bir alicenaplık gösteren Mac Arthur, Birleşik

Devletler'den ve müttefiklerinden gelen baskılara rağmen, imparatorun savaş suçlusu olarak yargılanmasını kabul etmedi. Washington imparatoru yargılama yönünde bir eğilim gösterdiğinde, Mac Arthur'un aldığı tutum, şu mesajı veriyordu: imparatorun yargılanması halinde, Mac Arthur, muhtemel bir gerilla savaşını denetim altına almak için en az bir milyon askerden oluşan bir takviyeye ihtiyaç duyacağını, söylüyordu.

Japonya'nın işgalinde, Almanya'nın işgaline kıyasla önemli nitelik farkları vardı. Hitler intihar etmişti ve beraberindekiler ya ülkeden kaçmışlar ya da itibarlarını kaybetmişlerdi. Almanya'da savaş sonrası hükümet yoktu. Bu da müttefiklerin her şeyi bizzat yönetmek durumunda oldukları anlamına geliyordu. Ne var ki Japonya'da hükümet İşgal boyunca faaliyetini sürdürdü ve savaş kabinesinin bazı üyeleri savaş sonrası yönetimde de yer aldılar. Bu durum daha başından itibaren Amerikalıların öne sürdükleri taleplerin Japon siyaset adamlarının ve bürokratların süzgecinden geçmesine yol açtı Bu durum her şeyi kökten değiştirme tutumunu kesinlikle yumuşattı. Almanya'daki durumun aksine, İngilizler, Fransızlar ve Sovyetler Japonya'da fiilen hiç bir rol oynamadılar; Amerika bütün sorumlulukları yüklendi ve tek bir adam, General MacArthur bütün süreci yukardan yönetti. Geçen yüzyılın büyük bir döneminde olduğu gibi, Washington ve Tokyo birbiriyle yoğun biçimde ilgiliydiler -aralarında bir başkası olmaksızın.

Amerikan bakış açısından İşgal büyük bir başarıydı. Japonların davranışı Amerika'nın bizzat tanık olduğu fanatik direnişle -Amerikalıların zihninde hâlâ korku uyandıran kamikaze pilotları ve benzer imgeler- tam bir çelişki içindeydi. Bu kez Japon işbirliği öyle bir noktaya vardı ki, Amerikalıların görüşleri hızla değişmeye başladı. Yaklaşık bir kuşak içinde, diye yazıyordu, Harold Isaacs, "olaylar sayesinde Amerikalıların zihnindeki Nankling ve Bataan Ölüm Bataklıkları'nın ahlaksız Japon katilleri imajı yeni bir tövbe-kâr günahkârlar ve güvenilebilir demokralar imajına, kanlı mütecavizler ve sadist köleciler, çiçek aranjmanlarının ve Kabuki oyunlarının zerafetine dönüştü." (27)

Amerika ve Japonya 8 Eylül 1951'de San Francisco'da bir barış antlaşması imzaladılar. İşgal sırasında ve sonrasında, Amerika ve Japonya sadece savaş sonrası ve Japonya'nın geleceğiyle değil, Hiroşima ve Nagazaki dehşetiyle -Amerika'nın gerçekleştirdiği görülmemiş dehşet- de uğraşular. Amerikan kamuoyunda savaşı Birleşik Devletler'in büyük kayıplar vermesine yol açmadan sona erdirmeye konusunda Başkan Truman'ın elinde başka bir seçenek olmadığına dair geniş bir konsensus vardı. Gene de insani trajediler Amerikalıları harekete geçirdi. John Hersey'in, hâlâ hayatta olan altı kişinin yaşadıklarına dayanarak

yazdığı, bombanın yapılmasını ve sonrasını anlatan öyküsü, Hiroşima, 31 Ağustos 1946 tarihli The New Yorker'da bütünüyle yayımlandı. Aynı öykü çeşitli Amerikan gazetelerinde de yer aldı. 8 Eylül 1946'da ABC radyosu normal yayınını kesti ve aktörler bir hafta boyunca, Hersey'in, o sırada ellinci baskısını yapan kitabını okudular. Saturday Review'un editörü Norman Cousins, bombanın kadın kurbanlarını plastik cerrahi için Japonya'dan Birleşik Devletler'e getirdi ve bu "Hiroşimalı genç kızlar" pek çok Amerikalının kalbini fethetti. Bombayla ilgili çeşitli anma törenleri, makaleler, kitaplar ve özel televizyon programları olanların anısını canlı tuttu.

Almanya'da olduğu gibi burada da, Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki rekabet, Birleşik Devletler'in Japonya'da izlediği siyaseti etkiledi. Avrupa'daki karşılaşma ve Kore Savaşı'nın patlak vermesi, Soğuk Savaş'a küresel bir boyut kazandırdı ve Japonya Washington'un gözündeki Asya'da önemli bir demokratik barikat haline geldi. Bu Birleşik Devletler'e karşı Sovyetler perspektifinden şu sonuç çıkıyordu: Amerika'nın kabul ettirmek istediği siyasal ve toplumsal reformlar ne olursa olsun, Japonya'ya kendini bir an önce toparlaması için arka çık-mak gerekliydi. Örneğin, Kore Savaşı nedeniyle Birleşik Devletler az çok tarihsel süreklilikleri temsil eden Japonya'daki tutucu güçlerle ittifak kurdu. Amerika, Japon yetkililerin işçi sendikalarını ve solcu partileri baskı altına al-masına izin verdi ve bu konuda görüş alışverişinde bulundu. Eğitimin ve polis teşkilatının merkezilikten kurtarılması, sanayi oluşumlarının kartelsizleştirilmesi amacıyla sürdürülen reform çabalarının yavaşlatılmasına izin verdi. Almanya'da olduğu gibi Kore Savaşı da Japon ekonomisinde bir ekonomik genişleme sağladı. Japon endüstrisinin dışlıleri Birleşik Devletler silahlı kuvvetlerine ekipman ve ikmal maddesi sağlamak için dönmeye başladı.

Savaş Sonrası Gerilimler

Japonya'nın yıkıntılardan çıkışı, tıpkı Almanya'nınki gibi bir efsaneydi. Ancak bu iyileşmeyle birlikte Amerika ile Japonya arasında bir dizi yeni sorun çıktı. Başka siyasal krizlerle iç içe geçen ticaretle ilgili gerilimler sürekli bir temaydı. İlk anlaşmazlık 1950'lerde pamuk ve sofra takımları gibi Japon ihraç ürünlerinin Amerikan pazarına akın etmesi üzerine çıktı. Daha sonra, 1961'de Birleşik Devletler-Japonya ilişkileri, iki ülke arasındaki Güvenlik Antlaşması'nı yenileme zamanı geldiğinde, çok kötü biçimde ama geçici olarak sarsıldı. Pek çok Japon ant-

laşmaya karşı çıktı ve anlaşmanın yenilenmesi, pirinç fiyatları konusunda 1918'de çıkan ayaklanmalardan bu yana, Tokyo'da görülen en büyük kitlesel isyana neden oldu. Başkan Eisenhower'ın bu ülkeye yapacağı gezi iptal edildi. Antlaşma nihayet yenilenip de kriz yatıştığında, bu kez Birleşik Devletler'de Japonya'nın siyasal istikrarı ve Batı'ya sadakati konusunda korkular belirdi.

1970'lerde ek ekonomik ve siyasal sorunlar ortaya çıktı: tekstil ürünleri ve giysi anlaşmazlıkları; çelik ve otomobil sorunları. Amerika 1971'de Okinawa'yı Japonya'ya iade etti -Japonya'daki büyük bir siyasal rahatsızlığı ortadan kaldırarak. Ancak aynı yıl içinde, dolar altın paritesine daha önce hiç bir uyarıda bulunulmaksızın son verildiğinde dünya para sistemi sarsıldı. Kısa süre sonra Birleşik Devletler ülke içinde fiyatı yükselen soya fasulyesine -bir Japon ihraç ürünü- ansızın ambargo koydu. Başkan Richard M. Nixon'ın 1972'de Çin'e yaptığı ziyaret de Japonları rahatsız etti. Kısa süre sonra patlak veren enerji krizi iki ülkenin arasına bir kama gibi girdi: Tokyo Amerika'nın kendi enerji talebini kısıtlayamamasından rahatsızlık duyarken, Washington, Japonya'nın OPEC'e karşı çok yumuşak davrandığını düşünüyordu.

1980'lerde Japonya, Amerika'nın bir numaralı ticari düşmanı haline gelmişti. Japonya aynı zamanda Amerika'nın başlıca kreditörü haline geldi. Japonya'nın verdiği krediler Birleşik Devletler'in toplam Hazine borçlarının % 30'unu oluşturuyordu. Japon yatırımcılar, Los Angeles, New York ve öteki kentlerde taşınmaz mal satın alıyorlardı. Honda, Nisan ve Toyota Birleşik Devletler otomobil endüstrisine muazzam bir giriş yaptı. Japon elektronik firmaları- Hitachi, Toshiba, NEC- günlük kullanıma hitap ediyordu. Japon yarı iletken firmaları, sıfırdan başlayarak, Silikon Vadisi'ne meydan okumaya başladılar. Sony ve Matsushita, Columbia Pictures ve Universal Studios'u ayrı ayrı satın alarak Hollywood'a girdiler. Japonya artık Birleşik Devletler'in hâkimiyetini tehdit edecek kadar gelişen bir teknolojik süpergüç olarak görülüyordu. Ve 1989'da Amerika, FSX savaş uçaklarını Tokyo ile birlikten üretmek ve Japonya'dan bazı ileri teknolojileri almak istediğinde bir kriz patlak verdi. Amerikalı yöneticiler Japon yönetimini incelediler, Amerikalı profesörler Japon sanayi örgütlenmesini incelediler, sendikalar Japon toplu pazarlık sistemini incelediler. 1990'ların başında Amerikan hayatının her yönü Japonya ile bağlantılı hale gelmişti.

Birleşik Devletler-Japonya ilişkileri, ticari sorunlar Amerika'daki resesyonun ve azalan rekabetçiliğin oluşturduğu sahne gerisinde tırmanırken, bir kez daha çözümü güç bir sorun haline geldi. Ayrıca Amerika, Körfez Savaşı sırasında Japonya'nın yardım etmekte duraksadığını da unutmamıştı. Gerilimlerin birleşmesi Birleşik Devletler-Japonya ilişkisinde bütün tarihsel temaları

canlandıran yeni bir sahne açtı. Ticari ve mali meydan okuma, Amerikan bağımlılığı, hattâ bunun ulusal güvenlikle ilgili sonuçları hakkında en temel sorunlara yol açıyordu. Washington'un, Japon ekonomisini otomobil aksamından süper bilgisayarlara kadar değişen çeşitli Amerikan ürünlerine açmak, bu arada ülke içinde faaliyet gösteren Japon sistemine karşı büyük bir saldırı başlatmak için umutsuzca bir yol bulmaya çalıştığı görülmüyordu. Amerika ve Japonya arasındaki ticaret ve ulusal güvenlik politikası Soğuk Savaş sırasında ayrı raylarda tutulmuşken, bu kez ikisinin üst üste geldiği görülmüyordu. Amerikalılar sormaya başladılar: neden bizim askerlerimiz başlıca ticari rakibimizi koruyorlardı? Neden Japonlar geliştirmekte oldukları ileri teknolojiyi bir zamanlar bizim kendi bilimsel harikalarımızı onların hizmetine sunduğumuz gibi bize transfer etmiyorlardı? Japonya sahip olduğu serveti neden kendi dar çıkarlarının dışında kullanmıyordu? Amerika'nın Japonya'nın yapması ve değiştirmesi gereken şeylere duyduğu ilgi giderek şiddetlendi ve baskı arttı.

Almanya ve Japonya -Amerika'nın böylesine sorunlar ve duygularla yüklü bir ilişkiye sahip olduğu başka iki ülke yoktur. Amerika'nın Almanya'yla olan ilişkisiyle Japonya'yla olan bağları arasında kuşkusuz önemli farklılıklar vardır. Almanya'yla olan kültürel bağlar daha güçlü olmuş ve kısmen Amerika'ya kitlesel Alman göçünün yarattığı sonuçlardan köklenip gelişmiştir. Amerikalılar kendi ülkelerini önemli ölçüde etkileyen Almanların isimlerini biliyorlar, ancak Japonya söz konusu olduğunda, daha çok onları etkileyen Amerikalıları hatırlıyoruz. Almanlar Amerikalılara asla Japonlar kadar kapalı görünmemişlerdir ne de Almanları anlamak o kadar zor olmuştur.

Amerikalılar, Almanya'ya kıyasla Japonya'da daha çok şey yapabileceğimize dair büyük bir beklentiye sahip oldular ve daha büyük hayal kırıklığına uğradılar. Japonya güçlü komşularla çevrili olmadığı için diplomatik hedeflerimize birkaç sorunla ulaşabileceğimize inanıyorduk; bu da beklenen sonuç ortaya çıkmadığı zaman büyük düş kırıklığı uyandırdı.

Son on yıl içinde Japonya, Amerikan düşüncesi üzerinde Almanya'dan çok daha etkili oldu. Japonya Birleşik Devletler' ihracat ve yatırımlarına direnirken, ekonomik anlamda bu ülkeye Almanya'dan çok daha fazla nüfuz ediyordu. Japonya Amerikalıların gelecek kaygılarıyla özdeş hale geliyor, bu arada Almanya ile sadece birkaç bağlantı kuruyordu. Japonya benzersiz bir dünya gücü olarak görülürken, Almanya, çok daha yakından tanınan Avrupa'nın bir parçası olarak değerlendiriliyordu.

Ne var ki, bu türden farklılıklara rağmen, bir yanda Amerika, öte yanda Almanya ve Japonya arasında amansız bir rekabet modeli oluştu. Bu yüzyılın ilk yarısı

bu rekabetin ne kadar şiddetli olabileceğini ortaya koydu; ikinci yarısı dönemin özellikleri nedeniyle -savaşın yol açtığı tahribatlar, iyileşmenin gerekleri, Sovyetler Birliği'ne karşı askeri savunma için Washington'a güvenme ihtiyacı- farklıydı.

Ayrıca son kırk beş yıl içinde Amerika ile iki müttefiği arasında benzer bir ilişki modeli görüldü. Bu dönemde Amerika'nın tek tek bu iki ülkeyle olan ilişkileri, askeri, ekonomik ve psikolojik hâkimiyeti nedeniyle, eşitsizdi. Bunlar aynı zamanda giderek artan ekonomik gerilimlerin askeri ittifaklara tabi kılındığı ilişkilerdi. Bu durum ekonomik çatışmayı kolaylaştırıyordu.

Bununla birlikte, Amerikan perspektifinden bakıldığında, Almanya ve Japonya önümüzdeki yıllarda da zihnimizi meşgul edeceklerdir. Geçmişte olduğu gibi bize meydan okuyan başlıca güçler olacaklardır, ancak bu kez askeri değil, ekonomik ve toplumsal arenalarda. Gene geçmişte olduğu gibi Amerikalılar, Almanlar ve Japonlarla yakın kişisel ilişkiler geliştirecekler, aralarında olumlu etkileşimler, karşılıklı hayranlık duyguları olacaktır. Ancak her zaman olduğu gibi Amerikalılar, bu iki ulusun dünya görüşleri ve çıkarlarının Amerikan hedeflerine ters düşmesinden korkacaklardır.

Amerikalılar her zaman olduğu gibi bu iki önemli rakipleri hakkında kararsız olacaklardır. Dünyanın giderek küçüldüğünü ve Berlin ve Tokyo ile daha fazla etkileşim içinde olacağımızı biliyoruz. Ancak Almanya ile Japonya'nın güçlü olmalarını mı yoksa zayıf olmalarını mı, ısrarcı olmalarını mı yoksa uysal olmalarını mı, barışçı olmalarını mı yoksa çatışmalara asker göndermelerini mi tercih ettiğimiz konusunda karar veremeyeceğiz. Onların kendi nüfuzlarını küresel sorunların çözümüne yardımcı olmak için kullanmalarını isteyeceğiz, ancak bu gücün varabileceği yer bizi endişelendirecek. Onlardan kendi dünya görüşlerini tanımlamalarını isteyeceğiz, daha sonra bu görüşün bizim kendi görüşümüze uymadığı için tehlikeli olduğunu öne süreceğiz.

1990'larda Almanya ve Japonya, sadece iki ulus değil, Amerikalıların kendi iç sorunlarına nasıl yaklaşmaları gerektiğine dair süren tartışmanın bir parçası olacaklar. Birleşik Devletler'de birileri kendi ulusal sorunlarından ötürü Tokyo ve Berlin'i -özellikle Tokyo'yu- suçlayacaklar. Ancak pek çok kişi daha dengeli ve daha düşünceli davranarak şunu soracak: onların eğitim sistemleri nasıl işliyor? Bankacılık alanında neden onlara kıyasla daha çok sorunumuz var? Amerikalılar her durumda kendi hayatlarını iyileştirmek isteyecekler, ancak ek bir motivasyon ve siyasal canlılık gerekecek: "Dünyanın en başarılı iki ülkesiyle rekabet etmek için daha üretken ve etkin olmak zorundayız."

Gerçek şudur ki, Amerikalılar tarihleri boyunca, pek az ilişki kurdukları ya da

Amerika'nın belirgin biçimde üstün olduğu dönemler dışında, Almanya ve Japonya'dan rahatsız olmuşlardır. Amerika'nın özlemi, her meydan okumayı bir provokasyon olarak görmeksizin, geçmişte olduğu gibi ani duygusal değışimler yaşamaksızın, temelde farklı uluslarla birarada olmaya devam etmektir. Bu özlemi gerçekleştirmenin en azından kolay olmadığı söylenebilir, çünkü Berlin ve Tokyo'da, Soğuk Savaş nedeniyle yıllarca baskı altında kalan dürtülerin neredeyse zincirlerinden boşaldığını görmek üzereyiz. Aslında tarih 1945'ten beri dondurulmuştur ve şimdi erime gözlerimizin önünde gerçekleşiyor.

NOTLAR

1. David Halberstan, The Next Century (New York: Morrow, 1991) s.60.
2. Golo Mann, The History of Germany Since 1789, çev. Marian Jackson (New York: Praeger, 1968), s. 65.
3. John Rohl ve Nicolaus Sombart, Kaiser Wilhelm II-New Interpretations: The Corfu Papers (Canbridge, New York: Canbridge University Press, 1982) s. 31.
4. Michael Balfour, West Germany: A Contemporary History (Londra: Croom Helm, 1982) s. 112-113. Ayrica, Richard Mayne, The Recovery of Europe: From Devastation to Unity (New York: Harper & Row, 1971) s. 29.
5. Hans W. Gatzke, Germany and the United States: A "Special Relationship? (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1980) s. 173.
6. Gatzke, s. 166.
7. Arthur F. Burns, Thr United States and Germany (New York: Council on Foreign Relations, 1986) s. 5.
8. Geoffrey H. Hartman, Bitburg in Moral and Political Perspective (Bloomington, IN: Indiana University Press, 1986) s. 174-178.
9. Burns, s. 15.
10. Harold R. Isaacs, Scratches on Our Mind: American Images of China and India (New York: The John Dey Company, 1958) s. 37.
11. William Manchester, American Caesar (New York: Dell Publishing Co., 1978) s. 318-19.
12. Townsend Harris, The Complete Journal of Townsend Harris (New York: Japan Society, 1930) s. 435. 519. dipnotta, The Intercourse between the United States and Japon (Baltimore: John Hopkins University Press, 1891) s. 46, yazar adi yok.
13. William L. Neumann, America Encounters Japan: From Perry to MacArthur (Baltimore: John Hopkins University Press, 1963), s. 11.
14. Neumannn, s. 24.
15. Dee Brown, The Year of the Century: 1876 (New York. Scribner's, 1966) s. 298-99.

16. Neumann, s. 66.
17. Sheila K. Johnson, *The Japanese through American Eyes* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1988) s. 1.
18. Harris, s. 362-263.
19. Neumann, s. 30.
20. Neumann, s. 217, 220.
21. Johnson, s. 10.
22. Ruth Benedict, *The Chrysanthemum and the Sword* (Boston: Houghton Mifflin, 1946) s. 2.
23. Neumann, s. 129.
24. Neumann, s. 221.
25. John Hersey, *Into the Valley: A Skirmish of the Marines* (New York: Knopf, 1943) s. 55.
26. Clayton R. Koppes ve Gregory D. Black, *Hollywood Goes to War* (New York: Free Press, 1987) s. 254.
27. Isaacs, s. 406.

FARKLI TARİHSEL MİRASLAR

Amerika, Almanya ve Japonya'nın farklı mirasları, son elli yılın büyük bir kısmında, bu ülkelerin kendi aralarındaki ilişkiler üzerine sadece asgari bir etki yarattı. Nedeni çok basitti: Almanya ve Japonya, Amerika'nın kararlarını izlemekle yükümlüydüler. Ama Soğuk Savaş artık sona ermiştir, Berlin ve Tokyo'nun kendilerini daha özgür hissetmeleri, derin tenmelleri olan siyasal ve ekonomik kalıpları değiştirmekte serbest olmaları, doğaldır. Ve bu durum muhtemelen onların Birleşik Devletler ile ve birbiriyle olan ilişkilerinde şiddetli gerilimlerle sonuçlanacaktır.

Bütün toplumlarda, bu toplumların kendilerini nasıl gördüklerini ve neden öyle davrandıklarını açıklamaya yardımcı olan derinlere yerleşmiş fikirler ve uygulamalar vardır. Bu uygulamalar, neden bazı ülkelerin diğerlerinden daha güçlü ekonomik rakipler olduğunu, neden işsizlikten çok emilasyondan korktuklarını, ekonomik ve fiziksel güvenlik hakkında neden farklı anlayışları benimsediklerini, anlamamızı sağlar. Bir ulusun kendine bakış tarzı ve iç işlerini yönetme biçimi, özellikle gerilim ve belirsizlik dönemlerinde önem kazanır. Böyle dönemlerde, bir psikolojik dayanak noktası olarak, ulusal köklere dönmek güçlü ve doğal bir arzudur.

Üç Büyükler'in tarihsel ve entelektüel kökenlerine -1776 Amerikan Devrimi'ne, Bismarck'ın 1871'de kurduğu Alman İmparatorluğu'nu ve 1868'de Japonya'nın Meiji Restorasyonu'na- dönecek olursak, bugün de varlığını sürdüren pek çok dürtüler ve değerlerle karşılaşırız. Bu üç ulusun yurttaşlık haklarını daha geniş ulusal topluluk anlayışıyla nasıl dengelediklerini; kendi ekonomik hedeflerini nasıl tanımladıklarını; kendi hayat tarzlarının öteki uluslara uygulanabilirliğini nasıl gördüklerini; en çok neyi istediklerini ve en çok neden korktuklarını, anlatırız. Ondokuzuncu yüzyıl Fransız filozofu Alexis de Tocqueville, "Bütünlüğünü kaybetmemiş insan beşikteki insandır," der. "Aynı şey ulusların gelişmesi için de geçerlidir. Hiç kuşku duymuyorum ki, tarihlerinin en eski anıtlarını inceleyerek, bu ulusların önyargılarının, alışkanlıklarının, hükmetme ihtiraslarının, kısaca, ulusal karakter dediğimiz şeyi oluşturan her şeyin, başlangıçtaki halini keşfedebiliriz." (1)

AMERİKAN DENEYİMİ

İki yüzyıldan fazla bir süredir, Amerikan deneyimini belirleyen özellikler dikkat çekici biçimde tutarlı olmuştur. Amerika kişisel özgürlüğü neredeyse bütün öteki değerlerin üzerine yerleştirmiştir. Kamu ve özel iktidarın yoğunlaşmasını daima büyük bir kuşkuyla karşılamıştır. Toplumda yükselmek için büyük fırsatlara sahip bir açık toplum olmuştur. Toplumsal değerlerini ve siyasal kurumlarını kendi sınırlarının ötesine yaymayı bir misyon olarak benimsemiştir. Hükümet ile iş dünyasının genellikle birbirine muhalif oluşu bir ortamı teşvik etmiştir. Kendisini zengin, fiziksel olarak güvenli bir ülke olarak görmüş ve bu nedenle son derece güvenli bir toplum olmuştur. Frances FitzGerald, "Ulusal efsane," diye yazıyordu, "hem tek tek kişiler hem de bütün ülke için, yaratıcılık ve ilerleme, iktidar ve refaha doğru sürekli bir tırmanış efsanesidir. Amerikalılar tarihi düz bir çizgi olarak, bu çizginin keskin kenarında duran kendilerini de bütün insanlığın temsilcileri olarak görürler. Geleceğe, sanki bir dinmiş gibi inanırlar..." (2) Bu betimlemedeki tek bir sözcüğü bile, göreceğimiz gibi, Almanya ya da Japonya'ya uygulayamayız.

Amerikan özellikleri pek çok tarihsel etkene atfedilebilir, ancak bu özelliklerin en önemli üçü, on sekizinci yüzyılda doğuşunu belirleyen koşullar, birkaç yüzyıl içinde bugünkü sınırlarına ulaşması ve Amerikan sanayileşmesinin hükümet-iş ilişkileri üzerindeki etkisidir.

Bireycilik

Yeni dünyaya gelen kolonistler siyasal ve fiziksel alan arıyorlardı. Virginia, New York ya da Massachusetts'e yaptıkları seyahat bizzat bir bağımsızlık talebiydi. Bazıları acı çekmiş ailelerinin anılarıyla ve aynı tiranlığı bir daha yaşamama kararlılığıyla geldiler. 1700'lerin ortasında göçmenler uzak ve adil olmayan İngiliz hâkimiyeti olarak gördükleri şeye tepki duyuyorlardı - "keyfi vergilendirme"den ticari kısıtlamalara kadar. Avrupalı büyük liberal düşünürlerden -John Locke, David Hume, Adam Smith ve diğerleri- etkilenen bu kişiler, gelecek iki yüz yıl boyunca cumhuriyeti etkileyecek olan fikirleri formüllendirmeye başlıyorlardı. Bu fikirler şunlardı: yetkinin bir kaç kişinin elinde toplanması kötüdür; hükümet gereklidir, ancak halkın bu hükümeti değiştirme ya da feshetme hakkı ve bunu yapacak araçları olmalıdır; kollektif refahı gerçekleştirmenin en iyi yolu herkesin kendi kişisel çıkarlarını kollamasıdır; ulusal servet, hükümet düzenlemeleriyle değil, bireysel enerjilerin serbest piyasalar aracılığıyla serbest bırakılmasıyla sağlanır. Bağımsızlık Savaşı başladığında, amaç açıldı: kolonileri emperyal bir güçten ayırmak. Bu emperyal gücün yönetimi kolonistlerin talep ettikleri özgürlükleri imkânsız hale getiriyordu.

Amerika, Avrupa'dan o kadar büyük ve o kadar uzak görülüyordu ki, eski dünyaya sırt çevirme ayarısı, bunu yapmak mümkün olduğu için güçlendi. Ayrıca bireycilik Amerika'da var olmayan bazı koşullar nedeniyle gelişebiliyordu. Burada feodal bir yapı yoktu; ne monarşi, ne askeriye ne de aristokrasi vardı. Toprak bol olduğu için, toprağı bölüştürecekt bir hükümete de gerek yoktu. Dışardan işgal edilme ihtimali pek düşünülüyordu, dolayısıyla profesyonel orduya da gerek yoktu. Aslında liberal fikirler zengin bir maddi ortamda gelişiyordu. Bu ortamda örgütlü bir toplum için doğal olan kısıtlamalar, herhangi bir Avrupa ulusundaki kısıtlamalara kıyasla çok daha azdı. "Amerikalılar," di-yordu Tocqueville, "daha sonra eşit olmamışlar, eşit doğmuşlardı."

Bireysel özgürlüğün en yüksek önceliğı oluşturduğu bir toplumun nasıl yaratılabileceğı üzerine tartışmalar oluyor, ancak bu hedeften asla kuşku duyulmuyordu. Ve onsekizinci yüzyılda ortaya çıkan temalar -Bağımsızlık Bildirgesi'nde, Anayasa'da ve Haklar Beyannamesi'nde yer alan- o zamandan beri üstün tutulan temalar olmuştur. Bunlar en açık biçimde Amerika'yı diğerlerinden ayırt eden devirlerde ortaya çıkar -Thomas Jefferson, Adrew Jackson, Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt, Woodrow Wilson, Franklin D. Roosevelt, John F. Kennedy, Ronald Reagan'lı yıllarda. İster Demokrat ister Cumhuriyetçi, ister

zayıf ister güçlü hükümet yanlısı olsunlar, bu temalar bizim kişisel özgürlük ve itibar inancımızı beslemiştir.

Amerikalılar kadar kişisel başarıya tapan bir başka toplum yoktur. Pamuk işleme makinesini, elektrik ampulünü, telefonu, kişisel bilgisayar kimlerin icat ettiğini biliyoruz; çocuk felci aşısını kimin bulduğunu biliyoruz. Bu icatların pek çoğu ortak çabaların sonucu olsa da, kendini tecrit ederek çalışan, bütün engelleri aşarak başarıya ulaşan tek tek kişilerin vizyonuna büyük bir sevgi besliyoruz.

Amerikan sistemi, önemli ölçüde, kişisel hakları, devletin ya da bir başkasının keyfi iktidarına karşı korumayı amaçlayan sözleşme ilişkileri anlayışına dayalıdır. Bu sitem, kişiler arasında, kişiler ile devlet arasında, hükümet ile iş adamları arasında, yöneticiler ile işçiler arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları düzenlemek için tasarlanan bir sistemdir. Ancak çıkar çatışmaları aracılığıyla doğruya ulaşılabilmesi ve adaletin sağlanabileceği anlayışını temel alır. Çatışma alanı genellikle mahkemelerdir, çünkü Amerikan sisteminde hukuk kişisel hakların koruyucusudur. Ayrıca, yasalarımızın çoğu devletin üzerindedir. Yasalar hükümetin veremeyeceği ya da geri alamayacağı ihlal edilemez kişisel hakları korur. Aslında, egemenliğe sahip bir "devlet" ya da bir merkezi otorite yoktur. Egemenlik sadece halka aittir.

Bireyciliğin anlamı seçme özgürlüğünü ve tacizden masuniyeti aşar. Bireycilik sınırsız fırsat anlamına gelir. Abraham Lincoln kütükten yapılmış bir kulübede büyüdü ve başkan oldu. John D. Rockefeller haftada dört dolar kazanan bir tezgâhtar olarak hayata başladı. Sınırsız fırsat rüyası, İç Savaş ile yirminci yüzyılın ortaları arasında, Horatio Alger'in paçavralar içinde yaşayan insanların nasıl zengin olduklarını anlatan öyküleriyle milyonlarca Amerikalının zihnine yerleşti.

Amerikan geleneğinde hükümetin rolü çok sınırlıdır. Aslında Anayasa güçler arasında bir denge sistemi, yürütme gücü, Kongre (yasama) ve yargı arasında açık bir güçler ayrımı, yaratır. Bütün bunlar hükümetin kişilerin hayatlarına müdahale alanını asgariye indirmek için düşünülmüştür. Yönetimin gücü ne kadar dağıtılırsa o kadar iyidir.

İş hayatındaki Amerikan geleneği, bireyci felsefenin bir uzantısı olmuştur. Şirketler, kamu kurumlarından gelen müdahalenin asgari düzeyde tutulduğu koşullarda ve piyasa ortamında birbiriyle rekabet ederler. Başlıca hedefleri kişisel tekil tüketiciyi ya da tekil hissedarı tatmin etmektir -yöneticiler, işçiler, yerel topluluk ve ulus sonra gelir. Tüketici başka bir yerde görülemeyecek ölçüde korunur. Anti-tröst tutum Amerikan siyasetinde sürekli bir etki yaratır. Düzenleyici siyaset birbiriyle mücadele eden pek çok unsur tarafından yürütülür.

Ticaret alanında ulusal siyasetler genellikle, Washinton ile eyaletler ve Yürütme Organları ile Kongre arasındaki halat çekme oyunuyla belirlenir.

Bütün bunlar, kişisel özgürlük aşkının hiç bir tepkiyle karşılaşmadığı anlamına gelmez. Cumhuriyetin ilk günlerinden itibaren daha geniş bir ulusal çıkar anlayışını destekleyen güçlü karşı akımlar vardı. "Kamu yararı," diye yazıyordu Thomas Paine, " her bireyin ayrı bir paya sahip olduğu, bir ortak banka gibidir. Eğer "banka" zor durumda kalırsa, diyordu, bireyler bundan zarar görürler. (3) James Madison eşitsiz mülkiyet dağılımını kınıyor ve bu durumdan kısmen sınırsız bireyciliğin sorumlu olduğunu düşünüyor, eşitliğin iyi ve demokratik bir hükümetin öngereği olduğunu öne sürüyordu.

Amerikan tarzı bireycilik özellikle ondokuzuncu yüzyılın sonu ile yirminci yüzyılın başlarında sert eleştirilere uğradı. Bu sırada dizginsiz kapitalizm hızla değişen bir toplumla çatışıyordu. Toplum daha çok sanayileşmiş, daha ulusal, toplumsal ve ekonomik sınıflar içinde daha fazla katmanlaşmış bir toplum haline geliyordu. Bu yeni koşullarda Jeffersoncu yerinden yönetilen, kendine yeterli topluluklar vizyonu, kalabalık işyerlerinin, büyük şirketlerin, ulusal çapta patlak veren mali krizlere tepki gösterme gereğinin ya da dünya sorunlarına artan müdahalemizin yarattığı sorunlara pek uygun düşmüyordu. Gene de kişilerin hükümet müdahalesi olmaksızın diledikleri gibi yaşamaları gerektiği anlayışı derin köklerini muhafaza etti.

Yirminci yüzyılda bireycilik saflığını koruyamıyordu. Örneğin, ilerleme Amerikan hayatında hayati bir güçtü ve Amerikan endüstrisinin sadece serbest piyasada rekabet ederek değil, hükümetin, işadamlarının ve işçilerin üretimi örgütleyecekleri üçlü bir yapı içinde daha rasyonel hale getirileceği umuluyordu. İki Roosevelt de tröstleri engelleyerek ve federal düzeni geliştirerek hükümet gücünü Amerikan toplumunun pek çok özelliğiyle uyumlu hale getirdiler. Büyük Depresyon sırasında hükümet ülkeyi kurtarmak için müdahale etti. Bu uygulamanın sonuçları daha sonra Yüksek Mahkeme'de dile getirildiyse de, bu kolektivist çabalar, Amerika'da hükümetin hızla önem kazandığı Soğuk Savaş ve Büyük Toplum dönemlerine aktarıldı. Ancak bütün bunlara rağmen Amerika "kişi" düşüncesinin yerleştiği bir toplum olmaya devam etmiştir. Hükümet bürokrasisi gelişti, ama asla toplumun içinde rahatça merkezi bir rol oynamadı ve anti-devletçi eğilimler asla sona ermedi. Kuşaklar boyunca Amerikalılar her şeye karışan hükümet düşüncesine asla ısınmamışlar ve kişisel özgürlük ile kişisel tatmini herhangi bir şeye tabi kılmamışlardır. Aslında, yirminci yüzyılın büyük bir kısmında Amerika, anti-bireyci felsefenin aşırı biçimlerini düşman olarak görmüştür. Amerika, 1940'larda Almanya ve Japonya'nın temsil ettiği türden faşist totaliterliğe karşı savaştı. Soğuk Savaş'ı da komünist tehdit olarak gördüğü şeye karşı verdi.

Sınırlar

Ülkeyi kuranların güçlü etkisinin ötesinde, sınır bölgelerinin fethi ve buralara yerleşilmesi de Amerikan değerlerini biçimlendirdi. Sınır özgün olarak fizikseldi - Kolomb'un Amerika'yı keşfi, Pilgrimlerin Plymouth Rock'a çıkmaları, Lewis ve Clark'ın kuzey batıya ulaşmaları. Ancak bütün bunlar Amerika için toprak kazanmanın ötesinde anlamlar taşıyordu; asıl sınırlar zihinlerde çiziliyordu.

Batu tarafında on üç koloni gelişirken, Amerikalılar uygarlığı vahşi bölgelere taşıma duygusuyla hareket ettiler. Siyasal felsefelerini ve kurumlarını bu bölgelere yerleştirdiler. Zengin bölgeleri ilhak ettiler ve pazarlarını genişlettiler. "Batı'ya git genç adam ve ülkeyle birlikte büyü," diyordu Horace Greeley. Ve pek çok kişi bu söze kulak verdi. Kâşifler, gezginler, din savaşçıları, reformcular, herkes batıya doğru yola çıktı. Tarihçi James Oliver Robertson şöyle diyordu: "Kaderleri belliydi: Tanrı'nın eli onları batıya doğru sürdü ve beraberlerinde en iyi şeyleri, uygarlığı, eğitimi, refahı, cumhuriyetçi hükümeti ve demokratik idealleri getirdiler. Issız ve "boş" bir kıtayı yeryüzündeki en özgür halkın fazileti ve kurumlarıyla doldurdular. Efsane ve rüya işte buydu." (4)

Amerika'nın kendisini bütün toplumların en iyisi olarak görme eğilimi daha Cumhuriyet kurulmadan önce vardı. Massachusetts'in ilk valisi John Winthrop yeni dünyadan insanlık için bir örnek, "bir tepenin üzerindeki kent" olarak söz etti. Daha sonra, 1776'da Thomas Paine, Amerika için "insanlığın sığınağı," dedi. Moral üstünlük duygusu doğal olarak gelişiyor ve birbirini izleyen kuşaklar Amerikan düşüncesini daha geniş bir bölgeye yaymak için sabırsızlanıyorlardı.

Sınır özgürleşme anlamına geliyordu. Öz-güveni, yaraucılığı ve iş yapmayı teşvik ediyordu. Hareket için ortam yaratıyordu ve hareketlilik fırsat anlamına geliyordu. Yeni bölgelerde tamamen serbest bir ticari faaliyet geliyordu. Göçmenler kolayca özümlelendiler, çünkü yerleşik toplulukları rahatsız etmeksizin bakir alanlara yerleşebiliyorlardı.

Bu süreç kıtasal sınırlara ulaşmakla bitmedi. Amerikan sınırları hakkında 1893'te yaptığı klasik araştırmada Frederick Jackson Turner, "Hareket her şeye hâkim olmuştu ve halk eğitilmediği sürece, Amerikan enerjisi sürekli olarak daha geniş bir alan talep edecekti. California kıyılarının ötesinde Pasifik Okyanusu ve Asya ülkeleri vardı. Bunun ötesinde, II. Dünya Savaşı'nın ardından, Amerikan hayat tarzını Almanya ve Japonya'ya ve daha sonra Üçüncü Dünya'nın büyük kısmına aşılama fırsatı çıktı. Robertson'un yazdığı gibi, "İster Çin fenerlerine yağı sağlayarak, 'beyaz adamın sorumluluğunu yerine getirmek' için, ister

Küba'yı İspanya'dan kurtarmak, "dünyayı demokrasi için güvenilir hale getirmek".... ya da "Vietnam'da ulusal inşa" için olsun, Amerika'nın misyonu, Amerika olmayan daha geniş bir yabana -Amerikan yabanının ortadan kalkmasıyla birlikte- bir şeyler taşımak olmuştur. (6)

Ancak Amerikalılar kendi ideallerini yayma faaliyetlerini klasik emperyalizmden farklı gördüler. Daima kendi ideallerini paylaşıklarına, onları zorla kabul ettirmediklerine inandılar. Hırs, kıskançlık ya da açgözlülüktan tamamen arınmış olmadıklarını daima hissettiler, ancak bu onların ve ilişki kurdukları diğer halkların kaderiydi. Yirminci yüzyılda bu tutum, evrensel terimlerle düşünme, konuşma ve davranma yönünde bir Amerikan eğilimine aktarıldı. Woodrow Wilson serbest ticaret ve etnik çoğulculuğu vurgulayan ayrı bir Amerikan toplumu vizyonunu ihraç etmeye çalıştı. Başkan Truman yabancı işgal ve iç karışıklık tehdidi altında bulunan anti-komünist hükümetlere siyasal, ekonomik ve askeri yardım sağlamayı taahhüt ettiğinde, Amerikalılar, dışardaki Birleşik Devletler'i yeniden yaratmak için benzer, ama çok daha başarılı bir girişimde bulundular. Başkan, John F. Kennedy, Lyndon B. Johnson ve Ronald Reagan, tehdit sadece Amerikan topraklarına değil, Amerikan değerlerine de yöneldiğinde, sadece yardım sağlama konusunda değil, savaşma ve komünist rejimleri istikrarsızlaştırma konularında da istekli oldular.

Sanayileşme ve Hükümet ile İş Dünyası Arasındaki Uzlaşmazlık

Amerikan tarihi boyunca hükümet ile büyük iş dünyası arasında derin bir uzlaşmazlık gelişti - öteki sanayi toplumlarında görülmeyen bir şey. Ondokuzuncu yüzyılın sonuna doğru başlayan bu gerilim, Birleşik Devletler'in ekonomik gelişme modelinin öteki sanayileşmiş uluslarındakinden farklı olması olgusuna atfedilebilir. Bütün öteki uluslarda, hükümet büyük şirketlerden önce geldi ya da bu şirketlerle birlikte gelişti. Amerika'da tam tersi geçerliydi: genellikle endüstriyel gelişme, hükümetin küçük ya da zayıf olduğu bir sırada, özel sektörce yönlendirildi ve finanse edildi. Örneğin, 1910'da demiryolu şirketleri yüz binden fazla kişi istihdam ediyordu, Amerikan Tütün Şirketi'nin sermayesi yaklaşık 500 milyon dolardı ve Birleşik Devletler Çelik Korporasyonu, J. P. Morgan tarafından değeri 1.4 milyar doları bulan bir dizi birleşmeyle kurulmuştu. Hükümet etkisizdi ve ideolojiyle meşguldü. Öte yandan dengeleyici başka bir iktidar odağı- aristokrasi, askeri sınıf, ruhbanlar ya da loncalar- yoktu. Sonuç olarak, ondokuzuncu yüzyılın son yirmi yılında anonim iktidarın bu tek

yanlı yoğunlaşmasına halktan güçlü bir tepki gelmeye başladı. Bu da bir dizi düzenleyici yasanın çıkmasına yol açtı (örn., Eyaletlerarası Ticaret Sözleşmesi ya da Sherman anti-Tröst Sözleşmesi gibi) Büyük şirketlerin faaliyetlerini bu şekilde kısıtlama uygulamasının öteki uluslarda benzeri yoktu. Harvard Profesörü Thomas K. McGraw, "Büyük şirketlerin yükselişiyle birlikte," diyordu, "'özel girişim' terimi farklı bir anlam kazandı. Bu, tartışmasız biçimde, Founding Fathers'ın savuşuğı merkezileştirilmiş gücün onların devrimine karşı savaşmasına yol açtı." (7)

Bu nüdahale büyük şirketleri rahatsız etti. Gelişme aşamasında görülmemiş bir özerklik düzeyine sahip olmuşlardı ve bu durum tek başına bir endüstriyel devlet yaratmıştı. Hükümetin iş dünyasının dışında kalmaya devam etmesi ve sadece pazarın düzenlenmesiyle ilgilenmesi gerektiğini öne sürüyorlardı. Ancak kamuoyunun ve basının büyük şirketlerin "kamu yararına olmayan" faaliyetleri olarak gördükleri şeye karşı geliştirdikleri saplantı, hükümetin baskı yapmasını teşvik etti. Kamu ve özel sektörler arasındaki gerilim yükseldi ve yatıştı. Ancak sürekli bir işbirliği alışkanlığı asla gelişmedi ve öteki sanayileşmiş toplumlara kıyasla, bu yüzyıl boyunca, hükümetle iş dünyası arasında en iyi durumda tedirgin bir ilişki oluşturdu. Bu durum özellikle büyük şirketlerin Washington'a bakışı için geçerliydi. Siyaset bilimci David Vogel şöyle yazıyordu: "Amerikan şirketlerinin en karakteristik, ayırt edici ve sürekli inancı hükümete duyulan kuşku ve güvensizliktir. (8)

Savaş sonrası yıllarda Amerikan şirketleri çeşitli aşamalardan geçtiler. Ne var ki bu aşamaların hepsinde Washington'a muhalif olmadılar. Örneğin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra belli başlı Amerikan firmaları -IBM, General Electric, Ford Motor Company, Westinghouse- Amerikan rüyasının sembolü oldular ve ekonomik büyümenin sürmesi için Washington'la işbirliği yaptılar. 1950'lerde, 1960'larda ve 1970'lerde, büyük firmalar, Amerika'nın yurt dışındaki gücünün sembolleri ve araçları durumundaydılar ve Birleşik Devletler'in dış siyasetini destekliyorlardı. Ancak 1980'lerde Amerikan şirketlerinin çokuluslulaşması bir fırsatın yanı sıra bir sorun olarak görülüyordu. Bazı şirketlerin Amerikan ekonomisinden kopmaya başlaması bu sorunlardan biriydi. Pek çok şirket ülke dışında üretim yapıyor, kârlarını ülke dışına aktarıyor ve yabancı işçi çalıştırıyordu. Kuşkusuz bu karmaşık bir durumdu, ama bu kadar karmaşık olmayan bir şey vardı: büyük Amerikan çokuluslu şirketlerinin pek çoğu, kendi uluslarına bağlı olmaksızın tekil birimler olarak hareket ediyorlardı. Ulusal ekonomiye karşı pek az yükümlülük taşıyarak Amerika'nın yeni sınırları keşfetme geleneği içinde hareket ediyorlardı. NCR Korporasyonu'nun başkanı, "Ertesi gün bize Birleşik Devletler'in rekabet gücü hakkında ne düşündüğümüz so-

buldu," diyordu, "bu konuda hiçbir şey düşünmediğimizi söyledik. Biz, NCR olarak kendimizi, karargahı Birleşik devletler'de olan, küresel olarak rekabet eden bir şirket olarak görüyoruz." (9)

ALMANYA VE JAPONYA

Almanya ve Japonya farklı koşullarda geliştiler. Ancak bu iki ulusu ayrı ayrı incelemenden önce, her ikisine de uygulanabilecek bazı genel gözlemlerde bulunmak ve onların kendileriyle ilgili imgelerinin ve tarihsel modellerini Birleşik Devletler'den ayırt etmek mümkündür.

Her iki ülke için grup refahı -ulus, topluluk, firma- bireyin önemini geleneksel olarak ikinci plana indirgemişti. Her iki toplumda da önemli toplumsal birim kişi değil, aile, şehir ve şirketti. Her iki ulusta da bireyler geniş haklara sahiptiler. Ancak bu durum tutarlı biçimde 1945'ten itibaren gelişti. Şimdi bile Alman ve Japon yurttaşları bir parçası oldukları grubun refahını yükseltme yükümlülükleri konusunda, Amerikalılara kıyasla, daha yüksek bir bilince sahiptirler.

Almanya ve Japonya, Amerika'nın aksine, topluluk içi dayanışmanın yüksek olduğu toplumlar olarak kategorileştirilebilirler. Bu sadece hoş bir etiket değildir: devletin amacı ve yurttaşların sorumluluklarına dair ayırt edici bir öncülü vardır. Bu tür toplumlarda belirleyici felsefe, kişinin bütünü ayrılmaz bir parçası olduğu ve kişinin gelişme şansını en iyi şekilde devletin hedefleri bağlamında yakalayabileceğidir. Bireyci bir toplumda ise, bunun tam aksine, her kişi yeterince gelişmiş olarak kabul edilir; kişinin sorunu devletten sağladığı şeyi korumaktır. Bu temel farklılıkların bir nedeni de, ne Almanya'nın ne de Japonya'nın, Fransa ve Amerika'da olduğu gibi kişi haklarını toplumun en yüksek öncelikleri haline getiren gerçek bir demokratik devrim yaşamamış olmalarıdır. Kuşkusuz, demokratik akımlar vardı, ancak bunlar ya halk üzerinde büyük bir etki yaratamayacak kadar zayıftı ya da hükümet tarafından baskı altında tutuluyordu. Bu türden farklı başlangıç noktaları siyasal ve ekonomik kurumlara farklı yaklaşımların kökünü oluşturur.

Almanya için, 1871'de gerçekleşen uluslaşmadan da önce, Almanca konuşan halklardan oluşan bölümler, hükümdarlarla tebalar biçiminde örgütlüydü. Halkın üzerinde saltanat süren, krallar, prensler ya da piskoposlar vardı. Modern çağdan yüzyıllar önce Japonya'da benzer işlevleri olan imparatorlar ve şogunlar vardı. Erken dönemlerden itibaren, her iki toplumda da hükümet, gücünü yurttaşlarından değil, halkın üzerinde ve ondan ayrı duran bir devlet fikrinden türetti. Günümüzde Almanya ve Japonya temsili demokrasilerdir, ancak bu hükümet biçimi tarihsel bakış açısından derin köklere sahip değildir.

Gerek Almanya gerekse Japonya için, sıkı bağların, hiyerarşik toplumların oluşumu -gerek sivil gerekse askeri yönetim altında- Amerikan deneyiminden tamamen farklı koşullardan türedi. Orta Çağ'dan beri her ikisi de feodal toplumlardı. Bismarck Alman ulusunu kurduğunda ve Japonya iki yüzyıl süren tecrit durumundan sonra kapılarını dünyaya açtığında, her iki ulus da, İngiltere, Fransa ve Amerika'nın ardından, modern endüstriyel devletler haline geldiler. Aradaki açığı kapatmak için toplumun enerjilerini harekete geçirmek üzere güçlü ve otoriter hükümetler oluşturuldu. Toplumsal dayanışma esastı, çünkü siyasal gerilimler halkın devlet için çalışma arzusunu zayıflatıyordu. Bismarck'ın ve Meiji önderlerinin bir ulus inşa etmek için teşhis ettikleri ihtiyaçlar arasında çarpıcı bir benzerlik vardı. Her iki durumda da, hızlı ekonomik gelişme, gerekli araçları sağlayacaktı.

Her iki ulus da Amerika'ninkinden farklı jeopolitik ortamlarda geliştiler. Her ikisi de, kuşatılmış, kalabalık, kaynakları yetersiz ve korunmasız olduklarını hissediyorlardı. Her ikisi de komşularından endişeliydiler. Daima Avrupa'nın kavşak noktalarında yer alan Almanya, komşuları tarafından işgal edildiği ve yönetildiği uzun bir tarihe sahipti. Siyasal tarihçi David Calleo, Almanya'nın, "eski rejimin çeşitli hanedan hırslarının bir tür yarış alanı" haline geldiğini yazdı. (10) Japonya, bir ada olmasına rağmen, Çin ve Rusya gibi komşuları karşısında kendisini uzun süre korunmasız hissetti. Aslında her iki ülkede de ulusçuluk, gerçek ya da düşsel dış tehditlere karşı tepki olarak gelişti.

Hem Almanya hem de Japonya sanayileşmiş ülkeler olmak için gerekli doğal kaynaklardan yoksundular. Bununla birlikte tüketebileceklerinden fazlasını üretecek kadar enerjik ve etkindiler. Bu nedenle, erken bir dönemde dünya pazarı onların bilinci üzerinde ağır bir baskı oluşturdu; ham madde kaynaklarına ulaşmak ve ürünlerine deniz aşırı çıkış noktaları bulmak onlarda bir saplantı haline geldi. Böylece dış siyasete ve güvenlik siyasetine genellikle ekonomik kaygılar hâkim oldu ve ekonomik özlemlerini yabancı topraklar üzerinde hâkimiyet kurarak gerçekleştirme ihtiyacı zihinlerinde önemli bir yer işgal etti. Muhtemelen çok geç başladıkları için, asla büyük Britanya ya da Fransa gibi önemli sömürge güçleri olmadılar ve bu durum kuşkusuz 1930'larda uğradıkları büyük düş kırıklığına katkıda bulundu.

Ekonomik zorluklar, coğrafi kısıtlamalar ve bireyci bir felsefenin yokluğu, Almanya ve Japonya'da birbirine benzeyen pek çok fikir ve kurumun gelişmesine neden oldu. Ne Almanya ne de Japonya kendi düzenini bizzat sağlayan piyasa fikrine inandılar. Devletin çıkarları, bireysel kâr dürtüsünden önemliydi. Gerçek kapitalizmin doğal anarşisi düzenli ekonoimik gelişme için bir tehlike olarak

görüldü. Bankalar, sanayi kuruluşları ve hükümet birbirine destek olmak için yakın ilişki kurdular. Devletin müdahale ettiği büyük ölçekli örgütler, uzun vadeli planlama hedefleriyle birlikte, her iki ulusun tipik özellikleriydi. Karteller önlenmedi, teşvik edildi. Sanayi ve mali yoğunlaşma bir başka amaca da hizmet ediyordu: toplumsal karışıklıklardan korkan ve işçevriminin istikrarsızlaştırıcı etkilerine karşı duyarlı olduklarını hisseden Almanya ve Japonya, büyük şirketler ve güçlü hükümet bileşiminin ekonomik çevrimlerin denetim altına alınması bakımından yararlı olduğunu gördüler.

Gerek Japonya gerekse Almanya için sınır, Amerika'dakinin tam tersine, sorunlarla dolu bir çizgiyi ve kendi kısıtlılıklarını temsil ediyordu. Frederick Jackson Turner, şöyle yazıyordu: "Amerikan sınırı Avrupa'daki sınırlardan - nüfusun yoğun olduğu tahkim edilmiş sınır hatları- kesinlikle farklıdır. Amerikan sınırının en önemli özelliği, sınırın ötesinde de özgür ülkelerin yer almasıdır." (11) Oysa Japonya'da sınır eski bir atasözüyle tanımlanır: "Bir adım ötesi karanlıktır." Ne Japonya ne de Almanya sınırları kendi hayat tarzlarını daha ötelere yayabilecekleri bir fırsat olarak gördüler; tam aksine, sınır onlar için, güç, güvenlik ve pazar şansını zorlayabilecekleri bir alandı.

Ondokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın başında, zaman kaybını telafi etme ihtiyacı, Almanya ve Japonya'yı mevcut sanayi güçleriyle çatışmaya yöneltti. Bu güçlerin çoğu kendi yayılma alanlarını elde tutmaya çalışıyorlardı. Almanya ve Japonya geniş imparatorluklar istiyorlardı, ama sahneye geç bir tarihte çıkmış olmaları, taşıdıkları hırsları, kurulu dünya düzenine yönelik bir tehdit haline getirdi. Özellikle dünya sahnésine çıktıkları sırada hissettikleri zaman darlığı, davranışlarının, komşuları tarafından tehlikeli bir saldırganlık olarak görülmesine neden oldu. Bu da, Berlin ve Tokyo'da huzursuzluğa, şiddetli ulusal rahatsızlıklara, haksızlığa uğradıkları duygusuna ve güneşin altında layık oldukları yeri bulmak için sürekli bir arayışa yöneltti.

Bu yüzyılda Almanya ve Japonya, Amerika'nın asla bilmediği felaket koşullarına uyum sağlamak zorunda kaldılar. Bu iki ülke, bombalanma, açlık, ticaret ve paranın çöküşü ve hiperenflasyon da dahil, tam bir askeri yenilgi yaşadılar. Her iki ülke de, bu duruma, kimsenin önceden kestiremediği biçimde, önceki ekonomik kazanımlarına yeniden ulaşmak, hattâ daha da ileri gitmek üzere, görülmemiş bir ulusal seferberlikle karşılık verdiler. Bu görülmemiş kazanımların onların ulusal ruhlarında yarattığı etkiyi kestirmek imkânsızdır, ancak daha az örgütlü toplumların aynı tepkiyi gösterebilmeleri çok zordur.

Nihayet, 1945'den beri kaydettikleri hayranlık verici gelişmeye rağmen, Al-

manya ve Japonya, bugünün dünyasını yöneten demokratik toplumlar arasında, en ağır tarihsel yükleri taşıyan toplumlardır. Amerika birkaç istisna dışında (kölecilik, Japon-Amerikalıların kamplarda toplanması, McCarthylik gibi) kendi geçmişindeki hemen hiçbir şeyi inkâr etmez. Berlin (ve belki daha az bir ölçüde) Tokyo kendi geçmişlerinden genellikle dehşet duymaktadırlar.

ALMANYA'NIN GEÇMİŞİ

Almanya, 1871'de Prusya yönetiminde bir ulus olarak birleştirilmeden önce, ayrı ilkeleri, kentleri, feodal krallıkları, ortaçağ mülkleri, en güçlüsü Prusya olan birkaç devleti olan bir grup olarak varoldu. Alman gruplaşmaları dil ve bir ölçüde kültür tarafından birleştirilirken, yönetimde tek bir siyasal önder ya da hanedan, siyaset, finans ya da sanat merkezi olarak hizmet eden tek bir başkent ya da yasal çerçevesi belirlenmiş bir Alman iş dünyası yoktu. Aslında, tarihinin büyük kısmında birbiriyle karışan bu Alman oluşumları, din savaşlarıyla tüketildi ve Avrupa çapında verilen büyük mücadelelerin savaş alanı oldu.

Alman devletleri ve bölgeleri ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında muazzam bir mayalanma içindeydi. Fransız Devrimi'nden sonra halkın yönetime daha fazla katılması için çalışan büyük liberal hareketler görüldü. Bunlar 1848'de büyük bir gelişme gösterdilerse de, sonunda başarısızlığa uğradılar. Bundan sonra tutucu otoriterlik birkaç kuşak boyunca Almanya'yı karakterize edecekti.

Fransız Devrimi'nden kaynaklanan fikirlerin Almanya'da benimsenmeyişinin, tutucu güçlerin büyük direniş göstermeleri dışında, çeşitli nedenleri vardı. Liberaller radikal değil, reformcuydular. Mevcut Alman önderlerini -prensler, kralar ve soylular karışımından oluşuyordu- devirmeye çalışmadılar, sadece onların yeni bir sistem kurmalarına izin verdiler. Kanunsuzluktan ve istikrarsızlıktan korkuyorlardı ve düzenli bir değişim için uğraştılar. Reformcular, ayrıca, liberalizmin, güçlü bir hükümete sahip birleşik bir Almanya'yı gerektirdiğine ikna oldular. Ancak böyle bir siyasal değişimin vereceği sonuç hakkında anlaşılamadılar Yanıtsız kalan pek çok soru vardı. Sınırlar nereden geçecekti? Sınırlar, örneğin Avusturya'yı kapsayacak mıydı? Doğuda yaşayan etnik Alman grupları ne olacaktı? Nihayet liberaller siyasal bir merkezden de yoksundular. Aslında, Alman bölgelerinin daha önceki bölünmüşlüğünden ötürü, bir değil, aralarında eşgüdüm sağlanmadan gerçekleştirilen, dolayısıyla ortak çabanın gerektirdiği birleşik güçten yoksun olan, birkaç devrim vardı

Bu çabaların boşa çıkması Alman tarihi bakımından muazzam sonuçlar yaratacaktı. "Sonucun bir kez daha başarısızlık olması, Almanya ve Batı Av-

rupa'daki farklı siyasal gelişme modellerini ortaya çıkardı, "diye yazıyordu, tarihçi H. W. Koch. (12) Bazı liberaller radikal muhalefete geçerlerken, ötekiler tutucuların saflarına kazanıldılar, bazıları da kolayca, "yurttaş" rolünden ayrı ayrı kralların, prenslerin ya da başka hükümdarların "tebası" olmaya geçiverdiler. Çoğu da bütün bu siyasetlere karşı küçümseyici bir tutum geliştirdi ve siyasal hedeflerine ulaşamayan pek çok orta sınıf mensubu da enerjilerini ticari işlere yöneltti. Sonuç olarak, gelecek yirmi yıl içinde, Prusya ekonomisi yavaş bir gelişme gösterdi. Almanya'nın siyasetten kaçışı ve neredeyse sadece ekonomik ilerlemeye kafa yorması, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişme modeline dair bazı ipuçları sağladı.

Prusya ve Bismarck

Liberal devrimin ardından Prusya, Otto von Bismarck'ın (1862'de Kral William tarafından atandı) siyasal önderliği altında Almanya'nın birliğini adım adım gerçekleştirdi. Bismarck önce 1864'te Danimarka'yla savaşı, Schleswig ve Holstein dükaklıklarını ilhak etti. 1866'da Yedi Haftalık Savaş'ta Avusturya'yı yendi ve böylece Prusya'nın Kuzey Alman Konfederasyonu'na hâkimiyetini güçlendirdi. Daha sonra 1870-1871 Fransız-Prusya Savaşı'nda Fransa'yı yenilgiye uğratı ve güney Alman devletlerini, Bavaria, Württemberg ve Baden'i özümledi. Bismarck'ın askeri zaferleri Almanların hayal gücünü ateşledi. Prusya yeni Alman Reich'mın çekirdeği haline geldi ve bütün Almanya Prusya ruhuna büründü. Prusya karakteri -katı otoriter, anti liberal, sert, militarist, ülkütücü biçimde etkin ve korumacı- en azından gelecek seksen yıl için Almanya'nın evrimiyle bütünleşecekti.

Bismarck modern Alman devletini kurarken tutucu toprak sahipleri ve büyük sanayicilerle ittifak kurdu. Sınıf ayrımlıkları ve aristokrat ayrıcalıkları temelinde bir toplumsal sistem geliştirdi. Toplumsal adalet feryatlarını duymazlıktan gelmediyse de Bismarck siyasal katılıma ve halkın egemenliğine karşı savaştı. Siyasal hedefi, sınırsız denetim kurmaktı. Alman sosyolog Max Weber'in sözleriyle, "Bismarck ardında hiç bir siyasal eğitimi olmayan bir ulus...hiç bir siyasal iradesi olmayan, anayasal monarşi etiketi altında kendisi için kararlaştırılan her şeye boyun eğmeye alışık bir ulus... siyasal miras olarak bıraktı..." (13)

Aslında Bismarck'a göre ulus daha çok ekonomik bir kavramdı. Bismarck devlet iktidarının ekonomik temeli konusunda çok dikkatliydi. Hedefi otoriter siyasal hâkimiyeti ekonomik ulusçulukla birleştirmekti. Bu stratejinin başarısı sürekli ekonomik başarıya bağlıydı, çünkü bir ekonomik krizin şokuna dayanacak pek

az siyasal kurum vardı. Büyüme, en önemli sorun, ulusal bütünleşme ve siyasal düzenin olmazsa olmaz koşulu haline geldi.

Almanya modernleşme konusunda rakiplerinin çok gerisindeydi ve Bismarck'ın felsefesi modernleşmenin ardındaki zorlayıcı unsurdur. Bismarck ticari ve mali alanlarda destekleyici kurumları olan güçlü bir merkezi hükümeti hedefliyordu. Siyasal güç endüstriyel gelişmedeydi ve bunu sağlamak için bölücü siyasetleri ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu hedefe çeşitli biçimlerde ulaşıldı.

İlk olarak, devletin anayasası Bismarck'ın Reichtag'a (parlamento) değil sadece imparatora karşı sorumlu olmasını sağlıyordu. Egemenlik halka ait olmayıp, onun üzerinde yer alıyordu. Parlamento bütçeyi denetliyordu, bunun dışında oynadığı rol toplumsal huzursuzluklar için bir güvenlik sübabı ve kamuoyu için bir ayna olmakla sınırlıydı. İkinci olarak, Bismarck ekonomik gücü yoğunlaştıran ve devlet ile ticaret arasındaki karşılıklı ilişkileri güçlendiren büyük ticaret gruplarını, tröstleri, kartelleri ve öteki ekonomik düzenlemeleri geliştirdi. Aynı zamanda parlamentoyu atlatmak ve sorunları siyasal olarak patlayıcı hale gelmeden ele almak için büyük sanayi birliklerinin kurulmasını destekledi. Bunlar Alman Demir ve Çelik Endüstrileri Birliği'ni ve merkezi Alman Sanayicileri Derneği'ni kapsıyordu.

Almanya'nın ekonomik gelişmeye yaklaşımındaki üçüncü bir boyut bankalar ile sanayi arasındaki yakınlıktır. Büyük bankalar Alman şirketleriyle ortaklığa girerler. Ve bu, istikrar ve ulusal kalkınma yararına eşsiz bir sermaye ve teknoloji yoğunluğu sağladı. Dördüncüsü, devlet sadece sanayileşme sürecini desteklemekle kalmadı, aynı zamanda ulusallaşmış sanayiler kurarak bu sürece doğrudan katıldı. Bunlar, madenleri, yüksek fırınları, demiryollarını, kanalları ve bankaları kapsıyordu..

Nihayet Bismarck ilk modern refah devletini kurdu. İşçileri kendi sosyalist önderlerinden çok devletle özdeşlenmeye teşvik etmek bu devletin amaçlarından biriydi. Kaza, hastalık ve yaşlılık sigortası getirdi. Kadınların ve çocukların çalışma saatlerini azalttı, işçiler için özel okullar, hastaneler ve kiliseler inşa etti.

Bismarck'ın ticari siyaset felsefesini önemli ölçüde etkileyen bir kişi, Alman siyasal ekonomisti Georg Friedrich List (1789-1846) idi. List, Adam Smith'in ortaya attığı serbest ticaret ortodoksisine meydan okumuştur. Alman eyaletleri arasında gümrük tarifelerinin kaldırılmasını savunurken, bunu dış dünyaya karşı Alman çıkarlarını korumak için çok güçlü bir koruyucu ticaret politikasıyla birleştirecekti. List'in argümanına göre İngiltere sadece dünyanın en iyi imalat endüstrisine sahip olduğu için serbest ticaretin üstesinden gelebiliyordu. Almanya

gibi ticaret sahnesine daha geç çıkan bir ülke ancak ucuz hammadde ithal edilebilirse ve kendi yerli endüstrisini koruma duvarlarının ardında geliştirebilirse aradaki mesafeyi kapatabilirdi. List, gümrük tarifelerinin bir ulusal üretkenlik yatırımı olabileceğini söylüyordu; bunlar kısa vadede maliyetin yükselmesiyle sonuçlanabilir, ancak uzun vadede ulus başka türlü gerçekleştiremeyeceği önemli kapasitelere sahip olacaktır. List'e göre serbest ticaret bir soyutlamaydı; ondokuzuncu ve yirminci yüzyılın pek çok başka Alman filozofu gibi, o da devlet gücünün önemi üzerinde duruyordu.

Bismarck'ın siyaseti 1870'lerin sonunda ortaya çıkan uzun bir ekonomik depresyondan da etkilendi. Tutucu taraftarlarının zorlamasıyla hem tarımda hem de sanayide güçlü bir korumacı ticaret politikası benimsedi. İlerici sosyal yasalarla birlikte Bismarck demokratik hükümeti önlemeye çalışarak ulusçuluk ile liberalizmi birleştirdi. Sonuç ekonomik düzen, ulusal sanayi gücü ve demokratik siyasal kurumların yokluğun oldu.

1850 ile 1913 arasında, Prusya ahlakının hâkim olduğu bu dönemde, Almanya'nın kaydettiği gelişme olağanüstüydü. İç üretim % 500; adam başına üretim % 250 arttı. 1871 ile 1913 arasında, kömür üretimi 29.4 milyon tondan 191.5 milyon tona fırladı. (14) 1910'da Almanya demir ve çelik üretiminde Britanya'yı geride bırakmıştı. Kimya, elektrik ve optik aletler alanında Alman firmaları, İngiliz, Fransız ve Amerikan firmalarına dünya çapında meydan okuyorlardı. Ralf Dahrendorf'un sözleriyle, Almanya'nın sanayi devrimi "geç, çabuk ve mükemmel biçimde gerçekleşti." (15)

Alman sanayi devriminin, Amerika, İngiltere ve Fransa'daki gibi bağımsız bir çoğulcu toplumsal ve ekonomik düzen olmaksızın nasıl gerçekleştiğini bilim adamları hâlâ tartışıyorlar. Sosyolog Max Weber Almanların bir ulusal amaç etğine gönüllü olarak bağlandıklarını söyledi. Dahrendorf, liberal ilkenin, devletin akla gelebilecek her kurum aracılığıyla -pedersahi kartellerden toplumsal refah programlarına kadar- toplumsal çatışmanın azaltılması şeklindeki hedefinin altında ezildiğini açıkladı. Tarihçi Thorstein Veblen Prusya feodal ruhundan söz etti. Amerikalı siyasal ekonomi profesörü David Calleo bütün geçmiş teorileri inceledi ve Almanya'nın sanayileşmede gecikmesinin normal ekonomik gelişme sürecini kısa bir döneme sıkıştırdığı, bunun da güçlü bir liberal hareket imkânını ortadan kaldırdığı sonucuna vardı. Nasıl açıklanırsa açıklansın, Bismarck'ın bıraktığı mirasın 1945'e kadar Alman hayatı üzerinde yarattığı büyük etki konusunda pek anlaşmazlık yoktur.

I. Dünya Savaşı ve Versailles

Bismarck'ın 1890'da çekilmesiyle I.Dünya Savaşı'nın patlak vermesi arasında geçen yıllarda, Almanya'nın gelişen ekonomik gücü daha da sağlam ve örgütlü hale geldi -daha büyük firmalar, daha büyük bankalar, daha ağır hükümet müdahaleleri. Berlin yeni pazarlar ararken, ülke içindeki eski tarımsal sınıf çiftliklerini yüksek gümrük vergileri sayesinde korumayı başardı. Hızlı ekonomik gelişme sırasında dünya standartlarında -Prusya askeri geleneklerinin izin verdiği ölçüde- bir donanma inşa edildi ve bu yeni ekonomik ve askeri oluşum, ulusu komşularıyla çatışma durumuna getirdi. 1907'de Kayzer havaya girdi: "Dünyanın her yerinde kendimize önemli bir konum sağladıkça ulusumuza, ulusun her sınıfına ve meslek grubuna şunu hatırlatmalıyız ki, burada İlahi Takdir'in hükmü söz konusudur. Tanrı bize böylesine büyük görevler vermemiş olsaydı, bize bunu gerçekleştirecek büyük yetenekleri de bahşetmezdi." (16)

Aslında Almanya Avrupa kıtasında kendine uygun bir yer bulmaya kararlıydı ve güçlendikçe daha kararlı bir direnişle karşılaştı. 1914'te I. Dünya Savaşı'nı başlatan ilk kıvılcım çaktı.

Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda uğradığı ağır yenilgi, yirmi yıl sonra gerçekleşecek çok daha büyük bir felaketin tohumlarını attı. 1919'da imzalanan Versailles Antlaşması'yla Almanya'nın topraklarına el konuldu, muzaffer güçler muazzam miktarda tazminat talep ettiler. Alman silah üretimine ağır kısıtlamalar getirildi ve müttefik birlikleri on beş yıl kadar Rhen'in sol şeridini işgal ettiler. Alman egemenliğine getirilen sınırlamalar Berlin için yeterince kötüydü, ancak savaş suçlarının üzerlerine yıkılması daha da zor geldi, çünkü Almanya'da yaşayanların pek çoğu Büyük Savaşın başlamasından sadece tek bir ülkenin sorumlu olmadığını kuvvetle hissediyordu. Şartlar Weimar hükümetinin parasal ve siyasal olarak yerine getirmeyeceği kadar ağırdı. Şikâyetler ve öfke -on dört yıl boyunca artarak sürdü ve hükümetler birbirini izledi -yirmi bir kabine ve on üç şansölye yönetime geldi ve en az on siyasal parti birbiriyle mücadele etti. Ulusun ekonomik ve siyasal sorunları yüzünden dış güçler suçlandı.

1920'lerde hiperenflasyon ekonomik hayata hâkim oldu. Devletin darphaneleri para basmaya yetmedi ve yerel toplulukların banknot basmaları için özel imkânlardan yararlanıldı. Kadınlar kocalarının paralarını, para değer kaybetmeden hemen önce harcayabilmek için, daha fabrika kapısında alıyorlardı. Bu Almanya'nın iki büyük enflasyon deneyiminin ilkiydi. İkincisi II. Dünya Savaşı'nın sonunda oldu ve ancak 1940'ların sonunda enflasyon büyük çabalarla sıkı biçimde denetim altına alındı.

1920'lerin sonunda uluslararası ticaret krize girdi ve korumacılık her yerde y lk-seldi. Almanya  teki kıta ekonomilerinden daha kötü durumdaydı, çünkü sadece gündelik hayatı sürdürmek için değil, savaş tazminatlarını ödemek için de ihracata güveniyordu. 1930'ların başında hükümet bütün bu baskılara artık direnemiyordu.

I. Dünya Savaşı'nın eski düzeni pek az değiştirmesi ilginçtir. Eski kavgalar yeniden canlandı, eski yüzler tekrar ortaya  ıktı. Yönetimdeki aristokrasi, Prusya bürokrasisi, askeriye, tr stler, karteller ve sendikalar hükümet ile iş çevreleri arasındaki sıkı bağlar, sosyal refah anlayışı -bütün bunlar, varlıklarını sürdürdüler. Çok geçmeden Alman siyasetinin ulusalcı sağ kanadı yeniden büyük g   sta-t s ne dönmek için  ağrı yapmaya başladı.

Nazi Dönemi

Adolf Hitler 1933'te iktidara geldiğinde,    nc  Reich, Alman ruhunu, Alman ekonomisini ve Almanya'nın dünyada oynadığı rolü yeniden canlandırmaya çalıştı. Hitler'in Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi -Nazi partisi- faşizmin aşırı bir biçimine doğru gelişti ve aşırı ulusalcı, an -parlamentar, an -liberal bir ideolojiyi benimsedi. Partinin hedefi, paramiliter şiddet de dahil olmak üzere her türlü aracı kullanarak, tek parti aracılığıyla ulusal toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirmekti.

   nc  Reich, Bismarck'ın girişimlerini en aşırı uçlara götürdü ve Alman düşüncesinin ondokuzuncu yüzyıldan itibaren oluşan pek çok özelliğini bir araya getirdi: dünyanın büyük güçleri arasında yer almayı hak eden Almanya; görkemli bir geçmişi olan Almanya; kendi tebasına refah teminatında bulunan bir devlet olarak Almanya; ortak değerleri ve gelenekleri olan tek bir topluluk olarak Almanya. Tarihçi Harold James şöyle yazar: "Eğer Nazizm Almanya'nın geçmişine yegâne mümkün karşılık olarak varolmasaydı, ulusal birliğe bağlanan özlemlerin böylesine açık biçimde geçersiz kaldığı bir dönemde, ulusal gelenekleri ve ulusal kimlikleri yeniden form llendirme arzusu gene de gelişirdi." (17)

Hitler Almanya'nın merkezi ekonomik planlamada gördüğü en aşırı uygulamayı başlattı. Bu deneyim, kendine yeterli bir sanayileşmeyi, tam ist hdamı ve askeri gücün yeniden inşa edilmesini hedefliyordu. Hitler, Alman ekonomisini, yapısını değiştirmeden kendi hizmetine sokmaya çalıştı. Bütün ekonomik çıkarların devlete tabi kılınması gerektiğini öne sürdü. Hitler'in izlediği siyasetler, ulaşım, sentetik yakıt,  elik ve kimya alanlarına dev yatırım programlarını; tarım alanında yüksek gümrük tarifelerini ve besin maddesi bakımından ulusun kendine yeterli olmasını; bağımsız işçi örgütlerinin amansızca ezilmesini;  teki Avrupa  lkeleriyle düzenli ticareti; Almanya'nın, Avrupa ve Güneydoğu Av-

rupa üzerindeki siyasal ve ekonomik denetimini genişletecek ayrı bir ticaret bloğu geliştirme girişimini kapsıyordu.

Tarihçiler arasında, Alman iş dünyasının Hitler'i ne kadar gönüllü desteklediğine dair tartışmalar olmuştur. Bazıları, Hitler'i iş dünyasının yükselttiğini, bazıları ise işadamlarının ancak bir ölüm kalım durumu söz konusu olduğunda kendilerini korumak için Hitler'le işbirliği yaptıklarını söylerler. Gerçek ne olursa olsun, faşizm mevcut yapıya kolayca dayatılabildi. Bu yapı son derece yoğunlaşmış, kendi hiyerarşik örgütler şebekesinin denetimine maruz, hükümetle işbirliği yapma alışkanlığı olan ve tarihsel olarak kendi çıkarlarını devletin çıkarlarıyla birlikte tanımlayan bir yapıydı. Ayrıca iş dünyasının önderleri, tıpkı Üçüncü Reich'in memurları gibi, Almanların tarihsel düzen ve istikrar, toplumsal uyum ve toplumsal çatışmaların giderilmesi ölçemlerini paylaşıyorlardı.

Daha sonra olanları biliyoruz -Hitler'in Almanya'yı gizlice silahlandırması, 1936'da Rhineland'ın işgal edilmesi, İspanyol iç savaşında Hitler'in faşistlere verdiği destek, 1938'de Avusturya'nın işgal ve ilhakı, aynı yıl Çekoslovakya'nın bölünmesi, Stalin'le gizli anlaşma, 1939'da Polonya'nın işgali, çeşitli zamanlarda gerçekleştirilen jenosid. Bütün bunlar Almanya'nın rüyalarını on yıllarca sona erdirecek bir savaşa yol açacaktı. Bismarck'ın 1871'de birleştirdiği ülke bu kez parçalandı. Birkaç yıl içinde Almanya Soğuk Savaşın bir sonucu olarak batı ve doğu olmak üzere iki devlete bölünecekti.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası

Almanya'nın harabeler arasından doğrulup kalkması bir gecede olmadı. Ekonomik mucize, "Wirtschaftswunder" denilen şey, 1950'lerin başında başladı. 1950 ile 1963 arasında toplam sanayi üretimi neredeyse üç kat, otomobil üretimi yirmi kat arttı, ihracat yükseldi ve kişi başına gelir katlandı. (18) Almanya bir kez daha Avrupa'nın en büyük ekonomik gücü olarak ortaya çıkmaya başladı. 1960'ların başında Almanya, Birleşik Devletler'in ardından dünyanın en büyük ikinci ihracatçısı ve en büyük üçüncü çelik üreticisiydi.

Almanya'nın izlediği siyasetler onun yeniden doğumunda önemli bir rol oynadı. Bu siyasetler arasında özellikle önemli olanlar şunlardı: savaş sonrası hiperenflasyonu ortadan kaldıran para reformu; çeşitli ürünlere uygulanan fiyat denetiminin kaldırılması; tasarruf, yatırım ve yurtdışı satışlar için uygulanan vergi indirimleri. Almanya sendikaların işbirliğini sağlayan bir çalışma siyaseti de uyguladı - fazla çalışmaya vergi indirimi, enflasyona göre ayarlanan emeklilik maaşları ve konut yardımı.

Peki bu nasıl oldu? Tek bir faktör yoktu. Sıkı çalışma, disiplin ve Doğu Avrupa'dan gelen göçmenlerin çalışmaya istekli olmaları, ölçülemeyecek kadar büyük katkılar sağladı. Alman sanayisi savaş zamanı uğradığı yıkıma rağmen modernleştirildi. Marshall Planı'nın sağladığı dış yardım da büyük bir katkıda bulundu. Bu arada şiddetlenen Soğuk Savaş da Almanya'nın Batı'yla olan ilişkilerinin hızla düşmanlıktan dostluğa dönüşmesini sağladı ve Müttefikler'in, İşgal siyasetini, Almanya'nın baskı altında tutulmasından inşa edilmesine doğru değiştirmelerini zorladı.

Almanya'da siyaseti belirleyen kişiler ve onların Amerikalı danışmanları, savaş öncesinin Hitler'e yoğunlaşmış bir denetim ve iktidar sağlayan ekonomik kurumlarını, dağıtmaya, merkezisizleştirmeye ve demokratikleştirmeye kararlıydılar. Güçlü bir federal yapı istiyorlardı. Bu yapı içinde çeşitli bölgesel kimliklerin izledikleri siyasetler denetlenenecekti. Bağımsız bir merkez bankası kurdular ve fiyat denetimlerini kaldırdılar ve sanayinin endüstriyel- mali birleşmelerle yoğunlaşmasını önlemeye çalıştılar.

Büyük bir ilerleme olduğu kesindir, ancak pek çok tarihsel mirasın ortadan kalktığını söylemek yanlış olur. Oxford Profesörü Andrew Shonfield, klasik modern kapitalizm incelemesinde, "Almanlar ekonomilerini inşa etmeye başladıklarında," diye yazıyordu, "benzer bir yapısal kurumu ve planı temel aldılar. Bu durum tıpkı bir arkeologun çok iyi tanıdığı harabeler arasında gözü kapalı olarak yolunu bulması gibi, çıplak gözle görülebilir." (19 Hükümet ekonomide, sadece Bonn'da değil bölgesel düzeyde de, önemli bir rol oynamaya devam etti. Ekonomik yoğunlaşma, yıllarca küçülmüş olsa da, etkinliğini sürdürüyordu. Bir örnek vermek gerekirse, üç büyük banka -Deutsche, Dresdner, Commerz- savaşta sonra kapatılmışlardı, ancak 1950'lerin sonu gibi erken bir tarihte yeniden güçlendirildiler. Bankalar ile endüstri arasındaki sıkı ilişki ekonominin dayanağı olmaya devam etti. İhracat hâlâ büyük bir ekonomik hedef durumundaydı. Bismarck'ın vurguladığı toplumsal refah önemli bir hedef olmaya devam etti. Eski Almanya yenisine yol gösteriyordu.

Siyasal cephede Almanya'nın başlıca hedefi batıyla bütünleşmekti. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ne, Ortak Pazar'a ve NATO'ya girdi. Alman önderler, diye yazıyordu Dahrendorf, "devlet gemisini Avrupa filosuna katarak sağlam bir rotaya sokmak ve yardımdan yoksun kalmamak için gerekli koşulları" oluşturmakla meşguldüler. (20) Doğu Almanya'yla birleşme rüyasını canlı tutmak da önemliydi. Batı Avrupa'yla ilişkiler sıklaştıkça Almanya'nın bütün Doğu Avrupa ve SSCB'ye olan ilgisi canlanmaya başladı. Coğrafi ve siyasal olarak ulus her zaman olduğu gibi Avrupa'nın merkezindeydi.

Bismarck'ın Almanyası ile günümüz Almanyası arasında geçip giden yıllara bakıldığında, Alman düşüncesini Amerikan düşüncesinden açık biçimde ayıran çeşitli temalar ortaya çıkar. Almanya'da bireycilik asla bir itici güç olmamış, devlet ya da ulus daima önde gelmiştir. Almanya'nın sınırları daima hem kendisi hem de komşuları için bir sorun oluşturmıştır. Tarihinin büyük kısmında Almanya, kapalı, içe dönük bir toplum olmuş, komşularından uzak durmuş, ekonomi ve sanayi alanında yüksek yoğunlaşma düzeyleriyle nitelenmiştir. Denetim, istikrar, konsensus ve uyum vurgulanmış; gerçek kapitalizmin yarattığı bölünmeler ve anarşi daima topluma yönelik bir tehlike olarak görülmüştür. Birleşik Devletler'in aksine Almanya kamu ve özel çıkarlar arasında bir ayrım olduğunu ya da olması gerektiğini asla tartışmamıştır; Alman sanayileşmesi daima, bir yandan mali- endüstriyel gruplar arası işbirliğinin, öte yandan, devlet otoritesinin sonucu oldu. Şu ya da bu türden devlet sosyalizmi en büyük istisnası Nazi dönemi olmak üzere, Bismarck'tan bu yana var oldu.

JAPONYA'NIN MİRASI

Japonya'nın zihin seti -topluluk değerleri, sıkı dokunmuş bir kültür, yabancı düşmanlığı, karma kamu ve özel çıkarlar vizyonu- yüzyıllar öncesine uzanır. Ne var ki, Tokugava çağında, (1600-1868) yani ulusun dünyanın geri kalan kısmından fiilen koptuğu bir sırada ortaya çıkan tutumlar ve uygulamalar Japon ulusal karakteri içinde pekişti. Japonya Çin Konfüçyüsçülüğünden önemli ölçüde etkilendi. Bu düşünce yüzyıllar önce ithal edilip benimsenmişti ve katı hiyerari, katı yapıları olan bir toplumu temel alan bir ideoloji idi. Sadakat, geleneğe ve disipline bağlılık olarak ödüllendirilirdi. Kişilerin görevi bir bütün olarak toplum yararına çalışmaktı. Tokugava döneminin popüler ifadelerinden biri Japonya'nın geleceğini haber veriyordu. "Üreticilerin çok, tüketicilerin az olmasını sağlayın. Üretimde faal, harcamalarda ekonomik olun. " "İnsan arzularının esiri olursa, otorite ortadan kalkar..." "Herkes görevini gerektiği gibi yaparsa, herkesin durumu daha iyi olur. Bir bölümde işler kötü giderse bütün sistem alt üst olur." (21)

Tokugava döneminde Japonya, bir ölçüde merkezi olmakla birlikte pek çok klanın gruplaşmasından oluşuyordu. Feodal mülkler sıkı bağları olan kendi topluluklarını yaratırlar. Bunlar coğrafi tecrit durumları ve zaman zaman aralarında çıkan çatışmalar nedeniyle güçlü kimlikler geliştiriyorlardı. Bir klana ya da bir aileye bağlı olmak her türlü evrensel değer üzerinde tutuluyor, grup dayanışması ve uyumunun vurgulanması kendine özgü bir ahlak oluşturuyordu. Grup bireyin sorumluluğunu tam olarak yüklenir ve birey her konuda gruba uyardı.

Bu dönemde toprak kişilere değil aile klanlarına aitti. Toprağı işleme hakkı kuşaktan kuşağa geçerdi. Ayrıca Avrupa'da feodalizm lord ile vasal arasındaki sözleşmeyi öngörürken -Roma hukukunun bir yansıması- Japonya'da toprak sahibi kiracı ilişkisi efendinin varsayılan iyiniyetine bağlıydı. Toprak sahibi sınırsız sadakat isteme hakkına sahipti ve kendisi de tebasının refahını sağlamakla yükümlüydü. Sözleşme hukuksal değil ahlaksaldı. Aslında pek az yasa vardı; her dava söz konusu sorunun gereklerine göre görülürdü.

Tokugava döneminde, ulusal ekonomik siyaset fikri zayıftı. Vergi toplama, fiyat saptama ve sanayinin gözetilmesi gibi konularda bazı girişimler oldu, ama esas çaba ekonomik gelişmeden çok statükonun muhafaza edilmesi için gösterildi. Ticaret toplum içinde çok yüksek bir değere sahip değildi. Konfüçyüsçü gelenek içinde tüccarlar sömürücü oldukları düşünülüyordu için düşük bir toplumsal statüye sahiptiler ve çifte standartla yaşamak gibi bir şöhretleri vardı -kendi klanlarına ya da gruplarına karşı dürüst, öteki insanlara karşı vicdansız.

Tokugava döneminde Japonya birkaç istisna dışında dış dünyaya genellikle kapalıydı. Çin ile yapılan çok sınırlı ticaret ve Nagazaki Körfezi'ndeki küçük bir adanın üzerindeki küçük bir Hollanda ticaret limanı bu istisnaları oluşturuyordu.

Ancak 1800'lerin ortasında Japonlar, Avrupalıların Doğu Asya'da gerçekleştirdikleri fetihlerin farkına varmaya başladılar. Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri'nden Komodor Matthew Perry, 1853'de "kara gemiler"iyle geldi ve Japonya'nın sınırlarını dış ticarete açmasını talep etti. Bunun üzerine şogun dünyanın değişmekte olduğunu, Batı'nın gemilerine ve topraklarına hiçbir şekilde dayanamayacağını anladı. Japonya'nın dışa açılması toplumu, sadece işgalcilere karşı savaşmak için değil, öteki ülkelerle eşit şartlarda ilişki kurma olanaklarını geliştirmek için de, bir araya gelmeye zorladı. Ancak Tokugava sistemi yeni dünyaya uyum sağlayamayacak kadar yerleşikti ve on beş yıl sonra eski savaş aristokrasisi, samuraylar tarafından, genç imparator Meiji adına yıkıldı.

Meiji Restorasyonu

Meiji Restorasyonu denilen yeni bir siyaset merkezi otoriteyi sağladı ve modern Japon devletini kurdu. "Restorasyon" sözcüğü önemlidir. Üst sınıfların önderlik ettiği bu hareket bir toplumsal devrim değil, daha çok, eski fikirlerin, değerlerin ve kurumların pek çoğunu muhafaza etmek, unutulmuş bazı gelenekleri restore etmek, böylece eski temele yeni yapılar aşınmak için düşünülmüş denetimli bir hareketti. Japonya sadece eski Tokugava dönemine değil, daha da eskilere -eğitim ve kamu hizmetlerinde Çin geleneklerine- başvurdu. Daha sonra, o sırada

Bismarck'ın Avrupa'da gerçekleştirmekte olduğu pek çok siyaset de dahil, modern Avrupa yönetiminin özelliklerini benimsedi.

Meiji hükümdarları, daha başından itibaren nüfusu tek bir ulus olarak harekete geçirmeye çalıştı. Konfüçyüs düşüncesiyle uyum içinde "halkın hakları"nı destekleyenlerin bencil oldukları ve ulus olma davasının değerini azalttukları düşünüldü. Meiji yönetimi birliğin bozulmasından ve toplumsal karışıklıklardan korkuyordu; siyasal muhalefeti ve parlamenter işleyişi küçük gördü ve teşvik etmedi. Bazı muhalif siyasal gruplar oluştu, kamu platformları, ideolojileri ya da geniş anlamda temsile dayanan hedefleri olan Batılı anlamda siyasal partiler değildi. Meiji hükümdarları daha geniş temsil ve yozlaşmanın önlenmesini isteyen muhaliflerini tekrar tekrar sindirdiler. Kendini ulusal çıkarlara ve genel refaha adanmış hükümet fikri, parti siyasetlerinin yol açtığı anlaşmazlıkların üzerinde tutularak, kararlı biçimde dayatıldı.

Meiji hükümeti imparatorun ihtişamını yeniden canlandırarak ve onu ulusun sembolü haline getirerek bir devlet yarattı. Gerçek iktidarı kabine ve imparatorluk sarayı birlikte elde tutuyorlardı. 1889 Anayasası imparatorun armağanı olarak görüldü ve imparatoru, üstün, kutsal ve dokunulmaz ilan etti. Diet (Meclis) yasaları redederek ve bütçeyi geri çevirerek kabinenin faaliyetlerini sınırlayacak yetkiye sahipken, öz ve biçim birbirinden ayrıldı. Yeni hükümetin halkın iradesini temsil etme gibi bir iddiası yoktu. Aslında yetkilerini anayasadan almayan iki güçlü kurum geliyordu. Güçlü bir klik olarak davranan ve kabineye girecek bakanları seçen, genro'denilen bir yaşlılar meclisi vardı. Ve bir de stratejik meselelerde yetkili olan askeriye vardı. Bu kurum da fiilen kabine seçiminde veto hakkına sahipti.

Japonya ulusun yararlanabileceği Batılı fikirleri bir an /p73 / önce ithal etmek istiyordu. 1871'de yurt dışına ilk kez bir misyon gönderdi -Iwakura Misyonu. Bu misyonun hedefleri, öteki ülkelerin anayasalarını ve yasalarını, ticaret ve maliye sistemlerini, okullarını ve ulaşım altyapısını incelemektir. Misyon yeni teknolojiye ulaşma, yönetim sistemlerinde yeni organizasyon tarzlarını öğrenme ve bütün bunları hükümet, askeriye ve eğitim sisteminde kullanma konusunda çok başarılı oldu. Ancak Japonya, hukuk alanında kişisel hakları ve serbest piyasa anlayışını güçlendirecek, çok yüceltilen düzen ve istikrarı zayıflatabilecek fikirleri ve kurumları ithal etmekten kaçındı. Tokyo'nun Batı'daki hayata bakışı Iwakura raporunda betimleniyordu. Raporda, "Avrupa halkı genellikle açgözlü bir rekabet hayatı yaşar," deniyordu. (22)

Meiji hükümdarları eğitime büyük bir öncelik verdi ve devlet hizmetine girecek

insanları eğitmek için merkezi olarak denetlenen ve yönetilen bir evrensel eğitim sistemi inşa etti. Bunlar aynı zamanda, madencilik, demiryolları ve kimya fabrikaları gibi alanlara yatırım yaparak sanayi sektörünün modernleştirilmesini hızlandırdılar ve desteklediler. Hükümet samuraya tarımsal işletmeler, ipek-böcekçiliği ve çay yetiştirme işleri için borç verdi. Ulusal bir vergi sistemi kuruldu, yollar ve limanlar inşa edildi, telgraf ulusu birbirine bağladı ve ülke dışından, özellikle Almanya'dan hukuk ve tip sistemleri getirildi.

Samuray grubu ekonomik gelişmede büyük bir rol oynadı. Bir sınıf olarak samuray eğitim görmüş, toplumsal olarak birbirine bağlı bir gruptu ve kendisini imparator ile devlete adamıştı. Onlar tüccarların aksine yarı-devlet görevlileri gibi davranıyorlar ve bir kamu sorumluluğu duygusuyla hareket ediyorlardı.

Meiji restorasyonu sırasında, imparatorluk hükümeti ulusun işletmelerinin bir çoğuna sahip oldu. Ancak 1870'lerin sonunda yeni bir strateji benimsendi ve siyasal önderler işletmeleri özel ailelere devretmeye ve süreç içinde bu ailelerin sermaye biriktirmelerine yardımcı olmaya başladılar. Hükümetin gösterdiği çaba kısmen pilot tesislerin satılmasını ve özel iş lisansı verilmesini gerektiriyordu. Sonuç olarak, çeşitli şirketler, özel mülkiyet hakkına sahiplerken, hükümete karşı sorumlu olduklarına, ulusal amaçlar için çalışuklarına ve hükümet ile iş dünyası arasında gevşek iş ilişkilerinin geliştiğine inandılar.

Meiji önderleri bir ulusal bankacılık sistemi kurdular ve bunu güçlü endüstriler kurmak için gerekli bir cariye gibi gördüler. Hükümetin desteklediği bölgesel bankalar, tekstil ve gemicilik gibi ulusal gelişme için önemli olduğu düşünülen endüstri dallarına ve sektörlerle özel yardım sağladılar ve hükümetin ülke dışından teknoloji sağlamasına yardımcı olan firmalara düşük maliyetli kredi verdiler. Erken bir dönemden itibaren ihracat üzerinde önemle duruldu, çünkü Japonya'nın ihtiyaç duyduğu ama sahip olmadığı ham maddeleri satın almak için döviz gerekiyordu.

Yirminci Yüzyılın Başları

1890'ların sonunda Japonya, hükümet ile iş dünyası arasında sanayileşmiş uluslarda görülmeyen benzersiz bir ilişki geliştiriyordu. Kamu görevlileri ve özel firmalar, enformasyon ve plan strateji alışverişi yapmak için sürekli ilişki halindeydiler. Sanayide ortaya çıkan özgül sorunları çözmek için konferanslar düzenliyorlardı. Hükümet kendisine bağlı ticari kuruluşları çeşitli alanlarda büyük ölçekli organizasyonlar oluşturmak için teşvik etti. Özgün olarak bölgesel temelde gerçekleştirilen bu organizasyonlar daha sonra ulusallaştı ve tekstil, elektrikli aletler, metal, bira, demir, çelik gibi endüstri dallarını temsil etti. Sa-

nayi grupları imalatla sınırlı değildi; yayıncılık ve finans alanları da örgütlendi. 1915'de şemsiye niteliğinde büyük bir grup, Japon Sanayi Kulübü, çeşitli endüstri dallarını kapsayan firmaları temsil etmek üzere kuruldu. Demir ve çelik endüstrileri için, daha sonra hükümete sunulmak üzere özel siyasetler oluşturuldu. Kulüp ithal edilen bazı ekipman üzerindeki gümrük vergilerinin kaldırılması, demir ve çelik ürünleri ithalatına kısıtlama getirilmesi ve hükümetin himayesi altında çelik endüstrisinin geleceğini planlayacak bir komitenin kurulması tavsiyelerinde bulundu. Hükümet, raporu incelemek için memurlardan ve iş dünyasına mensup kişilerden oluşan bir özel komite kurdu. Sonunda yapılan tavsiyelerin çoğu onaylandı. Bu uygulama bugünün siyaset formülendirme prosedürünün neredeyse aynısıydı.

Belirli görevler için yabancılara danışıldıysa da, danışmanlar kısa süre sonra ülkelerine geri gönderildiler; ve dış ticaretteki genişlemeye rağmen, endüstriyel gelişme için -öteki belli başlı ülkelerin tarihleriyle çarpıcı bir zıtlık içinde- hiç bir şekilde yabancı sermaye kullanılmadı.

Japonya'nın kaydettiği hızlı ilerlemeye rağmen, toplumu bir kırılganlık duygusu sardı. Büyük tayfunlar ve depremler Japonların hayatlarını ve kendilerine bakış tarzlarını etkiliyordu. 1860'larda yabancılara karşı takınılan kibirli tutumunun kırılması, hammadde ithalatına bağımlılık ve ülke dışındaki dışlayıcı ırkçı siyasetler de benzer bir etki yarattı. Yabancıların karşısında itibarsız bir duruma düşmek, aslında Japon ruhu üzerinde büyük bir etki yarattı. Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Japonya askeri gücünü geliştirmeye başladı. Hedefi bu alanda Avrupalı güçlerle eşit düzeyde olmaktı. Bu da deniz aşırı bölgeler için rekabet etme, böylelikle yeni pazarlar, kaynaklar, güç ve statü elde etme yeteneği anlamına geliyordu. 1895'te Japonya, Kore için rekabet ettiği Çin'i yenilgiye uğrattı ve bu arada Güney Mançurya'daki Liaotung yarımadasını ele geçirdi. Rusya, Fransa ve Almanya tarafından henüz elde ettiği ganimetleri geri vermeye zorlanması nedeniyle ulusal itibarının zedelenmesine rağmen Japonya büyük bir güç olma yönünde hareket etmeye devam etti. 1905'te Rus-Japon Savaşı'nda kazandığı zaferle büyük güç statüsünü elde etti.

Yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında Japon siyasetinin ana amacı ülke içinde ve mümkün olduğu ölçüde bütün Doğu Asya'da bir sanayi düzeni kurmaktır. Bu hedefe devlet gücüyle özel girişimin birleştirilmesiye ulaşıldı. Bu dönemde hükümet iş dünyasına oldukça serbest hareket edebileceği bir alan bıraktı. Gene de konsensus sağlamak, ayak sürüyenleri ve başıboş davrananları zorlamak için sahne gerisinden hareket ediyordu.

Hükümet ve iş dünyasının, ulusun üretim kapasitesini arttırmak gibi pek çok ortak hedefi vardı, ancak gerçek çıkar topluluğu düşman bir dünya olarak gördüğü şeyle yüz yüze geliyordu. Örneğin 1922'de Japon Ekonomik Federasyonu kuruldu ve Sanayi Kulübü'nü geride bıraktı. Bu kuruluşun hedefleri, "dış dünya karşısında fikir birliğine varılması"nı planlamak dahil, pek çok ulusal konuyu kapsıyordu. (23)

1920'lerde Japonya var gücüyle resmi bir sanayi siyaseti oluşturmaya başladı. Ticaret hacmini ve fiyatları denetlemek için İhracat Birlikleri kuruldu. Hükümet sanayi istatistiklerini toplayıp değerlendirmeye ve dış pazarlar hakkında bilgi edinmeye başladı. Tokyo, istikrarlı bir ekonomi geliştirme, reformların yönünü ve hızını denetleme, ülke içinde süren ve yıkıcı rekabet olarak değerlendirdiği şeyi yatıştırma aracı olarak hükümet himayesindeki tröst ve kartellerde Alman örneğinden aldığı bazı unsurları kopye etmeye çalıştı. 1931'de Sanayi Denetim Yasası çıkarıldı. Bu yasa, işletmelerin sabit üretim düzeylerini ve sabit fiyatları belirlemelerine izin veren, yeni girişleri sınırlamayı ve belirli sanayi sektörleri için piyasa denetimi getirmeyi amaçlayan kartel anlaşmalarını düzenliyordu. (24)

Ancak ithalat hızla arttıkça ve ihracat, I. Dünya Savaşı'nın etkilerinden hızla çıkan Avrupa uluslarının rekabetiyle karşılaştıkça, Japonya'nın ticari sorunları büyüyordu. İş dünyasındaki gruplar büyük ölçekli üretimi arttırmak için bazı endüstri dallarının güçlendirilmesi, bu arada etkin olmayan fabrikaların kapanmasına yardımcı olması için hükümete başvurdular. Uzun vadeli ve düşük maliyetli finansman istiyorlardı. Hükümetin gelecekteki arz-talep koşullarının tahmini için daha çok şey yapmasını istediler. İş dünyası daha etkin olabilmek için hükümet bürokrasisinin hızlandırılması ve yeniden örgütlenmesi için tavsiyelerde bile bulundu. Tokyo Borsası'nın üst düzey yöneticilerinden, Kawai Yoshinari, hükümetin "doğru ve geniş bir perspektifle zirvede durarak," ekonomiye önderlik etmesini ve onu denetlemesini istedi. Nissan Şirketi'nin kurucusu Kuhara Funanasuka, hükümetin ulusun rekabet gücü kazanması için yardımcı olmasını istedi. Hatta, açık dış pazarları zorlayabilecek sanayilere yatırım yapılması için hükümetin, firmaları, kârlarının % 50'sini tahsis etmeye zorlamasını önerdi. (25)

1930'larda hükümet ile iş dünyasının birlikte sanayi siyaseti oluşturma yaklaşımında sürekli bir gelişme görüldü. Bu kez de öncelikli konu denetimin sağlanmasıydı. Bazen iş adamları aşırı hükümet müdahalesiyle boğulduklarını hissediyorlar, bazen de bürokratlar daha sıkı denetim istiyorlardı. Sanayi siyaseti anlayışı korumacılığı ya da bir başka özel felsefeyi temel almıyordu. Ortalıkta ne Adam Smith vardı, ne de Frederick List. Mesele iş yapmaktı. Bu da sanki ihracat önemli ölçüde desteklenirken ithalatın serbestleştirilmesi ya da başka bir eklektik yaklaşım anlamına geliyordu.

İş dünyası ile hükümet arasındaki ortak düzenlemeler asla iyi işlemedi. Bürokratik engeller hükümetin etkinliğini azalttı. Bu arada zaibatsu'denilen mali-endüstriyel oluşumların gücü arttı. Ancak hükümet bürokratları sanayinin işleyişi konusunda giderek daha fazla deneyim kazanıyorlardı. (26) Piyasa ekonomisinin kurallarına direniş de aynı ölçüde dikkat çekiciydi. Meiji Japonyası'ndaki iş dünyasının en etkili önderlerinden biri olan Shibusawa Eiichi şöyle diyordu: "İnsanlar servet sahibi olacakları şerefli mevkilere yükselmek isterler. Ancak bu istek bencillığe varırsa, toplumsal düzen ve Devlet'in istikrarı bozulur. Toplum içinde bir arada olmak ve devlete hizmet etmek için bağımsızlık ve öz-güven fikrini terk etmeli ve bencillliği tamamen reddetmeliyiz. " (27)

Pearl Harbor'a Giden Yol

Japonya'nın dış pazarları ve ham madde kaynaklarını denetleme ihtiyacı II. Dünya Savaşı'na giden trajik yol üzerindeki etkenlerden sadece biriydi. Japonya'nın öteki büyük güçlerin emperyalist kapışmalarının dışında tutulması askeriye'nin ve destekçilerinin ateşli ulusçuluğu, Mançurya ve Çin'in, daha sonra Hindicini'nin işgal edilmesine yol açan kışkırtmalara yardımcı oldu. Japonya'nın savaşa giderken izlediği yol, onun kırılganlığını, diplomatik alanda uzlaşma sağlayamaması da Avrupa ve Amerika karşısında taşıdığı yabancı statüsünü yansıtıyordu.

Savaş hazırlığı kamu ve özel çıkarları daha önce asla görülmemiş biçimde birleştirdi. 1930'larda korumacılığın dünya çapında uygulanmasıyla birlikte, Tokyo, uluslararası ticaretin bir savaş alanı haline gelmekte olduğuna inandı. Küresel ticaret alanında Japon ihraç ürünlerine karşı düşmanca davranıldığına dair bir konsensus oluşmuştu. Japonya ülkelere göre değişen bir strateji oluşturmayı düşündü. Bu strateji Japon ürünlerine olumsuz yaklaşımlara karşı misilleme yapmayı da içeriyordu. Örneğin 1933'te hükümet yetkilileri ile iş dünyasının yöneticileri arasında "Ticareti Koruma ve Düzenleme Yasası"yla sonuçlanan üst düzey görüşmeler yapıldı. Yasaya göre Tokyo, Japon ürünlerine yeni vergiler getiren Kanada ve Avustralya'ya karşı gümrük duvarlarını yükseltecekti. Bu noktadan sonra, 1930'lar boyunca, Japon hükümetine özgül endüstrilerin yanı sıra ticaret üzerinde daha sıkı denetim sağlayan yeni yasalar çıkarıldı. Çelik Endüstrisi Yasası, Uçak İmalatı Yasası, İmalat Makineleri Yasası, Gemi Endüstrisi Yasası -bütün bunlar tekil endüstri dalları için hükümet finansmanı, vergiler ve koruyucu önlemler sağlamak için tasarlandı.

Ticaret, siyaseti tehlikeli bir ulusçuluğun parçası haline geldi. Büyük şirketler Doğu Asya alanını Japonya'nın çıkarlarına uygun biçimde organize etmek için

Çin ve Mançurya'da askeriye ile işbirliği yaptılar. Bu hangi endüstri dallarının geliştirileceği, ülke içinde bulunan ve tehdit edilebilecek mevcut şirketlerin nasıl korunacağı konusunda dikkatli bir planlamayı gerektiriyordu. Mançurya'yı sömürgeleştirme deneyimi özellikle önemliydi. Burada, birlikte çalışan Japon şirketleri ile askeriye muazzam bir hidroelektrik santrali inşa ettiler ve kapsamlı bir toprak ıslah çalışması yürüttüler. Aslında Mançurya alüminyum üretimi gibi ileri teknoloji gerektiren yeni endüstri dalları için bir deney laboratuvarıydı.

1930'lar şona erer ve savaş yaklaşırken Japonya'nın ekonomiyi kimin denetleyeceğine dair hükümet/endüstri gerilimleri hükümet lehine çözümlendi. Tokyo, bütün sanayi siyasetine eşgüdüm sağlamak, artık kartel gibi çalışan çok sayıda ithalat ve ihracat birliğini yönetmek için yeni bir ticaret bakanlığı kurmaya çalışıyordu. Bu bakanlık, alımları düzenleyecek, fiyatları belirleyecek, ihraç ürünlerini tahsis edecek ve tek tek uluslarla ticaret dengesi sağlamak için ithalatı denetleyecekti. Özel kabine kurulları ve bakanlık komiteleri ekonomi siyasetini belirleyen sıkı bir çevre oluşturdular. Daha sonra, askeri yetkililer ile ekonomiyle ilgili bakanlıkların bürokratlarından oluşan bir "ekonomik genel kurmay" oluşturuldu.

Savaş biraz daha yaklaşınca, hükümet "denetim" birlikleri -hükümet-sanayi kartelleri- kurdu. Şirketler lisanslı şirketler olarak kategorilere ayrıldı (Nissan, Toyota gibi) ve ayrı ayrı gözetim altına alındılar. Verimsiz fabrikaları satın almak ya da kiralamak ve bunları savaş malzemesi üretecek şekilde dönüştürmek için hükümete ait bir Endüstriyel İmkânlar Korporasyonu kuruldu. Yeni yasalara göre hükümet lisansı olmadan kurulan şirketler yasa dışı sayılıyor ve hükümet herhangi bir işleminin cephane üretecek şekilde gönüştürölmesine karar verme yetkisine sahip bulunuyordu. Aslında ulusal genel Seferberlik Yasası kamu yetkililerine istedikleri her şeyi yapmaları için yetki veriyordu. Totaliter denetim siyasetleri bütün sanayiye kapsadı, hattâ bunu da aşarak, eğitim, emek ve basın alanlarına -savaş faaliyetiyle uzaktan yakından ilgili her alana- yayıldı. (28)

Kuşkusuz savaş Japonya için bir felaket oldu. Ülke ekonomisi ezildi, ulusal ruh tahrip oldu ve bu ülkenin gerek Asya'daki gerekse başka yerlerdeki imajı belki bir yüz yıl kadar geriledi. Kayıtsız şartsız teslim olma anı geldiğinde Japonya'nın tarihi modern çağda ilk kez bu kadar kararmıştı.

1945'ten Sonra

Savaştan sonra Japonya'nın bir numaralı hedefi, tıpkı Almanya'ninki gibi, ekonomik yeniden yapılanmaydı. Başlıca görev ulusu yeniden ayaklarının üzerinde

duracak hale getirmek, gururunu, egemenliğini ve ekonomik güvenilirliğini yeniden kazanmaktı. Ulus bu görevi yerine getirirken, savaş sırasında ekonomi üzerinde kurulan topyekûn devlet denetimi deneyimi de dahil olmak üzere hükümet-iş dünyası işbirliğinin kazandırdığı deneyimden büyük bir yarar sağladı. "Savaş sonrasındaki 'ekonomik mucize'yi gerçekleştirenler," diye yazıyordu Profesör Chalmers Johnson, "1920'lerin sonundaki sanayi siyasetini başlatan ve 1930'lar ile 1940'larda sanayii yöneten kişilerdi." (29)

1945'ten sonra ekonomide önemli yapısal edğişiklikler oldu; zaibatsu-mali-endüstriyel oluşumlar ortadan kaldırıldı ve işçi sendikaları ortaya çıktı. Japonya'nın sanayi siyaseti hâlâ pek çok önemli bakımdan önceki yıllara göre büyük bir değişim göstermiyordu: hükümet ile iş dünyasının önderleri yakın işbirliği halindeydi; enerji yatırımda öncelikli sektördü; ihracat en yüksek öncelikler arasındaydı; ithalat sıkı biçimde düzenleniyordu. Bütün yabancı yatırımlar izne tabiydi ve Japonya'dan teknoloji lisansı isteyenlerin yapukları yatırımlar da buna dahildi. Gümrük tarifeleri ve ithalat vergisi öncelikli bazı endüstri dalları lehine manipule ediliyordu. Döviz sıkı biçimde denetleniyor ve öncelikli endüstri dalları için kullanılıyordu. Hükümete ait kalkınma bankaları sıkı biçimde bölümlere ayrılmış olarak ve kurallara uygun biçimde faaliyet gösteriyordu. Tasarruflar postanelerde açılan vergiden muaf hesaplarla teşvik ediliyor ve hükümetin uygun bulunduğu yatırım alanlarına aktarılıyordu. Hükümet teşvikleri sınırsızdı. Bu teşvikler, ihracat, araştırma ve geliştirme ile sanayileşme için önemli olan altyapı inşaatları için öngörülen vergi indirimlerini de kapsıyordu. "Japon devletinin ekonomi alanındaki etkinliği ilk planda devletin öncelikleriyle açıklanmaktadır," diye yazıyordu Chalmers Johnson, 1982'de. "Elli yıldan fazla bir süredir Japon devleti önceliği ekonomik gelişmeye vermiştir." (30)

Japonya'nın ekonomik yapısının pek çok özelliği 1980'lere kadar değişmedi. Örneğin, pek çok şirket zengin küresel devler haline gelirken ticaret bankalarıyla olan bağları zayıflamaya başladı. Bu arada bir tüketici hareketi başlıyordu. Gene reform çılgınlıkları işitiliyordu -siyasette reform, daha çok ekonomik liberalleşme, kadınların iş hayatına daha çok girmeleri. Ancak bütün bu hareketler olurken bile, bir çok tarihsel süreklilik göze çarpıyordu.

Birincisi, hükümet ile iş dünyası arasındaki konsensus sürüyordu. Sıkı denetim artık gerekli değildi. İş dünyasının hükümetle birlikte çalışma istekliliği bizzat bürokrasinin küçülebilmesine yardımcı oldu. Aruk bürokrasinin kendi şirketleri gerekli değildi, siyaset belirlemek de gerekmiyordu.

İkincisi, son yüz yılın tarihi ekonomiyi denetim altında tutmak için ger-

çekleştirilen deneylerin tarihidir. Bu şimdi de geçerlidir. Zaman zaman totaliter bir denetim oldu, zaman zaman özel sektörün kendi denetimi yeterli oldu; bazen karteller oldu ve bazen de firmalar arasında iç içe geçmiş ilişkiler oldu. Geçici anlaşmalar değişti, ancak iş dünyasının kişileri memnun etmek için değil, kurumun kârlarının ötesinde yer alan amaçlar için var olduğu şeklindeki temel felsefe değişmedi. Japonya ideolojiden çok pragmatizmi, ekonomik özel kazanımlardan çok ortak bir ekonomik ulusçuluk duygusunu temel alan benzersiz bir kapitalizm modeli geliştirdi.

Üçüncüsü, sanayi siyasetine yönelik daima yüksek bir stratejik ilgi, 1990'larda ek-silmeden süren bir itilim vardı. Bu yüzyılda Japonya ekonomik temelini tarımdan emek yoğun endüstriye, daha sonra sermaye yoğun imalattan enformasyon teknolojilerine yöneltmeye çalıştı. Japonya'nın önderleri kuşaklar boyunca sanayiye güçlendirmeyi, yatırımları yönlendirmeyi, tasarrufları artırmayı düşünmüşlerdir. Japonya'nın dışında ekonominin üzerinde böylesine bilinçli bir denetim kurmaya çalışan ve bunda başarılı olan başka bir komünist olmayan ülke yoktur.

Dördüncüsü, Japon siyasetlerinin hukuksal bir temeli olmakla birlikte, hükümet ile iş dünyası arasındaki ilişkiler genellikle informeldir. Bu durum yönetimin hızlı ve etkin olmasını sağlamıştır. Bununla birlikte hükümetle iş dünyası arasında yapılan enformel pazarlığın sağladığı muazzam olanaklar nedeniyle karar alma süreci yabancı gözlemcilerin olanları anlamasını engeller. Japonya bugün bile hukuksal teklifsizlik konusunda tek örnektir.

Beşincisi, Japonya'nın sanayi siyasetinde edindiği deneyim ileri sanayileşmiş dünyanın hiç bir yerinde var olmayan -bugün de- ekonomik kurumlar ve siyasal uygulamalarla sonuçlandı. Bu deneyim bütün ticaret ve yatırım siyasetinin tek bir bakanlıkta merkezileştirilmesini, ayrıntılı kurallar ve düzenlemeler yerine bakanların enformel rehberliklerini, firmalar arasında kurulan yakın ilişkileri, aynı zamanda eski bakanlık görevlilerine şirketlerin yönetim kurullarında ve Japonya'nın belli başlı şirketlerinin ikinci kademe yönetiminde yer verilmesini -bakanların kamu ve özel çıkarlar arasındaki ayrıma müdahale etmelerini ve bu ayrımı biraz daha bulanıklaştırmalarını sağlayan bir ilişkiler şebekesi tipi- kapsıyordu.

Nihayet Japonya dış dünyaya yaklaşımında son derece içe dönük olmuştur. Japonya ile Almanya arasındaki önemli bir farklılık, her ikisi de yüksek düzeyde ulusçu ekonomik siyasetler izlerken, Japonya'nın, ithalat ve yabancı yatırım konularında görüldüğü gibi, dış ticari ilişkilerde denetimi aşırı uçlara götürmüş olmasıdır.

Üç Büyükler'in bırakıkları tarihsel miras bugünkü örgütlenme tarzlarında yansımaktadır. Hiç kimse, siyasal, ekonomik ve toplumsal modellerin yıllardır de-

gişmediğini ya da 1990'ların ortasında Amerika, Almanya ve Japonya'nın on-
dokuzuncu yüzyıldaki ya da yirminci yüzyılın ortasındaki gibi davrandığını öne
süremez. Ancak geçmişle olan bağlantılar hâlâ güçlüdür. Ve bunlar, her biri bu
üç toplumun içinde yerleşmiş farklı kurumlar, farklı güdüler ve farklı tercihlerle
birlikte, çok farklı geçmişlerdir. Ekonomik genişleme ve siyasal istikrar dö-
nemlerinde bu farklılıklar daralma dönemlerindeki kadar önemli olmayacaktır.
Bu üç ülkenin her biri oluşum halindeki sanayi devrimi için az çok eşit bir re-
kabet zemininde olsalardı, bu farklılıklar gene o kadar önemli olmazdı. Ancak
ekonomik büyüme yavaşlıyor, etnik ve bölgesel gerilimler artıyor ve bütün ka-
pitalizm tipleri yirmibirinci yüzyıla aynı şekile uyum sağlayacak durumda değil.
O halde bu üç toplumun özellikle ekonomik siyaset bakımından nasıl iş-
lediklerini daha yakından kıyaslamak için önemli nedenler vardır.

NOTLAR

1. Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* (New York: Dell, 1956) s. 39.
2. Frances FitzGerald, *Fire in the Lake: The Vietnamese and the Americans in Vietnam* (Boston: Atlantic-Little Brown, 1972) s. 8.
3. Gordon S. Wood, *The Creation of the American Republic 1776-1787* (New York: Norton, 1969) s. 67-70.
4. James Oliver Robertson, *American Myth, American Reality* (New York: Hill & Wang, 1980) s. 73.
5. Frederick Jackson Turner, *The Frontier in American History* (New York: Henry Holt & Company, 1948), s. 37.
6. Robertson, s. 123.
7. Thomas K. McGraw, "Business & Government: The Origins of the Adversary Relationship," *California Management Review* c. 26, sy.2 (Kış 1984)s. 43.
8. David Vogel, "Why Businessmen Distrust Their State: The Political Consciousness of American Executives," *British Journal of Political Science* c. 8 (1978) s. 45.
9. Robert B. Reich, *The Work of a Nation* (New York: Knopf, 1991) s. 19.
10. David Calleo, *The German Problem Reconsidered: Germany and the World Order, 1870 to the Present* (New York: Cambridge University Press, 1978) s. 4.
11. Turner, s. 3.
12. H. W. Koch, *A History of Prussia* (New York: Dorset Press, 1978) s. 240.
13. J. P. Mayer, *Max Weber and German Politics* (Londra: Faber & Faber, 1956) s. 78.
14. Calleo, s. 62.
15. Ralf Dahrendorf, *Society and Democracy in Germany* (New York: Norton, 1967) s. 36.
16. Harold James, *A German Identity 1770-1990* (New York: Routledge, 1989) s. 84, alıntı, H. Hauserr, *Germany's Commercial Grip on the World* (Londra, 1017) s. 210.

17. James, s. 140.
18. Hans W. Gatzke, Germany and the United States: A "Special Relationship?" (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1980) s. 195-196.
19. Andrew Shonfield, Modern Capitalism: The Changing Balance of Public and Private Power (New York, Oxford University Press, 1965) s. 240.
20. Ralf Dahrendorf, Reflections on the Revolution in Europe (New York: Times Books, 1990) s. 129.
21. Robert Bellah, Tokugawa Religion: The Cultural Roots of Modern Japan (1957; New York: Free Press, 1985) s. 109, 114.
22. Byron K. Marshall, Capitalism and Nationalism in Pre- /War Japan: The Ideology of the Business Elite, 1868- /1941 (Stanford, CA: Stanford University Press, 1967) s. 30.
23. William Miles Fletcher III, The Japanese Business Community and National Trade Policy, 1920-1942 (Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press, 1989) s. 21-22.
24. Chalmers Johnson, MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975 (Stanford, CA: Stanford University Press, 1982) s. 109. Kitabın bu bölümü için özellikle Profesör Johnson'a çok şey borçluyum.
25. Fletcher, s. 110-111.
26. Bu tenma Chalmers Johnson'un kitabında tekrarlanır.
27. Marshall, s. 35.
28. Johnson, s. 158-164.
29. Johnson, s. 113.
30. Johnson, s. 305.

FARKLI KAPİTALİZM TÜRLERİ

Günümüzde Üç Büyükler arasındaki ekonomik rekabet ısınırken, ortak bir askeri tehdit bulunmuyor. Bundan böyle bir ulusun sahip olduğu savaş başlıkları, yaptığı tasarruf ve yatırımlar kadar önemli olmayacak. Doğu-Batı geriliminin yerine çeşitli türden kapitalizmler arasında rekabete tanık olacağız. Farklı sistemler bu kez de şu kriterle değerlendirilecek: En yüksek gelir sağlayan işleri hangi tür kapitalizm yapıyor? Servet ve gelir dağılımında en fazla hangisi eşitlik sağlıyor? Yurttaşlarına en yüksek kişisel güvenlik duygusunu hangisi veriyor? Kişilere potansiyellerini değerlendirme şansını en çok hangisi sağlıyor?

Birbiriyle rekabet eden yüksek düzeyde kapitalizm modellerini Amerika, Japonya ve Almanya'dan daha iyi canlandıran bir başka üç ülke yoktur. Bu üç ülke pek çok bakımdan farklıdır: hükümetin oynadığı roller, sanayi ve mali yoğunlaşma karşısında alınan tutumlar, sanayi ve bankacılık arasındaki ilişki, insan gücü eğitime yaklaşım, sadece birkaç örnektir. Ne var ki, bir ya da iki ayırt edici özellikten daha da önemli olan, her modelin çeşitli unsurlarının - geliştirdikleri iş organizasyonları türünden, vergi rejimlerine kadar - yukarıda tartıştığımız tarihsel miraslar da dahil olmak üzere her toplumun uzun vadeli gelişme tarzını yansıtan tutarlı bir sisteme birlikte uyum sağlamalarıdır.

Amerika diğer iki ülkeden daha saf anlamda piyasa yönelimlidir. Bu ülke bir li-

beral piyasa ekonomisi olarak etiketlenebilir. Örneğin, ne Japonya ne de Almanya'da şirketlere bu kadar geniş bir mülkiyet hakkı verilmiştir; her iki ülkede de işçiler iş gücü piyasasına şanslarını denesinler diye birer emtia gibi sürülmezler (tam tersine eğitimini gördükleri ya da hayat boyu eğitimini görecekleri iş yerlerine yerleştirilirler). Darwinci Amerikan sisteminin -bazıları onu düzenleyici devlet sistemi olarak niteler- kuralsız olduğu söylenemez. Ancak Amerika, belirli bir ekonomik sonuç sağlamak için değil, oyunun kurallarına göre oynanmasını sağlamak için tasarlanmış yasalara tabi bir ulustur.

Genellikle Almanya'nın bir toplumsal piyasa ekonomisi olduğu söylenir. Almanya öteki ülkelere kıyasla vicdanlı bir kapitalizm uygulamaktadır. Bunun anlamı, Almanya'nın kendi kapitalist yapısının yanı başında yurttaşları için hükümetin desteklediği en geniş sigorta programlarını uygulamasıdır. Almanya siyasi hedefler bakımından Birleşik Devletler'e kıyasla çok daha tarafsızdır; oyunun kurallarına göre oynanmasını sağlamaktan çok, ulus ve topluluk değerlerini gözetir.

Japonya'nın gelişim halinde bir ekonomiye sahip olduğu söylenebilir. Japon hükümeti, Amerikan hükümetine kıyasla ekonominin çok fazla içindedir, ancak Alman hükümeti gibi yaygın sosyal refah programlarına kefil olmaz. Bunun yerine, ulusal hedeflere ulaşmak için endüstriyel yapıyı maniple etmeye ve geliştirmeye çalışır. Birleşik Devletler'e ve Almanya'ya kıyasla Japonya hukuk kurallarıyla pek uğraşmaz, daha çok bürokrasinin getirdiği adetlere ve bu kesimin kılavuzluğuna dayanır.

Japonya ve Almanya'da, Amerika'dakinden çok daha örgütlü bir kapitalizm tipi vardır. Örneğin, Birleşik Devletler'de kamu çıkarlarıyla özel çıkarların birbirine ters düştüğü düşünülür. Amerikalılar, federal, eyalet ve yerel düzeylerde sürüp giden bu çatışmanın sona erdirilmesiyle çok ilgilidirler. Ancak Almanya ve Japonya'da bu türden çatışmaların kaos ve istikrarsızlığı arttıracığı düşünülür. Dolayısıyla bu iki ülke kapitalizmin çeşitli parçaları arasında - hükümet, iş çevreleri ve işçiler- daha büyük bir uyum sergilerler. Bir başka önemli farklılık, Almanya ve Japonya'nın insan sermayesine, özellikle iş gücünün eğitilmesine ve geliştirilmesine yatırım için, farklı tarzlarda, daha bilinçli stratejiler izlemeleridir. Bu etkenlerin bir sonucu olarak Japonya ve Almanya tutarlı ulusal ticari stratejiler oluşturmak bakımından Amerika'dan daha iyi konumdadır.

Bu üç modelin hiç biri kuşkusuz saf değildir. Amerika bazı Japon yönetim tekniklerini alıyor ve başlıca şirketler ile bu şirketleri destekleyenler arasında Japon tarzı ilişkiler kurma olanaklarını araştırıyor. Almanya devlet mülkiyetindeki sanayinin pek çok bölümünü özelleştiriyor. Japonya'nın mali sisteminde de Amerika'dakini andıran bazı düzensizlikler var. Ne var ki, modeller her bir toplumda

derin köklere sahip olduğu için, farklılıkların ortadan kalkması ve gerek kurumsal gerekse felsefi pek çok sürekliliğin azalması uzun zaman alacaktır. Birkaç örnekle bu üç sistem arasındaki farklılıkları göstermek mümkündür.

SIYASAL EKONOMİNİN ÖRGÜTLENMESİ

Her ulusta, ekonomik siyaset bu siyasetleri uygulamak durumunda olan kurumlar tarafından önemli ölçüde etkilenir. Amerikan deneyimi hem kamu sektöründe hem de özel sektörde, gelişigüzel plan yapan, bir muhasebe sistemiyle desteklenen bir örgütler setine yol açmıştır. Gördüğümüz gibi, ne Japonya ne de Almanya benzer tarihsel deneyimlere sahiptir ve bu nedenle ne Tokyo ne de Berlin'de herhangi bir özel kuruluş hükümeti karşısında almadan kamu sektörüne meydan okuyabilir. Bu ülkelerde Amerika'daki gibi önemli rol oynayan bir yüksek mahkeme yoktur. Bu ülkelerin ikisinde de kişilerin ve özel grupların hükümet faaliyetlerine hukusal olarak ve etkin biçimde meydan okuyabilecekler kanalları da yoktur.

Amerikalılar Washington'un etkisizliğinden ve beceriksizliğinden şikâyetçi oldukları kadar, hükümet organları arasındaki bölünmeden, örtüşmeden ve rekabetten rahatsız değildirler, çünkü bu tür engeller kamu görevlilerinin ve kurumlarının çok fazla güçlenmesini önler. Oysa Japonya ve Almanya, güçlü ulusların güçlü ve etkili hükümetler gerektirdiği teorisinden hareketle, etkin kamu sektörlerini tutarlı biçimde desteklemişlerdir.

Birkaç örnek vermek gerekirse, Birleşik Devletler'de ticaret politikası, en az altı kabine görevlisi ve sayısız kongre komitesi tarafından belirlenirken, Japonya ve Almanya bu sorunu çok daha düzenli bir biçimde kendi yürütme organlarıyla ve çok az parlamenter kaulımla hallederler. Amerikan mali sistemi, Merkez Bankası, Hazine Bakanlığı, Federal Sigorta Korporasyonu, Kontrolör Bürosu, Güvenlik ve Menkul Kıymetler Komisyonu tarafından yürütülür. Bunların hiç biri sorumlu kurum değildir. Japonya'da sadece tek bir düzenleyici kurum vardır: Maliye Bakanlığı. Almanya'da, Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası (Bundesbank) sorumluluğu paylaşırlar. Ne var ki, Japonya ve Almanya'nın aksine Birleşik Devletler, konunun artan önemine rağmen, etkin bir bilim ve teknoloji siyaseti bölümüne sahip değildir. Aslında Amerika, Japonya ve Almanya gibi birinci sınıf bir kamu hizmeti vermeye asla çalışmamıştır ve Amerikalılar, Japonya'daki Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı ya da Almanya'daki Merkez bankası gibi bir hükümet organına asla saygı göstermemişlerdir. Aslında Amerikalılar, bir zamanlar bir İngiliz gözlemcinin "birbirine oldukça düşman ya-

pılardan oluşan gevşek bir konfederasyon" dedikleri şeyi oluşturmuştur. (1)

Japonya ve Almanya'da hükümetin oynadığı rol Birleşik Devletler'dekinden daha pozitif olmakla kalmamış, bu ülkelerdeki özel sektörler de daha iyi örgütlenmiştir. Kuşkusuz, Amerika'da, Ulusal İmalatçılar Birliği, Ticaret Odası, İşadamları Derneği gibi kurumlar ya da Yarıiletken Endüstrisi Derneği veya Motorlu Araçlar Derneği gibi özel sanayi grupları vardır. Ancak bunların çoğu şemsiye niteliğinde zayıf örgütlerdir. Bunlar bildiriler ya da araştırmalarla hükümet siyasetlerine karşı çıkabilirler ya da bu siyasetleri destekleyebilirler ve bir az lobicilik yapabilirler, ancak bunların kendi aralarındaki ilişkiler, Japonya ve Almanya'daki örgütlerin ilişkilerine nazaran çok azdır. Kısmen yerleşik tutumlar kısmen de antitrust yasası nedeniyle, öteki iki ülkedeki benzerlerinin aksine, iş alanında enformasyon alışverişi yapmazlar ve ortak strateji geliştirmezler; ne de kural olarak, belirli sektörlerdeki çalışanların teknik becerilerini geliştirmek için ortak kaynaklar oluştururlar.

Japonya'nın kurumsal yapısının neredeyse bütün özellikleri, Birleşik Devletler'e kıyasla, yelpazenin öteki ucunda yer alır. Hükümete bağlı üç eşit kurum yerine Japonya'da tek bir kamu hizmeti kurumu vardır. Bu kurum yürütmeye ilgili kararları alır, yasa tasarılarını hazırlar, birbiriyle çatışan çıkarlar arasında hakemlik yapar. Yasama organları ve mahkemeler esas olarak bürokrasinin aldığı kararların hukuken meşrulaşmasına hizmet ederler. Japon bürokrasisi, normal hükümet operasyonlarının bir parçası olarak, iş çevreleriyle sıkı ilişki içindedir ve farklı çıkarları olan grupları biraraya getiren ve aralarında ortak bir zemin oluşturan büyük bir güç durumundadır.

Tokyo'daki hükümet bütçesel ve parasal araçlarla siyasetin çerçevesini belirler. Bu konuda oldukça tipik özellikler gösterir. Aynı zamanda, araştırmalar hazırlayarak, eşgüdüm tartışmaları örgütleyerek, araştırma ve yatırım konsorsiyumları kurarak tek tek endüstri dallarının uzun vadeli yönelimlerini belirler. Ne var ki, hükümet ve iş çevreleri mükemmel bir uyum içinde değildirler. Bürokrasi iş ya da çalışma çevrelerinin çoğu kez hoşlanmadığı ya da direndiği bir "rehberlik" sağlar. Bizzat hükümet içinde de bölünmeler olur. Japon bakanlıkları arasında şiddetli iç anlaşmazlıklar olabilir. Ancak ülkede yaşayan herkesin aynı kaderi paylaştığına, kamu sektörünün ulusun ortak hedefleri doğrultusunda sanayi kesimiyle yakın işbirliği içinde çalışmak zorunda olduğuna dair büyük bir inanç vardır. En önemlisi değilse de, başlıca hedeflerden biri, küresel piyasada başarılı olmaktır. Aslında dünya sahnesinde ekonomik olarak üstün bir toplum kurma düşüncesi kamu ve özel kurumların bütün gözeneklerine yayılmıştır.

Hükümet kurumları özellikle güçlü ve destekleyici bir rol oynar. Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (UTSB) Japon sanayiini küresel düzeyde rekabet edebilecek hale getirmenin tarihsel sorumluluğunu yüklenmiştir. Bu kurumun gücü yasama alanından değil, adetlerden ve sanayi kesiminin onayından kaynaklanır. Sanayi kesimi, özel ve kamu sektörleri arasında aracılık eden ve stratejik düzeyde siyaset belirleyen bir kurumun gerekli olduğunu kabul etmiştir. Maliye Bakanlığı (MB) da aynı derecede güçlüdür. Teorik olarak Birleşik Devletler'deki Hazine Bakanlığı'nın karşılığı olsa da, Maliye Bakanlığı'nın Amerika'daki kurumla hiç bir benzerliği yoktur. MB sadece mali siyasete eşgüdüm sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ulusal bütçeleri hazırlar, vergi toplar, hükümete ait firmalar -ulusal telekomünikasyon şirketi örneğinde olduğu gibi- özelleştirildiğinde hisse senedi çıkarır ve dev kamu sektörü fonlarının yönetimini denetler. Aynı zamanda sanayi siyasetinde geleneksel olarak öncü rol oynar, kredileri, vergileri ve tüzükleri geniş endüstriyel hedeflerle bağlantılı olarak manipüle eder.

Hükümet ile iş çevrelerini birbirinden ayırma düşüncesi Japonya'ya yabancıdır. Gerek UTSB'nin gerekse MB'nın nüfuzlarını son yıllarda, Japon endüstrisinin eski düzeni tutturamaması -kuşkusuz devam edecek bir trend- nedeniyle, kısmen kaybettikleri söylenmektedir. Ancak bu hükümet nüfuzunun azaldığı anlamına gelmez. Örneğin, UTSB ve MB'daki görevliler emekliye ayrıldıklarında, genellikle faaliyetleri devlet kurumları tarafından denetlenen firmalarda önemli görevlere getirilmektedirler. Amerika bu tür bağlantılardan çok uzaktır. Orada eski görevliler hükümetle olan bağlantılarını kendi kişisel kazançları için kullanırlar. Japonya'da eski UTSB ve MB görevlileri ruhen asla emekli olmazlar, eski kurumlarıyla olan bağlantıları güçlü bir sadakat bağı biçiminde sürer. Ekonomik Örgütler Federasyonu (Keidanren) - Japonya'nın en büyük firmaları için bir tür Ticaret Odası'dır- ve işadamları Federasyonu (Nikkeiren) da hükümetle çok yakın işbirliği içinde faaliyet gösterir. Bunların oynadıkları roller ve sahip oldukları güç Amerika'dakilere benzemez. Örneğin, keidanren'siyaset geliştirme ve uygulama konularında hükümetin yardımcısı konumundadır. Eski UTSB görevlilerini istihdam eder ve personelinin sürekli değiştirir. Hatta UTSB ile aynı tarzda örgütlenmiştir.

Japon endüstrisinde müzakere konseyleri, kabine danışma konseyleri, endüstriyel rasyonalizasyon konseyleri, endüstriyel yapı konseyleri vardır. Bu konseylerin hepsi hükümet ile iş çevreleri arasında yakın işbirliğine adanmıştır. Çelik, gemi inşa ve bilgisayar gibi sektörleri de kendi birlikleri vardır. Bunlar hükümetten, işçilerden ve akademik çevrelerden gelen görevlileri bir araya getirirler. Başlıca konu dünya piyasalarında daha fazla rekabet edebilmek için ne yapmak gerektiğidir.

Günümüz Almanyası üzerine yapılacak bir analiz yakın zamanlarda Batı Almanya'da olanlar üzerinde odaklaşmalıdır, çünkü yeniden birleşen ülkeye dayatılan sistem Batı Alman sistemidir. Almanya'nın yapısı hem Amerikan hem de Japon modellerinden farklı olmakla birlikte, ikincisine daha yakındır. Sanayi, iş gücü ve mali kurumlar büyük bir örgütsel yoğunluğa sahip olmuşlardır ve Berlin iki anahtar konuda -işçi örgütlerinin ulusal siyaset müzakerelerine katılması ve sosyal refah programlarının sorumluluğunu yüklenmeleri- hedefler bakımından Tokyo'nun daha ilerisindedir.

Alman hükümetindeki iktidar yoğunlaşması Birleşik Devletler ya da Japonya'dakinden çok daha azdır. Günümüzde federal bürokrasi ülkedeki bütün kamu görevlilerinin sadece % 10'unu istihdam etmektedir. Geri kalanı eyalet ya da Länder (Alm., bölge-çn.) düzeyinde çalışmaktadır. Amerikan sistemine kıyasla Alman federalizmi sıkı ve yüksek düzeyde işbirliği yapan bir yapıdır. Sorumluluklar daha açık bir biçimde belirlenmiştir. Hükümet hâlâ sanayi alanında önemli hisselere sahip bulunmaktadır. Sadece Batı'daki kamu kuruluşları bütün Alman hisse senetlerinin yaklaşık % 7'sini elde tutar. Bu da Lufthansa'nın % 52'sini ve Bundesbahn (demiryolları) ile Telekom'un (iletişim) önemli bir kısmını kapsamaktadır. (2) Länder aynı zamanda sanayi alanında da pay sahibidir. Örneğin Aşağı Saksonyan Volkswagen'in % 20'sine sahiptir. Kuşkusuz devlet mülkiyetinin Doğu Almanya'daki yoğunluğu daha da fazladır, ancak Berlin mümkün olduğu kadar geniş kapsamda özelleştirme yapmaya karardır.

Modern Almanya'da izlenen siyasetlerin başlıca motoru çok iyi örgütlenmiş özel sektördür. Belli başlı dört banka maliyeye hâkimdir. Bunlar Alman şirketlerine yatırım yaparlar, yönetim kurullarında temsilcileri vardır, ülkenin endüstriyel gücüne doğrudan katkıda bulunurlar. Bütün bunlar maliye ve endüstri arasındaki bağların Amerika'dakinden daha sıkı olmasını sağlar. Alman sanayiinin büyük bir kısmı Federal Alman Endüstrisi'nin (FAM -Bundesverband der Deutschen Industrie) ve Alman Ticaret Odası'nın (ATO-Deutschen Industrie und Handelstag) yönetimi altındadır. Rekabet güçlerini artırmaları için şirketlere yardımcı olan pek çok ticaret birliği vardır. İşçi sendikaları güçlüdür, ancak işçiler ile yönetim arasında yaygın kurumsal bağlar da vardır.

Almanlar da, tıpkı Japonlar gibi, kamu kurumlarına büyük saygı duyarlar. En iyi örnek Bundesbank'tır. (Amerika'da tam tersine, yönetim ya da Kongre'yle ilişkileri bir yana, Federal Reserve'in [Merkez Bankası] kendisi hakkında bile pek az şey bilinir.) Halk Merkez Bankası'na saygı gösterir ve onun hükümetten bağımsızlığını güçlü ve yaygın biçimde destekler. Banka Alman parasının korunması konusunda tek başına bir güvence oluşturur. Enflasyon hızlandı

zaman, Bundesbank faiz oranlarını kısar ve ekonomiyi yavaşlatır. Bazen de Alman Markının değerini desteklemek zorunda kalabilir (pahallılaştırarak) ve Alman ürünlerinin ihracını yavaşlatır. Hemen herkesi etkileyen bu önemli siyaset meseleleri bir merkez bankasının işlevlerini oluşturmaktadır. Almanya'da farklı olan şey, Bundesbank'ın yaptıkları konusunda güçlü bir konsensusun bulunması, bankanın yargılarına saygı gösterilmesidir. Bundesbank'ın para siyasetlerinde sahip olduğu yetki ulusal ve uluslararası çevrelerde tartışılmaz. Alman hükümeti ve parlamentosu parasal siyaset stratejilerinin formülendirilmesini daima bankaya bırakmaktadır. (Bu konuda önemli bir istisna, Batı ve Doğu Almanya'nın parasal birliğe katılma tarzları konusunda görüldü. Şansölye Kohl Batı Almanya ile Doğu Almanya arasındaki değişim oranları konusunda Bundesbank'ın yaptığı itirazları dikkate almadı.)

Japonya ve Almanya'nın kurumsal şebekeleri bu toplumlara sanayi ve ulusla ilgili gelecekte meydana gelecek olayları önceden kestirebilme mekanizması sağlar. Her iki ülkede de bu türden şebekeler endüstri dallarına, şirketlerin tek tek ulaşamayacakları kaynakları sağlar. Büyük Amerikan firmaları bu işleri ancak tek başlarına yapabilirler. Ancak bunların ülke dışındaki daha ince ve tutarlı çabalarla rekabet edebilecek durumda oldukları kuşkuludur. Ayrıca, Birleşik Devletler'deki her firma sadece kendisi için plan yapar. Sanayi, topluluk, ulus hakkında daha geniş sorunlarla pek ilgilenmezler.

KARTELLER VE TEKEL

Bir toplumun, topluluk karşısında bireyin rolü hakkında açığa vurduğu özellikler, endüstriyel büyüklük ve yoğunlaşma konusundaki tutumlarını açığa vuran özelliklerden daha çoktur. Amerikan firmaları arasındaki ilişki, kökleri bir yüzyıl öncesine uzanan bir anti-tröst siyasetinden ağır biçimde etkilenmiştir. Adalet bakanlığı zaman zaman, fiyatlar makul düzeyde olsa bile, fiyat belirleme temelinde oluşan sözde kartelleri kırmak için girişimde bulunmuştur. Kullanılan kriterler bazen sadece şirketin büyüklüğü ve fiyat belirleme potansiyelinden ibaret olmuştur. 1960'larda ve 1970'lerde en ünlülerinden pek çok Amerikan şirketi -IBM, Kodak, AT&T ve besin maddesi ve tüketim endüstrileri- hakkında soruşturma açılmıştır. Başkan Reagan'ın yönetimi anti-tröst konusunda dikkati çekecek kadar gevşek davrandı, ama gene de, Amerika'nın ekonomik yoğunlaşmayla ilgili kaygıları Japonya ya da Almanya ile paralellik göstermemiştir (Amerikan İşgali nedeniyle yasalar arasında benzerlik olmasına rağmen). Amerikan firmalarının genellikle Washington'a olduğu kadar birbirine de mesafeli durdukları kuşku götürmez. Bu büyük şirketler ve onları destekleyenler için de geçerlidir.

Japonya ve Almanya tarihsel olarak endüstriyel bağlar ne kadar sıkı olursa kendilerini o kadar rahat hissetmişlerdir. Bu onların endüstriyel kültürlerinin bir parçasıdır. Karteller ve endüstriyel birleşimler Meiji dönemine kadar uzanır. Örneğin UTSB pek çok amaçla -aşırı rekabeti azaltmak, ölüm halindeki bir endüstri dalını aşama aşama ortadan kaldırmak, gelişen bir iş alanını beslemek- kartel oluşturma ve bunları yönetme yetkisine sahiptir. Japonya düşük fiyatlı ürünlerle (çelik çubuk, pamuklu dokuma) dış pazarlara girmek, resesyona girmiş endüstri dallarına (alüminyum, gübre) yardımcı olmak ve umut vaat eden alanları (uzay teknolojisi, ileri düzeyde telekomünikasyon) geliştirmek için karteller oluşturmuştur. Japonya aynı zamanda Birleşik Devletler ve Avrupa'ya otomobil satışlarında "gönüllü" kotalar aracılığıyla ihracatı yavaşlatmak için kartel benzeri düzenlemeler oluşturmuştur.

Ayrıca Japonya'da alıcılarla satıcılar arasında sıkı bağlar kuran büyük şirket grupları (keiretsu) üretimde etkinliği sağlamak, pazar payı edinmek, yatırım riskini yaymak ve ekonominin iniş çıkışlarına uyum sağlamak için uygun bir yol olarak görüldü. En az altı büyük keiretsu vardır. Mitsubishi, Mitsui ve Sumitomo gibi çok iyi bilinen isimler de bunların arasında yer almaktadır. Belli başlı grupların yan şirketleri de hukuksal olarak bağımsız olabilir. Ancak bunların faaliyetleri arasında önemli ölçüde eşgüdüm ve grupların içinde de dikey ve yatay bütünleşmeler vardır. Bunlar genellikle aynı bankaları kullanır, uygun fiyatlarla birbirine satış yapar, enformasyonu paylaşır, birbirinin hisse senetlerini alır, ortak yatırımlara girerler. Ayrıca, şirketlerin yönetim kurulları arasındaki yakın ilişkiler pazar hakkında bilgi toplamayı kolaylaştırır.

Burada keiretsu'nun nasıl işlediğine dair birkaç örnek verelim. Mazda, Sumitomo keiretsu'nun bir parçasıdır. Sumitomo şirketler ailesi içinde yer alan diğerleri Mazda hisselerinin % 60'ını elde tutarlar. Mazda on beş satıcı firmanın hisse senetlerinin % 20'si ile % 40'ına sahiptir. Bu satıcı firmalar da aynı ilişkiye sahip oldukları firmaların önemli miktarda hissesini elde tutarlar. Bilgisayar endüstrisinden bir başka örnek: 1975 ile 1987 arasında keiretsu şirketleri toplam bilgisayar alımlarının % 54'ünü kendi gruplarına mensup şirketlerden satın aldılar. Bu durum Japon bilgisayar firmalarının o sırada endüstrinin ön saflarında yer almamasına rağmen gerçekleşti. Üçüncü bir örnek personelle ilgilidir. Keiretsu içinde anahtar durumundaki yirmi ya da daha fazla şirketin en üst yöneticileri her hafta bilgi alışverişinde bulunmak için, bazen bir "Başkanlar Kulübü" biçiminde bir araya gelirler. Bu model çeşitli alt düzeylerde de tekrarlanır -pazarlama, araştırma, planlama, satış gibi. Nihayet, bir grup sadakati vardır. Bir Mitsui inşaatını muhtemelen Mitsui inşaat şirketi yapacak ve bu arada Mit-

sui çeliğini ve Mitsui asansörlerini kullanacak ve Mitsui emlak komisyoncuları tarafından Mitsui şirketlerine kiralanacaktır. (3)

Bu iç içe geçmiş ilişkiler, küresel ekonomide bir rekabet silahı olmanın yanı sıra, Japonya'da gündelik hayatın istikrarı bakımından da hayati bir unsurdur. Birim büyüklüğü kötü değildir. Tam aksine büyüklük önemli bir avantaj olarak görülür. Sabit fiyatlar da, şirketin gücünü artırdığı sürece, kötü değildir. Japonya'da da kuşkusuz bir anti-tröst yasası vardır, ancak bu 1940'ların sonundaki Amerikan İşgali'nin bir sonucudur ve o tarihten bu yana ciddi biçimde uygulanmamıştır. Aslında Tokyo'nun Adil Ticaret Komisyonu, Japon bürokrasisi içinde düşük bir statüye sahiptir ve büyük şirketler tarafından kolayca yıldırlmaktadır. Japonya'da artık bu konulara büyük bir dikkatle yaklaşılmakta ve öteki ülkeler en katı yapılarını dağıtması için Japonya'ya baskı yapmaktadırlar. Ekonomik bağları gevşetme yönünde bir siyaset yavaş yavaş oluşmaktadır. Ancak bu çok uzun süre alacaktır.

Düzen, güvenlik, denetim, örgüt, disiplin değerlerini temsil eden bileşimlerden Almanya da vazgeçmemiştir. Aslında Alman kartellerinin tarihi, geçen yüzyılda metalurji ve kömür endüstrilerinde görülen birleşimlere kadar uzanır. Karteller daha sonra, kimya, elektrik, çelik ve diğer pek çok sektörü kapsamışlardır. Eldeki kayıtlar, örneğin, Almanya'da 1871'de 14, 1918'de 1500, 1931'de 2700 ve 1945'te 6000 önemli kartel olduğunu göstermektedir. (4)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir anti-kartel bürosu kuruldu ve görevini coşkuyla yerine getirmeye koyuldu. Ancak hâlâ çok derinlere yerleşmiş bir gelenekle savaşılmaktadır. Aslında büronun aldığı kararlar, ülke için büyük bir ekonomik avantaj ya da başka bir kamu yararı söz konusu olduğunda Federal Ekonomi Bakanlığı tarafından geçersiz kılınabilir. Böyle bir olay 1980'lerde oldu. O sırada Daimler-Benz, Messerschmitt-Bolkow-Blohm'u (MMB) devralmayı önerdi. Bu Batı Almanya'nın en büyük sanayi grubu ile önde giden savunma ve uzay kuruluşu arasında bir evlilik olacaktı (ve Almanya'nın en büyük mali kuruluşu Deutsche Bank da ek bir unsur olarak bu evliliğe katılacaktı. Kartel bürosu devlet benzeri bu iki kuruluşun birleşmesini veto etti, ama hükümet birleşme çalışmalarının devam etmesini istedi.

Alman toplumunun sık dokunmuş kumaşı başka alanlarda da görülür -şirketler ve müşterileri arasında yapılan uzun vadeli fiyat ve arz müzakerelerinde; yerel hükümele, iş çevreleri, işçiler ve üniversiteler arasında bu kuruluşların bulundukları yerel topluluklar ya da bölgelerde yapılacak yatırımları düzenlemek gerektiğinde.

TİCARETLE İLGİLİ TUTUMLAR

Yakın zamanlara kadar Amerika ihracata asla büyük bir önem vermemiştir. İç pazar yeterince büyük ve kârlıydı. Japonya ve Almanya'nın tutumları ise farklıydı. Bu ülkeler neredeyse bir yüzyıldır ülke dışına mal satmaya öncelik vermişlerdi. Özellikle 1945'ten beri ihracat ekonominin düzelmesi ve döviz girişi sağlamak için önemli bir motor olmuştu. Ne var ki, Tokyo ticaret siyasetinde Berlin'inkinden farklı bir felsefeyi açığa vuruyordu. Aslında Tokyo olağandışı bir tutum sergiliyordu.

Amerika ve Almanya'da ticaretin amacı üreticiler ve tüketiciler için serveti artırmak olmuştur. Ne var ki Japonya'da uluslararası ticaretin yararları, pazar payını ve ikinci olarak kârları artırma yönünde saptırılmıştır. Sonuç olarak, ticaret siyasetindeki vurgu tüketicilere daha düşük fiyatla mal sağlanması şeklinde olmamış, tamamen firmaların sanayi alanına hâkim olmaları amaçlanmıştır. Örneğin 1991'in sonunda Ekonomik Planlama Ajansı, Japonya'daki mal ve hizmet fiyatlarının New York'takinden ortalama % 32, Hamburg'daki fiyatlardan ise % 3,24 daha yüksek olduğunu saptadı -çok az ithalat ve çok fazla tekele atfedilen bir olgu.

Ticaret yapısı bu kadar dengesiz olan bir başka demokratik sanayileşmiş ülke yoktur. Japon ihraç ürünleri küresel düzeyde ulaşabildikleri yerlerde çok dar bir ürün yelpazesinde yoğunlaşma eğilimi göstermiştir: 1950'lerde tekstil, 1960'larda çelik, 1970'lerden beri otomobil ve şimdi de yarı iletkenler. Amerika ve Almanya'nın ihracat profilleri çok daha farklı ve dengelidir.

Japonya aynı zamanda GSMH'sine kıyasla, Amerika ya da Almanya'dan çok daha düşük düzeyde mamul mal ithal eder. Örneğin 1987'de ithal edilen mamul mallar ulusal ekonomik çıkının % 2.4'ü kadardı. Bu sayı Birleşik Devletler için 7.3, Almanya için 14.4 kadardı. (5) Ayrıca Japonya'nın endüstri içi ticareti de alışılmamış derecede küçüktür. Amerika önemli bir gıda maddesi ithalatçısı ve aynı zamanda ihracatçısıdır. Aynı şey büro malzemesi ya da bu ülkenin ihracat yaptığı öteki endüstrilerin hemen hepsi için söylenebilir. Almanya dünyaya Volkswagen satar, ama aynı zamanda Hondalar, Renaultlar ve Fiatlar ithal eder. Belirli bir endüstri içinde yapılan bu iki yönlü ticaretin amacı, tüketici seçeneklerini genişletmek ve artan uzmanlaşmanın sağlayabileceği her türlü olanaktan yararlanmaktır. Ne var ki son yıllarda Japonya'da bu türden endüstri içi ticaretin kapsamı Birleşik Devletler ya da Almanya'dakinin yarısından daha az olmuştur. İthalat, Japonya'nın fiilen hiç üretmediği petrol gibi ürünlerden ibarettir, ya da büyük ticari uçaklar gibi sanayinin henüz gelişmekte olduğu alanları; ya da yarı iletkenler gibi öteki ülkelerin büyük baskı yaptıkları alanları kapsamaktadır. (6)

SANAYİ SİYASETİ

Birleşik Devletler'in herhangi bir sanayi stratejisi var mıdır? 1940'ların sonundan itibaren, belirgin bir biçimde askeri-sanayi kompleks üzerinde durulmuştur. Dış uzayın keşfi için çeşitli programlar uygulanmıştır. İş çevreleri ile Pentagon arasındaki ilişkiler de teknolojinin sivil sektöre taşmasının sağladığı yararlarla birlikte gelişmiştir. Ek olarak, savunma harcamaları Amerika'nın bütün ekonomik siyasetlerinde başlıca unsur oldu. Pek çok durumda Pentagon, koşullar yetersiz kaldığında ekonomiyi desteklemek için harcama musluğunu açtı.

Sanayi stratejisinin bir başka özelliği, Birleşik Devletler'in bazı sıkıntılı endüstri dallarına ticari koruma sağlamasıdır. Örneğin 1980'lerde Amerika, araba ihracatını kısıtlaması için Japonya'ya baskı yaptı, dışardan çelik ve makine aksamı ithalatını yavaşlatmak için bir tasarı hazırladı. Ancak bu önlemler bilinçli ve olumlu sanayi stratejileri oluşturmak bakımından yeterli değildi. Yeterli güce ve paraya sahip iç çıkar grupları Washington'u etkilemişlerdi. Bunlar stratejik değeri olan endüstri dalları olabilirlerdi, ancak ölçüt bu değildi. Aslında Amerikan koruması temel sorunları çözmeye yetmedi. Kongre ithalat kısıtlamaları getirdiğinde, korunan endüstrinin dış rekabetten kurtulduğu için kendisini yenileme gereği neredeyse tamamen ortadan kalktı. Nitekim otomobil ve çelik alanlarında olanlar aslında bir sanayi siyaseti değil, siyasal şamatayı susturmak için başvurulmuş bir yoldu.

Amerika'nın bireyci anlayışı, serbest piyasaların kamu yararının en önemli belirleyicisi olduğu ve Washington'un ancak haksızlığa uğrayan taraflardan gelen baskı başka seçenek bırakmadığı zaman müdahale etmesi gerektiği anlayışını getirmiştir. Bu nedenle Birleşik Devletler bir sanayi siyasetine sahip olduğu ölçüde, bu, ancak tesadüf eseri olmuştur. Piyasası bir kıtayı kapsayan ve bir zamanlar kendine yeterli olma lüksüne sahip olduğuna inanan bir ülke için bu gayet doğaldır. Mantık hükümet karşıtı eğilimlerin oluşturduğu gelenekte, Birleşik Devletler'de derin kökleri olan kamu sektörü ile özel sektörü mümkün olduğu kadar birbirinden ayrı tutma eğiliminde yatar. Amerika'nın bu yaklaşımının bir önemli nedeni daha vardır: ekonomik siyasetin amacı üreticiyi değil tüketiciyi tatmin etmektir. Sonuç, en iyi sanayi stratejisinin her türlü malın her yerden mümkün olan en düşük maliyetle temin edilmesini sağlamaktır. Tüketiciler ihtiyaç duydukları ürünleri alabildikleri sürece Birleşik Devletler'in stratejik amaçlı herhangi bir endüstriye sahip olması düşünülemez. Washington'a göre domates yetiştirmek ile bilgisayar üretmek eşit ağırlıktadır.

Japonya'nın yaklaşımı çok farklıdır. Japonya'nın sanayi stratejileri bu ülkenin hammadde ticaretine bağımlı bir adalar grubu oluşuyla bağlantılıdır. 1945'den beri izlenen siyasetler belirgin bir model oluşturmuştur. Belirli zamanlarda bir kaç kilit endüstriye büyük öncelik verilmiştir. Bu sektörlerde yabancıların Japon pazarına girmeleri engellenmiş, ancak ülke içindeki şirketlere birbiriyle istedikleri gibi rekabet etme izni verilmiştir. Aslında iç rekabetin yoğunluğu iç pazarı bir üretim laboratuvarı haline getirmiş, çok sayıda yeni ürün tüketicinin tepki ve arzularına göre hızla değiştirilmiştir. Üreticiler ürünlerini tam olarak geliştirdiklerinde, büyük bir ihracat atılımı başlatmışlardır. Yabancı rakiplerin Japonya'ya girmelerine ancak bu endüstri ürünlerinin küresel piyasaya nüfuz etmesinden sonra izin verilmiştir. Böylelikle Japon şirketleri arayı açmışlar ve ekonomileri muazzam bir ölçek kazanmıştır.

Almanya'nın sanayi stratejisine yaklaşımı da güçlü ve tutarlı olmuştur. Alman şirketleri, son derece hassas aletler ya da özel kimyasal ürünler gibi sadece birkaç kalem mala, ama küresel ölçüde hâkim olmaya çalışmışlardır. Büyük bankalar, sanayi birlikleri, sendikalar ve üniversiteler bu ürünlerin geliştirilmesine var güçleriyle yardımcı olmuşlardır. Bu, orta ölçekli aile firmalarının oluşturduğu yaygın şebekeye de uygun bir stratejidir. Bu şebeke olağanüstü bir kalite kontrolü sağlayabilmekte, üretilen maldan gurur duyma ve teknik mükemmelliğe önem verme anlayışı kuşaktan kuşağa iletilmektedir. Bu strateji, Almanya'daki yüksek ücret oranları ve cömert tatil programları bakımından da önemlidir; ürün ne kadar eşsiz olursa fiyat o kadar artmakta, bu da maliyetleri dengeleyebilmektedir.

Almanya'nın bölgesel siyasetleri ulusun ekonomik sorunlara yaklaşımını yeterince ortaya koymaktadır. Hükümetin -daha çok yerel hükümetin- izlediği siyaset zor durumda bulunan yörelerde ve endüstrilerde yeni yatırımları hızlandırmak için uzun vadeli tutulmuştur. Vergi kolaylıkları ve karşılıksız ödemeler başlıca teşvikler arasında yer almaktadır. Örneğin, 1982 ile 1990 arasında demir ve çelik endüstrileri dışında alternatif istihdam olanakları yaratmak için bölgesel bir program uygulandı. Gemi inşa, ayakkabı imalau ve kömür madenciliği doğrudan yardım gören endüstri dallarıdır. Birleşik Devletler dışında, sanayileşmiş ulusların çoğu benzer programlar uygulamışlardır, ancak Almanya'nın yaklaşımı, Avrupalı komşuları tarafından özellikle etkin bulunmuştur.

Zayıflayan endüstrilerle ilişki konusunda Almanya, Birleşik Devletler'den daha iyi sonuçlar almıştır. Ruhr Vadisi bu konuda iyi bir örnektir. Buradaki eski çelik fabrikaları yeni elektronik ve uzay endüstrileriyle yer değiştirmiş ve bir çevre temizliği programı hızla yürürlüğe konulmuştur. Aslında, Amerika, Ja-

ponya ve Almanya'nın zayıflayan endüstri dallarına yaklaşımları, bu üç toplumun çalışma tarzlarını yansıtmaktadır. Japonya, kartelleri, teşvikleri, devir uygulamalarını, hükümetlerin bankalar sayesinde yaptıkları yatırımları kullanarak bir topluluk yaklaşımı sergiler. Almanya, yukarda anlatıldığı gibi, farklı ama topluluğu temel alan bir yaklaşım sergiler. Ne var ki Amerika bu sorunlarla ilgili hiç bir kamu siyasetine sahip değildir; anti-tröst yasalardan kaynaklanan birkaç istisna, birkaç stratejik teşvik dışında emekçilere yardım etmek için hiç bir düzenleme yapmaz. Her türlü düzenleme piyasaya bırakılmıştır.

MALİ SİSTEMLER

Amerika'da parayı büyütme, faize verme ve yatırma yöntemleri, Japonya ya da Almanya'dakinden daha çoktur. Birleşik Devletler'in yönlendirici felsefesi ikili olmuştur: piyasaları mümkün olduğu kadar özgür bırakmak (bankacılığın mümkün olduğu ölçüde düzenleyici olma zorunluluğunu kabul ederek) ve tüketiciyi kazanmak. Amerikan sistemi öteki sistemlerden hem daha esnek hem de daha değişken bir sistemdir. Amerikan hayatının öteki alanlarında olduğu gibi, değişim - bazen dramatik değişim- tercihte bulunmanın ödülü olarak kabul edilir.

İstikrar ve geleceği önceden görebilmek Japonya ve Almanya için anahtardır ve onların sistemi, değişimin hızını kesmek için düşünülmüştür. Onların mali sistemleri, tarihsel olarak, yabancı firmaların kaulımlarına kapalılık dahil, çok sıkı biçimde düzenlenmiş, sadece tüketiciyi memnun etmek için değil, güçlü ve rekabete dayanıklı sanayiler kurmak için denetlenmiştir.

Vergiler, Faiz Oranları, Döviz

Amerika, tipik bir tutumla, yurttaşlarını yapıkları tasarruf üzerinden vergilendirmiş ve borçlandıkları paranın faiz maliyetini vergiye tabi gelirlerinden düşmelerine izin vermiştir. Amaç, tasarrufu teşvik etmek ve borçlanmayı daha cazip hale getirmektir. Japonya ve Almanya'da bunun tam tersi geçerlidir. Bu ülkelerde vergi sistemleri borçlanmadan çok tasarrufu ödüllendirir. Amerika aynı zamanda uzun vadeli sermaye gelirlerini vergilendirme konusunda, Japonya ya da Almanya'dan daha istekli olmuş, bu nedenle yatırımları cari harcamaların üzerine çıkacak şekilde teşvik etmeyi başaramamıştır. Örneğin, 1989'da Birleşik Devletler'in uzun vadeli sermaye gelirleri oranı % 33 idi. Aynı dönemde Japonya'nın uzun vadeli sermaye gelirleri satış fiyatının % 1'i ya da net kârın % 20'si kadardı ve Almanya'da hiç vergi yoktu. (7)

Amerika, piyasa güçlerine verdiği önem nedeniyle, faiz oranlarında ve parasal değerlerde meydana gelen dalgalanmalar konusunda daha serbest bir tutum almıştır. Doların değerini ısrarla ihmal etmesi, uluslararası ticaretin ekonominin büyüklüğüne oranla küçük miktarda olmasından ötürüdür. Dolardaki iniş çıkışlar Amerikalıların çoğunu etkilemez. Japonya ve Almanya piyasa güçlerine daha az saygı gösterirler. Bu iki ülke, düzen ve istikrar uğruna ve aynı zamanda uzun vadeli yatırımları hızlandırmak için sabit faiz oranlarına ve paranın istikrarına daha büyük bir öncelik vermişlerdir.

Amerika kuşkusuz enflasyon istememiş, ama büyüme ve iş yaratma uğruna sürekli fiyat tırmanışını genellikle kabul etmiştir. Japonya ve Almanya, 1945'ten beri bu konuda çok daha hoşgörüsüz olmuşlardır; her ikisi, özellikle de Almanya için enflasyon, istikrar ve güvencede bir kopukluk olarak görüldü. Tokyo ve Berlin istihdam sorunlarını, iş güvenliği ve işsizlik tazminatı siyasetleriyle daha doğrudan bağlantılı olarak ele almayı tercih etmişlerdir.

Bankacılık, Borsalar ve Şirket Yönetimi Açısından Piyasa

Amerika'da geniş bir yatırımcılar yelpazesi -kişiler, sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve öteki kurumlar- en büyük şirketlere sahiptir. Borsalar aracılığıyla halka dağıtılmak üzere çıkarılan hisse senetleri sermaye miktarını uzun dönemde büyüyecek şekilde çoğaltmak anlamına gelir. Öte yandan bankalar kısa vadeli kredi sağlarlar. Japonya ve Almanya'da borsalar ekonomik gelişmenin bütünü açısından daha küçük bir rol oynarlar. Büyük bankalar sermayenin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli borçları sağlarlar ve aynı zamanda şirketlere doğrudan yatırım yaparlar. Bu sonuncu uygulama Birleşik Devletler bankaları için genellikle yasaklanmıştır.

Bu farklılıklar önemli bir ayrımı ortaya koymaktadır: Amerika'da kamu şirketlerinin sahipliği ve yönetimi ayrı grupların elindedir. Oysa Japonya ve Almanya'da bu ayrımlar çok daha belirsizdir. Amerika'da mülk sahipleri ayırt edici mali çıkarlara sahiptirler; öteki iki ülkedeki mülk sahipleri ise hem mali hem de uzun vadeli stratejik çıkarları gözetirler. Amerika'daki kamu ortakları küçük bir paya sahip oldukları şirketlere özel bir sadakat duygusuyla bağlı değildirler. Değerli kâğıtları elde tutarlar ve ilgilendikleri tek şey bunların sağlayacağı getiridir. Kişi şirketin, topluluğun ya da ulusun değil, bizzat kendisinin zenginleşmesi için yatırım yapar. Hisse sahipleri genellikle profesyonel yatırımcılardır, firmanın kârlılığı dışında şirketlerin hisse ve tahvilat çıkarma işleriyle pek ilgilenmezler. Bu Amerikan şirketlerinin yönetim kurulları, ön-

celik taşıyan sorumluluklarının ortaklarına mümkün olduğu kadar çok getiri sağlamaktan ibaret olduğunu anlamışlardır.

Bir şirketin toplum açısından ifade ettiği şeye dair fikirler Japonya ve Almanya'da çok farklıdır. Bu ülkelerde hem ekonomik hem de toplumsal amaçlar vardır. Ortaklar, denildiği zaman, hisse sahipleri, yönetim, işçiler, alıcılar ve bütün topluluk anlaşılır. Bunların hepsi şirketin geleceğinde meşru çıkarlara sahiptirler. Tekil ortaklara Birleşik Devletler'dekinden çok farklı davranılır. Örneğin bunlara Amerikalı yatırımcılara güvence olarak sağlanan mali enformasyon verilmez. (Bazı değerlendirmelere göre, örneğin Almanya'da şirketlerin sadece % 10'u yıllık sonuçları rapor etmekle yükümlüdür.) Japonya ve Almanya'da şirket payları olarak yapılan yatırımlara da farklı bakılmaktadır. Japon ve Alman yatırımcılar hisselerin cazibesinden çok, onların zaman içinde ne kadar değer kazanacaklarıyla ilgilenirler. Bu uzun vadeli bakışla tutarlıdır.

Japon ve Alman şirketleri daha geniş topluluk hedeflerini gözetebilecek konumdadırlar, çünkü görece az sayıda kurum tarafından denetlenirler. Japonya'da şirket hisselerinin çoğu serbestçe alınıp satılmaz. Bunun yerine, şirket hisselerinin % 60 ile % 70'i öteki şirketlerin ya da bankaların (genellikle keiretsu'nun) elinde tutulur. Almanya'da bankalar büyük mülk sahibi konumunda değildirler, ancak dost şirketlerle birlikte hisselerin yarıdan fazlasını alıp satabilirler. Şirketler sahiplerine farklı haklar sağlayan çeşitli sınıflara ayrılmış hisse senetleri çıkarırlar, böylece kamu ortaklarının oylarıyla yapacakları etkiyi azaltırlar. Ortakların çoğu kendi oy verme haklarını büyük Alman bankalarına devrediciler. Böylelikle bankalar kendi paylarını aşan bir biçimde oylar üzerinde denetim sağlarlar. Ek olarak, şirket bankası -öncelikle bir şirketi destekleyen banka- fikri yerleşmiştir. Üç büyük banka ulusun en büyük firmalarının denetim kurullarında sandalyeye sahiptir. Kendi aralarında da aynı türden ilişkilere girebilirler.

Japonya ve Almanya'da mali ve sanayi kuruluşlar arasındaki daha yakın ilişki bu ülkelerle Birleşik Devletler arasındaki önemli yapısal farklılığı açıklar. Amerika'da, 1980'lerde hisse senedi satın alma çılgınlığı sırasında görüldüğü gibi, mali ve sanayi çıkarlarını birbirinden ayırmak kolaydır. O sırada yatırım ve ticaret bankaları kendi kısa vadeli kârları için Amerikan şirketlerini soymuşlardı. Japonya ya da Almanya'da asla böyle bir şey olmaz. (Bundan Amerikan şirketleri de sorumluydu, çünkü pek çok şirket yöneticisi kısa vadeli mali getirilerlekendi şirketlerinin geleceğini takar etmekten mutluydular.)

Amerika'da şirketlerin el değiştirmesi de kolaydır, çünkü ortaklar hemen her zaman kendilerine daha yüksek değer sağlayacak işler lehine oy kullanırlar.

Bunların emekçiler, alıcılar, topluluk ya da ulusun rekabet gücü üzerinde yaratacağı etki pek düşünülmez, çünkü Birleşik Devletler'de şirket yalnızca sahiplerine ait olan bir mali varlıklar paketi olarak değerlendirilir. Bir şirketin yönetimi sadece kendi kâr payını arttırmaya çalışır. Genellikle bu birleşme kararı almak için yeterli nedendir. Şirketlerin kendi kazançlarını herkesin yararlanabileceği alanlara yatacak yerde daha çok pay sahibi olmak için harcamalarının nedeni budur. Şirket yönetiminin bir birleşmeye güçlü biçimde karşı çıktığı örneklerde, şirket birleşmeyi önlemek için elinden gelen her şeyi yapar, hattâ cazibesini azaltmak için ağır borç yüklerinin altına girebilir. Amerikan iş dünyasında işler böyle yürür.

Japonya ya da Almanya'da bir devir işlemi yapıldığı zaman ilgili bütün taraflar gözönünde tutulur. Ne yönetim kurulları ne de bu şirketlerin yönetimleri, Amerika'daki benzerleri gibi borsayı etkilemek için büyük baskılar altına girerler.

Ayrıca, her iki ülkede de bir şirketin düşmanca bir tutumla bir diğerini devralmasını önlemek kolaydır. Yoğunlaştırılmış ortaklıklar sayesinde, yani bütün taraflar onaylamadıkça, şirketin denetimi bir başkası tarafından ele geçirilemez. Örneğin Japonya'da pek çok şirket payı keiretsu ile yakın ilişkileri olanlarca alınır. Almanya'da da bu konuda engeller vardır. Tek bir ortağın oy verme yetkisine, hisesinin büyüklüğüne bakılmaksızın % 5-10 kadar sınırlama getirilebilir. Ayrıca Almanya'da bir denetleme kurulunun yönetimi atamak durumunda olduğu iki katlı bir sistem vardır. Denetleme kurulunu görevden almak için ortakların % 75'inin oyu gerekir. Alman sendikalarının da bu denetleme kurulu üzerinde büyük bir etkisi vardır.

Alman sisteminin nasıl işlediğini gösteren iyi bir örnek, 1991'de İtalyan Pirelli SpA'nın, Almanya'nın en büyük tekerlek lastiği şirketi Continental AG'yi devralma girişimidir. Almanya'nın en üst düzey sanayicileri Continental'in arkasında yer alarak bu girişime karşı çıktılar. Savunma Deutsche Bank tarafından örgütlendi. Bankanın üst yöneticisi Continental'in denetleme kurulunun başkanıydı. Daimler-Benz gibi denetleme kurulu Deutsche Bank tarafından doldurulan şirketler saflarını sıklaştırdılar ve Continental'in hisselerini satın aldılar. Öteki büyük Alman şirketleri - yöneticilerinin çoğu bir zamanlar Continental ile çalışmış olan BMW, Volkswagen, Allianz sigorta grubu- Pirelli'nin başarısını önlemek için güçlerini birleştirdiler. Bu ortak çaba, 1970'lerde İran Şahı'nın Daimler-Benz hisselerinin büyük kısmını satın alma girişiminde bulunduğu sırada yapılanların bir yansımasıydı.

Kısa ve Uzun Vadeli Ufuklar

Amerikan borsalarında kısa vadeli işler yapıldığı için bir şirketin hisse senetleri, üç aylık kazanç raporları çıkarıldığında genellikle dalgalanır. Bu durum şirketleri ek fiziksel varlıklar ve altyapı ya da araştırma ve geliştirme için olanaklar hazırlamaya yöneltir ve yabancı rakipler karşısında dezavantajlı bir durum yaratır. Japonya ve Almanya'da sermaye esas olarak bankalardan sağlandığı ve bir şirket daha geniş küresel ihtiyaçlara hizmet ettiği için uzun vadeli sermayeyi yükseltmek daha kolaydır. Firmalar kısa süre içinde yatırımdan gelir elde etme kısıtlamasından özgür oldukları için kârlılık ve pazar payı üzerinde uzun süre odaklaşabilirler.

Bankalar sanayi alanına ağırlıklı olarak girdikleri için, Japonya ve Almanya'daki iflas oranları Birleşik Devletler'dekinden daha düşüktür. Bankalar, sadece borç vermeyip aynı zamanda hissedar oldukları için, ilişkili oldukları şirketlerin gerçek performanslarını sürekli olarak denetleyebilirler. Bankalar yakın danışman olarak hizmet etme şansına sahiptirler ve verdikleri borçları gerekirse Amerika'dakinden daha yumuşak ve daha az çatışmalı bir süreç içinde denetleyebilecek konumdadırlar. İflaslar sonucunda çok az kayıp olduğu için, borç verme rizki azdır. Fon sağlama maliyetinin Japon ve Alman şirketleri için Amerikan şirketlerine kıyasla tarihsel olarak daha düşük olmasının bir nedeni budur. Bu durum rekabette önemli bir avantaj sağlar.

Tokyo ve Berlin'deli gelenekler ve kültür ekonomik risk ve başarısızlık konusunda Amerika'ya göre çok daha tutucu tutumlara yol açmıştır. Onların mali piyasalarının çok daha sıkı biçimde düzenlendiği sır değildir. Amerikan iflas yasasının risk alanlara ikinci bir şans tanımak için tasarlanması, oysa Japonya ve Almanya'da iflasın kara bir leke olması ve büyük bir utanca yol açması şaşırtıcı değildir.

Risk konusunda farklı tutumlar yeni fırsatlar bakımından da önemlidir. Birleşik Devletler'de riskli sermayeyle işe başlamak işadamlarına çeşitli fırsatlar sağlar. Büyük şirketlerin kendi fonlarını genellikle içsel olarak oluşturdukları Japonya ya da Almanya'daki sermaye piyasalarının durumu oldukça farklıdır. Proje başarılı olursa hisseler satışa çıkarılır.

Sermaye piyasalarındaki farklılıklar Üç Büyükler arasındaki öteki farklılıkları güçlendirir. Amerika'nın riskli sermaye piyasaları kişisel yaratıcılığı geliştirir. Ne var ki, yenilikçi fikirler ek yatırımlar olmadıkça ticari olarak kâr sağlamayabilir; yeni düşünceler ve tekniklerin uzun vadede geliştirilmesi için gerekli olan finansmanı sağlamak zor olabilir. Ödül potansiyel olarak büyüktür, riskler de öyle.

Japonya ve Almanya'da çok büyük iş başarılarına nadiren rastlanır. Ancak işadamları büyük ve yerleşik şirketlerde çalıştıkları için bütün dikkatlerini mevcut üretimin artırılmasında yoğunlaştırırlar ve ellerindeki uzun vadeli fonlar Birleşik Devletler'deki fonlardan çok daha güvencelidir.

Bu ayrımlar 1990'lar için önemlidir. Tüketiciler çok daha çeşitli giderek daha incelikli ürünler talep ediyorlar. Sürekli olarak yeni bir şeyler keşfedebilmek - küçük ama sürekli ilerlemeler- nadiren yapılan büyük keşiflere kıyasla daha büyük bir rekabet avantajı sağlayabilir, özellikle bu tür yenilikler onu hemen kullanabilecek ve ürünü geniş ölçekte dağıtabilecek büyük bir firmada gerçekleştirilirse.

Paranın Maliyeti

Amerikan firmalarının Birleşik Devletler sermaye piyasasından sağladıkları fonlar için, Japonya ve Almanya'daki benzerlerinden çok daha fazla ödeme yapmak zorunda kaldıkları sık sık iddia edilir. (İtiraf edildiği gibi, Almanya için bu suçlamanın çok sık yapılmamasının nedeni, dikkatin Birleşik Devletler sanayiine doğrudan bir tehdit oluşturmeyen Alman firmaları üzerinde fazla toplanmaması olabilir.) Argüman şudur: Japon ve Alman mali sistemlerinin çeşitli yönleri, enflasyon konusunda daha dikkatli olmaları ve bu ülkelerde iflas olaylarının pek görülmemesi de dahil olmak üzere, bu rekabet avantajından sorumludurlar. Yapılan hesaplamaların içerdiği faktörler farklı yorumlara tabi olsa da, bu iddia muhtemelen doğrudur ve sınırların ötesindeki farklı sermaye maliyetlerinin büyük bir anlaşmazlık ve tartışma konusu olduğu da doğrudur. (Birleşik Devletler Hazine Bakanlığı müsteşarı Sidney L. Jones 1980'de küresel düzeyde sermaye maliyetleri kıyaslaması yaparken şu uyarıda bulundu: "enflasyon çok fazla ama görüş birliği çok az.") (8)

Ne var ki bu duruma ilişkin en uygun açıklama, Amerikan firmalarının, Japon ve Alman benzerlerine kıyasla sermaye için genellikle daha çok ödeme yapmalarıdır. Ve bunun nedenleri Üç Büyükler'in farklı mali yapılarından çok, farklı vergi sistemleriyle ilgilidir. Özellikle Birleşik Devletler'deki şirketler bankalardan çok sermaye piyasalarına dayandığı için, sermaye sağlayanlar, yönetime, Japon ve Alman firmalarını geleneksel olarak sağlama bağlayan bankalara olduklarından daha uzaktırlar. Bu da sermaye sağlayanların şirketleri daha az tanımalarına ve onlara daha az güvenmelerine, böylelikle fonların değerinin gereğinden fazla artmasına yol açar. (9)

Sermayenin maliyeti ile rekabetçiliğin bütün yönleri arasında güçlü bir ilişki var-

dır. Paranın giderek pahalılaşması bir şirketin daha az büyümesi, daha az modernleşmesi ve daha az araştırma yapması anlamına gelir. Bunun bir anlamı daha vardır. Eğer iki şirket aynı projeye aynı miktarla girerlerse, daha yüksek maliyetle borçlanan şirket sonunda daha çok ödeyecek ya da biriken faiz ödemelerinin yükünü azaltmak için daha hızlı geri ödeme yapacaktır. Nitekim yüksek maliyetli sermaye kullananlar kısa vadeli projelere eğilimlidirler. Neler olabileceğine dair en dikkat çekici örneklerden biri, Amerika'nın yegâne sanayi robotu üreticisi olan Cincinatti Milacron örneğidir. Bu şirket İsviçreli Asea Brown Boveri AG'ye satıldı. İfade edilen neden şuydu: şirket fon maliyetlerini karşılamaya yeterli bir getiri sağlayamıyordu. (10)

Ne var ki, Japonya'da mali piyasalar dereceli olarak denetimden çıktıkça, sermaye maliyetinin yükseldiği söylenmektedir. Japonlar bu durumdan geçmişte yararlanmışlardı, ancak gelecekte yararlanamayabilirler. Aynı şey Almanya için de geçerlidir. Burada da bankaların denetimi ve müdahalesi sermaye piyasalarının rekabetiyle yüz yüzedir. Ancak sermaye rekabet denklemindeki unsurlardan sadece biridir ve asla en önemlisi değildir.

İNSAN SERMAYESİ

İnsan sermayesi daha açık bir konudur. Üç Büyükler arasındaki felsefe farklılığı, hiç bir yerde, insan kaynağını geliştirme konusuna yaklaşımlarındaki kadar açık biçimde ortaya çıkmaz. Konunun çeşitli yönlerinden ikisi -iş gücüne yönelik tutum ve eğitim öğretime yönelik tutum- Üç Büyükler'in bu sorunlara yaklaşımlarının ne kadar farklı olduğunu gösterir. Amerika'da yönetim ile işçiler arasında tarihsel bir uzlaşmazlık vardır. Çalışma koşulları, ücret düzeyleri ve iş güvenliği konularında sürekli mücadele ederler. Sendika karşıtı düşünceler Birleşik Devletler'deki şirket yöneticilerinin çoğu arasında güçlüdür ve yönetimin çok eskiden beri örgütlü emeğe güveni yoktur. İşçiler gerek endüstri gerekse fabrika düzeyinde alınan stratejik kararların genellikle dışında tutulurlar. Şirket yönetimi tipik bir tutum olarak işçi alımlarının ya da ücretlerinin ekonomik koşullara ve şirketin performansına göre esnek tutulmasını isterler. Amerikan toplumunun bakış açısından, iş güvencesizliği hayatın bir gerçeği olarak kabul edilir ve bu konu, öz güven, hareketlilik ve özgürlük üzerinde çok fazla duran bir ülkenin öteki yüzü olarak görülür.

Japonya ve Almanya'da durum çok farklıdır. Burada bir şirket bir topluluğun dokusundaki önemli unsurlardan biridir ve işçiler şirket ruhunun bir parçasını oluştururlar. Kalifiye iş gücü, özen, destek ve sürekli eğitimi gerektiren değerli

bir varlık olarak görülür. Japonya ve Almanya'nın insan gücü siyasetleri asla özdeş değildir, ancak ortak nokta, işçilerin şirket kararlarına katılmalarıdır. İşverenlerde bir misyona ve bir amaca sahip olma duygusu vardır ve bu durum motivasyonu artırır. Amerikan işçileri prestijlerini maaşlarına, ücretlerine, ikramiyelerine bağlarken, Japonya ve Almanya'da statü, çalışanların bir parçasını oluşturdukları şirketlerin şöhretini ve performansını temel alır. İşçiler kendilerini şirketleriyle özdeşler ve hayatlarının üretken dönemini bu şirketlerle birlikte geçireceklerini düşünürler. Bu konuda şirketler de aynı görüştedir. Sonuç olarak, işverenler daha kalifiye bir iş gücü sağlamak için yatırım yapmaya isteklidirler ve işçiler de bu tür becerileri kazanmak için daha çok çaba harcama eğilimindedirler.

Birleşik Devletler'de iş ilişkilerinin merkezi hem federal hem de yerel düzeylerde. Ulusal örgütlerden ayrı olarak binlerce yerel sendika yönetimle ayrıntılı toplu sözleşme pazarlığı yapar. Japonya'da işçilerle yönetim arasındaki pazarlık ve bütün strateji firma düzeyinde gerçekleşir. Şirket genellikle ömür boyu iş garantisi sağlar. Almanya'da sendikalar sanayi kolları boyunca örgütlenmiş ve merkezileşmiştir, işçiler yönetim kurullarında gözlemci olarak güçlü biçimde temsil edilirler ve fabrika düzeyinde işçi konseylerine sahiptirler. Yasalara göre bir işçiye işten çıkarmak çok zordur.

Hangi sistem daha esnektir, hızla değişen dünya sistemine en uygun sistem hangisidir? Amerikan sisteminin en kolay uygulanabilen sistem olduğu görülür. Bu özellikle yüksek düzeyde kalifiye iş gücü gerektirmeyen, mal dağıtım merkezleri ya da perakende satış gibi, endüstri dalları için geçerlidir. Burada iş koşullarına uygun işçi tedariki bir avantaj olabilir. Ne var ki, bağlılık duygusu eksik kaldığı ve eğitime yeterli yatırım yapılmadığı ölçüde, değişen ve uyarlanan becerilerin günün meselesi olduğu sofistike endüstri dallarında manevra yapma esnekliği çok az olacaktır.

Ne var ki, Japon sistemi görüldüğünden çok daha esnektir. Kaliteli üretimin ve çok gelişmiş becerilerin vurgulanmasına rağmen, Japon işçileri kendi şirketleri içinde, yapılan işin bütün yüzeylerini -pazarlama, üretim, planlama, personel- öğrenecek şekilde eğitilirler. Bu yöntem önemli stratejik değişiklikler yapılacağı zaman çok işe yarar. Bir başka önemli nokta, Japon şirketlerinin işçilere yol vermeden firma ve keiretsu içinde ayarlamalar yapma konusunda muazzam bir yetenek göstermesidir.

Almanya'da uzmanlık alanında hareket yaratmak tarihsel olarak daha zor olmuştur. Aslında Alman sisteminin katılığı çoğu kez hızla değişen dünya eko-

nomisi içinde bir tür sorumluluk olarak nitelendirilmiştir. Ne var ki şimdiye kadar, başarılı bir ürün stratejisi, üretimin kalitesini artırmak için gösterilen sürekli çaba ve çevre ülkelerdeki güçlü ekonomik büyüme -Alman ihracat ürünlerine talebe dönüşmektedir- her türlü dezavantajı telafi etmiştir.

Her üç ülkede genel eğitim hükümetin sorumluluğu altındadır -sadece Japonya'da yerel görevlilerin değil ulusal hükümetin öncü rol oynamasına rağmen. İşçilerin eğitilmesi söz konusu olduğunda, Amerika bu işi Japonya gibi tek tek firmalara bırakır. Almanya'da meslek eğitimi, hükümet, iş çevreleri, sendikalar ve daha az bir ölçüde üniversiteler arasında paylaşılan bir sorumluluktur.

Birleşik Devletler'de güçlü bir genel eğitim geleneği vardır. Bu ülkede eğitim toplum içinde yukarıya doğru hareketlilik ve eşit fırsat rüyasını gerçekleştirmenin başlıca araçlarından biridir. Ve Amerika yüksek eğitimde hâlâ öncülüğünü korurken -up, mühendislik ve temel bilimler gibi alanlarda- meslek eğitimi neredeyse hiç yoktur ve bu durum iş yeri düzeyinde büyük bir dezavantaj yaratır.

Japonya örneğinde meslek eğitime daha çok önem verilir ve bu eğitim üç şekilde yapılır: şirketlerin özel eğitim merkezleri vardır, işçiler her düzeyde verilen kurslara katılmaya teşvik edilirler; ve işçilerin bilgi ve tecrübelerini birbirine iletebilecekleri "kalite grupları" vardır. (Kalite grupları, Japonya'da kullanılan başka iş tekniklerinin çoğu gibi, özgün olarak bir Amerikalının, Dr. W. Edwards Deming'in fikriydi, ancak Birleşik devletler'de asla uygulanmadı.)

Almanya yüksek düzeyde kalifiye işçi yetiştirme konusunda belki de rakipsiz bir yeteneğe sahiptir. On altı yaşındaki gençler normal eğitimden sonra çıraklık dönemine geçerler ve ya çalıştıkları firmalarda ya da uzmanlaşmış eğitim okullarında karma eğitim ve öğretim görürler. Eğitim okullarının ders programları, hükümet, sanayi ve sendikalar tarafından birlikte tasarlanır ve onaylanır. Masraflar ulusal ve eyalet hükümetleri, firmalar, sanayi birlikleri ve sendikalar tarafından karşılanır. 440 farklı alanda 350 000'den fazla şirket bu programa katılır. Başvuranların yüzde doksanı kabul edilir ve % 80'i tercih ettikleri meslek alanında sürekli iş sahibi olurlar. Çıraklık dönemi genellikle üç yıldır. Öğrencilerin bu sürenin sonunda kendi alanlarında bir sınavdan geçmeleri gerekir. Sistem yüksek düzeyde kalifiye teknisyen yetiştirmek için düşünülmüştür. Bir örnek vermek gerekirse, optik alanında yetiştirilen çıraklar, on iki teknik alanda (hassas aletler, cam imalatı vb.) ve beş ticari alanda eğitilebilirler. Daha çok okul ve daha çok sertifika için tanıtım çalışmaları yapılmaktadır. Çıraklığın ötesinde tekil üniversiteler ve kolejler yerel endüstri dallarının ihtiyaçlarına yanıt veren alanlarda uzmanlaşırlar.

Japonya ve Almanya'da eğitim ve tekrar eğitim konusunda bir saplantı vardır. Amaç insan sermayesinin değerini yükseltmektir. Amerika'da bu alanda gelişme ihtiyacı geniş çapta tartışılır, ancak ne hükümet ne de sanayi etkin girişimlerde bulunur.

BİLİM VE TEKNOLOJİ

Birleşik Devletler ile iki rakibi arasında bilim ve teknoloji alanındaki başlıca farklılık, Washington'un mega denilen projeler (Büyük Bilim de denilir) ve temel teorik araştırmalar üzerinde durması, Japonya ve Almanya'nın ise doğrudan ticari nitelikteki rekabete uygulanabilecek teknolojinin geliştirilmesi için çalışmalarıdır.

Amerika'nın öncelikleri çeşitli faktörlerden kaynaklanır. Hükümetin atom bombası geliştirmek için hazırlanan Manhattan Projesi'ne vargüciyle katılmasından bu yana, savunmayla ilişkili teknolojinin hükümetin önemli bir rol oynamak durumunda olduğu birkaç alandan birini oluşturduğu konusunda oluşmuş bir konsensus vardır. Washington, ulusal güvenlik adına hemen her konuya el atabildi. Araştırma çalışmaları ödüllendirildi, üniversiteler ve şirketlerle her türlü araştırma sözleşmesi yapıldı. Bu programlardan önemli ticari yan ürünler çıkarken, ortaya konulan hedef daima ulusal savunmayla ilgili oldu.

Sanayi şirketleri kendileri için savunmayla ilgili olmayan teknoloji geliştirmek istediklerinde, onlara yardımcı olan bir ulusal siyaset yoktu. Bununla birlikte, Washington'un askeri teknolojiye akıttığı muazzam miktarda para, Pentagon'la birlikte çalışan Amerikan firmalarına büyük bir olanak sağladı. Bilgisayar ve yarı iletken teknolojisinin gelişme halinde olduğu dönemden itibaren savunma endüstrisi bu alanda yapılan çalışmalara öncelik verdi. 1980'lerde savunma alanından savunma dışı alana teknoloji transferi yavaşladı. Bu sırada ticari uygulamalar üzerinde yoğunlaşmakta olan Japonya mikroelektronikğin bütün alanlarında Amerikan hâkimiyetine meydan okumaya başladı. Amerikan yaklaşımının zayıflığı açıldı: savunma projeleri kalifiye bilim adamlarını özel sektörden çekiyordu ve Amerikan şirketlerinin dikkatini, küresel rekabet bakımından önemli olan ticari teknolojiden uzaklaştırıyordu.

Savaşın sonra Japonya ve Almanya'nın savunma yükleri azaldı. Esas çabaları ekonomik bakımdan avantajlı konuma gelmekti. Tokyo'da ticari araştırma ve gelişme neredeyse bütünüyle özel firmalar tarafından yürütüldü. Bununla birlikte mali riskleri paylaşmak için hükümetin rehberliğinde büyük konsorsiyumlar oluşturuldu.. Bütün çabalar üretimi artırmayı hedefliyordu. Almanya'da ya-

pılan araştırmalar, şirketler, kamu araştırma kurumları, özel laboratuvarlar, üniversiteler ve eyalet hükümetleri arasında işbirliğiyle sürdürölen çabalardı. Burada da ilgi odağı neredeyse yalnızca ticariydi.

Aslında Amerika bütün dikkatini Büyük Bilim'e vermişti. 1991'in sonunda 1990'larda tamamlanması planlanan büyük araştırma projeleri oluşturuldu: Hubble teleskobu (1.5 milyar \$), insanın genetik yapısının haritasını çıkarmak için hazırlanan bir program (3 milyar \$), soğuk füzyon denemelerinin geliştirilmesi (8 milyar \$) ve bir uzay istasyonu tasarımı (30 milyar \$).

Amerikan ticari teknolojisinin gelişmesini karakterize eden özellikle önemli bir örnek U.S. Memories Project'in Haziran 1989'da çökmesiydi. Bu proje DRAMS olarak bilinen bilgisayar yongalarını üretmek için yapılan ortak bir girişimdi. Projeyi, IBM, Digital Equipment, Hewlett-Packard ve Intel gibi kuruluşlar destekliyordu. Konsorsiyum oluşturmanın nedeni güvenli bir Amerikan yonga kaynağı geliştirmekti. Japonya'nın bu alandaki pazar payı % 70 kadardı. Girişimin başarısızlığa uğrama nedenleri öğreticidir. Belli başlıca şirketler birlikte çalışma konusunda tereddüt ettiler. Bu endüstri içinde, yonga üretenlerle onları kullananlar arasında büyük bir bölünme oldu. Ve DRAMS için düşünölen piyasa kısıltıdan bolluğa geçti- kimse bu durumun geçici bir olgu olup olmadığını bilmiyor, ancak hiç kimse daha ileri bakmak istemiyordu. Bu Amerikan iş dünyasının işleme tarzıyla ilgili bir paradigmaydı. Bu paradigma neden Washington'un ve sanayinin başka ortak programlara girişemediğini ya da bu konuda neden duraksadığını açıklamaya yardımcı olur.

Bu arada Japonlar ticari teknoloji alanında hızla geliştirdikleri özel uygulamalarla yatırım yapıyorlardı. Amerikan şirketlerinin araştırma bütçeleri kısa vadeli kârlılık talepleri nedeniyle baskı altına girdikleri bir sırada, nakit zengin Japon firmaları, kârlarının giderek artan bir bölümünü yeni işlemlerin ve teknolojiklerin geliştirilmesi için yeniden yatırıyorlardı. Almanya elindeki imkânları geliştirme çabalarını sürdürdü. Avrupa Topluluğu'nun araştırma projeleri için büyük çabalar harcandı. Yarı iletken belleklerin bir sonraki kuşağı için gerekli olan imalat teknolojilerinin geliştirilmesi amacıyla Siemens, Phillips ve SGS Thompson'un kurdukları bir araştırma konsorsiyumu, Jessi, bu girişimlere bir örnektir. Kuşkusuz, Avrupa'da bu programların etkinliği hakkında büyük kuşkular vardır, ancak Japonya'yla yüksek düzeyde örgütlü bir tarzda rekabet etmek için gerekli fonları harekete geçirmenin etkin yolları konusuna da büyük bir ilgi vardır.

Üç ölkedeki bir başka büyük farklılık yabancı araştırmacılara açık ol-

manın derecesidir. Birleşik Devletler ve Almanya'da fiilen hiç bir engel yoktur. Japonya öteki uçta yer alır. Örneğin, yasalar yabancı öğretim üyelerinin Japon ulusal üniversitelerinde çalışmalarına 1982'ye kadar izin vermiyordu. Yabancı görevliler 1986'ya kadar ulusal laboratuvarlarda çalışamadılar. Birleşik Devletler bilim adanlarının Japonya'da çalışmaları için hazırlanan en büyük iki Amerikan programı gereğince her yıl sadece altmış beş kişi bu ülkeye gönderiliyor. Acak Birleşik Devletler'de sadece Ulusal Sağlık Enstitüsü'nde 300'den fazla, bütün Birleşik devletler'de 16 000-26 000 arasında Japon araştırmacı bulunuyor. Öte yandan Japonya'da sadece 800 Amerikalı öğrenci var.(11)

Ekonomik felsefelerdeki ve yapılardaki bu farklılıklar Üç Büyükler arasındaki ilişkiler bakımından önemlidir. Aslında ticaret ve maliye konularında yapılan tartışmaların gerisine bir göz atacak olursak, bu argümanların pek çoğunun ulusal ekonomilerin örgütlenme tarzlarının sonucu olduğunu görürüz. Farklı kapitalizm biçimleri geliştikçe, özellikle üçüncü sanayi devrimi hızlandıkça, farklı rekabet düzeyleri oluşacak ve farklı sistemlerin güçlü ve zayıf yanları açığa çıkacaktır. Amerikan kapitalizminin avantajlı konumunu kaybettiğini, Japon kapitalizminin geleceğin yükselen dalgasını oluşturduğunu ya da Almanya'nın sosyal piyasa modelinin pek çok ulusun taklit etmek istediği bir model olduğunu söylemek için vakit erkendir. Bu ülkeler rekabet ettikçe ve karşı karşıya geldikçe, "haksızlık" ya da "kabul edilemez" gibi çılgınlıklar işiteceğiz ve ticarete yeni engeller koyma ya da en azından değişimin hızını yavaşlatma girişimlerine tanık olacağız. Üç modelin birbirinden farklı oluşu ekonomik işbirliğini de giderek zorlaştıracaktır. Gelecekte önderlerin kendi kurumlarını ulusların oluşturdukları gruplar arasında ortak hedeflere yöneltilmeleri için faaliyetlerine eşgüdüm sağlamaları gerekecektir. Bu eşgüdüm uzun bir geçmişi olan ulusal adetler, yasalar ve tercihler üzerinde baskı yapuğu ölçüde, değişime direnmek giderek daha da zorlaşacaktır.

1. Andrew Shonfield, *Modern Capitalism: The Changing of Public and Private Power* (New York, Oxford: Oxford University Press, 1965) s. 319.
2. "Bonn Is Urged to Sell Assets to Finance Union," *The International Herald Tribune*, 3 Ekim 1990: s. 11.
3. Kenneth S. Courtis, konuşma, "Perspective on the Japanese Keiretsu," *The National Advisory Board on Science and Technology Symposium*, Toronto, 1-2 Mart 1990.
4. Peter J. Katzenstein, *Policy and Politics in West Germany: The Growth of a Semisovereign State* (Philadelphia: Temple University Press, 1987) s. 88.
5. Edwaed J. Lincoln, *Japan's Unequal Trade* (Washington D.C.: The Brookings Institution, 1990) s. 19.
6. Limcoln, s. 39-60.
7. *Special Report: International Survey of the Taxation of Personel Saving and Savings Rates* (Washington D. C.: American Council for Capital Formation, Ağustos 1990) s. 1.
8. "Business Taxes, Capital Costs & Competitiveness," (Washington D. C.: American Council for Capital Formation, Temmuz 1990) s. 34.
9. Daha kapsamlı bir tartışma için bk. Michael T. Jacobs, *Short -Term America: The Causes and Cures of Our Business Myopia* (Boston: Harvard Business School Press, 1991).
10. Jacobs, s. 12.
11. Richard J. Samuels, "Cooperation and Conflict in Science and Technology," *The JAMA Forum*, Tokyo, c. 8, sy. 7, Aralık 1989, s.7.

AÇIK TOPLUMLARA KARŞI KAPALI TOPLUMLAR

Son kırk yıldır bir toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiğine dair iki açık anlayış vardı. Bir yanda demokrasi ile serbest piyasa, öte yanda totaliterizm ve Marksizm birbirinden kesin bir hatla ayrılıyordu. Şimdi dünyanın her yerinde siyaset demokrasiye yöneliyor ve neredeyse bütün ülkeler Adam Smith'e hayran. Bu durum, artık büyük ideolojik anlaşmazlıkların, siyasal ve ekonomik sistemler arasında şiddetli rekabetin olmayacağı anlamına mı geliyor? Kesinlikle hayır.

Amerika, Japonya ve Almanya'nın farklı kapitalizm türlerini gördük ve bu seçeneklerin ardında yatan bazı nedenlere işaret ettik. Ancak Üç Büyükler sistemlerinin farklı olduğunu kabul etseler bile, mayalanmakta olan ve aralarında keskin bölünmelere yol açabilecek çatışmalardan sakınamayacaklardır.

Sorunların biri her üç toplumun açıklık derecesindeki farklılıkla ilgilidir. Bu farklılık Üç Büyükler'den her birinin, öteki uluslardan ürün ithalatını, yabancı sermaye ve insan girişini kabul etme istekliliklerindeki farklılıklardır. Bu farklılık ilk planda bir dürüstlük meselesi olarak görülebilir, çünkü kendilerini diğerlerinden daha açık kabul eden toplumlar sonunda eşitsiz olduğuna inandıkları maliyetler yükledikleri için öfkelenenlerdir. Örneğin Birleşik Devletler öteki piyasaların kendi piyasaları gibi yabancılara açık olmamasını giderek bir haksızlık olarak görmektedir. Başkan, bakanlar ve pek çok öndegiden kongre üyesi artan bir öfkeyle bu noktayı belirtmişlerdir.

Bu kişiler, Asyalı ve Avrupalı şirketlerin Amerika'nın telekomünikasyon endüstrisine ya da bankacılık sistemine nüfuz edebildiklerini, oysa Birleşik Devletler'in bu ülkelerin daha sıkı denetlenen sistemlerinin dışında tutulduğunu sık sık belirtmişlerdir. 1980'lerde Doğu Asya'nın büyük bir kesimi ve Avrupa bir iş patlaması yaşadı, çünkü Amerika onların ihracatlarının neredeyse yarısını alıyordu. Bu durum kuşkusuz Amerikalı tüketicilerin yararına'ydı. Ancak maliyetleri de vardı: bazı endüstri dallarının tahrip olması, işçilerin işlerini kaybetmeleri ve ulusal borça eklenen kümülatif ticaret açıkları. Amerika'nın aldığından daha çoğunu verdiğine inandığı öteki örnekler, yabancı bilim adamlarının temel konularda araştırma yapma şansına sahip olmaları, başka uluslardan çok sayıda mühendisin eğitilmesi ve ülkelerini terk eden çok sayıda kişinin kabul edilmesidir. Bu tür modeller Soğuk Savaş sırasında o kadar önemli değildi, çünkü o sırada Washington kendi pazarını müttefiklerinin ekonomik bakımdan güçlenmesi ve askeri olarak korunması için kullanmaya istekliydi ve Amerika ekonomi alanında kendine güveniyordu. Ancak o günler çok geride kaldı.

Açıklığın farklı düzeylerde olması ulusal güvenlik sorunlarını da artırıyor. Gerçek bir açık ekonomi stratejik sanayiler ile sadece tüketici taleplerini karşılayan sanayi arasında, söz gelimi yarı iletken imal eden şirketler ile sinema filmi imal eden şirketler arasında, pek ayrım yapmaz. Son birkaç on yıl içinde Amerika bu türden açıklığın sonuçlarından pek endişelenmedi, çünkü stratejik ürünlerin ithaline çok az bağımlıydı. Ek olarak Washington, askeri korunması Washington'a bağımlı yakın müttefiklerinden satın alıyordu ve bu müttefiklerin Amerika'nın ulusal güvenliğini zayıflatmaları düşünülemezdi.

Ne var ki Birleşik Devletler'deki ruh hali aruk değişiyor. Savunma ve öteki yüksek teknoloji alanları da dahil olmak üzere Amerikan ekonomisinin işlemesi için zorunlu unsurların ithal derecesi yükseliyor. Bu arada savaş zamanında savunma sanayiini destekleyecek Birleşik Devletler şirketlerine -imalat aletleri ya da elektronik gibi alanlarda- yapılan yabancı yatırımlar da artıyor. Artık Sovyetler Birliği çökmüştür ve Japonya ile Almanya dost oldukları kadar düşman olarak görülüyorlar. Aslında bu ulusal güvenlik meselesi, özellikle bir zamanlar Amerika'nın ekonomik nüfuzunu müttefiklerine karşı nasıl kullandığını hatırlayanlar ve gelecekte bu durumun tam tersine döneceğinden endişelenenler için, elle tutulacak kadar somuttur. Örneğin 1956'da Washington, Büyük Britanya ve Fransa'yı Süveyş Kanalı'ndaki güçlerini çekmeye zorladı ve aksi halde petrol arzını kesmekle tehdit etti. 1960'ların ortasında bir başka olay meydana geldi. Bu kez Birleşik Devletler, gerekli teknolojinin Paris'e aktarılmasını engellemek için IBM ve Control Data'ya lisans vermeyi reddederek, Fransa'yı nükleer silah üretimini durdurmak zorunda bıraktı.

Açıklık tek bir ülke içinde bile bir örnek olmayabilir. Bir ulus bazı nüfuz etme tiplerini benimserken bazıları hakkında daha kısıtlayıcı olabilir. Aynı zamanda 1990'ların başına dair bir betimleme sadece bir anı saptayan fotoğraf gibidir. Günümüzde kolay girişe izin veren uluslar yarın ortaya çıkacak baskılar altında çok farklı davranabilirler. Örneğin Birleşik Devletler açık ekonominin çok yüksek maliyetli olduğuna karar vererek daha korumacı bir çizgiyi benimseyebilir. Tam tersine Japonya kendi ekonomisini sanıldığından çok daha hızlı biçimde liberalleştirebilir. Sorun kimin açık olup kimin olmadığı değil, verili zamanda farklı koşulların varlığı, her ulusun değişim için yaptığı baskı ve birbirine bağlı bir dünya ekonomisinde farklı ortamlarla ilgilenme çabası sırasında ortaya çıkacak gerilimlerdir.

TİCARET

Üç Büyükler arasında çıkabilecek potansiyel anlaşmazlık şöyle betimlenebilir: Birleşik Devletler pazarlarını Amerikan ürünlerine ve hizmetlerine açmaları için öteki uluslara ağıktan baskı yapar. Bu baskı giderek yıkıcı hale gelir: sert misillemeler, ticari gerilimlerin artması, ikili ilişkilerin savaş sonrası yıllarda büyük bir hevesle desteklenen çok taraflı açık sisteme ters düşecek şekilde bozulması. Öte yandan Japonya rekabet merdivenini başdöndürücü bir hızla tırmanır, daha çok ihracat yapar ve bunu ithalatla dengelemez. Avrupa Topluluğu'nun içe dönmesi ve yüksek teknoloji firmalara verilen teşviklerin artması ya da Japonların Avrupa bağlantılarının Berlin'in kendi siyasetlerini yeniden değerlendirmesine yol açacak kadar yoğunlaşması halinde, Almanya, Amerikan ve Japon ürünlerine daha az açık hale gelebilir. Bütün bunlar mümkündür.

Amerika'nın Değişen Bakışı

Savaş sonrası dönemde geçerli olan ticaret teorisi -en azından çoğunun bağlı görüldüğü ve Washington'un amansızca öne sürdüğü teori- çok yanlı ve ayrımcılığa yer vermeyen bir temelde serbest ticareti öngörüyordu. Bunun iki anlamı vardı: hükümetler ticaretin önünde bir engel olmamalıydılar; ve bir gümrük tarifesi ya da kotası bir ülke için indirilirse, otomatik olarak öteki ülkeler için de indirilmeliydi. Bunun pek çok istisnaları oluyorsa da izlenecek yön bu şekilde belirleniyordu.

Amerikan siyaseti artık değişiyor. 1980'lerde ticaret açıkları, 1970'lerde her yıl yaklaşık 10 milyar \$'lık bir ortalamadan 1980'lerde her yıl 94 milyar \$'a çıkarak, dramatik bir artış gösterdi. (Amerika'nın Japonya'yla olan açıkları Almanya'yla

olandan çok daha fazlaydı: on yılın ikinci yarısında Tokyo'yla her yıl ortalama 40 milyar \$, Almanya'yla yıllık yaklaşık 10 milyar \$. Dış rekabet hazzaretlenirken, Kongre'nin GATT konusunda uğradığı düşkürlüğü artıyordu, çünkü öteki ülkelerin kendi firmalarına teşvik sağladıkları, pazarlarını Amerikan şirketlerine kapattıkları, patent ve copyright yasalarını uygulayamadıkları hissediliyordu. Kongre üyeleri yabancı firmaların Birleşik Devletler pazarındaki ürünlerini kendi ülkelerindeki fiyatlardan daha düşük fiyatlarla satuklarına inanıyorlardı. Sonuç olarak Kongre, 1988'de, yönetime müzakerelerde daha katı bir tutum almasını emrederek yeni ticaret yasasını çıkardı. Başkan'ın eline verilen silahlardan biri, misilleme yetkisiydi. Buna göre, Washington Amerikan ürünlerinin ithalatını engelleyen ülkelere aynı şekilde karşılık verecekti. Misilleme, giderek daha savaşçı bir Birleşik Devletler'e yol açacak şekilde, çok çeşitli durumlarda uygulanacaktı. Birleşik Devletler yönetimi GATT'ın hükmünü uluslararası hukukun gerektirdiği şekilde kabul edecek yerde, öteki ulusların ticari uygulamaları konusunda aynı anda hem sanık, hem yargıç hem de jüri olacaktı. Böylesine aşırı bir tek yanlıyaklaşım, Birleşik Devletler'in dışında (ticaret siyasetinde gelenekçi tutumu benimseyen Amerikalılar arasında da) bu ülkenin oyuna yeni kurallar getirdiğine dair bir kanıt olarak görüldü. Washington'un açık dış pazarları överek korumacılıktan kaçındığını ve herkes için serbest ticareti geliştirdiğini öne sürmesi artık inandırıcı değildi.

Aslında Amerika temel bir felsefe değışikliğı sürecindedir. Bu değışiklik belirli bir endüstri dalına yapılacak hükümet müdahalesinin ölçüsünü aşıyor ve yönetilen bir ticaret siyasetine doğru gidiyor -belirli bir bölgede ticaret hacmini düzenlemek için hükümetler arasında yapılan anlaşmalar. Geçmişte, tarifelerin azaltılması, kotaların kaldırılması ya da ticareti engelleyen uygulamalardan vazgeçilmesi bir müzakerenin başarıyla sona erdiğini gösterirdi. Burada göz önünde tutulan ticari liberalleşme süreciidi. Piyasa geri kalan sorunları hallederdi ve argüman bu şekilde sürüp giderdi. Ancak ticarete müdahale edilmesiyle birlikte Washington artık başka bir şey söylüyor. Sonucubelirlemeye çalışıyor ve bunun nasıl yapılacağını önemsemiyor. Bu yeni yaklaşım en hafif tabirle, "sonuca göre yönlendirilen ticaret"tir. Örneğin, 1980'ler boyunca Washington, araba ihracaatını "gönüllü olarak" 2.5 milyon birimle sınırlaması için Japonya'ya baskı yaptı. Bu baskı Tokyo'yla yapılan bir anlaşmayla sona erdi. Bu anlaşma Amerikan şirketlerine Japon yarı iletken pazarının % 20'sini garanti ediyordu (anlaşma Washington ve Tokyo'da başka anlaşmazlıklara yol açacak şekilde farklı biçimlerde yorumlandı). Ticarete müdahale bulaşıcı hale gelmiştir: artık Avrupa topluluğı Japon firmalarının Batı Avrupa'ya ihraç ettikleri arabaları "gönüllü"

olarak kısıtlamaları için baskı yapmaya, böylece bu şirketlerin pazar paylarını daha fazla arttırmalarını önlemeye çalışıyor.

Ekonomistler bu artan hükümet müdahalesinin büyük bir randıman düşüklüğüne ve fiyatların yükselmesine neden olacağını söylüyorlar. Ancak bunun kadar önemli bir şey daha var. Ticarete müdahale sürtüşmenin artması anlamına gelir, çünkü bir ülkedeki siyasetçiler pazar eğilimlerini belirlemeye kalkuklarında öteki uluslardaki yetkililer bu eylemleri tartışmaya başlayacaklardır. Bu konuda açık bir örnek, 1992'de Amerika'nın kendi ürettiği otomobilleri ve otomobil parçalarını daha fazla ithal etmesi için Japonya'yı zorlamasıdır.

Japonya ve Avrupa, Birleşik Devletler'i savaş sonrası ticaret sistemine sırt çevirmekle suçluyorlar. Amerika'nın uluslararası bakışı terk etmekte olduğunu söylüyorlar. Siyasal tehlikeler konusunda açık uyarılarda bulunuyorlar. Amerika'nın ticari sorunlarının rekabet eksikliğinden kaynaklandığı şeklindeki görüşlerini giderek daha açık bir biçimde ifade ediyorlar.

Bu arada Amerika'nın ticaret açıkları yüksekliğini koruyor. Hem Amerika'yı hem de bütün dünyayı etkileyen bu sorun önümüzdeki yıllarda küresel ticaret üzerinde büyük bir baskı yaratacak. Büyük açıklar her yıl Amerika'yı ithalatını finanse etmek için borçlanmaya itiyor. Bu borçlanmalar dış borçlara ekleniyor ve yabancı kreditorlere güvenmenin getirdiği riskleri artırıyor. 1990'ların ortasında Amerika'nın denizaşırı yükümlülükleri, yıllık faiz ödemeleri yılda 80 milyar \$ ile 100 milyar \$'ı bulan 1 trilyon \$'lık bir miktara ulaşabilir. Dış borçlardaki artışın durdurulması ve daha sonra azaltulması için Birleşik Devletler cari hesaplarında (hem ticaret dengesini hem de dış borç faizlerinin büyük kısmını kapsar) açıktan fazlaya geçmek zorunda kalacaktır. Sayıları kesin olarak tahmin etmek zordur, çünkü gelecekteki GSMH oranları Birleşik Devletler'in ithalat düzeyleri üzerinde büyük bir yük oluşturacaktır. Ancak geçmişteki modelleri temel alan bir projeksiyon ve hem Uluslararası Para Fonu hem de Paris'teki Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (ikisi de Birleşik Devletler'de bir iyileşme, dolaşısıyla bir ithalat artışı tahmininde bulunurlar) yaptıkları projeksiyonlara dayanan bir tahmine göre cari açıklar 1990'ların ortasında 50 milyar ile 100 milyar \$ arasında olabilecektir. Birleşik Devletler'in bu miktarda bir ticaret fazlası (son birkaç yılın perfonmansı dikkate alındığında açıklarda 100 milyar \$'ın üzerinde bir artış olacak) üretebileceği düşünülse bile, Birleşik Devletler ürünlerine hangi ülkeler kendi pazarlarında yer verecektir? Japonya ile Almanya'nın başlıca hedefler arasında yer alacakları kuşkusuzdur, ancak bizzat bu ülkeler de son derece rekabetçidir.

Aslında sorun daha da büyüktür. Birincisi, Amerika'nın ticari durumunda meydana gelen kötüleşmenin önemli bir kısmı otomobil sektöründen kaynaklanmıştır. Bu sektör Japonya'yla olan ticaret açığının üçte ikisinden daha fazlasını oluşturmaktadır. Ancak Birleşik Devletler bu alanda güçlkle ayakta durmaktadır. General Motors'un Kuzey Amerika'da yaptığı işlemler 1991 yılında ayda 500 milyon \$'lık bir kayba yol açmakta ve Crysler ayakta kalabilmek için varlıklarını satışa çıkarmaktadır. Öteki endüstri dallarında ihracatı geliştirerek Detroit'in rekabet sorunlarını telafi etme çabası korku verici bir meydan okumadır. Kolay yanıtlar yoktur ve hemen her alternatif değerlendirilmektedir. Olağan taktüklerin -sıkı müzakereler, misilleme ve Amerikan ürünlerini ülke dışında ucuzlatmak için doların değerini aşağı çekmek- bir ticaret savaşı başlatmak ya da bütün ekonomiyi olumsuz yönde etkilemek gibi sorunları vardır.

Amerika'daki açıkların büyük bir sorun oluşturmalarının ikinci nedeni bu sıralarda ticarete müdahalede meydana gelen niteliksel değişikliktir. Bu yüzyılın büyük bir bölümünde, sorunlar sadece gümrük tarifeleri ve kotalarla ilgili olmuştur -ithalatı pahalılaştırmak ya da miktarı denetlemek. Ne var ki, 1950'lerden bu yana yapılan ticaret müzakerelerinin sonucu bu engellerin mümkün olduğu kadar alt düzeye indirilmesi olmuştur. Teşvikler uluslararası bir sorun oluşturmıştır. Ancak bunlar artık denetim altına alınmaktadır. Şimdi daha büyük engellerle -yapısal engel denilen- karşı karşıyayız ve farklı türden ekonomik sistemlerin karşı karşıya geldikleri yer de burasıdır. Yapısal engeller, bankacılık alanındaki farklı düzenleyici sistemler; sağlık, güvenlik ve çevrenin korunmasındaki farklı standartlar; ürünlerin dağıtımında farklı kurallar; farklı anti-tröst anlayışları; ulusal ve eyalet düzeyinde farklı kurallar gibi siyasetlerdir. Kırk yıldan fazla bir süredir, hükümetler kendi sınırlarındaki engelleri müzakere etmekte oldukları için ticarete liberalleşme görece kolay olmuştur. Ama artık hükümetler birbirinin iç sistemlerine derinlemesine girmeye çalışıyorlar. Bu da çok farklı ve daha zor bir meydan okumayı haber veriyor. Bu iç engellerin ticaret üzerindeki engelleyici etkilerini tam olarak ifade etmek mümkün değildir, ancak Dünya Bankası, sanayileşmiş batı uluslarının ve Japonya'nın son yirmi yılda ithalatta % 25 ile % 40 oranında etkilendiklerini saptamıştır. (1)

Hiçbir yerde gündem Washington'un Japonya'daki yapısal engelleri kaldırmak için harcadığı son çabadaki kadar açık değildir. Birleşik Devletler'in talep ettüklerini kısaca betimleyerek siyasal sorunları da ortaya koymak mümkündür.

* Birleşik Devletler, Japonya'nın anti-tröst ihlallerin teşhisi ve cezalandırılması

için kendi prosedürlerini gözden geçirmesini ister. Japon anonim sektörünün kartelsizleştirilmesi halinde, yabancıların Japon firmalarıyla daha etkin biçimde rekabet edecekleri düşünülür.

* Amerika kendi firmalarının ülke dışında satış yapma şansını artırmak için Japonya'nın kendi dağıtım sistemini dışa açmasını ister.

* Washington, Tokyo'nun büyük perakende satış merkezlerinin bulunduğu yerlerdeki kısıtlamaları kaldırmasını ister. Bu tür kısıtlamalar küçük satış yerlerini rekabetten korumak için düşünülmüştü. Amerika daha büyük merkezler ister, çünkü bunlar önemli ithalatçılardır.

* Kuşakları birbirine bağlayan karşılıklı şirket ortaklıklarının azaltılması ve şirket yönetiminde ortaklara daha çok hak tanınması için Japonya'ya baskı yapılmaktadır. Amaç dış rekabet ve şirket devri fırsatlarını artırmaktır.

* Birleşik Devletler, 1990'lı yıllarda Japonya'nın karayolları, limanlar, kanalizasyon ve parklar için daha fazla para harcamasını ister. Washington, Japon halkının daha çok boş zamana sahip olarak daha iyi bir hayat yaşaması gerektiğini söylüyor. Bütün bunlar Japonya'nın daha çok satın almasını ve daha az tasarruf etmesini sağlayacaktır. Amerika Tokyo'ya, miktarı -2.8 trilyon \$- onaylaması ve fonları yükseltmek için kullanılacak bütçe prosedürlerini tanımlaması için baskı yaptı.

* Birleşik Devletler, Japonya'nın toprak ve taşınmaz mallarla ilgili işlemleri düzenleyen yasaların çoğunda reform yapmasını ister. Bu reformlar sayesinde Japonya'nın daha çok harcama yapacağı düşünülür. Amerikan görüşüne göre, toprağın fiyatı çok yüksektir. Toprak ucuz olsaydı Japonlar daha büyük evlerde yaşarlardı ve daha çok buzdolabı ve mobilya alırlardı. Amerikan öncelikleri çeşitli aşamalarda geçerli olan kuralların ve vergi toplama kurallarının değiştirilmesini kapsar.

Japonya, Birleşik Devletler'in öne sürdüğü taleplerin çoğunu ilkesel olarak kabul etmiş, ancak değişimin boyutlarının ve zamanlamasının ayrı bir konu olduğunu ısrarla belirtmiştir. Şimdiye kadar Tokyo, Birleşik Devletler'in ticaret dengesizliğinin düzeltilmesi için eşit yapısal değişim talebiyle kısıtlanmıştır. Bu sayede Amerika eğitimin iyileştirilmesi vb. için bütçeden daha çok fon ayırabilmiştir. Ancak Japonya'nın artan gücü ve hırslı karşısında bu pasiflik ne kadar sürdürülebilir? Örneğin geçen yıl hükümete bağlı Ekonomik Planlama Ajansı'ndan kendi evini düzene sokması, savunma harcamalarını gözden geçirmesi, tasarruflarını artırması ve harcamalarını azaltması için Washington'a nasihat veren çok sayıda rapor yayımlanmıştır.

Üç Büyükler arasında ticaret ve yatırımı engelleyen potansiyel kültürel ve ku-

rumasal farklılıkların listesi çok uzundur. Bu listenin dışında kalan hemen hiç bir konu yoktur: vergi sistemleri, bütçe uygulamaları, işgücüyle ilgili uygulamalar, eğitim standartları, sosyal refah politikaları, sağlık ve güvenlikle ilgili düzenlemeler ya da sigorta maliyetleri. Japonya, Amerikalıların taşıdıkları kredi kartlarının sayısını azaltma, böylelikle bu ülkedeki tüketimi daha aşağı çekme ihtimalini de yükseltti.

Bu konular müzakere edilirken, masanın üzerine Birleşik Devletler'deki ulusal yasalar, tüzükler ve adetler değil, eyalet ve yerel yönetim düzeyinde ticareti engelleyen bütün yasalar konulacaktır ve bunlar çok sayıdadır. Örneğin, California, Texas ve Massachusetts, güvenlik standartları, paketleme ve etiketleme, nakliyat, çevreyle ilgili kısıtlamalar, bankacılık ve şirketlerin el değiştirmesiyle ilgili farklı yasalara sahiptir. Bunları uluslararası gündeme almak Pandora kutusunun kapağını açmak anlamına gelir ve pek az kişinin hayal edebileceği bir ticari çatışmaya yol açar.

Japonya'nın Yaptığı Baskılar

Ticari gerilimler artık iyice şiddetlenmiştir. 1991'de Japonya'nın dünyayla yaptığı ticaretteki fazlalar üç yıldır süren kötü gidişi tersine çevirdi ve yaklaşık % 50 oranında arttı. Ama en kötüsü henüz gerçekleşmedi. Aslında Japonya'dan gelen baskılar Anmerika'nın yeni pazarlar edinme isteğiyle ve AT'nun dünya çapında Avrupa firmaları geliştirme özlemiyle ters düşüyor. (Topluluk içindeki tek bir ülkenin, örneğin Almanya'nın politikasından değil de, bir bütün olarak AT'nun ticaret politikasından söz etmek alışkanlık haline gelmiştir, çünkü AT kendisine bağlı bütün üye ülkelerin ticaret politikalarına eşgüdüm sağlamaktadır.) Önemli ve yeni bir faktör, Japonya'nın son birkaç yıldır gerçekleştirdiği muazzam yatırım politikalarının sonuçlarından kaynaklanacaktır. Japon şirketleri, yeni kapasite, yeni ürünler ve yeni yöntemler için milyarlarca dolar akıtmaktadır. 1989'da Japonya GSMH'nın % 23.2'sini üretim ve sermaye ekipmanına yatırdı. Bu rakam Birleşik Devletler için % 11.7 idi. 1988, 1989 ve 1990'da Japonya mutlak anlamda Amerika'dan daha çok yatırım yaptı. Bu muazzam miktarların yaklaşık % 30'u üretkenliği arttırmak için geliştirilen tekniklere gidiyordu. Sermaye yatırımının öteki % 30'u yeni ürünler ve bir diğer % 30'u yeni kapasite için kullanılıyor. (2) Aynı zamanda öteki iki faktör de Japonya'nın artan rekabetçiliğine katkıda bulunmuştur. Güçlü bir yen Japon ürünlerini daha pahalılaştırmış ve imalatçıların maliyetleri düşük tutmak ve ürünlerinin cazibesini arttırmak için gösterdikleri çabaları iki katına çıkarmalarına

neden olmuştur. İş gücünün yetersiz olması büyük çapta otomasyona artı ileri düzeyde eğitimi de kapsayacak şekilde iş gücünün daha etkin kullanımına yol açmıştır.

Japonya sadece üretim için değil, yeni altyapı için de yatırım yapıyor. İletişim ve ulaşım alanında geliştirme çalışmaları genellikle daha yüksek üretkenlik düzeylerine aktarılır ve hükümet ile özel sektör, yolların, limanların, havaalanlarının, dağıtım olanaklarının ve elektrik gücünün geliştirilmesi ve modernleştirilmesi için muazzam bir program uygulamaktadırlar. Ne Amerika ne de Almanya bu performansı gösterebilir.

Bütün bunların sonucu sadece Japonya'nın daha çok dış pazar elde etmesi olmayacak, aynı zamanda yabancı firmaların bu pazarlara girmesini de zorlaştıracaktır. Batı'nın önde giden Japonya araştırmacılarından biri, Kenneth S. Courtis, "Faiz oranlarıyla sağlanan birleşik bir etki vardır," demektedir. "Günümüzde Japonya'nın yatırdığı her fazla yen giderek güçlenen bir rekabet temeline yatırılmaktadır. Amerika ise tersine işleyen dinamiklerle yüz yüze geliyor." (3) Bütün bu yatırımların meyveleri 1990'ların ortasında piyasayı etkilediği zaman, ikinci bir Japon ihraç ürünleri dalgası -Otomobiller, gelişmiş bilgisayarlar, telekomünikasyon ekipmanı ve öteki ürünler- Birleşik Devletler ve Avrupa'da yeni feryatlara yol açacaktır.

Yen'in gidişatı bir başka sorun oluşturmaktadır. Her ülke için geçerli olmak üzere paranın değeriyle ticaret performansı arasında güçlü bir bağlantı vardır ve Japonya örneğinde yen'in düzeyi ve ulusun ticaret fazlalarının büyüklüğüyle ilgili herhangi bir sorun olmadığı görülmektedir. 1980'lerin ortasında Amerika, Japonya'nın rekabet gücünün yen'in ucuzluğundan kaynaklandığını iddia ediyordu. 1985'in başlarında yen değer kazanmaya başladı ve dolar karşısındaki değeri iki katına çıktı. Ancak bu değerlendirme bir başka gerilime yol açtı: güçlü yen Japonya'daki mamul malları çok pahalılaştırdı. Sonuç olarak Japon Firmaları Tayland ve Malezya gibi ücret oranlarının ve öteki üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu ülkelerde üretim yaparak durumu dengelemeye çalışılar ve bu bölgelerden ihracat yapmaya başladılar. Bu nedenle, Japonya'nın Batı pazarlarına girişinin gerçek boyutu Tokyo'dan alınan resmi istatistiklerle anlaşılmaz, Bangkok, Cakarta, Kuala Lumpur, Taypei ve Seul'dan yapılan satışları da hesaba katmak gerekir. Miktarları tahmin etmek zordur, ancak muazzam miktarların söz konusu olduğu kesindir.

Japon şirketlerinin giderek artan uluslararasılaşması bu ülkeden gelen baskıların bir başka setini oluşturur. Bu küresel firmalar kendi aralarında muazzam bir ti-

caret hacmi yaratırlar. Japon ithalatındaki artış Japon şirketlerinin dışardan sağladıkları teşviklerle gerçekleşecektir. Daha şimdiden Güneydoğu Asya'daki Nissan ve Honda fabrikalarından Japonya'ya otomobil ithal edilmektedir. Bazı değerlendirmeler Japonya'nın dünya çapında yaptığı ticaretin % 70'inin öteki tarafta yer alan bir Japon şirketiyle yapıldığını göstermektedir. Birleşik Devletler için bu oran sadece % 20'dir. (4) Bu sistem içindeki sistemin küresel ticaret düzenini nasıl etkileyeceğini söylemek için vakit henüz erkendir, ancak bunun Üç BÜyükler arasındaki ekonomik ilişkilerde bir başka siyasal sertleşmeye potansiyel olarak yol açtığı kesindir.

Bütün bunlar Japonya'nın düşük ithalat düzeyi bağlamına yerleştirilmelidir. Aslında bazı önlemler sayesinde, Japonya'ya imal edilmiş mal ithalatı, imalatçıların ihracaatından çok daha hızlı bir oranla artmaktadır -ancak bu artışın tabanı çok düşüktür. Örneğin, 1985 ile 1990 arasında Japonya'nın öteki ülkelerden alımları 24 milyar \$'dan 262 milyar \$'a çıktı. Dolayısıyla aradaki açık, ufukta yeni bir rekabetçi Japon ürünleri dalgası görülmese bile, çok büyük kalmaya devam etmektedir. (5) Ek olarak, Japonya'yla yapılan ticaretin bileşimi öteki ülkeler için büyük bir sorun oluşturmaktadır. Genelde Amerika, Japonya'ya emtia ve ham madde ihraç etmekte ve mamul mal ithal etmektedir. Bununla birlikte bileşimin değişmekte olduğunu gösteren bazı bulgular vardır. Ancak Birleşik Devletler yüksek teknoloji ürünlerini sattığı zaman bile her şey görüldüğü gibi olmamaktadır. Örneğin, 1990'da Japonya'ya Amerikan bilgisayar ihracatı 1987 düzeyinin yaklaşık % 108'i kadardı, ancak Birleşik Devletler'e Japon bilgisayar ihracatı aynı dönem içinde % 150 kadar artmıştır. (6)

Nihayet Japonya yüksek teknoloji gerektiren parçaların Amerikan firmalarına satışını manipüle etme konusunda Amerika'da büyük bir kuşku uyandırmıştır. Bu kuşku henüz çok yaygın değilse de, bu yönde bir potansiyel taşımaktadır. Örneğin, 1990'da çeşitli Birleşik Devletler şirketleri Japon firmalarını suçluyorlardı. Buna göre söz konusu şirketler en son teknolojiyle üretilen yonga oluşturma ekipmanını, bunun yanı sıra yassı panelleri ve taşınabilir bilgisayar parçalarını göndermeyi bilinçli olarak erteliyor ve bütün bunlar Amerika'nın rekabet konumunu etkiliyordu. Savunma Bilim Kurulu savunma sözleşmelerinin ertelenmesiyle ilgili örnekler verdi; Senato Mali Komitesi ve Genel Muhasebe Bürosu da benzer deneyimlerden söz etti. Japon firmaları iddiaları telaşla reddederken, ulusal güvenlikle ilgili kaygılar açığa çıktı. (7)

Avrupa'dan Gelen Baskılar

Avrupa da küresel ticarete yeni sorunlara yol açacaktır. Aslında, Büyük Britanya bir yana Avrupa ulusları ticari konulara daima stratejik açıdan yaklaşmaktadırlar. Pazarı biçimlendirmek için ticaret alanına hükümet müdahaleleri yapılmaktadır. 1990'larda bu konuda daha çok şey göreceğiz.

Ne genelde Batı Avrupa ne de özelde Almanya, Japonya gibi ithalata kapalı olmuşlardır. Örneğin Almanya'da ithalat Alman GSMH'sinin yaklaşık % 23'ünü oluşturmaktadır. Aynı oran Japonya için % 7 ve Birleşik Devletler için % 9 kadardır. Ne var ki, Avrupa Topluluğu'nun daha korumacı bir çizgi izlemesine yol açabilecek çeşitli faktörler güçlenmektedir.

Birincisi, AT Washington'un bir zamanlar endişelendiği gibi ticari tahkimata başvurmasa da, bu konuda karara varmak için henüz erkendir. AT'nin bir ortak pazar taahhüdünde bulunduğu 1985'ten bu yana geçen dönem topluluk üyeleri için bir hızlı ekonomik büyüme dönemi olmuştur. Bu ortamda Batı Avrupa'nın dünyanın geri kalan kısmına tam açılma taahhüdünde bulunması kolay olmuştur. Ne var ki şimdi iş dünyasındaki genişleme sona ermiştir ve büyüme beklentileri gelecek birkaç yıl için oldukça mütevazı düzeylerde kalmaktadır. Giderek daha çok sayıda kadın ve erkek işsiz kalmakta, hükümetler sosyal refah ödemelerinin baskısını daha çok hissetmekte, daha çok sayıda şirket iflas etmekte, açık pazar coşkusu yavaş yavaş azalmaktadır.

Ekonomik iklimden ayrı olarak, AT'nun gelecekteki karakteri, 1991'in sonunda varılan anlaşmalara rağmen oldukça belirsizdir. Yapılan anlaşmalar topluluk üyelerinin parasal, ekonomik ve siyasal birlik hedeflerini belirlemişlerdi. Batı Avrupa iç dayanışmasını arttıracaktır, ancak bu bize söz konusu dayanışmanın nasıl kullanılacağına dair bir şey söylemez. Örneğin, AT Almanya'nın hâkim olduğu ortak bir para politikası uygularsa, büyüme pahasına güçlü, anti-enflasyon politikaları yönünde güçlü bir tercih ortaya çıkacaktır -tarihsel Alman konumu. Sonuç olarak, Avrupa GSMH'si çok daha yavaş bir artış gösterebilecek ve gerek Amerikan gerekse Japon ihracatı yavaşlayacaktır.

AT ülkelerinin çoğunda en güçlü üç ülkenin ikisini -Almanya ve Fransa- kapsayan güçlü sosyal demokrat eğilimler vardır. . AT, işçi örgütlerinin var güçleriyle savundukları bir toplumsal sözleşmeyi benimsemiştir. Bu sözleşme tam olarak yürürlüğe konulduğunda, işçilerin fabrika reorganizasyonları ve yeni yatırım alanlarının belirlenmesi gibi anonim kararlara katılmalarını gerektirecektir. Bu da Amerikan yönetimi için son derece düş kırıcı olacak ve Avrupa firmalarına içinde bulundukları ortama daha iyi uyum sağlamaları için güçlü bir atılım kazandıracaktır.

Ayrıca kıta Avrupasındaki ülkeler ekonomide uzun bir kartelleşme ve hükümet müdahalesi tarihine sahiptirler. Bu geleneğin yüksek teknoloji gerektiren sektörlerde yeniden canlandırılması muhtemeldir. AT üyeleri bu sektörlerin rekabet yeteneği üzerinde durmaktadırlar. Aslında AT'nun 1992 vizyonunun ardındaki başlıca güçlerden biri, yüksek teknoloji Avrupalı firmalarının kendi güçlerini ve rekabet etkinliklerini Birleşik Devletler ve Japon rakiplerinininkiyle birleştirecekleri umuduydu. Ancak bu umudun gerçekleşmediği ve yeni çabaları gerektirdiği anlaşılmaktadır. Bilgisayarlar önemli bir arenayı oluşturmaktadır. AT araştırmalarına eşgüdüm sağlamak için hükümetlerarası büyük bir çaba gösteriliyor olsa da, büyük firmalar para kaybetmeye devam etmektedirler. 1990'ların başından itibaren Fransız Bull firması devletten muazzam sermaye sağladı; Alman Siemens iflas eden rakibi Nixdorf'u satın almak zorunda kaldı ve birleşmeden sonra şirket, 1991 yılında hâlâ zarardaydı; ve Hollandalı Philips iş gücünün üçte birine yol verdi. Aslında, Avrupa firmaları yenilik ve etkinlik konularında Birleşik Devletler ve Japonya'daki rakiplerini geriden izliyorlar ve bunların daha küçük ölçekli olmaları -1991'de en büyük dört Avrupa bilgisayar şirketinin satışlarının toplamı IBM'in sadece üçte biri kadardı- AG (R&G: Araştırma ve Geliştirme) harcamalarını kısıtlıyor ve olağanüstü çabalar göstermeden aradaki açıklığı kapatmayı imkânsız hale getiriyor. Aslında, "endüstriyel yenilenme" çığlıkları Avrupa'nın her yerinde işitilebilir.

Avrupa'nın dışı açılmasını azaltabilecek bir diğer baskı Japonların pazara yoğun biçimde girmelerinin önlenmesidir. Tokyo'nun ticaret fazlası, dünyanın öteki alanlarıyla yaptığı ticaretten çok Batı Avrupa'yla yaptığı ticaret nedeniyle daha hızlı bir artış gösteriyor. Örneğin, Japonya 1990'da AT ile yaptığı ticarete 18.5 milyar \$ fazla sağladı. Bu sayı 1991'de 30 milyar \$'a çıktı. Tokyo'nun Avrupa'ya yönelik ihracat performansını güçlü tutmak için iki önemli motivasyonu vardır: ticaretini Birleşik Devletler'e bağımlı olmaktan kurtarmayı düşünmektedir ve topluluğun daha korumacı bir tutum alması halinde AT'nun içlerine daha çok girmek niyetindedir. Ne var ki Avrupa perspektifinden bakıldığında bu türden orantısız ticaret kabul edilemez. Zamanı geldiğinde AT'nun Avrupa'daki Japon firmalarının bu ülkedeki Avrupa firmalarının gördükleri muameleye maruz bırakılması talebini daha güçlü biçimde savunması büyük bir ihtimaldir. Bu türden karşılıklı ilişkiler Avrupa'da, Birleşik Devletler'de olduğundan çok daha fazla ciddiye alınır ve konsepti yorumlama çabası, yeni bir kavgalı ticari sorunlar setine yol açabilir.

Avrupa'nın Amerika'yla olan sorunları da artmaktadır. Amerika'nın AT ile olan ticareti son yıllarda sürekli fazla göstermektedir. Ortaya çıkan trendler dra-

matiktir. 1988'de Amerika'nın Avrupa'yla olan mal ticareti 10 milyar \$ zararla kapandı. 1989'da küçük bir iyileşme oldu. Fakat 1990'da 15 milyar \$'lık bir fazla görüldü. Hem Japonya hem de Birleşik Devletler'den gelen baskılar karşısında AT kanamayı durduracak bir siyaset arayışına girebilir.

Nihayet Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde meydana gelen olaylar, AT'nu, ticari alandaki çabalarının çoğunu özel ticaret imtiyazları aracılığıyla ya da Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'yı -hattâ Ukrayna'yı- AT ile bütünleştirerek Doğu'dan gelen baskıları yatıştırmak için kullanmaya zorlayabilecektir. Bu tür gelişmeler Amerika ve Japonya'yla açık ticaret çok daha zor olduğu için, Almanya'ya ve öteki ülkelere bir ithalat akınıyla sonuçlanabilir.

Özellikle Almanya'nın ağırlığını Avrupa'ya öncelik veren bir politikaya kaydırabileceği fikri, bu ülkenin kendi ticaretini geliştirme düşüncesiyle tutarlıdır. AT 1958'de kurulduğunda (Batı) Almanya'nın yaptığı ihracaatın % 30'u üye ülkelere gidiyordu. 1990'da ihracaatın % 53'ü topluluk içinde kalıyordu. İskandinav ve Doğu Avrupa'nın bu alana girmesi halinde, bütün Alman ticaretinin dörtte üçü kıta içinde yapılacak, ticaretin % 10'dan daha azı Birleşik Devletler, % 3'ten daha azı ise Japonya ile olacaktır. (8)

Önümüzdeki yıllarda Almanya'nın daha açık ticareti geliştirmek için manevra yapma yeteneğini azaltabilecek benzersiz bir faktör daha vardır: yarım yüzyıldır ticarete devlet yönetimi geleneğini yaşayan eski Doğu Almanya'nın tutumu. Kuşkusuz buradaki sistem, Bau'daki kadar iyi işlememektedir. Ancak Doğu'daki koşullar hâlâ güçlüklerle doludur ve Bau kapitalizminin Doğu Almanların ihtiyaç duydukları işleri sağlayabileceğini kanıtlamak gerekmektedir. Bütün bu baskılar altında Doğu Almanlar açık ticaret konusunda ülkenin batı kesimindeki meslektaşlarından daha az coşkulu olabilirler ve siyasal direnişleri yeni oluşturulacak siyasetlerde hissedilebilir.

Bir Özel Meydan Okuma Alanı: Yüksek Teknoloji

1990'larda ticaretin yüksek teknolojiye daha kavgacı bir başka yönü olmayacaktır. Bu sektör sadece belirli endüstri dallarındaki mücadele -uzay ya da telekomünikasyon gibi- nedeniyle değil, Üç Büyükler'den her biri kendinde, endüstriyel temel ve ulusal güvenlik açısından önemli olan teknoloji alanında rekabet etme yeteneği gördüğü için önemlidir. "Bazı ekonomistler ve siyasal önderler arasında, 21. yüzyılda sadece kendi sınırları içinde yüksek teknoloji ürünler üreten ulusların başarılı olacaklarına dair artan bir kanaat vardır," diye yazıyordu, The National Journal'dan Bruce Stokes. "Yarı iletkenlerin, yüksek ni-

telikli televizyonların ve benzer ürünlerin imalatından sağlanan ekonomik yararlar öylesine büyük olabilir ki...pek az hükümet kendi ileri endüstrisinin başarı ya da başarısızlığının uluslararası pazar tarafından belirlenmesine razı olabilir." (9)

Yüksek teknoloji gerektiren endüstri dallarında süren üstünlük mücadelesi, liberal ekonomik teoriyi önemli ölçüde çarpıtmaktadır. Geçmişte serbest piyasa felsefesinin büyük istisnaları, hükümetler tekstil ya da çelik gibi zayıflamakta olan endüstri dallarını korumak zorunda kaldıklarında ortaya çıkardı. Gelecekte, "günbatımı"nı yaşayan endüstri dallarında değil, "gündoğumu"nu yaşayan endüstri dallarında -geleceğin iş alanı- odaklanan yeni tür bir korumacılık olacak.

Yüksek teknoloji endüstri dallarına daha fazla hükümet müdahalesini haklı çıkarmanın üç saygın yolu vardır. Günümüzde hükümetler bu yolların üçüne de başvurmaktadır. Önce, bu alandaki kıyaslamalı avantajın doğal olarak oluşmadığı, yaratılması gerektiği söylenir. AG maliyetleri, firmaların yeterli imalat kapasitesini geliştirmeleri, ulusal düzeyde eşgüdümlü faaliyetlere duyulan ihtiyaç -bütün bunlar, Adam Smith'in düzenlenmemiş bir piyasada rekabet eden küçük firmalar idealini temel alan serbest rekabet modelini günümüzün yüksek teknoloji sektöründe büyük ölçüde geçersizleştirir. İkinci bir akıl yürütme biçimi yüksek teknoloji endüstrisinin sadece piyasaya terk edilemeyecek kadar önemli olduğu, sanayileşmiş bir ulusun bilgisayar alanında rekabet etmeden yapamayacağıdır. Yüksek teknolojiyle ilgili işlere daha çok para ödenir ve bunlar daha yüksek bir hayat standardı sağlar, diye devam etmektedir argüman. Bir yüksek teknoloji endüstrisinden diğerine ve genelde ekonomiye beceri ve bilgi akımının sağladığı yarar muazzamdır.

Geleneksel serbest piyasa teorisini önemsememenin üçüncü bir nedeni şudur: Japonya yüksek teknoloji konusunda Amerika ile Avrupa'ya aynı tarzda karşılık vermekten başka bir seçenek bırakmayan belirli bir yaklaşım geliştirmiştir. Aslında, yakın hükümet-endüstri işbirliği, belirli endüstri dallarının stratejik olarak hedeflenmesi, risklerin büyük aile firmaları arasında paylaşılması- doğrudan ve dolaylı teşvikler ve seçilmiş ticari koruma gibi karakteristik özellikler taşıyan Japon modeli hiç kimsenin kopye etmekten başka bir fikir geliştiremeyeceği kadar başarılı olmuştur. Böyle bir yansıma Amerika ve Avrupa'daki çok farklı kültürler nedeniyle imkânsız olabilir. Bununla birlikte Washington ve Berlin yüksek teknoloji alanında büyük bir rekabet baskısı hissedecekler ve bu da en azından kamu sektörünün endüstriye daha çok müdahale etmesi, daha çok korumacılık ve daha çok ticari çatışma sonuçlarını verecektir.

Birleşik Devletler'de eylemden çok tartışma olmuştur, ancak ulusun önemli öl-

çüde farklı bir şeyler yapmadan kendi yüksek teknoloji endüstrilerine kayıtsız kalacağına inanmak zordur. Tarafsız bir özel sektör kuruluşu olan Rekabet Gücü Konseyi 1991'de şu uyarıda bulundu: "Pek çok önemli teknolojide Birleşik Devletler'in konumu değişim geçiriyor ve bazı durumlarda önceki konum tamamen kaybedilmiş bulunuyor. Amerika öncü durumunda olduğu nümerik denetimli imalat aletleri, robotikler, opto- elektronikler, yanı iletkenler ve yapay bel- leklerde önderliği yabancı rakiplerine kapırdı. Ayrıca, önemli bilimsel ekip- mandan hassas mil yataklarına kadar pek çok önemli teknolojide ortaya çıkan trendler Birleşik Devletler endüstrisine ters yönde işlemektedir. (10)

Washington siyaset değişikliğini azar azar gerçekleştirmektedir -bazı anti-tröst yasaklamaların gevşetilmesi, AG için vergi kolaylıkları ve Sematech gibi hükümet-endüstri konsorsiyumlarının desteklenmesi. Sematech'in görevi yanı ilet- ken imalat teknolojisinde yeni kapasiteler oluşturmaktır. Ancak yaklaşımda önemli değişiklikler olmadıkça, yabancı rekabete teslim olunmasa da, bu re- kabete tepki olarak şiddetli bir korumacılığa başvurulması ihtimal dahilindedir.

Bu arada Avrupa Topluluğu yüksek teknoloji alanında yaşadığı zayıflığı giderme, en azından önde gittiği birkaç alanı muhafaza etme telaşındadır. Belirtildiği gibi, bilgisayar endüstrisi önem verilen bir alandır. Bir diğeri uzay endüstrisidir. Bu alanda Airbus Endüstrisi -Alman, İngiliz, Fransız ve İspanyol şirketlerinin oluş- turduğu bir konsorsiyum- en az on yıldır hükümetlerden büyük teşvik gör- mektedir. Airbus şimdiki halde ticari uçak imalatında küresel pazarın yaklaşık % 30'una sahiptir ve birkaç yıl içinde % 40'a ulaşmayı hedeflemektedir -bu fazladan % 10 Birleşik devletler'in pazar payından alınacaktır. Washington GATT içindeki teşviklerin yasal olmadığını iddia etse de, süreç yıllardır devam etmekte, sonuçlar son derece belirsiz olmakta ve Birleşik Devletler'deki ticaret çevrelerinde ve Ame- rikan uzay endüstrisinde giderek artan bir düş kırıklığı görülmektedir.

İşbirliğinin Bozulması: Uruguay Turu'nun Üzücü Destanı

Aralık 1990'da ticareti liberalleştirmek için gösterilen büyük bir çaba dört yıl süren bir müzakere maratonuyla önceden kestirilemeyen bir sonuca ulaştı. Çı- kışsızlığın zamanlaması önemliydi. Tam o sırada Üç Büyükler, Soğuk Savaş'ın sona ermesini, demokrasi ve serbest piyasaların zaferini kutluyorlardı. Ko- puşmaya yol açan sorun, Birleşik Devletler ile Avrupa arasında tarımın ticarete açılması konusunda çıkan bir anlaşmazlıktı. Bu anlaşmazlık 1991 ve 1992 yıl- ları boyunca devam etti. Müzakereler bir noktada muhtemelen sona erecekti ve tarihe bakılırsa, sonuçlar ne olursa olsun müzakerelerin başarılı olduğu ilan edi-

lecekti. Ancak Aralık 1990'daki olaylar, daha sonraki yıllarda anlaşmaya varmak için gösterilen umutsuz çabalarla birlikte, Üç Büyükler arasında derin bir bölünmeyi açığa vurdu.

Birleşik Devletler ve AT'nun tarımsal üretim ve ticarete teşviklerin indirilmesi konusunda bir anlaşmaya varamamaları sadece kendi sorunlarıyla uğraşan iki güçlü ticari oluşum arasında ortaya çıkabilecek anlaşmazlık türünü gözler önüne serer. Söz konusu olan sadece tarımsal ürün ticareti değildi, müzakerelerde ele alınan her konu - patent haklarından telekomünikasyon alanında serbest ticarete kadar- tarım sorunu nedeniyle boşlukta kaldı. Bir köşede tarımsal alanda büyük bir liberalleşme - ihracatta teşviklerin kaldırılması ve daha açık pazarlar- isteyen Washington vardı. Öteki köşede, başlangıçta Fransa'yla birlikte yüksek düzeyde korumacı bir tutum alan, ama daha sonra retorikini değiştiren, ancak Paris'in tutumunu değiştirmek için kendi nüfuzunu kullanmayan Almanya yer alıyordu. Bir de geriplanda kalan, müzakerelerde hiç bir ilerleme olmayacağını, böylelikle kendi tarımsal korumacılığının açığa çıkmayacağını umut eden Japonya vardı.

DIŞ YATIRIMLAR

Dış yatırımlar 1990'ların ortasında ve ilersinde, belki ticari gerilimleri bile göleleyecek yeni bir çatışma alanı olmayı vaadediyor. Şirtetler kendi ülkelerinin dışına, uluslararası ticaretin artış hızından ya da ulusal ekonomilerin büyüme hızından daha büyük bir hızla yatırım yapıyorlar. 1983'ten 1988'e kadar sınırların ötesine yapılan doğrudan yatırım -yani tesis, ekipman ve taşınmaz mala yapılan yatırım (hisse senedi ve tahvilata değil)- her yıl % 20 oranında arttı. Aynı dönemde ticaret için hazırlanan benzer istatistikler % 5'i gösteriyordu. Son on yılda dış yatırımlar başlıca sanayileşmiş ulusların GSMH'lerinden dört kez daha hızlı arttı. Tutucu varsayımlarla yapılan bazı tahminler bile, 1995'te ileri düzeyde sanayileşmiş dünyada dış yatırım stoğunun 1988 düzeyinin iki katından fazla olacağını göstermektedir. (11)

1991'de ve tekrar 1992'de görülen geçici duraklamaya rağmen bu gelişmenin Japonya boyutu çok büyük olacaktır. Örneğin bugün Japonlar GSMH'lerinin yaklaşık % 5'ini ülke dışında satıyor ya da üretiyorlar. Bu oran eski Batı Almanya için %15 ve Birleşik Devletler için % 20'dir. Japonya'nın 1990'larda Amerika ve Almanya'ninkine benzer denizasıırı konumlar kazanması ve ekonomisinin hızla büyümeye ve yen'in değer kazanmaya devam etmesi halinde, ki öyle olacağı görülüyor, bu on yılın sonunda Japon şirketleri ülke dışındaki varlıklarını dört buçuk kez arttırabilirler. (12)

Alman denizasını yatırımları bu kadar büyük bir potansiyele sahip değildir. Ne var ki Alman firmaları Avrupa'da diledikleri gibi davranmakta ve Birleşik Devletler pazarında da genellikle istenilenden daha büyük oyuncular olmaktadır. Örneğin 1990'da Alman firmaları Amerika'da yaklaşık 6 milyar \$ yatırım yaptı. Bu miktara Birleşik Devletler şirketlerinin hisse sahipliği de eklenmektedir. Bu senetler A&P, RCA Records, Bantam Doubleday, Dell Publishing Group ve Fireman's Fund Insurance Companies gibi büyük firmalara aittir.

Dış yatırım bir ülkenin diğerine nüfuz etmesiyle ilgili bütün sorunları -siyasal, ekonomik, kültürel, duygusal- kapsar. Japonya'nın denizasını yatırımlarında sorunlar bu yatırımlar çok kısa süre içinde gerçekleştikleri için ve Japon faaliyetinin gözle görülebilir olması nedeniyle şiddetlendi. Örneğin 1951'den itibaren Japonya 57 400 dış yatırım gerçekleştirmiştir. Ne var ki bunların üçte ikisi 1986'dan bu yana gerçekleşmiştir.(13) Amerika'nın ülke dışındaki varlığı hakkında büyük gürültü koparılırken, bu kez Birleşik Devletler kendi bölgesindeki yabancı faaliyetlerden -özellikle Japonlarınkinden- şikâyet etmektedir. Dış yatırımlar Amerika'nın dış güçler karşısında incinebilirlik duygusunu artırdığı için Washington 1990'ların ortasında bu konuyla muhtemelen her zamankinden daha saldırgan bir tarzda ilgilenecektir.

Amerika'nın Tepkisi

Amerikan hükümeti ne yapacak? Muhtemelen Japonya'yı ve daha az ölçüde de Almanya'yı, Amerikan şirketlerinin kendi ülkelerine ya tek başlarına ya da mevcut firmaları iktisap ederek girişlerine yeterince açık olmadıkları için kınayacaktır. Bu türden birleşme ve devirlerin Japonya ve Almanya içindeki firmalar arasında nadiren görülmesine rağmen, bu argüman Amerikalıları için bir siyasi sorun olmaya devam edecektir -yeterince açık davranılmaması Amerika'da daima öfkeye yol açar.

Amerika'nın 6 trilyon \$'ı bulan GSMH'sine bakıldığında bu ülkeye yapılan dış yatırımların tehlikeli bir noktaya geldiği söylenemez. Ayrıca Amerika'daki yabancı firmalar Birleşik Devletler'deki iş çıkışının yaklaşık olarak sadece % 4'ünü sağlar. (14) Çok daha fazla önem kazanacak olan, Birleşik Devletler ekonomisinin anahtar sektörlerinin -otomobilden elektroniğe kadar- yoğun bir yabancı mülkiyete maruz kalması olacaktır. Ayrıca açık olmama sorunuyla ilgilenen Amerika Japonya'ya dışardan yapılan yatırımların çok alt düzeyde olduğunu kolayca gösterebilir ve değişim konusunda ipucu vermeyen Japon siyaset ve adetlerini hedef alabilir.

Washington, Almanya'nın çok daha iyi bir durumda olmasına rağmen dış yatırımın 1980'lerde 1970'lerdekinden daha düşük olduğu yegâne Batı Avrupa ülkesi olduğunu da gösterebilecektir. (15) Ve Almanya'nın Batı Avrupa'daki GSMH'sı en büyük ülke olmasına rağmen 1980'lerde doğrudan yatırım gelirlerinin mutlak düzeyi İngiltere ya da Fransa'ya kıyasla çok daha küçüktü. (16) Ayrıca Birleşik Devletler Alman sanayi yapısındaki yeni yabancı yatırımları teşvik etmeyen bir çok özelliği de işaret edebilir. Bu özellikler Alman şirketlerinin yönetiminde bankaların ve sendikaların büyük etkisini kapsar. Alman şirketleri, potansiyel yabancı yatırımcıları, yüksek iş gücü maliyetleri, yüksek vergiler ve katı istihdam kurallarıyla denetim altında tutar ve bu durum yeni yatırımcıların bu ülkeye gelme şevklerini kırar.

Amerika bu uygulamaları kınamanın ötesinde de bir şeyler yapabilir. Örneğin hükümetin kısıtlayıcı önlemler için bütün enerjisini harekete geçirmesi çok mümkündür. 1980'lerin sonunda Washington ülke içindeki yatırımları incelemek için bir hükümet komitesi kurdu ve 1991'de komitenin aldığı kararların yasa niteliğinde olmasına karar verildi. Bu mütevazı bir adım gibi görünüyordu, ancak daha önce Washington yabancı yatırımlar konusunda öylesine rahat bir tutum içindeydi ki, olup bitenleri bile yeterince gözlemlemiyordu. Şimdi en azından yabancı faaliyetlerini teşhis etme ve engelleme ya da erteleme mekanizmasına sahip oldu.

Washington yabancı yatırımcıları dünya çapında gerçekleştirdikleri operasyonlar konusunda her zamankinden daha çok mali enformasyon sağlamaya zorlayabilir. Bu türden uygulamalar Birleşik Devletler'deki yabancı yatırımcıların Amerika'daki vergi paylarını ödediklerinden emin olmak için yapılacaktır. Yatırımcılar artık vergiden kaçmak için kârlarını olduğundan düşük göstermek amacıyla hesaplarını manipüle edemiyorlar. Aslında IRS yabancı bankaların Birleşik Devletler'deki vergi hasılatlarını da soruşturmaya başladı. 1990'ların ortasında bir kongre oturumunda IRS yabancı firmaların Birleşik Devletler'deki hasılatlarının % 1'inden daha az vergi ödediklerini ortaya koydu. Japon şirketlerinin Birleşik Devletler'de yaptıkları satışlar 1987'de % 50 artarken vergilendirilebilir gelir üçte iki oranında azaldı. (17) Araştırmalar Washington'a ülke içinde faaliyeti gösteren yabancı şirketlerin nasıl denetlenebileceği konusunda bir fikir verdi. Bu konuda Washington çok az şey biliyordu.

Bir başka gelişme 1990'da gerçekleşti. Bu tarihte Adalet Bakanlığı, Japon otomobil yapımcıları ile Japon otomobil parçası imalatçıları arasındaki yakın ilişkinin sadece Birleşik Devletler'de değil kendi ülkelerinde de, Amerikalı üreticileri haksız rekabete yol açan dezavantajlı bir duruma düşürüp düşürmediğini

soruşturmaya başladı. Bu inceleme Amerikan anti-tröst kaygıların daha önce asla görülmeeyen bir boyut kazanmasına yol açtı. Bu arada Federal Ticaret Komisyonu da, Nissan, Honda ve Toyota'nın Birleşik Devletler'deki Japon firmalarıyla iş yapmayı tercih edip etmediklerini soruşturmaya başladı.

Birleşik Devletler kendi ülkelerinde en iyi iş alanlarını elde tutan şirketlerin bir araya geldiği bir işyeri olmaktan korkuyor. Sonuç olarak yapılacak işlerin bir kısmının Amerikan yurttaşlarını kullanarak Amerikan toprağı üzerinde yapılması talep edilebilir. Örneğın 1992'nin başında Los Angeles kenti yeni bir kitle ulaşım sisteminde kullanılacak demir yolu vagonlarını inşa etmek için Sumitomo Şirketi'yle yaptığı 122 milyon \$'lık bir sözleşmeyi iptal ettiğinde bu yönde hareket etmiş oluyordu. Bu iptalini sebebi Güney California'ya yeni bir "Amerikan malı" endüstri inşa etme şansı vermektı.

Birleşik Devletler, ulusal güvenlik kaygıları nedeniyle, Japonya, Almanya ya da öteki müttefiklerinden gelen ne tür yatırımların dışlanması gerektiğini ortaya koyabilir. Örneğın, yüksek teknoloji gerektüren endüstri dallarına yapılacak çeşitli yabancı yatırımları yeni denetımlere tabi kılmak mümkündür. Bu da yabancı şirketlerin Washington'un finanse ettiğı büyük araştırma projelerine, çeşitli ajansların elindeki teknik verilere ya da bazı üniversite araştırmalarına ulaşmalarının engellenmesi anlamına gelir. Bu tür siyasetler kuşkusuz denizaşırı AG faaliyetlerinin geliştiğı bir sırada, Amerikan firmalarının da ülke dışında aynı şekilde engellenmelerine yol açabilir.

Japonya Almanya'ya Karşı

Yabancı yatırım konusundaki anlaşmazlıklar sadece Amerika ile Japonya ya da Amerika ile Almanya arasında olmayacaktır. Avrupa'daki Japon yatırımları artarken, Birleşik Devletler'de dile getirilen kaygıların çoğı Almanya'da ve öteki Avrupa uluslarında işitiliyor. Ticaret alanında olduğı gibi bu alan da da durum Japonya'nın lehine gelişiyor. Örneğın 1988 ile 1990 arasında Almanya'daki Japon yatırımları 409 milyon \$'dan 1 242 milyon \$'a çıktı. Bu arada Japonya'daki Alman yatırımları 195 milyon \$'dan 259 milyon \$'a ulaştı. (18)

Yabancı yatırımlar konusunda Avrupa'nın duyduğı hoşnutsuzluğun bir örneğı AT'nun Japon otomobillerine yönelik tutumudur. AT'na araba ihracının yanı sıra, Toyota, Nissan, Honda ve Mitsubishi Avrupa topraklarında fabrikalar kurmaktadır. Avrupalı imalatçılar üzerindeki baskı ağırlaşmaktadır. Bu nedenle 1991'de AT Japonya ile bir "gönüllü" sınırlama müzakeresi yapı. Amaç Japonya'nın AT pazarındaki payını % 16 ile sınırlamaktı. (Tokyo'nun Amerikan

pazarındaki payı yaklaşık % 30'dur.) Ancak bu müzakerelerdeki bir diğer unsur, Japonların Avrupa pazarlarına girişlerine getirilen kısıtlamanın Avrupa'da araba üreten Japon firmalarına da uygulanması sonucunu vermesidir. Başka deyişle, AT şöyle diyor: "Burada yatırım ve üretim yapmanıza, para ve iş oluşturmaya aldırıyoruz; siz hâlâ Japonsunuz ve bu nedenle ayrıntılı bir kota içinde faaliyet göstermeniz gerekir."

Taraflar Avrupa'da bir üretim kotası üzerinde tartışırken gelişmeler sürüyordu. Japon üretimi Kıta'ya yayılırken yatırım tartışmaları büyüyecekti. Japon imalat teknolojisinin daha üstün olması ve Avrupa pazarındaki fazla kapasite projeksiyonları kaçınılmaz olarak bu sonucu doğuruyordu. Örneğin 1990'da Japon fabrikalarının Avrupa'daki otomobil üretimi toplam 151 000 arabaya ulaştı. 1995'te bu sayının 654 000'e, 2000 yılında ise 1 200 000'e ulaşması beklenmektedir. (19) Ayrıca özellikle Almanya açısından büyük sorunlar ortaya çıkacaktır. Avrupa otomobil endüstrisine Japonların girişini yapay biçimde sınırlamanın sonucu, Japonya'nın araba ihracatını gönüllü olarak sınırladığı zaman Birleşik Devletler'de olanlara benzeyecektir. Satabilecekleri araba sayısına sınırlama getiren Nissan ve öteki firmalar her araçtan daha fazla kâr etmek isteyeceklerdir. Bu da fiyatların yüksek olduğu lüks mallar pazarına hâkim olacakları anlamına gelir. Bu durum, Alman endüstriyel başarısının önemli sembolleri olan, Daimler-Benz, BMW ve Porsche'ye yönelik bir meydan okumayla sonuçlanacaktır. Endişenin düzeyi, BMW'nin başkanı Eberhard von Kuenheim'ın görüşlerinden çıkarılabilir. Kuenheim Japonlara, "piyasa kurallarına saygı göstermeyin," demiştir. (20)

Küresel İttifaklar

Yabancı yatırım konusunun bir yönü daha vardır ki, bir şirketin kendi ülkesinden bir başka ülkeye basit para aktarma modelini aşar. Farklı uluslardan büyük şirketler arasında pek çok endüstriyel ittifak kurulmaktadır -Toyota California'da araba yapmak için General Motors'la bağlantı kurmakta, IBM Alman Siemens ile ilişkiye geçmekte, Mitsubishi Corporation Daimler-Benz'le anlaşma yapmaktadır. İlk bakışta bu birleşmeler uluslararası ticarete görülen artışın doğal bir sonucudur. Bu yeni oluşumların bütün dünyada, daha düşük maliyetlerle daha çok ve daha iyi ürünler sunacakları düşünülebilir. Ve bu büyük ölçüde doğrudur da.

Ancak daha siyasal bir perspektiften bakıldığında bu golyatların hükümetlerin başına dert açacakları görülür. Siyasetçiler -en azından Amerika'dakiler- çok geçmeden bu tür endüstriyel gücün anti-rekabetçi etkisini ve Amerika'nın bu

stratejik ittifaklar nedeniyle büyük bir dezavantajla karşılaşp karşılaşmadığını düşünmeye başlayacaklardır. Gene de Amerika kendi şirketlerini ulusal şampiyonlar olarak görmüyor; geleneksel siyasetlerin geçerli olması halinde Washington, Birleşik Devletler firmalarının büyük ittifaklar kurmalarına yardımcı olmak ya da bunlara hâkim olmak için herhangi bir rol oynamayacaktır. Ne var ki Tokyo ve Berlin durumu farklı değerlendirecektir, çünkü bir Fujitsu ya da bir Siemens onlar için sadece mali varlıklar değil, ulusal toplulukların önemli dayanak noktaları, devletin sancak gemileridir. Konu sadece rekabet gücüyle ilgili değildir; oyunun kuralları Birleşik Devletler'in aleyhine işlediği için aynı zamanda bir siyasal sorun söz konusudur. Amerikalılar büyük küresel birleşmelere ciddi kısıtlamalar getirmeye başlayabilirler.

Bütün bu sorunlar göz önüne alındığında 1990'ların ortası dış yatırım sorununun kaynama noktasına ulaşacağı bir zaman olacaktır. Tartışmalar iki ayrı biçimde olabilir. Tekil durumlar, Japon Fujitsu'nun birkaç yıl önce Fairchild Industries'i satın almaya çalıştığı ve Washington'dan yükselen siyasal feryatla cesaretini kaybettiği zaman görüldüğü gibi, çok çatışmalı olabilir. Alternatif olarak yasal bağlayıcılığı olan kurallara düşkün Amerika yabancı yatırımcılar için geniş bir uluslararası düzenlemeler setini müzakere etmeye çalışabilir. Amerika ile başlıca ticari partnerleri arasında dışa açılma ve anti-tröst, birleşme ve iktisap gibi konularda ortaya çıkan farklı perspektifler, bu türden müzakereleri ticaret alanında yapılanlara kıyasla daha çatışmalı hale getirecektir.

İNSAN HAREKETLERİ

1990'larda bir çok faktör sınırları aşan insan hareketlerine yol açacaktır. Bu faktörler şunlardır: Üçüncü Dünya, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ndeki ekonomik baskılar; yeterli miktarda iş üretilemeyen bölgelerdeki hızlı nüfus artışı; pek çok ülkede siyasal istikrar konusunda ortaya çıkan büyük belirsizlikler; iletişim ve ulaşımındaki hızlı gelişme. Amerika, Japonya ve Almanya kendi toplumlarına daha fazla mülteci ve göçmen kabul etmeleri konusunda büyük baskı altında bulunmaktadır. Kendi bölgelerinde en yüksek refah düzeyine sahip üç ulus olarak beslenme, barınma, eğitim ve iş arayan erkekler, kadınlar ve aileler için birer çekim merkezi olacaklardır. Ayrıca, Soğuk Savaş'ın sona ermesi mülteci ve göçmen kabulü için ek bir baskı oluşturmaktadır. Ayrıca, Batı siyasal baskıdan kurtulma ve mülteci olma gibi insan haklarını uzun süredir en yüksek hedefler olarak kabul etmiştir.

Para ve ticaret alanında olduğu gibi, Üç Büyükler'e yönelen insan hareketi -ya da

bu insanların girişini engelleme çabaları- açık toplumlar karşı kapalı toplumları ve bu tür farklılıklardan kaynaklanan çatışmaları gözler önüne serer . Göreli sorumluluk sorunu öncelikli olacaktır: Üç Büyükler'den biri sınırlarını kapadığı ölçüde, diğerleri, çeşitli hizmetlerin, eğitimin, konut olanaklarının ve daha dolaysız toplumsal gerilimlerin artan maliyeti altında daha büyük bir baskı yaşayabileceklerdir. Maliyetlerin ötesinde, mültecilere insani zeminlerde davranılamaması üzerine ortaya çıkabilecek potansiyel ahlaki sorunlar da vardır. Yerinden edilen insanları kabul etmeyen ülkeler bu insanların kaçtukları ülkelerde yapılan baskılara katkıda bulunmakla ve böylece bütün dünyada daha fazla siyasal istikrarsızlığa yol açmakla suçlanabileceklerdir. Bu nedenle insan hareketleri, Amerika, Japonya ve Almanya arasındaki öteki sorunlar -yükün adil olarak paylaşılması, insan hakları ve barışın korunması- için bir denek taşı haline gelecektir.

Mülteci Sayısındaki Artış

Muazzam sorunlar çıkacaktır. Daha bu on yıl başlamadan önce dünya çapında mülteci sayısında patlama oldu. Ve daha sonraki birkaç yıl içinde, Doğu'dan Batı'ya ve Güney'den Kuzey'e göçün hızlandığı kesindir. Örneğin 1970'de sığınma isteyen insan sayısı 2.5 milyon olarak hesaplanmıştır. On yıl sonra bu sayı 8.2 milyona çıktı. 1990'da Körfez krizinin yol açtığı göçler hariç, toplam sayı 15 milyona ulaştı. (21)

Geleceğe doğru baktığımızda, üç yeni baskı kaynağı görülüyor. Birincisi, Demir Perde'nin çöküşü refah içindeki Batı Avrupa ile kıtanın yoksul doğu kesimi arasındaki fiziksel engeli kaldırmıştır. Cenevre'deki Uluslararası Mülteci Örgütü'nün rakamlarına göre, 1970'lerin başından 1980'lerin ilk yarısına kadar, yaklaşık 100 000 kişi Varşova Pakı ülkelerinden Batı'ya taşındı. 1989'da bu sayı 1.3 milyondur. (22) Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerinde artan işsizlikle birlikte, açlık, sınır çatışmaları, etnik gerilimler ve azınlıkların ezilmesi ve halka yapılan baskılar artmaktadır. 1991'in başlarında Sovyet yetkililer önümüzdeki birkaç yıl içinde batıya göç etmesi muhtemel Sovyet yurttaşlarının sayısını 1.5 ile 2 milyon olarak hesapladılar. Birleşmiş Milletler'e bağlı bazı ajanslar daha büyük sayılar vermektedir. (23) Ne olursa olsun trendler belirgindir.

İkincisi, Kuzey Afrika'nın Magrip bölgesi -Cezayir, Tunus, Fas- Batı Avrupa için Birleşik Devletler'in Meksikası gibi olacaktır. Bu bölge düşük ücretli, kalifiye olmayan, yasal ya da yasa dışı iş yapan işçilerin oluşturduğu amansız bir baskı kaynağıdır. Nüfus her yıl % 3 oranında artmakta ve Magrip'teki genç iş

gücü sayısı bir milyonu aşmaktadır. Üçüncüsü, Üç Büyükler'in nüfusu yaşlanmakta ve doğal nüfusun düşük ücretle çalışmaya istekli kesimi azalmaktadır. Salt ekonomik bakımdan yeni işçi akışı doğal görülebilir. Sonuç olarak ileri düzeyde sanayileşmiş toplumlardaki piyasa yabancı işçileri çekmektedir. Meksika, Karaibler ve Orta Amerika işçilerinin durumu Birleşik Devletler'de çok iyi bilinmektedir. Bir başka örnek Japonya'dır. Burada Tayland, Filipinler ve Malezya'dan gelen işçiler -yasal ya da yasa dışı yollardan- sayıca artmaktadır.

Farklı Yaklaşımlar

Üç Büyükler'den her birinin yabancı sorununa yaklaşımları çok farklıdır. Amerika tarihsel olarak bir eritme potası olmuştur. Birleşik Devletler bir göçmenler ulusu olarak doğdu ve göçmenlerce yeniden tanımlanması ve biçimlendirilmesi sürüyor. Burası psikolojik olarak göçe uygun bir ülkedir ve siyasal sığınma konusunda oldukça cömert uygulamaları vardır. Amerikalıların üçte biri kendilerini İspanyol kökenlilerden ya da beyazlardan farklı olarak tanımlar. New York State'de ilkökul çocuklarının % 40'ı bir etnik azınlığa mensuptur ve California'da beyaz öğrenciler neredeyse azınlıktadır. Otuz yıl içinde Hispanik ya da beyaz olmayan nüfus iki katına, yaklaşık 15 milyona çıkacak, bu arada beyaz nüfus aynı artış hızını koruyacaktır. (24)

Büyük siyasal anlaşmazlıklara ve tutarsız görünen rastgele siyasetlere rağmen ulusun tarihsel açıklık tutumunu değiştireceğini gösteren hiç bir belirti yoktur. Yapılan hesaplamalar 1980'lerde Amerika'daki nüfus artışının yaklaşık üçte birinden göçmenlerin sorumlu olduğunu gösterir. 1910-1920 döneminden bu yana geçen her on yılda daha çok sayıda insan bu ülkeye gelmiştir. (25) Ayrıca, göçmen yasalarında yakın zamanda yapılan düzeltmeler sırasında, Birleşik Devletler Kongresi biraz daha cömert davranmış ve kısıtlamaların alanında ve şiddetinde önemli bir indirim yapmış, örneğin ideoloji ya da cinsel tercih nedeniyle göçü önleyen uygulamalar kaldırılmıştır.

Bütün bunlar sorun olmadığı anlamına gelmez. Örneğin, 1991'de ve 1992'de Amerika Haiti'den hızlı bir göçmen akınıyla karşı karşıya geldi. Washington sığınmak için gerekli özelliklere sahip olmadıkları gerekçesiyle bu kişileri Haiti'ye geri gönderdi. Aslında Amerika Haitililerin Amerika'ya, siyasal baskıdan kurtulmak için değil, daha çok ekonomik nedenlerle geldiklerine inanıyordu. Mevcut yasalar siyasal baskı kategorisine giren göçmenlerin Birleşik Devletler'e yasal sığınma haklarını garanti altına alıyordu. Kamuoyuna malolan ve çekişmeli Haiti sorununun ötesinde, California göç olayının özellikle kamu

hizmetlerine getirdiği yükü sorgulamakta ve bu eyalete yapılan göçün sınırlandırılması için yasama organlarının daha katı önlemler almasını istemektedir. Amerikan tarihinde göç sorununa yaklaşım açıktır, ancak bu sorunundan kaynaklanan baskılar giderek artmaktadır.

Almanya soruna 1990'lı yıllarda farklı bir tarihle yaklaşıyor olacaktır. Amerika göçmenlerden oluşan bir ulus olmuşken, Almanya 1800'lerden beri göçmenleri kendine çeken bir ulus olmuştur. Ondokuzuncu yüzyılın sonunda Almanya henüz sanayileşmeye başladığında dışardan iş gücü ithal edildi. Ancak bu süreç denetim altında tutuldu ve gelenlerin yurttaş kabul edilmeleri düşünülmeydi. II. Dünya Savaşı sırasında Nazi hükümeti yabancı işçileri, hükümetin niteliğine uygun olarak en ağır işlerde kullandı. Aslında Almanya'nın bütün geçmişi kimin gerçek Alman olduğu sorunuyla lekelenmiştir. Yabancıların asimilasyonu asla bir hedef olarak görülmemiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Almanya, tarihindeki yaralar nedeniyle, Batı ulusları içinde en liberal sığınma siyasetlerini benimsedi. Bu siyasetler neredeyse sadece Demir Perde'den kaçan insanlar düşünülmekle oluşturuldu. Almanya aynı zamanda iş gücü ithal etmek için bir "misafir işçiler" sistemi uyguluyordu. Bu insanlar göçmen olarak kabul edilmediler, çünkü geçici bir süre kaldıktan sonra ülkelerine dönmek üzere davet ediliyorlardı. Misafir işçiler nadiren Alman toplumuna kabul edildiler ve bu işçilerin çocukları Almanya'da doğmuş olsalar bile otomatik olarak yurttaşlık hakkına sahip olmadılar. Öteki göçmenlere gelince, Almanya'nın bu konuda Alman soyundan gelenler hariç hiç bir siyaseti yoktu. Alman soyundan gelenler otomatik olarak yurttaşlık hakkını kazanıyorlardı. Şansölye Kohl'un sözleriyle belirtmek gerekirse, "Burası bir göçmen ülkesi değildir." (26)

Almanya'nın bugün çeşitli sorunları vardır. Bu ülkede terk etmek istemedikleri ayrıcalıklı koşullar altında yaşayan beş milyonun üzerinde misafir işçi vardır. Almanya bu işçilerin ülkelerine geri dönmelerini sağlamak için bir ödeme programı hazırladıysa da uygulamaya koymadı. Ek olarak siyasal sığınma isteyenlerin sayısı da artıyor. Örneğin, 1990'da yaklaşık 200 000 mülteci Almanya'ya akın etti. Bunların % 50'si Batı Avrupa'ya sığınmak istiyordu. Bu sayının 1991'de önemli ölçüde artması bekleniyordu. Avrupa Topluluğu'na üye olması Almanya'nın durumunu daha da ağırlaştırdı. AT içinde insan hareketlerine izin veren yasalar, Fransa ya da İtalya'ya giden göçmenlerin ya da mültecilerin, sonunda Frankfurt, Hamburg ya da öteki Alman kentlerine ulaşabilmelerini sağlıyordu.

Almanya'nın yabancılar konusunda giderek artan baskıya göstereceği tepki, bu ülkenin siyasal sistemi ve toplumsal vicdanı için bir sınav olacaktır. 1991'in sonunda belli başlı bütün siyasal partiler Almanya'ya yerleşmek isteyen insanlarla ilgili yasaların sertleştirilmesini istiyorlardı. Kamuoyu yabancıların işleri, konutları ve devlet yardımlarını Alman yurttaşlarının ellerinden almalarından duydukları korku giderek arıyordu. Eylül 1991'de yapılan bir kamuoyu yoklaması yabancı düşmanlığının arttığını gösterdi. Doğu'daki Almanların % 21'i, ülkenin batı kesimindekilerin % 35'i "radikal sağcı eğilimler"e belirli bir sempati duyduklarını söylüyorlardı. (27) Neo-Nazi özellikler taşıyan şiddet yanlısı gençlik çeteleri yabancı işçilere saldırıyordu. Bu çeteler pek çok dövme, bıçaklama, yangın bombası atma ve benzeri olaylara neden oldular. Yabancı düşmanlığının oluşturduğu bu şiddet düzeyi pek çok siyasetçiyi dehşete düşürdü. On binlerce mülteci özel merkezlerde toplandı. Amaç bu kişilerin korunma altına alınmasıydı. Bu uygulama aynı zamanda hükümetin bu kişilerle ilgili muameleleri hızlandırmasına da yardımcı oldu. "Adolf Hitler'den kırk altı yıl sonra," diye yazıyordu, merkezci Liberal parti'nin önderlerinden Cornelia Schmalz-Jacobsen, "çok ince bir buz üzerinde kayıyoruz." (28)

Almanların yabancı akını konusunda duydukları kaygıda yalnız olmamaları anlamlıdır. Fransa'dan İsveç'e kadar bütün Batı Avrupa'da yabancı karşıtı siyasetler hız kazanıyor ve göçmenlere daha sıkı denetim uygulanması düştünüyor. Bu gelişme aşırı uçtaki Almanları rahatlatabilir ve yabancı düşmanı siyasetler izlemekte sadece haklı olmakla kalmadıklarını, bu konuda onları kimsenin engelleyemeyeceğine de inanmalarını sağlayabilir.

Japonya dışardan gelen insan akınına Almanya'dan daha kapalıdır. Tokyo Japon kökeninden gelmeyen bütün mültecileri ve göçmenleri tarihsel olarak dışlamıştır. Yabancıların benzersiz, birbirine bağlı Japon toplumunu bozacağına dair güçlü bir inanç vardır. Japon toplumu kendisini homojen, uyumlu ve konsensus içinde bir toplum olarak görmektedir. Her etnik Japon iyi karşılanır, ancak öteki ulusların üyelerine sert muamele yapılır. Bu muameleye en çok, kuşaklar boyunca Japonya'da yaşayan yurttaşlığa kabul edilmeyen, parmak izi verme zorunluluğu gibi uygulamalarla incitilen Koreliler maruz kalmışlardır. Yabancı bir ulusallığa mensup kişi ancak kendi etnisitesini reddetmesi halinde Japon yurttaşı olabilir ve Japonlara tanınan bütün medeni haklardan yararlanabilir. Mülteci statüsü nadiren verilir. Örneğin 1991'in başında Birleşik Devletler 750 000 Hindicini mülteciyi özümleyen, Kanada ve Avustralya 130 000 kişiyi kabul etmiş, Japonya'ya ise 7 000'den az kişi yerleşmişti.

Ancak baskılar artmaktadır. Komşu Asya uluslarından yasadışı yollarla gelen

kalifiye olmayan işçilerin sayısı artmakta ve şimdilik 100 000 ile 200 000 arasında değiştiği sanılmaktadır. Adalet Bakanlığı 1989 ile 1991 arasında bu sayının her yıl % 50 oranında arttığını belirtmektedir. Kötü muamele suçlamaları da artmaktadır. Örneğin, 1990'da "eğlendirici" olarak Japonya'ya giren 42 000 Filipini kadının sömürüldüğü iddia edilmiştir. (29) Eylül 1991'de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na Dünya Kiliseler Konseyi tarafından bir rapor sunuldu. Raporda Japonya, "yabancı işçilere karşı bir ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri kaynağı" olmakla suçlanıyordu. (30) Ayrıca işverenlerin ücret ödememeleri, işsizlik tazminatı gibi emeği koruyan önlemlerin bulunmaması gibi suçlamalar yapıyordu. Geçen yıllarda Tokyo yasaların az sayıda kalifiye işçinin kabul edilmesini sağlayacak şekilde düzeltilmesini önermiştir. Bu çaba uluslararası standartlara göre oldukça yetersizdir.

Ekonomik ve toplumsal sorunlara ağırlık verilmesiyle ve insan haklarının korunmasıyla nitelendirilecek olan geleceğin dünya düzeninde, açık sınırlar sorunu giderek önem kazanacaktır. Üç Büyükler arasındaki çausma kimin daha ahlaklı olduğu tartışmasından çıkacak ve bu ülkeler mülteci ve göç sorununa çok farklı gelenek ve eğilimlerle yaklaşıyor olacaklardır. Kuşkusuz Körfez Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Kürt kampları, Hong Kong'tan zorla ülkelerine iade edilen Vietnamlı mültecilerin yüzlerindeki acı, teknelerle İtalya'ya geçmeye çalışan Arnavutlar, Amerikan toplama kampının dikenli telleri arasından dışarıya bakan Haitililer -bütün bu sahneler ilerde de yaşanacaktır. Amerika, Japonya ve Almanya büyük baskı altında bu türden insanlık trajedileriyle ilgilenmek zorunda kalacaklardır. Bu insanların kaçukları ulusların koşullarını iyileştirmek için birlikte çalışmak, bu insanlara yardım eden kamu ya da özel kuruluşlara destek vermek zorunda kalacaklardır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ekonomik dağılmanın siyasal baskıdan da önemli olduğunu anlamak, bu dağılmadan kaçan insanların yeni tipte bir Demir Perde'den daha iyi şeylere layık oldukları fikrini benimsemek zorunda kalacaklardır. Ek olarak, göçün ve sığınma arayışlarının yol açtığı baskılar, ticaret, yatırım ve dış yardım gibi başka siyasetleri de giderek daha çok etkileyecektir. Bütün bu siyasetler insanların terk etmekte oldukları ülkelerdeki koşulları iyileştirmek için kullanılabilir.

506Nihayet bu insanlık dramı nedeniyle ve medyanın katkılarıyla mültecilere ve göçmenlere yapılan muamele, açık siyasetlere ister taraftar ister karşıt olsunlar Üç Büyükler arasında büyük bir insani coşku yaratacaktır. 1990'larda bir halkı belki de en çok etkileyecek olan, hükümetin ülkesini terk etmiş insanlara güvenlik ve fırsat sağlaması olacaktır.

Mal, hizmet, sermaye ve insan hareketlerine yönelik ulusal tutumlar sonunda bir-

birine bağlanır. Bunlar bir ulusun karakterini yansıtır, bir ülkenin dünya görüşünü, üstlenmek istediği rolleri ve sorumlulukları etkiler. Toplumlar kuşaklar boyunca görece açık ya da kapalı hale gelmişlerdir. Derin kökleri olan bütün bu eğilimler giderek kaynaşan bir dünyada toplumların birbiriyle kuracakları ilişki üzerinde büyük bir etki yaratacaktır.

NOTLAR

1. World Bank Development Report 1991, Washington, D. C., s.104.
2. Kenneth S. Courtis, söyleşi, "Strategic Challenge," The JAMA Forum, c. 9, sy.1, Ocak 1991, s. 19-20.
3. Kenneth S. Courtis, konuşma, "Japan's World Role in the 1990's," The North American Institute, Vancouver, 14 Temmuz 1990.
4. Nigel Holloway, "Reluctant Converts," Far Eastern Economic Review, 11 Ekim 1990: s. 72.
5. "Economic Survey of Japan," OECD, Paris, 1991: s. 171.
6. Kevin L. Kearns, "Behind Those Shrinking Trade Deficit Numbers," The Wall Street Journal, 25 Temmuz 1991: p.A9.
7. G. Pascal Zachery, "U. S. Probes Japanese Companies on Charges of Withholding Parts," The Wall Street Journal, 16 Ocak 1991: pB4.
8. Susan Stern, Meet United Germany (Frankfurt, Germany: The Frankfurt Allgemeine Zeitung GMBH Information Services, 1991) s. 187-190.
9. Bruce Stokes, The Inevitability of Managed Trade (New York: The Japan Society, 1990) s. 2.
10. Gaining Ground: Technology Priorities for America's Future, Highlights (Washington, D. C.: Council on Competitiveness, 1991) s. 1. Rekabet Gücü Konseyitarafsız bir özel sektör grubudur, Başkan Yardımcısı Quayle'in yönetimindeki konsey ile karıştırılmamalıdır.
11. DeAnne Julius, Global Companies and Public Policies: The Growing Challenge of Foreign Direct Investment/ (Londra: Royal Institute of International Affairs, 1990) s. 9.
12. Courtis, "Japan's World Role."
13. Keikichi Honda (Tokyo Bankası Araştırma Direktörü), "Investment is Investment, but Japan Must Still Prove Itself Abroad," Japan Economic Journal, 10 Kasım 1990.

14. Economic Report of the President(Washington, D. C.:U.S. Government Printing Office, 1991) s. 261.
15. Julius, s. 44.
16. DeAnne Julius, Foreign Direct Investment: The Neglected Twin of Trade (Washington, D. C.: Group of Thirty,1991), özet olarak IMF Surveyiğinde, 5 Temmuz 1991:s.218.
17. Hilary Stout, "Lawmakers Seeking Revenue Sources, ToStudy Taxes Paid by Foreign Firms' U. S. Subsidiaries,"The Wall Street Journal, 10 Temmuz 1990: s. A118.
18. Takashi Masuko, "Japan Firms Expanding E. C. Base inGermany," Nekkke Weekly, 21: Aralık 1991, s.1
19. Diana T. Kuryiko, "European Transplants Take FirmRoot," The International Herald Tribune, 5 Kasım 1991:s.20.
20. Reuters, "BMW Warns of Trouble over Japan Car Trade,"The International Herald Tribune, 5 Jasım 1991: s. 13.
21. Jurek Martin, "A Chance to Rectify Past Ommisions," The Financial Times, 19 Aralık 1990: s. 19.
22. Bimal Ghosh, "The Exodus That Could Explode," The Financial Times, 23 Ocak 1991: s. 13.
23. Paul Lewis, "As Soviet Borders Open, the West Bracesfor an Economic Exodus," The New York Times, 10 Şubat1991, bl. 4: s.4.
24. William A. Henry III, "Beyond the Melting Pot," Time, 9Nisan 1991: s. 28.
25. "Ellis Island Revisited," The Economist, 26 Ekim 1991,American Survey: s. 11. Ayrıca bk. Arthur M. / /Schlesinger, The Disuniting of America: Reflections ona Multicultural Society(Knoxville, TN: Whittle DirectBooks, 1991) s. 70.
26. Marc Fisher, "On the Border: A Quiet Watch," The International Herald Tribune, 23 Eylül 1991: s.1.
27. Stephen Kinzer, "A Wave of Attacs on Foreigners StirsSchock in Germany," The New York Times, 1 Ekim 1991: s.A1.
28. Kinzer.
29. Maria Lux Y. Gabuio, "Filipino `Hepatitis' Victim WasMurdered, Officials Say," The Nikkei Weekly, 26 Ekim1991: s.2.
30. Gwen Robinson, "Japan Faces Charges of Foreign Workers'Abuse," The Nik-kei Weekly, 14 Eylül 1991: s.1.

< BÖLÜNEN DÜNYA

Ekonomik siyaset konusunda çıkan anlaşmazlıkların ötesinde dünyanın nasıl örgütlenmesi gerektiği konusunda verilen mücadeleler yer alır. Bunlar da jeopolitik koşulları, tarihsel ekonomik gerekleri ve her toplumun bir yüzyıldan fazla bir süredir kendini görme tarzını kapsayan derin akımları yansıtır. Askeri savunma ve dünya ekonomisiyle ilgili sorumluluklar nasıl paylaşılacaktır? Oluşum halindeki bölgesel ticaret blokları küresel işbirliğinin gerekleriyle nasıl dengelenecektir? Uluslararası Para Fonu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, başlıca sanayileşmiş ulusların Yediler Grubu da dahil olmak üzere uluslararası örgütlerin geleceği nasıl olacaktır? Amerika, Almanya ve Japonya bütün bu hayati sorunlarda anlaşmazlığa düşebilirler.

YÜKLERİN PAYLAŞILMASI

Askeri Sorumluluklar

Almanya ve Japonya'nın II. Dünya Savaşı'nın etkilerinden tamamen kurtulmalarından bu yana, Washington, topraklarında bulunan Birleşik Devletler birliklerinin masraflarına daha fazla katılmaları için bu ülkeleri ikna etmeye çalışmıştır. Kongre, neden, diye soruyordu, Amerikalı vergi mükellefleri öteki ülkelerin savunma faturasını ödemek zorunda kalsınlar? Bu tartışmanın duy-

gusallık derecesi, Amerika'nın ekonomik olarak kendisini güçlü ya da zayıf hissetmesine, özgül olarak bu ülkenin ödemeler dengesinin artı ya da eksi olmasına bağlı olarak değiştiyse de, askeri yükün paylaşılması sürekli bir ilgi alanı olma özelliğini korudu.

Amerika'nın Almanya üzerindeki baskısı 1960'larda tırmanmaya başladı. Kennedy ve Johnson yönetimleri Birleşik Devletler'den Avrupa'ya dolar akımının önlenmesini istediler. Bunun için buldukları yol, Avrupalı müttefiklerimizin Amerika'nın savunma yükünün maliyetini paylaşmalarıydı. Bonn ve Washington bir program üzerinde anlaştılar. Bu programa göre Almanya, sadece Birleşik Devletler birliklerinin masraflarının bir kısmını ödemeyi değil, aynı zamanda Birleşik Devletler Hazine Bakanlığı'nın çıkardığı tahvilleri düşük piyasa oranlarıyla satın almayı, doları altına çevirme uygulamasını durdurmayı ve askeri ekipmanı Amerikan şirketlerinden satın almayı kabul ediyordu. Ne var ki anlaşma sürekli değiştirildi ve tekrar tekrar müzakere edildi ve Washington asla tatmin olmadı. Yirmi yıldan fazla bir süre boyunca Kongre, Almanya'nın daha fazla katkıda bulunmaması halinde askeri birliklerini geri çekme tehdidinde bulundu.

1970'lerin başında Japonya'ya da benzer bir baskı yapıldı. Burada da, güç gösterisi Birleşik Devletler birliklerinin faturasını ödemenin ötesine geçiyordu. 1980'lerde Amerika dış yardım alanında Japonya'dan katkı talep ediyordu. Amerika'nın güvenlik çıkarları açısından önemli olan, Pakistan, Türkiye ya da Meksika gibi ülkelere yardım etmesi için Tokyo'ya baskı yapıldı. Bu arada Washington, Japonya'nın sivil amaçlarla geliştirmeye başladığı, ama askeri alanda da kullanılabilen teknolojiye -uçaklarda kullanılan ısıya dayanıklı malzemeler gibi "çift-kullanımlı" teknoloji- ulaşmak için çaba göstermeye başladı.

Soğuk Savaş boyunca Washington'un baskısı çeşitli temalara dayandırılmıştı. Bunlardan birine göre, Birleşik Devletler savunma amacıyla kendi GSMH'sinin Avrupa'daki orana göre iki katı, Japonya'dakine göre altı katı ödeme yapıyordu. 1988'de NATO, Birleşik Devletler'in bir yıl içinde kendi GSMH'sinin 6.1'ini savunmaya ayırdığını, Avrupa ortalamasının % 3.3 olduğunu, Japonya'nın ise %1'den biraz daha fazla harcama yaptığını hesapladı. (1) Washington, denizaşırı askeri güçleri muhafaza etmek için yaklaşık 150 ile 200 milyar \$ harcarken, korunmakta olan bu ulusların bu alanda daha az ödeme yapmakla kalmadıklarını, aynı zamanda kendi tasarruflarını ekonomilerini inşa etmek için kullandıklarını öne sürerek şikâyet ediyordu. 1988 tarihli bir Kongre raporunda, "Pek çok Amerikalı," deniyordu, "Sovyetler'le askeri olarak % 100 ve kendi müttefiklerimizle de ekonomik olarak % 100 yarışmakta olduğumuzu his-

sediyor." (2) Senato Silahlı Kuvvetler Komitesi Başkanı Senatör Sam Nunn (Demokrat, Georgia) benzer bir noktaya işaret etti. "Müttefiklerimizle aramızdaki görece ekonomik güç değişikliğine rağmen," diyordu, "savunma harcamaları hâlâ oransız biçimde Amerika'nın omuzlarındadır. Gerekli düzenlemeleri yapmakta çok geç kalmıştır." (3)

Yükü paylaşma tartışmaları oldukça duygusal olsa da, müttefikler arasındaki ilişkilerde asla bir kopmaya yol açmadı. Sovyet tehdidi var olduğu sürece Amerika öncü durumundaki savunma gücünü zayıflatmakta duraksadı. Birbirini izleyen yönetimler, sadece Almanya ve Japonya'yı değil, aynı zamanda kendimizi koruyoruz şeklinde bir sonuca vardılar. Ek olarak Amerikalılar serbest ticaretin savunulmasında da özel bir sorumluluğa sahiptiler. 1930'ların ve 1940'ların dehşetinden arta kalan anlayışa dokunmadık. Buna göre Alman ve Japon ordularının başka ülkelerin topraklarına girmelerine bir daha asla izin verilmemeliydi.

Tam bu tartışmaların alışılmış hale geldiği ve şiddetini kaybettiği bir sırada Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal etti. Başkan Bush'un Irak'ın tehdidine gösterdiği tepki dramatikti. Muazzam sayıda Amerikan birliğini Suudi Arabistan'a gönderdi; müttefik koalisyonuna destek sağlamak için bir grup Ortadoğu ve Avrupa ülkesini bir araya getirdi; daha sonra büyük bir beceriyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin müdahale için gerekli izni vermesini sağladı. Nihayet, ne koalisyonun bir parçası ne de Güvenlik Konseyi'nin üyesi olan Berlin ve Tokyo'dan askeri harekâta önemli miktarda parasal katkı istedi.

Japonya ve Almanya yanıt vermekte gecikince Amerikalılar öfkeleniler. Yük paylaşma sorunu ansızın, Amerikalıların öfkesini yeni bir düzeye sıçratarak bir kez daha alevlendi. Nihayet çok ağır diplomatik baskılar karşısında büyük bir mali katkı -her iki ulustan 10 milyar \$'ın üzerinde- sağlandı. Ne var ki Amerika'ya göre bu para gönülsüzce verilmişti ve gecikmeler miktarlar kadar önemliydi. Pek çok Amerikalı soruyordu: büyük silahlı kuvvetlere sahip olan, Basra Körfezi petrolüne Birleşik Devletler'den daha çok bağımlı olan bu iki ülke bu savaşa nasıl bu kadar kayıtsız kalabilirdi? Ansızın ne miktarda olursa olsun paranın telafi edemeyeceği bir durum ortaya çıktı. Amerikalılar Almanya ve Japonya için yük paylaşmanın çek yazmaktan başka bir anlam taşımadığını düşünmeye başladılar. Kayıpları da paylaşmak gerekmez miydi? Savaş sonrası dönemde ilk kez Amerikalılar, Alman ve Japon askerlerinin uluslararası çatışmalara neden katılmadıklarını sormaya başladılar. Mali yardımın ötesinde, en azından sembolik bir çaba gösterilmesini -nakliye uçakları, mayın tarayıcılar, tıbbi ekipman, herhangi bir şey- istediler.

Amerika'nın kapıldığı öfkenin şiddeti Berlin ve Tokyo'da tam bir şok yarattı. Her iki ulus da Birleşik Devletler'in duyarlıklarını ve beklentilerini tamamen yanlış anlamışlardı. Ancak Alman ve Japon yurttaşları arasında bizzat savaş konusunda anlamlı bir direniş vardı ve ne Kohl ne de Kaifu hükümeti, kendi kamuoyunun çok önünde yürümek istedi. Örneğin Japonya'da Kasım 1990'da Nihon Keizai Shimbun'un yaptığı bir araştırma, Japonların yaklaşık % 70'inin, Körfez'de askeri güç kullanılmasının hiç bir koşulda mazur görülemeyeceğine inandıklarını ortaya koydu. (4) Üç ay sonra yapılan araştırmalar halkın sadece üçte birinin Japonya'nın müttefiklerin harekâtına mali katkıda bulunmasını onayladığını ortaya koydu. (5) Ayrıca Berlin ve Tokyo'da, dış görünüşün altında -çok altında değil- Washington'un yük paylaşma fikrine meydan okuma zamanının geldiği düşünülüyordu. "Almanların daha çok sorumluluk almalarını istiyorsanız," diyordu Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher, "onlar için bir katılım biçimi bulmanız gerekir." (6) Tokyo'da, yetkililer açıkça dile getirmeseler de, buna benzer duygular vardı. Almanya ve Japonya bir savaş kararına katılmamışlardı, bu nedenle kendilerine katkı konusunu düşünebilmeleri için en azından zaman verilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Başka ortak duygular da vardı: kendi tarihleri nedeniyle, ne Tokyo ne de Berlin'in son ana kadar süren bir psikolojik kısıtlama olmaksızın savaşa girmeleri beklenemezdi; savaşın konusu petroldü ve bu maddeye bağımlı olmalarına rağmen bu iki ülke eninde sonunda piyasaya çıkacak olan bir emtia için savaşmaya hazır değildiler; Başkan Bush savaşı tipik bir Amerikan küresel haçlı seferi haline getiriyordu ve bu gelenek Almanya ve Japonya'nın Amerika'yı gözü kapalı biçimde izlemeye ikna edilmeleri için artık yeterli değildi. Ayrıca hem Almanya hem de Japonya, Amerikan İşgali'nden kaynaklanan "barış anayasaları"na sahiptirler, eğer ülke dışına askeri birlik göndermeleri istenirse, temel yasada değişiklik yapmaları gerekecek, bu da uzun zaman alacaktı.

Ve kuşkusuz, bir başka konuda da gereksiz bir gürültü koptu. Washington Post'un sütun yazarı Jim Hoagland, Irak'ın yenilgisinden sonra şöyle diyordu: "Washington, Bonn ve Tokyo'da Körfez Savaşı'nın kaç mal olduğu ve bu bedelin nasıl ödeneceği konusunda tartışmalar oluyor. Bu argümanlar aslında parayla ilgili değil. Bunlar yeni dönemin güçler dengesiyle ilgili. Almanya ve Japonya koalisiyona parasal taahhütlerde bulunabilir ve bunları yerine getirebilirler. Kongre'yi sarsan yeni duraksamaları, ne kadar cimri olduklarını değil, şanlı Amerikan askeri zaferi için ödedikleri milyarların karşılığında ellerine ne geçeceğine dair duydukları derin kaygıyı göstermektedir." (7) Japonya ve Almanya telaşlanırlarken, çok sayıda Kongre üyesi ve senatör, Demokratlar ve Cum-

huriyetçiler, üzüntülerini ifade ettiler. Eylül 1990'da Senatör John McCain (Cumhuriyetçi, Arizona) Japonya ve Almanya'nın katkılarını "adi bir gösteri" olarak betimledi. Senatör John Kerry (Demokrat, Massachusetts) "neredeyse bir hakaret," diyordu. (8)

Körfez Savaşı, Amerika'nın, giriştiği askeri harekâtın finansmanı için başlıca ticari ortaklarına ve ekonomik rakiplerine güvenmek zorunda olan tek askeri ve siyasal süpergüç olmasındaki anormalliği ortaya koydu. Washington'un sıkıntısı artan bir güvensizlik duygusundan kaynaklanıyordu -müttefikleri ekonomik ve teknolojik önderlikte arayı açarlarken, Amerika sadece enerjisini ve kaynaklarını tüketen eski yükleri sırtında taşımak zorunda kalıyordu. Amerika'nın borçları ve açıkları 1980'lerde etkili olmaya başladı, ancak ulusal güvenlik alanında istenen sonuca ulaşılmış, Saddam Hüseyin ülkesine geri gönderilmişti. Kongre üyesi John D. Dingell (Demokrat, Michigan) gibi bazıları, savaşa mali katkıda bulunmayı vaat eden ve tam ödeme yapmayan müttefiklerin ürünlerine sınırlayıcı gümrük tarifeleri getiren kanun tasarıları hazırladılar. Ötekiler, gelecekte olabilecek Körfez Savaşı benzeri askeri seferlere Tokyo ve Berlin'in % 20 ve % 30 oranlarında katkıda bulunmalarını gerektirecek otomatik yük paylaşma formüllerinden söz ederek konuyu yeniden gündeme getirmeye başladılar.

İyi ki savaş kısa sürdü, Amerika tam bir zafer kazandığını ilan edebildi ve kayıplar asgari düzeyde kaldı. Aksi olsaydı, Washington ile müttefikleri arasındaki ilişkiler kötü bir biçimde kopabilirdi, çünkü çok temel ve çok duygusal bir yük paylaşma meselesi ortaya çıkmıştı. Ancak Çöl Fırtınası operasyonu müttefikler arasındaki eninde sonunda ortaya çıkacak soruna sadece hız kazandırdı. Almanya örneğinde eski yük paylaşma argümanları çok daha karmaşık sorular içinde kaybolma eğilimindeydi. Bu sorular, Amerikan güçlerinin Avrupa'da kalıp kalmayacaklarına, NATO'nun işlevini yerine getirip getirmeyeceğine, ve Birleşik Devletler yönetimi ile Kongre'nin hangi koşullar altında Avrupa'nın bizzat çözebileceği sorunlar için -Doğu Avrupa'da ya da eski Sovyetler Birliği'nde çıkabilecek iç savaşlara müdahale gibi- Amerikalıların hayatını tehlikeye atabileceğine dair sorulardı. Washington'un Asya bölgesinde güvenliği korumak için yılda 50 milyar \$ harcaması gibi bir paradoksı sürdürmek Japonya için artık mümkün olamazdı, çünkü kendisi Asya bölgesine ekonomik bakımdan hâkim durumdaydı. Japonya uzmanı Kenneth Pyle şöyle yazıyordu: "Gelecekte bir tarihçi 1980'lere dönüp baktığında, dünyanın en fazla borçlu ulusunun dünyanın en büyük borç veren ulusuna askeri güvenlik sağlamaya devam ettiğini görünce hayretler içinde kalabilir. Nasıl oluyordu da Birleşik Devletler ekonomi alanında kendisi için öteki ülkelerden daha büyük bir tehdit oluşturan Japonya'nın savunması için 50 000 kişilik bir askeri personeli bölgede tutmaya devam ediyordu." (9)

Körfez Savaşı'ndan sonra Üç Büyükler askeri sorunların çoğunu en azından konuya yaklaşımlarındaki duygusal yoğunluk derecelerine göre gündeme aldılar. Çöl Fırtınası üzerine geliştirilen argümanlar Doğu Avrupa'da ve dağılmakta olan Sovyetler Birliği'nde düzenin bozulmasıyla ilgili yeni kaygılarla aşıldı. Ancak askeri yükün bölüşülmesi konusunda çıkan anlaşmazlık kuşkusuz yeniden ön plana çıkacak, çünkü bu türden temel sorunlar üzerine hiç bir anlaşma yoktu: Amerika dünyanın polisi olmak istiyor muydu? Almanya ve Japonya sadece "sivil güçler" olarak mı kalmalıydılar? Kriz durumlarında askeri yükün bölüşülmesinde ölçüt ne olacaktı?

Berlin ve Tokyo ne yaparlarsa yapsınlar, Washington'un bunu hoş karşılayacağı kuşkuludur. Körfez Savaşı'ndan altı ay sonra, Almanya ve Fransa, AT'na bağlı savunma gücünün çekirdeğini oluşturacak ortak bir askeri birim üzerine tartıştılar. Washington Batı Avrupa'nın eninde sonunda kendi savunması için daha çok sorumluluk üstlenmekte olduğunu değerlendirebiliyordu. Ancak buradaki istisna, Washington'un bu ülkelerin fazla bağımsızlaşmalarından ve Avrupa siyasetini etkileme yeteneğini kaybetmekten duyduğu endişeydi. Başka deyişle Washington yükün paylaşılması ve denetim peşindeydi. Bu arada Japonya, kendi birliklerinin Birleşmiş Milletler barışgücü misyonları için denizasırlı ülkelere gitmesine izin veren bir yasanın çıkarılması için mücadele ediyordu. Bu da Birleşik Devletler bakımından ileriye doğru atılmış bir adımdı, ancak bu konuda Washington'un kaygısı farklıydı: Japonya bu alanda pek az şey yapabiliyordu. Örneğin, Başbakan Kiichi Miyazawa kendi parlamentosuna, önerilen yasa gereğince Birleşmiş Milletler genel sekreterinin Japon barış gücüne ateş açma emri verme hakkına sahip olmayacağını, kendisinin de bu birliklere komuta edecek konumda olmayacağını ve Birleşmiş Milletler komutanının da Japon askerlerine kendi silahlarıyla ateş açma emri verme yetkisine sahip olmayacağını, açıklıyordu. (10) Bütün bu uyarılara rağmen Japonya yeni tasarını 1991 yılı sonunda meclisten geçirmeyi başaramadı.

Ayrıca doksanlı yıllar gelirken, Amerika'nın savunma bütçesi, yükü paylaşma meselesi yüzünden karmakarışık olacak. Washington'un savunma harcamalarında büyük kesintiler yapma kararındaki anahtar unsurlardan biri, öteki ulusların Irak tipi çatışmaları önlemek için güç ve taktik silah katkısında bulunmaya hazır olup olmadıklarıdır. Washington'daki Brookling Enstitüsü'nün hazırladığı projeksiyonlara göre, bu türden işbirliği anlaşmaları, önümüzdeki on yıl içinde Amerika'ya cari harcama projeksiyonları üzerinden yaklaşık 800 milyar dolarlık bir tasarruf sağlayabilecekti. (11) Sorun, Amerika'nın daha az savunma harcaması istemesine yol açan jeopolitik ortamın aynı zamanda Avrupa ve Japonya'nın daha çok şey yapma hevesini kırarak olmasıdır.

Teknolojinin Paylaşılması

Askeri yükün bölüşülmesi için geliştirilen geleneksel argümanlarda bir başka ikilem yüzeye çıkmıştır: askeri teknoloji nasıl paylaşılacak? Amerika ile Japonya arasında FSX denilen gelişmiş jet uçağı konusunda çıkan anlaşmazlık bu konuda önemli bir örnek oluşturmaktadır. Neler olduğuna bir bakalım.

1988'de Washington ile Tokyo arasında yapılan müzakereden yıllar sonra, Bush yönetimi Japonya ile FSX uçaklarının ortak üretilmesine karar verdi. Proje maliyeti 7 milyar \$ idi. Anlaşma yönetim ve Kongre içinde, aynı zamanda Japon hükümeti içinde çekişmelere yol açtı. Amerikan tarafı, Japonya'nın en son Amerikan askeri teknolojisini ele geçirmesinden (uçak bilgisayarının kaynak kodu gibi), Japon tarafının imalat işinde daha büyük bir paya sahip olmasından, ters yönde -Japonya'dan Birleşik Devletler'e- telafi edici bir teknoloji akışının olmamasından korkuyordu. Tokyo'da ise öncelikle ortak üretim düşüncesi endişeye yol açıyordu, çünkü Japonlar çoğunlukla kendi uçaklarını geliştirmek ve bağımsız imalat yeteneğine sahip olmak istiyorlardı.

Birleşik Devletler-Japonya ilişkilerindeki hemen her türlü sorun FSX anlaşmazlığında su yüzüne çıktı. Japonya'nın bilgisayar, elektronik ve önceki hayati teknoloji alanlarında üstünlük kazanmakta olması Amerika'yı endişelendiriyordu. Senatör Jeff Bingaman (Demokrat, New Mexico) Tokyo gezisi sırasında, "Bakınız," diyordu, "bizim hâlâ en iyi olduğumuz alan budur. Bizim dışımızda pek kimse yok." (12) Bazıları da Birleşik Devletler'in artan ticaret açıklarına işaret ediyor ve Japonya'nın neden Birleşik Devletler'in elindeki uçakları satın almakla yetinmediğini soruyorlardı. Senatör Alan J. Dixon (Demokrat, Illinois), "Askeri bir sorundan değil ticari bir sorundan söz ediyoruz," diyordu. "FSX anlaşması Japonya'nın yüksek teknolojili uzay endüstrisine girmesini sağlar." (13) Japon yetkililer, Amerika'nın, kendi ekonomik çıkarlarını korumaya çalıştığı zaman ulusal güvenlikle ilgili çıkarlarını gündeme getirmesinden şikâyetçiydiler. Tokyo'yu en çok şaşırtan Washington'daki tartışmanın, Amerika'nın giderek güvensiz ve kuşkucu bir müttefik haline geldiğini gösteren, tonuydu.

FSX anlaşması sonunda değiştirildi ve tamamlandı, ancak etkisi uzun vadeli olacaktı. Bir yanda Washington her zamanki ulusal güvenlik tanımını ekonomik rekabetçiliği de kapsayacak şekilde genişletmişti. Öte yanda Japonya, yüksek teknolojili askeri ekipman, özellikle uçak yapımı alanında gelişme ve imalat bakımından Birleşik Devletler'den özgür olma kararlılığını güçlendirdi. Daha pek çok sorun çıkacaktı. Örneğin 1991'in sonunda Japonya hafif bir keşif he-

likopteri ve yerden havaya orta menzilli bir füze projesi üzerinde çalışıyordu. Amerikan şirketleri bu projelere katılmaya çok istekliydiler ve Washington'dan büyük destek görüyorlardı. Ancak Tokyo'da Birleşik Devletler'in katılımına izin verme konusunda artan kuşkular vardı. Avrupa'nın da aynı çizgiyi izlemesi sadece bir zaman meselesiydi. Amerikan birlikleri çekilirlerken ve NATO sönmülenirken, bir tür Avrupa savunma gücü kurulurken ve AT daha sıkı bir sanayi politikası izlemeye başlarken, askeri teknolojide daha fazla bağımsızlık kazanılmazdır.

Ekonomide Yükün Bölüşülmesi

Yükün bölüşülmesi ekonomi ve toplumsal politikaya da uygulanabilir. En açık örnek yıllık sanayi zirvesi toplantılarıdır. Peş peşe yapılan toplantılarda, Birleşik Devletler her ülkenin uyacağı siyasi önlemler, eylemde eşgüdümün sağlanması için tavsiyelerden oluşan bir set önerdi. Her zamanki gibi Japonya ve Almanya daha hızlı büyümeye teşvik edildi; Amerika ise kendi bütçe açıklarını azaltacak ve enerji tüketimini azaltmak, böylece dünya petrol arzı ve fiyatları üzerindeki baskıyı hafifletmek gibi değişiklikler yapacaktı. Bu formüller daima kulağa hoş geliyordu, ancak pek başarılı olmadı; her ulus kendi yolunda gitti ve yükün bölüşülmesi hep retorik düzeyinde kaldı.

Birleşik Devletler ile Almanya arasında faiz oranı anlaşmazlığının oluşturduğu örnek ekonomik yük bölüşümünün neden işlemediğini çok açık biçimde ortaya koyar. Genel bir düzeyde, her iki ulusun yetkilileri mali politikalarına eşgüdüm sağlamaları gerektiğini kabul etmişler, ancak bu sorumluluğu nasıl gerçekleştireceklerini karara bağlamamışlardı. Washington, Almanya'nın daha hızlı büyümesini sağlamaya çalışıyordu, böylece bu ülkedeki tüketiciler daha çok Amerikan ürünü satın alacaklardı. Bu da Bundesbank üzerinde Almanya'daki faiz oranlarını düşürmesi için bir baskı unsuru olacaktı. Ancak bu güç denemesi boşa çıktı. Almanya'nın ağır basan bir hedefi vardı: enflasyonu denetim altında tutmak. Sonuç olarak Almanya faiz oranlarını Amerikan ihracatını ya da öteki Avrupa ekonomilerinin iyiliğini düşünerek belirlemez, esas olarak kendi ülkesindeki ekonomik koşullara bakar. Eğer enflasyonu aşağı çekmek için yüksek faiz oranları gerekirse, Bundesbank oranları yükeltir. Bu hareket Almanya için daha yavaş büyüme ve daha yüksek işsizlik anlamına gelse bile durum değişmez.

Almanya'daki faiz oranları, bir ulusal ekonominin nasıl işlediğine, küresel eşgüdümün nasıl sağlanması gerektiğine dair farklı bir tutumu yansıtır. Berlin her

ulusun kendi ekonomisini iyi yönetmesi halinde uluslararası sistemin gayet iyi işleyeceğine inanır. Bir kez enflasyonu düşük tutunca gerisi gelir -güçlü para, daha fazla büyüme, yatırım ve iş. Bu yaklaşım Birleşik Devletler'inkinden çok daha tek yönlüdür. Avrupa'da eksen durumundaki ülkenin bu tutumu, ekonomik yükün paylaşılmasındaki zorluklar bakımından anlamlıdır.

Faiz oranlarında eşgüdüm sağlama çabası bir başka nedenle de önemlidir: günümüzde ekonomik yükü paylaşma girişimi genellikle bir ülkenin bir diğerinin iç siyasetlerine müdahale etmesine varır. Sorun bir ülkenin belirli bir yönde hareket edip etmeyeceği değil, nasıl hareket edeceğidir. Örneğin 1980'lerde Başkan Reagan, Birleşik Devletler ekonomisini harekete geçirmek istedi. İşe dev bütçe açıklarından başladı. Potansiyel enflasyonier etkiyi denetlemek için Federal Reserve (Merkez Bankası) faiz oranlarını yüksek tuttu. Amerika kendine yeterli bir ülke olsaydı bu önlem gayet iyi işleyebilirdi. Ancak karşılıklı bağımlılığın hüküm sürdüğü bir dünyada, bu özel mali ve parasal politika karması, ülke dışında büyük bir endişeye neden oldu. Örneğin Avrupa, yüksek Amerikan faiz oranlarının, Almanya, Fransa ve öteki Avrupa ülkelerinden Birleşik Devletler'e sermaye kaçışına neden olacağından şikâyet etti. Bu durumda kıta çok ihtiyaç duyduğu yatırımlardan mahrum kalacaktı. Bu durum tek tek Avrupa uluslarını paralarını kendi ülkelerinde tutmak için faiz oranlarını yükseltmeye zorladı. Böylece ekonomik büyümeyi istemeden engellemiş oluyorlardı. Bu ülkeler Washington'dan daha dengeli bir karma politika -daha az bütçe teşviki ve daha düşük faiz oranları- izlemesini istediler.

Almanya'ya da ne yapacağı değil nasıl yapacağı söylenmektedir. Örneğin Berlin birleşmenin finsmanı için para bulmaya çabalarken öteki uluslar, Almanya'nın büyük bütçe açıkları karşısında piyasalardan muazzam miktarlarda ödünç almak zorunda kalacağını düşünürler. Sonuç olarak Almanya faiz oranlarını yükseltecek ve Reaganomics ne yaptıysa onu yapacaktır: öteki ulusların ihtiyaç duydukları sermayeyi yutmak. Amerika'nın tercih ettiği çözüm -ve Fransa'nın, İtalya'nın ve AT'nun geri kalan kısmının- Almanya'nın kendi halkından aldığı vergileri arttırması, böylece bütçe açıklarını durdurmasıdır. Farklı siyasetler gene bir uluslararası soruna yol açmışlardır. Bu konuda çıkan tartışmalar sadece devleti yönetenler için değil, aynı zamanda her düzeyden siyasetçi ve kuşkusuz onlarnın vergi mükellefi olan seçmenleri için de siyasal sorun haline gelir.

Önümüzdeki birkaç yıl içinde Washington ve Berlin hiç kuşkusuz Japonya'ya pek çok sorumluluk yükleyecekler. Japonya'nın büyümeye devam etmesi ve Japon tüketicilerinin daha çok yabancı ürün satın alması doğal bir yükü bölüşme meselesi haline gelecek. Bu da ekonomiye daha az müdahale, yüksek kişisel

gelir vergilerinde indirimler ve daha çok hükümet harcamasını gerektirecek. Bu türden değişikliklerin yapılıp yapılamayacağı sadece Japonların bu siyasetlerin uygunluğunu ilkesel olarak kabul etmelerine değil, aynı zamanda Japon siyasal sisteminin bu tür uzun vadeli değişiklikleri yapma yeteneğine bağlı olacaktır.

Çevrenin Korunmasında Yüklerin Paylaşılması

Yakın gelecekte, Washington, Tokyo ve Berlin'in gündemi temiz hava, saf su, küresel ısınma, nükleer kirlilik ve benzer konularla giderek daha çok dolacak. Kuşkusuz Üç Büyükler'in her biri daha yüksek bir çevre bilinci edinmektedir. Aralarındaki sorun ikilidir. Birincisi, her biri bu konuları ele aldıklarında farklı bir kısıtlamalar setiyle ve farklı önceliklerle yüz yüze gelmektedir. İkincisi, bu ulusların her biri kendi ülkelerinde farklı önlemler alırken -yeni yasalar, yeni idari yönetmelikler, yeni vergiler, halkı aydınlatma- ve her ülkede şirketler gönüllü olarak "yeşil" siyaset izlerken, anahtar durumundaki sanayileşmiş uluslar arasında, varılan sonuçları, çeşitli ulusal önlemleri karşılaştırmak ve dağınık çabaları bütün çevre sorunlarını kapsayacak şekilde bir araya getirmek için pek az işbirliği yapılır.

Son yirmi yıldır, çevre alanında yapılan uluslararası işbirliği daha çok büyük küresel konferanslara katılmakla, kuralların, yöntemlerin ve hedeflerin belirlenmesiyle geçti. Şimdi bir başka anlaşmazlık sorunu ortaya çıkıyor: Çevresel koruma ile ticaret arasındaki ilişki. Örneğin, daha yakın zamanda Birleşik Devletler, Meksika'da üreyen sarı ton balığının ithalatını yasakladı, çünkü bu balıkların, aynı sahillerde yaşayan yunusların ölümüne tol açan avlanma biçimini doğru bulmuyordu. Bir başka örnek, Almanya'nın 1990'da bazı hormonlar içeren Amerikan bifteğini ithal etmeyi reddetmesiydi. Bundan kısa süre sonra AT, Amerikan bifteği ve domuz etine bu ülkedeki kesimhanelerin Avrupalı tüketicilerin sağlığını tehlikeye sokan özellikler taşıdığı gerekçesiyle kapılarını kapattı. 1992'nin başında GATT hem Birleşik Devletler'in hem de AT'nun tarım siyasetlerini eleştirdi. GATT korumacı siyasetler arasında, aşırı üretimle, kimyasal gübrenin gereğinden fazla kullanılmasıyla sonuçlanan bir ilişki buluyordu. Bu tür sorunlar giderek artmaktadır. California ve öteki Amerikan eyaletleri bazı hastalıklara yol açan sebzelerin ithalatını yasaklama eğilimindedir. AT ürünlerin üzerine çevre bakımından bazı testlerden geçtiğini gösteren etiketler koyuyor. Bununla birlikte, yapılan testlerin niteliği ve yabancı ürünlere uygulanan ayrımcılık çeşitli tartışmalara yol açıyor. Aslında her ulus kendi çevre koruması için farklı araçlar kullanacak, bunlar da ticari sorunlara yol açacaktır. Örneğin,

hava filtreleri gibi çevre teknolojilerine yatırım yapmak zorunda kalan Amerikan şirketleri, aynı türden yatırımlar yapmak zorunda olmayan yabancı şirketlerin ürünlerine özel tarifeler uygulamaktadır.

Çevresel sorunlar Almanya'ya - çevre sorunlarına en duyarlı yaklaşan ulus-öteki uluslara baskı yapma konusunda bir haklılık kazandırıyor, tıpkı Amerika'nın insan hakları ve serbest piyasa için yaptığı baskı gibi. İlk kez bir çevre partisinin (Yeşiller) önem kazandığı ülke Almanya oldu. Almanya'da karbon emisyonuyla tahrip olan ormanlara uzun bir tarihsel ve duygusal bağlılık vardır. Ocak 1991'de yapılan bir kamuoyu yoklamasında Batı Almanların % 87'sinin ve Doğu Almanların % 82'sinin çevre sorunlarını hükümetin ve sanayi kesiminin öncelikli konusu olarak gördükleri ortaya çıktı. Aynı kamuoyu yoklamasına göre Almanların çoğunluğu en çok 2000 yılında doğal çevrenin tamamen tahrip olmasından korkuyordu. (14) 1991 baharında yapılan bir başka araştırmaya göre Almanların % 17'si çevre sorunlarının hükümetin en önemli sorunu olması gerektiğini söylüyordu. % 86 ise Berlin'in "temiz ve yeşil" bir ülke hedefine ulaşmak için daha çok şey yapmasını istiyordu. (15)

Almanya'nın öncelikleri uluslararası alana taşınmıştır. Örneğin Almanya sera etkisi düzeyinin 2005 yılında % 25 ile % 30'a indirilmesi taahhüdünde bulunurken, öteki uluslar düzeyin sabit tutulmasından söz etmektedirler. Şansölye Kohl Temmuz 1990'da Houston'da, "İklim değişikliğini bütün insanlığa yönelik küresel bir tehdit olarak görmek durumundayız," diyordu. (16) Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher, daha da ileri giderek şöyle diyordu: "temel küresel ekoloji anlayışımız ile özgürlüğü temel alan siyasal bir kültür arasında çözülmez bir bağ vardır." (17) Ayrıca, yeniden birleşmeden bu yana Almanya Doğu eyaletlerindeki çevre bozulmasını önlemek için muazzam bir çaba harcamak durumundadır. Bu çaba sadece çok pahalıya mal olmakla kalmayacak, aynı zamanda Alman halkının küresel çevre gündeminin her yönü hakkında daha yüksek bir bilinç kazanmasını sağlayan muazzam bir görev niteliği taşıyacak. Almanya'ya, Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan için 200 milyar \$'ı bulan bir faturayı ödemesi için baskı yapılması da mümkündür. (18)

Birleşik Devletler ve Japonya'daki çevresel siyasetler Almanya'dakinden daha yavaş gelişmektedir. Geniş alanlarıyla, otomobile olan bağımlılığıyla ve serbest piyasa yönelimiyle Amerika, hayat tarzını değiştirme konusunda duraksamaktadır. Öteki iki ulusa kıyasla Birleşik Devletler daha çok kirletmekte ve bunu önlemek için daha az çaba göstermektedir. Bu nedenle yeni standartların uygulanması ve yeni hedeflere ulaşılması için daha büyük bir sorumluluk taşıması gerekir. Burada da bütçe ve öncelikler sorunu vardır: Birleşik Dev-

letler'in bu alana aktarabileceği miktarlar azdır ve çevreye ya da söz gelimi eğitim ya da suçların önlenmesine ayıracağı fonlar arasında, Japonya'ya da Almanya'dakinden daha sıkı bir bağ vardır. 1990'lar başlarken, federal ya da eyalet hükümetlerinin ve yerel düzeydeki yönetimlerin çevreyle ilgili kaygıları ertelemekte oldukları görülmüyordu. Bu arada, yeni federal topraklar tarıma açılıyor ve daha uzak bölgelerin keşfi başlıyordu. Başkan Bush Körfez Savaşı'nın ardından enerji alanında büyük bir inisiyatif göstererek doğal kaynakların korunmasından çok üretimin artırılması üzerinde durdu. Aslında Amerika çeşitli çevre konferanslarında en inatçı tutum alan ülke olmuş; daha çok bilimsel araştırma istemiş, karbon dioksit emisyonuna getirilen zorunlu sınırlamalara uymayı reddetmiş ve muazzam bir baskı altında kalmadıkça, Üçüncü Dünya'ya çevre konusunda yardım gibi uluslararası çabalara katkıda bulunmayı kabul etmemiştir. 1992'nin başında Birleşik Devletler yönetimi yaklaşan dünya konferansı nedeniyle siyasetlerini değiştirmesi için yapılan özel bir baskı altında kalmıştır. Sanayi alanında kullanılan bazı kimyasal maddelerin koruyucu ozon tabakasını tahrip ettiğine dair yeni ve ikna edici bulgular karşısında Başkan Bush, bazı değişiklikler yapmayı görünüşte kabul etmiştir -duraksayarak.

Japonya'nın imajı da iyi değildir. Tehlike altındaki yaban hayatı, örneğin balinaları korumak için gösterilen uluslararası çabalara katılmakta duraksaması, Güneydoğu Asya'daki tropik ormanları kötü kullanması dikkatleri çekmiştir. Ülke içinde faaliyet gösteren Japon firmaları bazı uzun vadeli önlemler alırken, Tokyo, uluslararası ölçekte, Berlin'den çok Washington'un tutucu siyasetlerine yakın olmuştur. Japonya içinde, daha yeşil siyasetlerle ilgilenen hükümete bağlı çevre kuruluşu ile daha çok ekonomik büyüme üzerinde duran Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı arasında şiddetli tartışmalar olmaktadır. Ancak UTSB sınırsız biçimde daha güçlüdür. Japonya'nın çevre siyasetleriyle ilgili görüşlerini Amerika ve Almanya'da olmayan iki faktör belirler. Bir ada ulusu olan Japonya kirlilikten komşu ülkeler kadar etkilenmemiştir. Ve Japonya'daki tüketici ve çevreci grupların baskısı çok daha zayıftır.

Amerikan Sorumlulukları Hakkında Alman ve Japon Görüşleri

Amerika'nın kendi müttefiklerinin sorumlulukları hakkındaki görüşleri genellikle onların kendileri ve Birleşik Devletler hakkındaki görüşlerine ters düşer. Örneğin Washington Berlin'in siyasetlerinden şikâyet edebilir, ancak Almanya

dünya ekonomisine muazzam bir katkıda bulunmakta olduğunu öne sürer. Almanya küresel alandaki öncelikli görevi ile ülke içindeki öncelikli görevinin aynı olduğuna inanır: güçlü bir ulusal ekonomi. Bunun ötesinde Berlin, Doğu Avrupa'ya ve eski Sovyetler Birliği'ne verdiği aşikâr desteğin küresel ekonomik istikrara katkı yapma isteğinin açık bir kanıtı olduğuna inanır. Alman ekonomi bakanı Jurgen Mollemann, "Batı'dan gelen yardım Almanya'nın şimdiye kadar yaptığı yardım kadar büyük olmalıdır," diyordu. (19) Şansölye Kohl ise 1991'de Sovyetler Birliği'nde yapılan darbe girişiminden sonra, "Biz Almanlar," diyordu, "kapasitemizin sınırlarına gelmiş bulunuyoruz." (20)

Japonya da, Birleşik Devletler'den farklı bir yükü bölüşme anlayışına sahiptir. Washington, Tokyo'ya daha çok şey yapması için baskıda bulunurken, pek çok Japon'un perspektifi, Tokyo'nun 1980'lerde borçları artan Birleşik Devletler ekonomisine önemli bir destek sağladığı şeklindedir. Tokyo, krize doğru gittiği bir sırada dolara destek olmuş ve Amerika'nın faiz oranlarını yükseltmeden kendi savunma kapasitesini sürdürmesini sağlayacak şekilde muazzam yatırımlar yapmıştı. Japonya 1987 krizinden sonra dünya borsalarının istikrar kazanmasında oynadığı rolün daha da büyük bir katkı oluşturduğu düşüncesindedir. Bu sırada Japonya, öteki ülkeler daha büyük bir kriz beklerlerken, kendi büyük mali kurumlarını satın alma işlemlerini sürdürmeye teşvik etmiştir. Tokyo, Amerikan taleplerini karşılamak için yaptığı muazzam dış yardımlar karşılığında daha çok siyasal kredi edinemediği için giderek öfkelenmektedir.

Ayrıca gerek Almanya gerekse Japonya, Birleşik Devletler'in belirli bir görüşünü paylaşırlar -kendi evini düzene sokma ve ülke dışındaki ekonomik ağırlıkları değiştirme çabasına son verme zamanıdır. Berlin ve Tokyo'da, Washington'un tek taraflı inisiyatifleri ve güç denemeleri karşısında hızla artan bir sabırsızlık vardır. Almanya ve Japonya, Birleşik Devletler'in dünya ekonomisini en azından iki alanda aşağı doğru sürüklediğine inanırlar: para politikası ve enerji. Berlin ve Tokyo, dev bütçe açıklarının yabancı ülkelere gelen, Üçüncü Dünya ya da Doğu Avrupa için hayati olan sermayeyi emip tüketmesinden şikâyet ederler. Ve Washington'un enerji tüketimini azaltmak istememesi ya da azaltamaması yüzünden petrol fiyatlarının yukarı doğru çekilmesinden ve Basra Körfezi'nden yapılan istikrarsız petrol arzının önem kazanmasından endişelenirler. Kendi güvenliklerini artık Amerika'ya borçlu olmayan ve başka alanlara da katkıda bulunduklarını hisseden Almanya ve Japonya, kararsız taraftarlar olma aşamasından, hayır deme aşamasına geçmektedirler.

Para, enerji, dış yardım, çevrenin korunması ve daha bir çok önemli meselede yükün bölüşülmesi Üç Büyükler'in her önemli toplantısında tartışılacak, ancak

en önemli bazı tahminlerde anlaşma sağlanamadığı için bu tartışmalar son derece çekişmeli olacaktır. Hangi alanlarda yükler paylaşılmalıdır? Kimin ne yapacağına nasıl karar verilecektir? Karara uymayana ne ceza verilecektir? Kimse bu soruları yanıtlamaya yanaşmıyor.

TİCARET, PARA VE SİYASAL SÜPERBLOKLAR

Yük paylaşımının yanı sıra Üç Büyükler'i bölen bir başka gelişmeler seti vardır -bölgesel süperblokların yükselişi. 1980'lerin ortasından itibaren Üç Büyükler'in her biri arka bahçelerinde kendi imparatorluklarını inşa etmekteydiler. Sanki zaman içinde geçmişe doğru gitmekteyiz. Britanyalıların kendi devletler topluluğu vardı. Fransızların mülkü Batı Afrika ve Hindicini'ndeydi. Amerika ötekilerin bu yarıküreden uzak durmaları için bir uyarı niteliğindeki kendi Monroe Doktrini'ne sahipti. Almanya ve Japonya 1940'larda kendi imparatorluklarını geliştirmek için en aşırı uçlara gitmişlerdi.

II. Dünya Savaşı'nın ardından Washington'un önemli siyasal hedeflerinden biri, Amerika'nın, eski ve itibarsız bir siyasal düzeni canlı tutan, kendi denizaşırı ticaretine engel olarak gördüğü katı blokları kırmaktır. Birleşik Devletler bu kapalı sömürge sistemlerinin yerine daha evrensel bir serbest ticaret anlayışını geçirmek istiyordu. Böylece Amerika 1940'ların sonunda özel olarak Britanya imparatorluğunu hedef aldı. Londra'nın kendisiyle uzak kolonileri arasındaki özel ekonomik tercihleri ortadan kaldırmasını talep ediyordu. Uluslararası Para Fonu ile Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması böylece ortaya çıktı. Bunlar Amerika'nın açık, birleşik bir dünya ekonomisi vizyonuyla tasarlanan küresel örgütlerdi.

Günümüzde, biri Kuzey Amerika'da, biri Avrupa'da ve biri Doğu Asya'da olmak üzere üç süper blok oluşmaktadır. Bu blokların kasvetli isimlerine giderek daha sık rastlanıyor -Birleşik Devletler, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Bölgesi; Avrupa topluluğu içindeki on iki ulustan oluşan Avrupa 1992; ve Asya kıyılarındaki uluslar arasında daha yakın işbirliğini öngören Doğu Asya Ekonomik Grubu (yada bunun pek çok biçimlerinden biri). Bu bloklar, orduların fetih hareketleriyle ya da askeri tehditlerle kurulan eski bloklardan farklıdır. Bunlar sömürge hatları boyunca örgütlenmiş de değildirler. Ne var ki bunların her birinde bölgesel ticaret ve parasal bağlar, bunları belirleyen siyasal düzenlemelerle birlikte gelişmektedir.

Yeni Amerikan İmparatorluğu

Bir süredir Batı Yarıküre'de Birleşik Devletler'in hâkimiyetinde bir Amerikan İmparatorluğu var. Bu yüzyılın ilk dönemlerinden beri Kanada ve Meksika ekonomileri Birleşik Devletler'e sıkı biçimde bağlı olmuştur. Amerika daima bölgenin başlıca ithalatçısı ve ihracatçısı durumundadır. Federal Reserve, Ottawa ile Mexico City arasındaki bölgenin fiilen merkez bankası durumundaydı ve bu yarıkürede geçerli para Amerikan dolarıydı. Birleşik Devletler güney sınırından gelen mülteciler ve kaçak çalışan işçiler için bir cennet olmuştur.

Son birkaç yıl içinde bu Amerikan İmparatorluğu önem kazanmış ve daha da kurumsallaşmıştır. 1980'lerin sonunda Birleşik Devletler ve Kanada aralarındaki bütün ticaret ve yatırım engellerinin fiilen kalkmasını sağlayacak bir serbest ticaret anlaşması imzaladılar. İki ulus aslında tek bir pazarda birleşmektedir. Washington ve Mexico benzer tipte bir anlaşma üzerinde çalışıyorlar. Meksika sonunda Birleşik Devletler imalat temelini bir uzantısı haline gelecektir. Ford motorları, Whirlpool çamaşır makineleri, Caterpillar vinçleri, Birleşik Devletler'e tahsis edilen Sony mamulleri ve Volkswagenler gibi, Rio Grande'nin güneyinde imal ediliyor. Zenith gibi şirketler ya da Hitachi'nin Birleşik Devletler'deki şubesi, bütün Kuzey Amerika için üretim yapmak üzere çeşitli tesislerini Meksika'ya taşımakta olduğunu ilan etmiştir. Birleşik Devletler-Meksika anlaşması, sadece ticari değil, enerji, göç, uyuşturucuların denetlenmesi ve çevrenin korunması gibi, bir çok çetrefil sorunu da beraberinde getirecektir. Muhtemelen petrol iki ulus arasında önemli bir bağlantı noktası olacaktır, çünkü Amerika Basra Körfezi dışından gelecek petrole, Meksika ise petrol araştırmaları ve kendi petrol tesislerinin geliştirilmesi ve modernleştirilmesi için yatırım fonlarına ihtiyaç duymaktadır.

Kuzey Amerikan Serbest Ticaret Bölgesi, indirilen gümrük tarifelerinin ve kaldırılan kotaların ötesindedir. Kurumsal çerçeve Avrupa'daki gibi işlemekte, ancak otomobil sektörünün yönetilmesi, çevre meselelerinin düzenlenmesi ve ticaret anlaşmazlıklarının çözülmesi gibi özgül alanlarda gelişmektedir. Amerikan işçi sendikalarının, ucuz ürünlerin Birleşik Devletler pazarına akın etmemesi için çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ücretlerin artırılması amacıyla Meksika'ya baskı yapması gibi güçlü bir toplumsal boyut da vardır.

Alman İmparatorluğu

1990'larda Almanya bir kez daha Avrupa'daki her şeyin -Batı ve Doğu- çevresinde döndüğü eksen olacak. Yeni imparatorluğun ilk boyutu, ulusların tek bir

grup oluşturma hareketinin en ileri düzeye ulaştırıldığı Avrupa topluluğudur. Önümüzdeki birkaç yıl içinde yaklaşık 320 milyon kişinin görece birleşmiş pazarı gelişecek ve dünyanın en büyük ticaret bloku olacak. AT yıllardır ortak ticaret ve tarım siyasetleri izlemektedir. Yüksek düzeyde gelişmiş bir kurumsal yapı oluşmuştur. Bu yapı yürütme işlevlerini yerine getiren bir Bankalar Konseyi'ni, yönetimden sorumlu bir daimi Komisyon'u, bir Avrupa Parlamentosu'nu ve bir Avrupa Adalet Mahkemesi'ni kapsar. 1992'nin sonunda mali hizmetler, ulaşım, iş alanında rekabet ve i  seyahatler için daha çok ortak siyaset oluşturulacaktır. Tek bir merkez bankası ve tek bir para birimi hedeflenmektedir. Ve dış politika ile savunma alanlarında daha yakın işbirliği amaçlanmaktadır.

Almanya'nın Avrupa Topluluğu içindeki rolü büyük bir anlaşmazlık konusu olmuştur. Almanya dışında hiç kimse Alman h kimiyetinden hoşnut olmayacak ve Almanya içinde de pek çok kişi aynı duyguları paylaşacaktır. Bazı gözlemciler, Avrupa'da hiç bir ulusun böylesine açık biçimde ön plana  ıkımayacağını söyleyerek, "Alman İmparatorluğu" ifadesine itiraz edebilirler. Ancak trendler açıktır. Almanya faiz oranları ve ekonomik büyüme anlamına gelen para politikasını denetleyecektir. Almanya AT'nun yüz yüze geldiği en büyük sorun, yani içeri girmek için kapıyı  alan Doğu ulusları için ne yapılacağı hakkında en çok şeyi söyleyebilecek durumda olacak. Berlin, ticaret politikasından bir Avrupa savunma gücünün kurulmasına kadar her şeyi engelleyebilecek güce sahip olacak.

Almanya'nın Doğu Avrupa'daki ve eski Sovyetler Birliği'nin bazı cumhuriyetlerindeki rolü önümüzdeki yıllarda özellikle kritik olacak. 1980'lerde yeni Alman imparatorluğu on iki ya da on dört Batı Avrupa ülkesinden oluşan daha birleşik bir Avrupa topluluğu olarak betimleniyordu. 1990'ların sonunda bu imparatorluk muhtemelen, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'yı kapsayacak. Bu Doğu bölgelerinin gelişi AT'nu genişletecek ve bütünleşme sürecini yaşlatacak, çünkü bu kadar farklı siyasal gelenekleri ve ekonomik beklentileri olan ulusların, ekonomik, toplumsal ya da güvenlik siyasetlerini yıllarca birbiriyle uyumlu biçimde sürdürmeleri imkânsız olacaktır. Bu daha gevşek oluşum içinde Almanya'nın etkisi artacaktır. Bunun nedeni sadece Almanya'nın gerek tarihi gerekse kültürü sayesinde Doğu  lkelerinin Batı'yla birleşmesine en çok yardım edebilecek ülke olması değildir. Geçmişte Alman iş adamları Paris ve Roma'da bulundukları gibi, Prag ve Budapeşte'de de bulundular. Günümüzde Almanya'nın doğu kesiminde 16 milyon Alman yaşıyor. Demir Perde'nin arkasında on yıllardır kurulan yakın ilişkiler vardır.

Eski Sovyetler Birliği cumhuriyetleri yeni Alman imparatorluğunun bir parçası olabilir ya da olmayabilir, ancak bu bölgede yeni oluşan en önemli ülkelerle çok yakın bağlar kurulacaktır. Almanya'nın, Hırvatistan, Macaristan, Baltık ülkeleri ve öteki bazı cumhuriyetlerle bir "Töton bloğu" oluşturma tehdidi, Fransa, Danimarka ve öteki Batı Avrupa ülkelerini endişelendirmektedir. Neden olmasın? Büyük Petro'dan bu yana Ruslar, Krupp ve Siemens gibi firmalardan teknoloji ve sanayi yönetimi alanında yardım almak için Almanya'ya başvurdular. Bu iki firma Rusya'nın sanayileşmesine yardımcı oldu. Alman ve Rus aristokratları Avrupa salonlarında sosyalleştiler ve iki dünya savaşına, sayısız ihanet, komplo ve ideolojik savaşa rağmen aralarındaki bağlar sürdü. Büyük Katerina zamanında binlerce Alman Rusya'ya göçtü. Marx, Engels, Tolstoy, Pasternak -bunların hepsi, Alman ve Rus deneyimlerinin bir bileşimini yanıtlıyorlardı. Ve Almanya ile Rusya son yirmi yıldır sessizce daha yakın bağlar kuruyorlar.

Ayrıca Sovyetler Birliği'nin çöküşünden önce Almanya bu ülkenin Batı'daki en önemli ticari partneri idi. Berlin Moskova'nın başlıca bankeri olmuştu, milyonlarca dolar ticaret kredisi, yatırım garantisi ve konut yardımı sağlıyordu. Yeniden birleşme sürecinin bir parçası olarak Şansölye Kohl, Sovyet birliklerinin Doğu Almanya'da kalmasını kabul etti ve Doğu Almanya'nın SSCB'ye ticari taahhütlerini yerine getirmesi için, Berlin ve Moskova, bilimsel, teknolojik ve ticari işbirliğini hızlandıracak bir antlaşma yapmayı kabul ettiler. Ve 1990'da sıra Almanya'nın yeniden birleşmesi için yapılacak son işlemlere geldiğinde, öteki devlet başkanlarıyla değil, sadece Başkan Gorbacov ve Şansölye Kohl arasında temas kuruldu. Sovyet imparatorluğu sona ererken, Almanya bu ülkenin başlıca desteği, onun yaşamını sürdürmesinde en çok etkili olan Batılı ulus oldu. Şimdi Rusya, Ukrayna ve öteki yeni bağımsız devletler Alman firmaları için büyük bir ticari alan oluşturabilir. Bu firmaların Japon rakipleri karşısında önemli kültürel avantajları olacak. Mali kaynakları ve bölgeye yakınlıkları bu firmaları pek çok Amerikan şirketinden de daha avantajlı hale getirmektedir.

Japon İmparatorluğu

II. Dünya Savaşı'ndan önce Japonya'nın başlıca amacı, bölgedeki ülkeleri Tokyo'nun hâkimiyeti altında biraraya getiren bir "Büyük Doğu Asya Ortak Refah Alanı" yaratmaktır. Savaştan bu yana Japonya'nın bu hedefe silah kullanmadan ulaşacağını söylemek bir klişe haline gelmiştir. Klişe olsun olmasın bu bir gerçektir.

Günümüzde Doğu Asya uluslarını birbirine bağlayan bağlar Tokyo'nun ekonomik

ekisinden kökleniyor. Tokyo bölgedeki pek çok ülkenin II. Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak Japonya'dan duydukları rahatsızlığın ve bu ülkeye karşı besledikleri kuşkunun yavaş yavaş üstesinden geliyor. Avrupa'dakinin aksine, bu bölgede pek az ortak kurum ya da siyaset vardır. Kuzey Amerika'dakinin aksine Doğu Asya ülkeleri arasında formel ticari liberalleşme yönünde pek az gelişme olmuştur. Bununla birlikte bütünleşme süreci devam etmektedir.

Japonya'nın olağanüstü büyümesi bu ülkeyi bir çekim merkezi haline getiriyor. 1985 ile 1988 arasında Japonya'nın bölgeden yaptığı ithalat % 200 artış gösterdi ve 1980'lerin sonunda Japonya'nın bölge ülkeleriyle olan toplam ticareti, savaş sonrası dönemde ilk kez, Birleşik Devletler ile Asya arasındaki ticareti aştı. (21) Bu dönemde Japonya'nın bölgeye yaptığı yatırımlar yaklaşık yirmi kat arttı. (22) Bir örnek vermek gerekirse, 1980'de Japon şirketleri Doğu Asya'ya 1.2 milyar \$ yatırım yaptılar; 1989'da sadece Hong Kong'a yapılan yatırım bunun iki katıydı. (23) Toyota ve Canon gibi şirketler bütün bölgede fabrika kuruyor, üretim, montaj ve dağıtım eşgüdüm sağlıyor ve belirli ülkeleri ayrı parçalarda ve formasyonlarda uzmanlaşma sağlamak için kullanıyorlar. Yaohan ve Seibu gibi satış merkezi zincirleri, perakende ticarete hâkim olmak amacıyla bütün kıtaya yayılıyor. Sumitomo Bankası, Nomura Menkul Kıymetler ve öteki Japon mali kurumları finans alanına hâkim oluyor. Japon firmalarının Doğu Asya'daki varlığını tam olarak kestirebilmek zordur, ancak yarattıkları etkinin sanıldığından daha büyük olması muhtemeldir. Örneğin, bir kez Japon üretimi başladığında, Japon yedek parçalarına, Japon kalite standartlarına, Japon dağıtım kanallarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu etki, Japon sistemine uyum sağlamak zorunda kalan başka şirketler üzerinde de hissedilmektedir.

Doğu Asya ekonomisi Japon şirketlerinin öncülüğünde bütünleşirken, Tokyo bürokratları da boş durmuyorlar. Japon hükümeti ve endüstrisi, yol, liman ve öteki altyapı inşaatların için birlikte çalışıyorlar. Ayrıca Japon görevliler ülkeler arası endüstriyel gelişme için bir stratejiye, her ulusun ihtiyaç duyduğu türden altyapı, üretilmesi gereken ürünler, izlenmesi gereken gelişim modeli için yol gösterici bir anlayışa sahipler. Örneğin, hazırladıkları geniş plan içinde, Tayland mobilya ve oyuncak üzerinde, Malezya lastik ayakkabı ve TV, Endonezya tekstil ve orman ürünleri üzerinde yoğunlaşabilmektedir. Tokyo'nun etkisi, altyapı için yapılan yardımlarda, ortak girişim kredilerinde, Japonya'nın ithalat tercihlerinde ve bazı çokuluslu Japon şirketlerine belirli bölgelere yatırım yapmaları için sağlanan "devlet desteği"nde de hissediliyor. Her ülkede uzmanlaşmış eğitim merkezleri kurulmuştur. (24) Japon Bankası bölgedeki öteki merkez bankalarıyla ortak siyasal hedefleri tartışmak ve teknik yardım sağlamak için biraraya gelmeye başladı.

Tokyo siyasal cephede de daha faal olmaya çalışıyor; Kamboçya barış görüşmelerinde aracılık yapıyor, Güney ve Kuzey Kore arasında uzlaşma sağlamaya çalışıyor. Güvenlik alanında bile Japonya kendini kanıtlamaya başlamıştır. 1991 yazında Japonya dışişleri bakanı öteki Asya ülkelerine, Japonya'nın gelecekte oynacağı askeri rol de dahil olmak üzere bölgenin siyasal ve ekonomik meseleleri üzerine yoğunlaştırılmış dialog önerdi.

Japonya'nın serbest piyasa ideolojisinden yoksun olması, hükümet-iş dünyası işbirliğine pragmatik yaklaşımı ve bilinçli bir sanayi politikası izleme isteği, Doğu Asya için büyük avantajlardır. Bölgedeki ulusların çoğu Japonların ekonomik gelişme felsefelerinin pek çok unsurunu benimsemiştir. Singapur'un başbakanı ve güçlü bir Anmerikan müttefiki olan Lee Kuan Yew bu durumu açıklarken şöyle diyor: "toplumun çıkarlarının bireyin çıkarlarından üstün tutulduğu topluluk değerlerine sahip bir toplum [Asyalılar için] Amerikan bireyciliğinden daha uygundur." (25)

2000 yıllık bir geçmişi olan Japon-Çin ilişkileri özellikle önemlidir. Bunun yakın zamanda açığa çıkan belirtileri, dünyanın nasıl değişmekte olduğunu ve Japonya'nın gelecekte muhtemelen nasıl davranacağını göstermesi bakımından önemlidir. 1945'ten sonraki otuz yıl içinde Tokyo'nun Amerika'yı izlemekten başka seçeneği yoktu. Richard Nixon'ın başkanlığına kadar bunun anlamı Çin'e monolitik bir komünist düşmanın parçası olarak davranılmasıydı. 1970'lerin başında Birleşik Devletler ani bir çizgi değişikliği yaptığında, Japonya'ya önceden bilgi vermedi ve bu durum Tokyo'da büyük sıkıntıya yol açtı. Bununla birlikte, daha sonraki on beş yıl boyunca Washington ve Tokyo birlikte hareket ettiler ve ortak programlar geliştirdiler. Ancak 1990'da Tokyo, Birleşik Devletler'e tek taraflı hareket edip edemeyeceğini sormadı; sadece Japonya'nın bundan sonra Çin'e yardım edeceğini Washington'a bildirdi. Başkan Bush Kamuoyu önünde bu gelişmeyi durdurmak için hiçbir şey yapamayacağını itiraf etti.

Temmuz 1991'de Japonya biraz daha ileri gitti. Başbakan Kaifu Pekin'i ziyaret ederek, Japonya ile Çin arasındaki ilişkilerin tamamen normalleştiği sinyalini verdi. Büyük ölçekli yardım için gerekli bağlanuları kurdu ve Çinli önderlerle ticaret, silah satışı ve insan hakları gibi konuları tartıştı. Bir yanda Japonya'nın Çin'le ilişkileri, öte yanda Washington'un Pekin'le ilişkileri arasında ortaya çıkan karşıtlık çarpıcıydı. O sırada Birleşik Devletler kongresi -Çin'in haksız ticari uygulamaları, Suriye ve İran'a silah satışı, Asya'daki otoriter rejimleri desteklemesi ve insan hakları sicili hakkında derin bir endişe duyuyordu- Birleşik Devletler'in Çin'den yapılan ithalata kısıtlama getirmenin gerekli olup olmadığını tartışıyordu. Birleşik Devletler'de siyaseti belirleyen kişiler Birleşik

Devletler-Çin ilişkilerinin ticari yapılarının ötesinde kötüleşmesinin mümkün olduğunu söylüyorlardı.

Süperblokların anlamı hakkında farklı görüşler vardır. Bazı ekonomistler çeşitli bölgeler arasındaki ticaretin bu bölgelerin iç ticaretinden daha hızlı büyüdüğünü gösteren istatistiklere dayanarak, bunların gerçek anlamda blok olmadıkları sonucuna varmaktadırlar. Bir başka teoriye göre, bu üç bölge içindeki ticaret ve yatırım bu alanlarda görülmemiş ekonomik bağlar yaratırken, bu gelişme daha geniş bir küresel bütünleşme için sadece bir atlama tahtası oluşturmaktadır. Ötekiler, bu üç blokun siyasal karakterinin çok farklı olduğunu, öyle ki bunları birbiriyle rekabet eden imparatorluklar olarak betimlemenin bir aşırı basitleştirme olacağını söylemektedirler.

Bütün bu görüşler en önemli noktayı atlamaktadır. II. Dünya Savaşı'nın Almanya ve Japonya'nın bölgesel güç ve nüfuz arayışı yüzünden çıktığını hatırlatanları azarlamak gereksiz, çünkü hiç kimse Üç Büyükler arasında yeni bir askeri karşılaşmadan söz etmiyor. Ancak 1990'larda ve ötesinde Amerika, Japonya ve Almanya pek çok farklı düzeyde rakip olacaklar ve bölgesel alanlar bu rekabeti şiddetlendirecek. Bu blokları önemsememek Soğuk Savaş sonrası dönemde zincirlerinden boşalan bütün öteki güçleri hesaba katmayan fazla iyimser bir dünya anlayışına varır. Bloklar uzun bir dönem için korumacı olmayabilirler, ancak bu on yılın geri kalan kısmında, Amerikan, Alman ve Japon firmalarının kendi arka bahçeleriyle ekonomik bağlarını derinleştirmekle geçmişe nazaran daha çok ilgilenmeleri kaçınılmazdır; ve geçmişe ait ticaret ve yatırım verileri ne gösteriyor olursa olsun, bölgeiçi trendlerin hızlanacağı kesindir. Meksika, Amerika'nın geleceği bakımından her geçen gün biraz daha önem kazanıyor: göç artıyor, Meksika'dan Birleşik Devletler'e yapılan ithalat 1980'lerde neredeyse üç misli artı ve Birleşik Devletler'in Meksika'ya ihracatı aynı dönem içinde ikiye katlandı. AT istim topluyor; burada da bölge içi ticari faaliyet, ticari engellerin kaldırılmasına ve tek bir para biriminin benimsenmesine olumlu yanıt veriyor. Japonya'nın Doğu Asya'daki çıkarları da artış gösteriyor; Seul'den Cakarta'ya kadar genişleyen ekonomik koşullar ve Birleşik Devletler ile Avrupa'da artan korumacılık tehdidi, Tokyo'ya önceliklerini Asya'ya yöneltmekten başka seçenek bırakmıyor. Aslında blokların farklı biçimde örgütlenmeleri, bunların Üç Büyükler'in farklı sistemlerini yansıttıkları anlamına gelir. Önümüzdeki yıllarda blok çapındaki rekabetçi kapitalizm modelleri ticaret ve sanayi ilişkilerini giderek daha fazla karakterize edecektir.

Süperbloklar dünyayı üç para münukasına -dolar münukası, mark münukası (ya da ECU -Avrupa Para Birimi- gibi bir başka Avrupalı isim) ve Yen münukası-

bölecek potansiyele sahiptir. Bu bölünme finans alanında doğal, ancak muazzam önemi olan bir gelişme olacaktır. Amerika dünyanın en güçlü parasına sahip olmaktan büyük yarar sağlamıştır. Herkesin o yeşil kâğıtlara sahip olduğunu bilerek miktar konusunda fazla disipline gerek duymadan dolar basabiliyordu. Birleşik Devletler daima kendi parasıyla borçlanabiliyor ve değişim oranı değişikliklerinin dış borçları arttırmasından endişelenmiyordu. Siyasal avantajlar da vardı; dolar, Amerikan gücünün sembolü olarak, para olmanın ötesinde önem taşıyordu. Ne zaman bir kriz olsa -bir füze sorunu ya da bir petrol ambargosu- doların değeri artıyordu, çünkü insanlar doları siyasal bir fırtınada sığınacak bir liman gibi görüyorlardı.

Ayrupa ve Asya'da mark ve yen kullanımı arttıkça Amerika büyük değişiklikler bekleyebilir. İlk planda dış yatırımcıların daha çok seçeneği olacaktır. Bu da yatırımcıların daha rahat dolar alıp satabilecekleri anlamına gelir. Bu da parasal istikrarsızlığı artırabilir. Bir başka sonuç Birleşik Devletler'in kendi parasına duyulan küresel güveni korumak için sağlam ekonomik siyasetler izleme gereği olacaktır, çünkü yabancılar Birleşik Devletler'in izlediği siyasetlere olan güvenlerini kaybettiklerinde, dolarları mark ve yen'lerle daha kolay değiştirebileceklerdir. Üçüncü bir sonuç, Amerika için yaratacağı ters siyasal etkileriyle birlikte, doların artık güvenilir bir sığınak olarak kabul edilmemesidir.

Bunun ötesinde, kendi bölgelerinde geçerli paraya sahip olan Almanya ve Japonya nüfuzlarını arttıracaklardır. Bloklar içindeki öteki uluslar, faiz oranlarındaki değişiklikler ve bunun mark ve yen üzerinde yaratacağı etkiler nedeniyle Bundesbank ve Japon Bankası'nı izlemek zorunda kalacaklardır. Kendi paralarını mark ve yen'e yakın değerde tutmak için kendi faiz oranlarını yükseltmeleri ya da indirmeleri gerekecek; aksi halde çok ağır ticari sorunlarla karşılaşacaklardır. Almanya ve Japonya bu nedenle kendi blokları içinde ticaretten ipotek fiyatlarına kadar her şeyi denetleyeceklerdir.

Süperbloklar, Üç Büyükler'den her birinin dünyaya bakışlarını etkileyecekleri için aynı zamanda yıkıcı olacaklardır. Üç Büyükler'in her biri kendi bölgelerine daha çok zaman ve enerji ayırmak zorunda kalacaklar, böylece daha küresel meselelere daha az dikkat edeceklerdir. Başkan Bush Meksika'yla ticaret müzakerelerinin başlamasını Kongre'ye kabul ettirmek için muazzam bir siyasal sermaye yatırırken, Uruguay Turu çökmekteydi. Almanya başka yerlerden çok kuşkusuz Kıta'daki (Avrupa) olaylarla ilgilenmektedir. Örneğin, Washington'un Latin Amerika özel sektörünü inşa etmek için harcadığı öncelikli çabalara katılmakta gönülsüz davranmıştır. Birleşik Devletler ve Avrupa'daki korumacı baskılardan usanan Japonya, Doğu Asya'yı ticaret ve yatırım için daha

uygun bir alan olarak görüyor. Bloklar aynı zamanda, bir Birleşmiş Milletler savunma gücü için bir Alman-Fransız inisiyatifi ya da bölgesel savunma tartışmaları için Japon inisiyatifi örneklerinin açıkça ortaya koyduğu gibi, askeri renkler de taşıyacaktır.

Uyumlu, sınırsız bir dünya mı? Henüz değil. Ayrıca zor bir girişim.

BİR ÜÇÜNCÜ SAVAŞ ALANI: ULUSLARARASI KURUMLAR

Üç Büyükler arasında yükün bölüşülmesi ve bölgesel gerilimlerle ilgili argümanlar uluslararası ekonomik kurumlara da yansımaktır. Üç Büyükler'in çıkarları ve zorlukları farklı olduğu ölçüde bu kurumlar sorunların çözüleceği forumlar olmaktan çok, birer savaş alanı haline gelecek.

Bu örgütler savaştan sonra ticaret ve yatırımı dünya çapında geliştirmek ve uluslararası işbirliğinde iki savaş arasında görülen türden kopuklukları önlemek için Birleşik Devletler ve Büyük Britanya tarafından tasarlandı. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve GATT gibi kurumlar, 1950'ler, 1960'lar ve 1970'lerde genel ekonomik refahın gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadılar.

Bu kurumların her biri şimdi 1990'ların taleplerine uymakta zorlanıyorlar. Hedeflerinden ve görevlerinden pek emin değiller. Örneğin IMF kendini parasal konularda bir küresel otorite olarak görüyor ve dünya çapında değişim oranlarına polislik ediyor. Ancak Üç Büyükler en önemli kararlarında IMF'yi hesaba katmıyorlar. Aslında bu örgüt, Üçüncü Dünya, Doğu Avrupa ve eski Sovyet cumhuriyetleri için bir banka haline gelmiştir. Dünya Bankasının ise hantal ve devasa bir bürokrasisi vardır. GATT'ın dünya ticareti için en önemli kuruluş olduğu düşünülür. Ancak pek çok ticari sorunda GATT'ın karar verme yetkisi yoktur. Önemli ticaret anlaşmalarının çoğu bu kuruluşun katkısı olmadan yapılmaktadır ve bölgesel ticaret blokları küresel ticaret kurumu düşüncesini zayıflatmaktadır. Bu üç kurum, Latin Amerika ülkelerinin borçlarından, Doğu Avrupa'nın istikrarına, çevre temizliğine kadar geniş bir sorunlar dizisinin baskısı altındadır.

Ancak küresel sorunlarla ilgilenen ve iyi işleyen kurumların önemi gittikçe artmaktadır. Para, ticaret, yatırım, bankacılık ve sermaye piyasaları, Üçüncü Dünya'nın kalkınması, çevrenin korunması, telekomünikasyon, uyuşturucu trafiği ve göç gibi sorunlara ortak yaklaşım giderek önem kazanmaktadır. Yeni işbirliğinin kurallarını tanımlamak önemli bir sorundur. İkincisi bu kurallara uyulmasını sağlayacak yöntemler bulmaktır.

Neredeyse bütün bir Soğuk Savaş dönemi boyunca Amerika bir konsensus oluşturabildi. Birleşik Devletler uluslararası örgütlere hâkim olabildi ve kendi fel-sefesini ve dış politikasını kabul ettirebildi. 1990'ların ortasında ve ötesinde Al-manya ve Japonya bu eğilimin sürmesine engel olacaklardır. Bu iki ülkenin küresel ekonomik yönetim hakkında kendi fikirleri olacaktır. Ayrıca artan mali katkıları sayesinde ekonomik ve diğer uluslararası örgütlerde daha ağırlıklı olarak temsil edileceklerdir. Ve kendi coğrafi bölgelerinde giderek daha etkili oldukları komşu ülkelerden destek sağlayabileceklerdir. Aslında komşuları da bu ülkelere kendi çıkarları açısından yaklaşacaklardır. Japonya fiilen Tayland, Malezya ve Singapur adına konuşacak; Berlin ise genellikle Polonya, Çekoslovakya, Ma-caristan ve Doğu'daki öteki ülkeler hakkında konuşmak zorunda kalacaktır.

Ayrıca uluslararası örgütlerin müdahalecilik imkânında dev bir sıçrama ol-muştur. Savaş sırasında ve sonrasında Irak'a karşı uygulanan müeyyideler, Kürtleri korumak için Birleşmiş Milletler güçlerinin Irak'a gönderilmesi, Mos-kova'nın IMF ve öteki kuruluşları ekonomik reformlar hakkında tavsiyelerde bu-lunmaları için davet etmesi - bütün bunlar uluslararası kurumların ülkelerin iç işlerine karışma düzeylerindeki artışın bir başlangıcı olabilir. Sınır an-laşmazlıkları ve etnik çatışmalara daha fazla müdahale edildiğini görebiliyoruz. Bu iki anlaşmazlık tipinin önümüzdeki yıllarda önemli ölçüde artması muh-temeldir. İnsan hakları ihlalleri, terörizm, nükleer silahların denetlenmesi, bütün dünyada doğal çevrenin kötü kullanılması gibi alanlarda daha çok müdahale gö-rebiliriz. Üç Büyükler'in farklı sistemleri, güdülleri ve hedefleri nedeniyle bu süreç, bütün bu önemli görevlerin nasıl yerine getirileceği konusunda uluslararası bir konsensusa ulaşma çabasını yansıtacaktır.

Üç Büyükler arasındaki anlaşmazlıklar, uluslararası kurumların ne yapmaları, nasıl örgütlenmeleri ve finanse edilmeleri gerektiğine ve bunları kimin de-netleyeceğine dair farklı anlayışlardan çıkacaktır. Birleşik Devletler'in bütün bunları tek başına yapamayacağı kanaatinin giderek yaygınlaşması Was-hington'u rahatsız edecektir. Ancak gerek Tokyo gerekse Berlin kendi ekonomik güçleriyle siyasal nüfuzları arasındaki genel kopukluğu yaşadıkça, uluslararası kurumlar önemli bir kendini kanıtlama alanı haline gelebilir.

Uluslararası örgütlere yapılan mali katkıların düzeyi konusunda da çatışmalar olacaktır. Doğu Avrupa, eski Sovyetler Birliği ve Üçüncü Dünya'da büyük bir sermaye ihtiyacı olacağını kimse reddemez. Ve 1990'ların ortasında özel ban-kaların ve yatırımcıların -1980'lerde Latin Amerika'da yanılmışlardı- büyük ticari risklere girmeyecekleri açıktır. Bu durum uluslararası kurumlar ara-cılığıyla kanalize edilen kamu fonlarına ek bir yük getirecektir. Peki bu para ne-

reden gelecek? Amerika'nın kasası buna yetmez ve Amerika ötekilerin de bir şeyler yapmasını isteyecektir. Örneğin 1991 kışında Birleşmiş Milletler Genel Meclisi toplandığı sırada, Birleşik Devletler'e 344.5 milyon dolar borçlu olduğu bildirildi. Bu miktar bütün üyelerin toplam borç bakiyelerinin % 30'u kadardı. Bu miktar Washington'un geçmişteki barış operasyonları için borçlandığı 173 milyon \$'ı kapsamıyordu. (26) Almanya kendi doğusundaki sorunların ön cephesinde yer almaktadır ve buradaki sorunları doğrudan ele almak üzere uluslararası kurumları gerektiğinde atlamak isteyebilir. Japonya yeni fonlar oluşturma bakımından en güçlü ülke konumunda olacaktır, ancak bunun oransız ya da karşılıksız olmasına itiraz edecektir. Mali katkılar ile kararlarda söz sahibi olma arasındaki ilişkiler de çekişmelere yol açacaktır. Şimdiki durumun korunması Amerika'nın çıkarlarına daha uygundur, ancak Japonya ve Almanya kendi paralarının veto yetkisiyle desteklenmesini isteyeceklerdir.

Öncelikler konusunda da anlaşmazlıklar olacaktır. Amerika Latin Amerika'daki endişe verici sorunlar üzerinde yoğunlaşmak ve serbest seçimler de dahil insan haklarının bütün tiplerini dikkatle gözlemlemek isteyecektir. Almanya yüzünü kendi doğusuna çevirecek ve siyasal istikrar ve çevre temizliği gibi belirli önceliklere ağırlık verecektir. Japonya en çok Asya'daki sorunlarla ilgilenecektir; Almanya gibi, o da ekonomik ve siyasal istikrarı kendi önceliklerinin en üst sırasına yerleştirecektir. Ayrıca Tokyo için insan hakları meselesi öteki iki ülkeye kıyasla gündemin daha alt sıralarında yer alacaktır.

Felsefe konusunda da anlaşmazlıklar olacaktır. Amerika parayı doğrudan ilgili ülkelerdeki özel sektöre aktaracak kurumlar isterken, Japonya ve Almanya bu türden saf serbest piyasa yaklaşımını benimsemeyeceklerdir. Amerika daha hızlı bir serbestleşme isterken, Japonya ve Almanya bunun daha yavaş olmasını isteyeceklerdir. Tokyo hükümet-sanayi işbirliğini vurgulayan bir kalkınma anlayışı, Japonya'ya uygun bir sistem geliştirecek ve bu fikir Washington'da muhtemelen hoş karşılanmayacaktır.

Berlin duvarının yıkılmasından bu yana bu türden mücadeleler ön plana çıkmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra kurulan ilk yeni küresel kurum, merkezi Londra ve Paris olan Avrupa Yeniden İnşa ve Kalkınma Bankası oldu. Batı Avrupalılar Doğu Avrupa üzerinde odaklaşan yeni bir uluslararası banka kurmak için sabırsızlanıyorlar, ancak bu banka üzerinde Dünya Bankası ve İMF'de olduklarından daha fazla etkili olmak istiyorlardı. Bankanın kuruluşu sırasında Washington, kredilerin devlet mülkiyetindeki kuruluşlara değil de doğrudan özel sektöre verilmesi konusunda ısrar edince Almanya ve öteki sponsorlarla anlaşmazlığa düştü. 1990 ve 1991'de Dünya Bankası'na bağlı bir şirket olan İn-

ternational Finance Corporation'ın fonlarını arturma bağlamında da benzer bir anlaşmazlık çıktı. Birleşik Devletler miktarın daha büyük bir bölümünün Latin Amerika ve Doğu Avrupa'daki özel sektöre verilmesi onaylanana kadar katkılarını durdurma tehdidinde bulundu. Birleşik Devletler'in konumu, Almanya, Japonya ve öteki ülkelerin daha az doktriner olan görüşleriyle çatışıyordu. Bu ülkelerde kamu ve özel çıkarlar arasındaki çizgi daha bulanık ve hükümet ile iş dünyası arasında daha yüksek düzeyde bir işbirliği anlayışı vardı.

Bu özgül sorunların ötesinde, daha büyük bir sorun daha vardı: Üç Büyükler'in kendi içlerinde uluslararası örgütlere verilen kamu desteğini zayıflatan merkezkaç siyasal güçler. Amerika'da çokuluslu kuruluşlara destek sağlama düşüncesi asla çok güçlü olmamıştır. Birleşik Devletler Milletler Cemiyeti'ne katılmamış ve bu durum söz konusu örgütü onarılamayacak biçimde zayıf düşürmüştü. Birleşik Devletler Kongresi 1940'ların sonunda yapılan Uluslararası Ticaret Örgütü önerisini sabote etmiş, bunun yerine çok daha zayıf bir kuruluş olan GATT'ı önermişti. Washington, IMF ve öteki örgütleri denetleyebildiği, Kongre bu kuruluşları Birleşik Devletler siyasetinin uzantıları olarak görebildiği sürece coşkuyla destekledi. 1990'larda durum değişecektir. Almanya'da sorun, ülke içindeki ve Avrupa'nın başka yerlerindeki muazzam görevlerin uluslararası örgütler üzerinde odaklaşmaya zaman bırakıp bırakmayacağıdır. Japonya'ya gelince, Amerika ve Avrupa'da uluslararası örgütler için duyulan coşkunun azalması halinde Tokyo da aynı çizgiyi izleyecek; çok yönlü işbirliği retorikini kullanırken, rahatlıkla tek taraflı ilişkiler kurabilecektir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Yediler Grubu

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'yle ilgili özel bir sorun vardır. Birleşmiş Milletler 1945'de kurulduğunda, ne Almanya ne de Japonya'nın üye olmasına izin verildi. Japonya ve Federal Almanya Cumhuriyeti Genel Meclis'e katıldıklarında, Güvenlik Konseyi'ne alınmadılar. Soğuk Savaş sırasında, Güvenlik Konseyi sık sık ABD-SSCB rekabetini yansıtırken, Tokyo'nun ya da Bonn'un üyeliği meselesiyle ilgilenilmedi.

Ne var ki Japonya ve Almanya'nın yer almadığı bir Güvenlik Konseyi gelecekte pek az meşruluğa sahip olacaktır. Birleşmiş Milletler'in bu yüksek kurulunda en güçlü ve en önemli ikinci ve üçüncü ulusların yer almaması ne anlama gelir? Birleşmiş Milletler'e yaptığı mali katkı, Büyük Britanya ve Fransa'nın toplam katkılarını aşan Japonya'nın dışlanması nasıl haklı çıkarılabilir? Peki Polonya'dan Sibiryaya kadar bölgenin kaderinde en belirleyici yabancı ulus olan

Almanya'nın dışlanması? Kararların alındığı masada yer verilmeyen Tokyo ve Berlin küresel barışın korunmasında daha fazla sorumluluk almaya nasıl zorlanabilirler? Ancak Konsey'in bileşimini değiştirmek son derece zordur. Bu, özgün Birleşmiş Milletler sözleşmesinin gözden geçirilmesini gerektirir ve Birleşmiş Milletler'in yıllarca sürecektir tartışmalara konu olmasına ve bu süre içinde felç olmasına yol açabilecek değişikliklerin önerilmesine yol açabilir. Örneğin, Brezilya ya da Hindistan gibi kalkınmakta olan ülkelerden Güvenlik Konseyi'nde sürekli sandalyeye sahip olma talepleri gelmektedir. Üçüncü Dünya'dan da Güvenlik Konseyi üyelerinden birinin bu kuruluşun eylemlerini veto etme yetkisine sahip olması şeklindeki uygulamaya son verilmesi talepleri gelebilir. Birleşik Devletler böyle bir talebe kuşkusuz itiraz edecektir.

Aslında Güvenlik Konseyi meselesinin yeni bir forumun oluşmasıyla birlikte askıya alınabileceği görülüyor. Bu forum, yedi sanayileşmiş ülkenin, Amerika, Almanya, Japonya, Büyük Britanya, Kanada, Fransa ve İtalya'nın oluşturduğu Yediler Grubu'dur (ya da G-7). Üç Büyükler bu grubun eksen niteliğindeki iç kulübünü oluştururlar. Gruba dahil ülkelerin devlet başkanları her yıl zirve toplantısı yaparlar. 1970'lerin ortasında bu toplantılar başladığında amaç, ticaret, para, enerji açıkları ve diğer ekonomik meseleleri ele almaktı. Ne var ki gündem dereceli olarak, nükleer silahların yayılmaması, insan hakları, silah satışları, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde istikrarsızlık gibi konuları kapsayacak şekilde genişletildi.

Gücün G-7'ye kayması, Amerika, Almanya ve Japonya açısından önemli sonuçlar doğurdu. Bu forumda küresel ekonomik ve toplumsal yönetimle ilgili kararlar alınacak ya da alınmış kararlar iptal edilecekti. Forumun bir kurmay heyeti ya da yazılı prosedürleri ve kuralları yoktu. Öteki ulusların belirli bir tarzda davranmaları için ekonomik havuç ve sopa artık buradan kullanılacaktı. Üç Büyükler bu forumda baş başa vereceklerdi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aksine, G-7 İkinci Dünya Savaşı'nın mirasını ve Pax Americana'yı (Amerikan barışı -çn.) gerilerde bırakmıştır ve küresel diplomaside ekonomik nüfuzun önemi açık biçimde ortaya çıkmıştır.

Üç Büyükleri sınavacak, burada tartışılanları aşan başka meseleler de vardır. Bunların en önemlisi muhtemelen eski Sovyetler Birliği'ne yönelik siyasetlerin yaratacağı potansiyel gerilimlerdir.

Öyle görünüyor ki, yeni cumhuriyetlerin ekonomik spirali aşağı doğru gittikçe, yardım, ödeme kolaylıkları, yatırım, ticaret, insan hakları, mülteciler, iç savaşlara Bau müdahalesi vb. gibi sorunlar bir arada ele alınacaktır. Üç Büyükler

arasındaki ilişkiler, hangi sorumluluğu kimin taşıyacağı, kimin mali katkılarının yetersiz kaldığı ve hangi siyasetlerin doğu ulusları için uygun olduğu gibi konularda öne sürülen argümanlar nedeniyle büyük gerilimler yaşayabilir. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar pek çok anlaşmanın yapılacağı arenalar olabilir. Sovyetler Birliği'ndeki ekonomik gerilimler, en azından 1990'larda, gerçek demokrasi ve kapitalizme geçişi imkânsız hale getirirse, ki büyük ihtimalle öyle olacak, bu durumda Üç Büyükler arasındaki ilişkiler daha da kötüleşecektir. Bu durumda Amerika düş kırıklığına uğrayabilir ve yardımını durdurabilir. Eski SSCB'ye yardım konusunda asla coşkulu olmayan Japonya da bu durumda Washington'u izleyebilir. Hemen yanıbaşındaki krizle ilgilenmekten başka seçeneği olmayan Almanya, bu durumda tek başına kalacaktır. Aslında eski SSCB'nin dağılmasının etkileri öylesine büyük olabilir ki, Üç Büyükler arasındaki bağlar bütün öteki sorunları da etkileyecek şekilde kopabilir.

4

NOTLAR

1. Christopher Coker, Shifting into Neutral?: Burden Sharing in the Western Alliance~(Londra: Brassey's[BK], 1990) s. 13.
2. Coker, s. 14.
3. Sam Nunn, "Our Allies Have to Do More," The New York Times, 10 Temmuz 1988, bl.4: s. 31.
4. Discord or Dialogue: The United States and Japan in 1991~(Washington, D. C.: The Reischauer Center at ThePaul H. Nitze School of Advanced International Studies, The John Hopkins University, 1991) s. 20.
5. Tatou Takahama, konuşma, "Japanese Policy Making: TheCase of the Gulf Crisis," The Japan Society of NewYork, 6 Mayıs 1991.
6. Timothy Aeppel ve Frederick Kempe, "German OfficialBacks Mideast Marshall Plan," The Wall Street Journal, 1 Mart 1991: s. A5.
7. Jim Hoagland, "For Bush, a Delicate Time with Germanyand Japan," The International Herald Tribune, 22 Mart1991: s.4.
8. R. W. Apple, "Bonn/and Tokyo Are Criticized for NotBearing More of Gulf Cost," The New York Times, 13Eylül 1990: s. A1.
9. Kenneth Pyle, Edward J. Lincoln ve Chalmers Johnson, "Japan and the World: Considerations for U. S. PolicyMakers," analiz, (Seattle, WA: The National Bureau ofAsian and Soviet Research, Kasım 1991) s.2.
10. Reuters, "Maybe Yes, Maybe No," The International Herald Tribune, 21 Kasım 1991: s.3.
11. Leonard Silk, "Getting the Benefit of Military Cuts,"The New York Times, 26 Eylül 1991: s. D2.
12. David E. Sanger, "The Technology the U. S. Doesn't WantJapan to Have," The New York Times, 2 Nisan 1989, bl.4:s.3.
13. Stuart Aeurbach, "Senators Step Up Attack on FSX Dealwith Japan," The Washington Post, 11 Mayıs 1989: s. A5.
14. David Marsh, "Today's Germans: Peaceable, Fearful-andGreenn," The Financial Times, 4 Ocak 1991: s.2.
15. German Brief. The Frankfurt Allgemeine Zeitung GMBHInformation Services, 9-16 Nisan 1991: s.1.

16. Roberto Suro, "Europeans Accuse the U.S. of Balking on Plans to Combat Global Warming," The New York Times, 10 Temmuz 1990: s. A10.
17. Hans-Dietrich Genscher, "The Mentality of the Nation-State Has Been Consigned to the Past," The European, 11-13 Ekim 1991: s.II.
18. Joseph Stanislaw ve Daniel Tergin, "Don't Let an Energy Crisis Shut Off Eastern Europe," The International Herald Tribune, 27 Haziran 1990: s.6.
19. "Germans Urge Talks on Soviets," The New York Times, 24 Ağustos 1991: s.A9.
20. Quentin Peel, "Kohl Warns Soviet Union Must Retain Unified Policies," The Financial Times, 5 Eylül 1991: s.1.
21. "Asia's Emerging Standard Bearer," The Economist, 21 Temmuz 1991: s. 30.
22. "Japan's Direct Investment in East Asia," Global Investment Research Group, Deutsche Bank Capital Markets Research, Aralık 1991.
23. Patrick L. Smith, "Japan in East Asia: A Boom Pays Off," The International Herald Tribune 30 Mayıs 1990: s.1.
24. Bernard Wysocki, Jr., "In Asia, the Japanese Hope to 'Coordinate' What Nations Produce," The Wall Street Journal, 20 Ağustos 1990: s. A1.
25. Michael Richardson, "As West Pushes for Democracy, Asia Leans Towards Japan," The International Herald Tribune, 9 Kasım 1991: s.1.
26. Edward Mortimer, "New Boss for Fitter UN," The Financial Times, 18 Ekim 1991: s.22.

ÖNDERLİK BOŞLUĞU

Bir "Soğuk Barış"ın önlenmesi, Üç Büyükler'in onları ayrı yönlerle iten güçlerin üstesinden gelip gelememelerine bağlı olacaktır. Denetim sağlanmazsa çatışma ve kaos kaçınılmaz olur. İki savaş arası dönemden çıkan ders budur. Bu dönemde, Profesör Charles P. Kindleberger'in belagatli bir biçimde yazdığı gibi, uluslararası düzene önderlik eden Britanya sönmüş ve Birleşik Devletler de dahil hiç bir güç onun bıraktığı boşluğu dolduramamıştır. (1) Sonuç olarak, büyük uluslar kendi iç sorunlarına kapanmışlar, korumacılık gelişmiş, uluslararası borç ilişkileri yavaşlamış, ve hiç kimse merkezkaç güçleri dizginleme sorumluluğunu üstlenmemiştir. Japonya ile Almanya askeri bakımdan güçlenmeye başladılar ve İngiltere ile Amerika bu gelişmeye seyirci kaldılar. Kimsenin tehlikeyi görmediği söylenemez: Pasifik'te silahsızlanma toplantıları yapılıyor, ticaret savaşlarını önlemek için dünya ekonomik konferansları toplanıyordu. Ancak hiç bir ulus sorumluluğu yüklenmiyordu. Bir küresel kurallar setini eklemleyecek ya da bunu dayatacak kimse yoktu.

1990'ların 1930'lara benzediğini ya da tarihten alınan derslerin bir ülkenin ve tek başına önderlik görevini yerine getirmesini gerektirdiğini söylemek yanlış olacaktır. Dünya çok daha karmaşık hale gelmiştir: ekonomik bağımlılık artmakta, güçler dağılmakta, ordular önemsizleşmekte, ekonomik güç önem kazanmaktadır. Ancak önderlik olacaksa ve bunu Üç Büyükler'den biri, muhtemelen ikisi yapacaksa, bunlar birbirinin büyük ve uzun vadeli çıkarlarını kollamak zorunda kalacaklardır. Ticaret ve para politikaları, öteki ulusların bandan nasıl etkilenecekleri dikkate alınarak oluşturulacaktır. Birkaç örnek vermek

gerekirse, askeri yükün paylaşılmasında, küresel ekonominin yönetiminde, ticarete, teknolojinin paylaşılmasında, mülteci politikalarına eşgüdüm sağlanmasında, çevrenin korunmasında gerçek anlaşmalara varmak gerekecektir. Bölgesel bloklar arası çatışmaları önlemek, IMF, Birleşmiş Milletler ve öteki uluslararası kurumları güçlendirmek için bilinçli bir çaba gerekli olacaktır. Amerika, Japonya ve Almanya tek başlarına ya da bir arada fırsatı değerlendirecekler mi? Eğer şimdiki trendler sürerse pek mümkün değil.

İyimserler, Üç Büyükler'in yüz yüze geldikleri sorunların farkında olduklarını öne sürüyorlar. Onlar, bu üç ulusun geçmişte birlikte çalışma konusunda uğradıkları başarısızlığın acı derslerini hatırladıklarını, günümüzün sık dokunmuş dünya ekonomisinde daha fazla işbirliği yapma gereğini anladıklarını söylüyorlar. Temiz havadan istikrarsız borsalara kadar ortak sorunlarla başa çıkmak için yapılan sonsuz konferansları ve müzakerekeri işaret ediyorlar. Argüman, bu nedenle Üç Büyükler'in mükemmel düzeyde olmasa da, yeterince işbirliği yapacakları şeklinde sürüp gidiyor.

Bu türden iyimserlik anlaşılabilir olmakla birlikte, hatalıdır. Önderlik, tarih bilincinden, iyi niyetten, hattâ gelecekteki sorunları kavramaktan daha çok şeyi gerektirir.

GEÇMİŞTEKİ ÖNDERLİK

Uluslar arasında uluslararası önderliğin tarihsel olarak üç modeli vardır. Birincisi bir ulusun tek başına büyük bir imparatorluğa hâkim olduğu durumdur. Eski Roma ve 1900'ların başında Büyük Britanya bu modele uyar; her ikisi de geniş bir bölgede neredeyse meydan okumasız bir hegemonya kurmuşlardı. İkinci model güçler dengesine dayalı bir anlaşmayı esas alır. Yaklaşık olarak eşit güce sahip üç ya da dört büyük ülke statükoyu korur. Örneğin, ondokuzuncu yüzyılda Avrupa'da, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Avusturya ve Rusya arasında böyle bir denge vardır. Üçüncüsü iki kutuplu bir düzendir. 1945-1988 döneminde Amerika ve Sovyetler Birliği bu modele uygun olarak bütün öteki uluslar arasında, büyük orduları, büyük ekonomileri ve farklı ideolojileriyle öne çıkmışlar, sadece rekabet etmekle kalmamışlar, aynı zamanda karşıt blokları oluşturan uluslara önderlik etmişlerdir.

Bu modellerin hiç biri günümüzdeki duruma uymaz. Soğuk Savaş'ın ardından Amerika tek başına askeri ve siyasal süpergüç haline gelmiştir. Ancak Amerika bir imparatorluk değildir ve pek çok önemli ekonomik ve toplumsal meselede kendi iradesini zorla kabul ettiremez.

Güçler dengesi 1990'lar için uygun bir betimleme de değildir. Geçmişte bu türden düzenlemeler özellikle askeri alanda anahtar ülkeler arasında statüko'yu korumak için düşünülmüştü. Ne var ki 1990'larda rekabetlerin çoğu ekonomiktir. Kapitalist rekabetin yapısı nedeniyle mevcut durumu muhafaza etmeyi düşündürmek saçmadır. Ticaret ve yatırım modellerini oldukları gibi dondurabilir miydik?

Günümüzde artık iki kutupluluk yok. Japonya ve Almanya küresel pazarlarda ve coğrafi bölgelerde güçlü rakipler olabilirler -muhtemelen olacaklardır da. Ancak en azından 1990'larda her iki ulusun da Birleşik Devletler'e askeri rakip olabileceklerine inanmak pek mümkün değildir.

Bu nedenle tarih gelecekte nasıl bir önderliğin gelişeceğini göstermez. Yeni bir şeyler aramak zorundayız. Amerika mali ve teknolojik kaynakları, ideolojik çekişliliği, uluslararası etkinliği, diplomasi yeteneği sayesinde küresel düzeyde muazzam etkisi olan bir ulus olarak, eşitler arasında yeni tipte bir birinci, bir simsar, bir aracı olarak ortaya çıkacak mı? Japonya ve Almanya ekonomik dinamizmlerini sürdürecekler, büyüme, toplumsal refah ve rekabetçiliği birleştiren formüllerini öteki uluslar için bir model olarak kullanacaklar ve yeni önderler olarak ortaya çıkacaklar mı? Yoksa geleceğin anahtarı, Üç Büyükler'in ortak yönetimi gibi yeni tipte bir kolektif düzenleme mi olacak?

Bu modellerden birinin gerçekleşmesi pek muhtemel değildir. Açıkça belirlenen modellerin olmadığı, düzen ve karışıklığın, işbirliği ve çatışmanın birbirini izlediği çok daha karışık bir durum bekleyebiliriz. Şimdiki modellerin sürmesi halinde 1990'lar önder yoksunluğuyla dikkati çekebilir. Yeni Dünya Düzeni altında düzensiz bir dünya olacaktır.

BİR ÖNDERİN NİTELİĞİ

Önderliğin temelleri nedir?

Gerçek bir uluslararası önder sahip olduğu güçle -ordular ve silahlar, parasal güç ve yüksek düzeyde rekabetçi firmalar- öteki uluslar üzerinde nüfuza sahip olmalıdır. Askeri yeteneğinin karşı konulmaz olması gerekmez. Bu askeri güç, gerektiğinde birliklerini, uçaklarını, gemilerini ve füzelerini sistemin kurallarını korumak için, Birleşik Devletler'in Saddam Hüseyin'in saldırganlığı karşısında yaptığı gibi, harekete geçirmeye istekli olmak zorundadır. Sahip olduğu ekonomik güç, küresel maliye ve ticaret üzerinde büyük bir etki yaratmanın yanı sıra, kendi rehafını güvence altına almak için de yeterli olmalıdır.

Bir önder havuç ve sopa kullanabilecek iç esnekliğe sahip olmalıdır. Bu da, dün-

yanın her yerine borç verebilecek ve yatırım yapabilecek paraya sahip olmayı ve kendi iç sorunlarıyla -yüksek enflasyon, değeri azalan para, performansı düşük iş gücü ya da toplumsal huzursuzluk- aşırı yüklenmemiş olmayı gerektirir. Bir önder başkalarının eylemleri karşısında, söz gelimi ticari misillemeden ya da dış kredinin kesilmesinden korkacak ve bu nedenle çok tedbirli ve savunma durumunda kalacak kadar hassas olamaz.

Sadece zenginlikle ve etrafa para saçmakla önder olunmaz. Önder durumundaki ülkenin kurumları ve toplumu öteki uluslarca benimsenmelidir. Pers İmparatorluğu öteki ülkelere kendi kurallarını zorla kabul ettirdi ve anlaşmazlıkları aracı olarak çözdü. Roma, Akdeniz'e bir medeni kanun kazandırdı. Fransa bir zamanlar kendi kültürünü çok geniş bir alana yaymıştı. Büyük Britanya demokratik bir felsefe bıraktı. (2) Amerika II. Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yirmi beş yıl içinde liberal ekonomik dünya düzenine giden bir yol izledi. Bu dünyada demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ilkeleri idealler olarak benimseniyordu.

Bir önder kendi hedeflerini açık terimlerle tanımlamalıdır. Küresel siyaset ve ekonominin kuralları içinde bütün sistemi muhafaza etmenin bir bedeli olduğunu bilmelidir. Askeri bakımdan bunun anlamı, önemli miktarda silahlı kuvveti muhafaza etmek ve kendi toprakları tehdit altında olmadığı zaman bile, Amerika'nın Kore, Vietnam ve Irak'ta yaptığı gibi, müdahale etmektir. Ekonomik bakımdan bedel ödemek, bir ulusun, başkaları kapadığında bile kendi pazarlarını açık tutması, böylece dünya ticaretinin devamını sağlaması; öteki ulusların geçici zorlukların üstesinden gelmelerini sağlamak ve dünya ticaretinin daralmasını önlemek için hemen borç verebilmek; ve ulusal para politikası üzerinde denetimden vazgeçmek anlamına gelse bile küresel çapta ticaret ve yatırımı finanse etmek için ulusal paranın serbestçe dolaşmasına izin vermek anlamına gelir. 1945 ile 1960'ların sonu arasında Amerika sadece bütün bunları yapabilmekle kalmadı, kendi ulusal çıkarlarını da bunlarda gördü.

Bir ulusun önder olması için, öteki ulusların onu izlemesi gerekir. Bazı durumlarda bu ulusların hiç bir seçenekleri olmaz, çünkü ya askeri korumaya ya da ekonomik yardıma ihtiyaçları vardır. İzlenen ülkenin izlediği siyasette kararlı olması ve arkasında bir toplumsal desteğin bulunması da önemlidir. Örneğin, ülke Vietnam Savaşı konusunda fena halde bölündüğü bir sırada Amerika'nın küresel önderlik konumu zayıfladı.

Önder bir ulusun kendi yurttaşlarının ülke dışındaki taraftarlarının anlayabileceği ve inanabileceği açık hedeflere ihtiyacı vardır. Savaş sonrası dö-

nemde Amerika böyle bir siyasete sahipti: "komünizmin sınırlanması". Bir tema olarak bu, kişilerin özgür seçimini, serbest demokratik seçimleri ve serbest pazarları desteklemekle aynı şeydi. 1960'ların sonuna kadar anti-komünizm belirli bir ulusal sadakati gerektiriyor, bu da Amerika'nın güçlü bireyci eğilimlerinin dengelenmesini sağlıyordu. Örneğin, eğitimin mükemmelleştirilmesi ve savunmayla ilgili Araştırma-Geliştirme çalışmaları, ulusal askeri gücün zayıflatılmaması amacına bağlanıyordu. Herkes -Amerika'da veya dışarda- Washington'un dış siyasetini yönlendiren şeyin ne olduğunu anlıyordu. Bu siyaseti onaylamayabilirlerdi, ancak ne yaptığımızı ve neden yaptığımızı biliyorlardı.

Son on yıl içinde Üç Büyükler'in hiç biri -Amerika dahil- 1945-1965 yıllarındaki Birleşik Devletler gibi gerçek anlamda önder olmamıştır.

Örneğin, 1980'lerde Amerika kendi tarzında bir Reaganomics uyguladı. Bu siyasetler Birleşik Devletler'in büyümesine destek sağlamak için tasarlandı ve bu tasarının Amerika için yaratacağı uzun vadeli sonuçlar ve ülke dışında yaratacağı etkiler dikkate alınmadı. Vergiler indirildi ve savunma harcamaları önemli ölçüde artırıldı, böylece bütçe açıkları ve borçlanma arttı. Sınırsız harcama ithalatın artmasına ve korumacılık yönünde yeni baskılara yol açtı. Washington'un bu gelişmelere verdiği yanıt pazarlarını açmaları için Japonya ve Avrupa'ya sürekli baskı yapmak, reddetmeleri halinde misillemeyle tehdit etmek oldu. Ne var ki bu arada Birleşik Devletler, çelik, imalat aletleri, otomobil ve yarı iletkenler alanında bir dizi korumacı önlem aldı. Bütün bunlar Reagan'ı, Herbert Hoover'dan bu yana en korumacı başkan haline getirdi. Amerika çok yönlü ticaret sistemini güçlendirmekten söz ediyordu, ancak tek taraflı ticari misilleme için yeni yasalar çıkardı. Doların çok yüksek ya da çok düşük olmasına aldırmayabiliyor ve başkalarını da bu çok kısa vadeli siyasetleri desteklemeye zorluyordu. Batı Avrupa'yı SSCB ile yaptığı gaz sözleşmelerini iptal etmeye zorladı ve başarısızlığa uğradı. Bu arada kendisi ülke içinde uyguluyormuş gibi görüldüğü siyasetleri, enerjiden tasarrufa kadar, tamamen terk etti ve böylece petrol fiyatlarının gelecekteki muhtemel yükselmesine ve petrol arzının azalmasına katkıda bulundu. Washington Latin Amerika'nın borç sorunlarının ağırlaştığını asla kabul etmedi ve bankacılık sistemi tehdide maruz kalana kadar ayak sürüdü.

Japonya asla önder olmadı. İhracatı artırarak, dış ülkelere yatırım yaparak kendi dar çıkarlarını kolladı. Tek başına hiç bir olumlu inisiyatifte girmede ve ancak Amerika yoğun baskı yaptığında ve başka seçeneği kalmadığında harekete geçti. Örneğin Washington, Tokyo'dan dış yardım alanında yaptığı katkıları artırmasını istediğinde Japonya, Nakasone Planı denilen bir uygulama

başlatarak bu isteği yerine getirdi ve böylece Amerika'dan bir süre daha destek göreceğini düşündü.

Almanya da ihracatını artırarak, Batı Avrupa'da daha yatırımcı bir tutum alarak ve enflasyonu aşağı çekerek, kendi ekonomisi üzerinde odaklandı. Sadece 1989-1990 döneminde, birleşme ve Doğu Avrupa'nın açılması sürecinin ortasında, uluslararası sahnede daha enerjik bir tutum aldı, Avrupa Topluluğu'nun güçlenmesini daha aktif biçimde destekledi ve Doğu Avrupa ekonomisinin ötgütlenmesinde önderliği ele geçirdi. /

Geçmişte Japonya ve Almanya'nın bazı özel engelleri vardı. Bunlar şimdi de vardır. Her iki ülke de bu yüzyılın büyük trajedilerinden sorumlu tutulmuşlardır. İşledikleri suçlar ve yaptıkları eylemler, özellikle kendi bölgelerinde hâlâ hatırlanmaktadır. Asya'da Japonya'nın daha etkin bir rol oynaması karşısında tedirginlik duymayan neredeyse tek bir ülke yoktur. Özellikle Çin, Kore, Singapur, Malezya ve Endonezya'da savaş döneminde yaşanan Japon vahşeti belleklerde canlılığını korumaktadır. Avrupa'da, Londra'dan Moskova'ya kadar Almanya'nın çok bağımsız bir çizgi izlememesi gerektiğine dair yaygın bir düşünce vardır.

Ne Japonya ne de Almanya, II. Dünya Savaşı'ndan önce bile barışçı ve yapıcı bir önderlik tarihine sahiptir. İkisi de savaşın yıkıntularından çıkıp gelişme ve ekonomik süpergüç statüsü kazanma konusunda görülmemiş becerilerini kanıtlamışlar, Amerika'nın geniş pazarlarından ve teknolojisinden yararlanmışlar, ama Birleşik Devletler'in üzerindeki savunma yüklerini paylaşmaya yanaşmamışlardır.

Bu ulusların ikisi de bir dünya önderi olmak için gerekli ekonomik yapıya ve siyasal zihniyete sahip değildir. Toplumlari dış etkiye kapalıdır ve kendi iç düzeniyle çok meşguldür. Japonya ve Almanya güçlü küresel ticari ve mali motorlara sahiptirler. Ancak kendi refahlarının ötesinde de sorumlulukları olduğunu görmemekte ve daha geniş bir küresel güvenlik ve ekonomi sisteminin korunması için üstlerine düşen sorumluluğu yerine getireceklerine dair hiç bir ışıret vermemektedirler.

Japonya ve Almanya'nın küresel önderler olmak için kim olduklarına ve ne yapmak istediklerine dair açık bir vizyona sahip olmaları gerekecektir. Kendi amaçlarını tanımlamaları Soğuk Savaş sırasında bir sorun oluşturmuyordu, çünkü ikisi de Amerika'nın şemsiyesi altında tanımlanmış rollere sahiptiler. Askeri birliklerini ülke içinde tutuyor, ekonomik siyaset üzerinde odaklaşıyor ve Amerika'nın siyasal ve mali girişimlerini destekliyorlardı. Kuralları anlamışlardı ve

bunlara uyuyorlardı. Ama şimdi eski sistem dağılıyor ve her iki ulus da giderek köşeye sıkışıyor.

Bütün bunların orta yerinde, Japonya ve Almanya, eskisi gibi Anmerika'ya gü-venemezler. Her şeyden önce kendi çıkarlarını daha fazla kollamak durumundadırlar. İkincisi Birleşik Devletler'in eskisi gibi güçlü bir rol oynamaya hazır olmadığıının farkındalar. Bu nedenle Tokyo ve Berlin için Amerikan hâkimiyetinin ortadan kakmasıyla açılan muazzam bir boşluk söz konusudur. Ancak şimdiye kadar ortaya açık bir siyasal ve ekonomik strateji koymamışlardır. Kendi toplumlarındaki değişimin derinliğine ve dalgalanmalara bakılırsa, böyle bir strateji oluşturmaın yıllar alacağını düşünebiliriz.

Tarihsel olarak gerek Japonya gerekse Almanya birbiri üzerinde daha fazla etkili olacaktır. Tarihe bakıldığında, birbirine en fazla saygı besledikleri dönem on-dokuzuncu yüzyıl olmuştur. Bu dönemde Almanya Japon toplumuna önemli bir entelektüel ve kültürel katkıda bulunmuştur. Örneğin, 1900'e kadar Alman dok-torlar Japon tıp fakültelerinde görev yapmış, Alman askerler Emperyal Silahlı Kuvvetler'in eğitimine yardımcı olmuş, ve ulusal gurur, disiplin ve fedakârlığı vurgulayan ve bireyi ulusal siyasete tabi kılmayı amaçlayan Alman eğitim an-layışı Japon sistemine aşlanmıştır. Ancak o zamandan beri ilişkiler katı ve uzak olmuştur. Almanya 1914'ten önceki Japon yayılmacılığına karşı çıktı. Ja-ponya I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'yla savaştı. Mihver ülkeler 1940'da birbirlerinden pek yararlanmadılar; aralarındaki antlaşma karşılıklı psikolojik destek sağlamış olabilir, ancak lojistik ve strateji alanlarında pek az eşgüdüm vardı. Soğuk Savaş boyunca, bu ulusların ikisi de birbiri için özel önem ta-şımıyordu.

Üç Büyükler'in her birine daha yakın bir bakış birbirinden ne kadar farklı so-runlara sahip olduklarını gösterir. Bu sorunlar onların manevra alanlarını derin biçimde etkileyecektir.

AMERİKAN ZAAFLARI

Öteki uluslara kıyasla Amerika, askeri, ekonomik ve bilimsel alanlarda önderlik etmek için çok geniş kaynaklara sahiptir. Almanya ve Japonya'dan çok daha fazla, ideolojik cazibeye, uluslararası bakış açısına, inisiyatif alma ve küresel destek sağlama isteğine sahiptir. Ancak bütün bunlar görelidir: önümüzdeki on yılın ihtiyaçları bakımından Amerika'nın önderlik kapasitesinin yeterli olduğu anlamına gelmez.

Tıpkı 1980'lerdeki gibi 1990'larda da ne zaman büyük bir askeri kriz patlak verse

Amerika'ya başvurulmaktadır. Ancak Amerika'nın stratejik savunma alanındaki gücü, bu ülkenin işbirliği yapmak istediği uluslara yönelen bir tehdit olmadığında, öteki alanlara taşınmayacaktır. Örneğin Körfez Savaşı'nda Birleşik Devletler Japonya ve Almanya'ya petrol sevkiyatını korudu. Kendi askerlerini tehlikeye attı ve yüksek silah teknolojisi en yakın müttefiklerini bile şaşırtacak şekilde açığa çıktı. Peki Washington'un kazancı ne oldu? Zaferden sonra Amerika, Tokyo ve Berlin'e faiz oranlarını indirmeleri ve dünya çapında büyümeyi arttırmaları için baskı yaptı. Aynı zamanda, Uruguay Turu sırasında yapılan müzakereler de Avrupa ve Japonya'nın tarımsal ürün ticaretindeki engelleri kaldırmalarının Amerika'nın uluslararası ekonomik önceliği olduğunu açığa çıkardı. Her iki örnekte de Amerika Tokyo ve Berlin'i harekete geçiremedi.

Amerika'nın önderlik konumu, esas olarak iç nedenlerden ötürü giderek zayıflıyor. Japonya ve Almanya'ya kıyasla Amerika'nın ülke içinde karşılaştığı sorunlar artıyor. Bu on yılın geri kalan kısmında, belki de önümüzdeki yüzyılda da, Amerika'nın, yönetimle, Kongre'yle ve seçmenlerle uğraşmak zorunda kalacağı anlaşılıyor.

Birleşik Devletler'in altın çağında, ulusun ekonomik ve toplumsal sorunlarıyla başediliyordu. 1960'lara kadar dış politika ve ulusal savunma için gerekli para vardı ve yol yapmak, kent hizmetlerini karşılamak, eğitimi geliştirmek için gerekli para da vardı; kısacası top ile tereyağı arasında sıkıntılı bir tercih yapmak gerekmiyordu. Siyasal önderlerin gündemdeki pek çok sorunla uğraşacak zamana ve enerjiye sahip olmaları da aynı derecede önemliydi. Bütün bunlar artık mümkün görünmüyor.

1990'da Brooking Institution'dan bir grup, "Yeni bir on yıl başlarken," diyordu, "önceki kırk yılın gurur veren kazanımları Birleşik Devletler'in ülke içinde ve dışında tökezlemekte olduğuna dair giderek artan bir duyguyu silemez... Dünyanın en büyük ve en derin sernaye stoğuna sahip olan ülkenin tasarruf oranı sanayileşmiş herhangi bir ülkeninkinden daha düşüktür.. On yıllardır serbest ticaret sisteminden yararlanan ülke şimdi ekonomik rekabetin önünde sallanıyor... Kitlese eğitimi alanında dünyanın öncüsü olan bu ülkedeki öğrencilerin şimdiki performansları öteki [sanayileşmiş] ülkelerdeki öğrencilerin gerisinde. Dünyanın en pahalı sağlık hizmetleri sistemine sahip olan ülkede 31 milyondan fazla insan sigortasız... Daha da zenginleşen ülke yoksul sayısını azaltacak bir yol bulamadı. Soğuk Savaş'ın galibi, Latin Amerika'dan Doğu Avrupa'ya kadar uzanan ülkelerden merkezi planlamacılar tarafından tahrip edilen ekonomilerin yeniden inşası için başvurular alan ülke, küçülen dış yardım bütçesine nasıl para aktaracağını düşünmekte." (3)

Amerika mevcut standartlara göre yoksul değildir. Ancak psikolojik ve siyasal olarak gücünü kaybediyor. Amerika'nın taşıdığı zaafıların niteliği giderek daha iyi anlaşılıyor, ancak ne yapılması gerektiğine dair bir konsensus yok.

Mali politika -bir hükümetin ekonomiyi yönetmek için kullandığı başlıca araçlardan biri- denetimden çıkmıştır. Büyümeye devam eden bütçe açıklarının Amerika'nın içinde bulunduğu kötü durum bakımından taşıdığı önem, politikacıların on yıl tartıştıktan sonra bu sorunu çözemeyeceklerini kanıtlamalarının taşıdığı önemden belki de daha azdır. 1980'li yılların çoğunda Washington ülkeyi ve dünyayı yönetemediğini ortaya koydu. Bütçe denetimini -ulusal öncelikleri gerçekleştirme aracı- tamamen kaybeden Kongre, belirli hedeflere ulaşılmaması halinde, sınır ötesi ticari işlemlerde otomatik kesintiye gitmeyi kararlaştırdı. Son anda gerçekleştirilen bir girişimle Kongre kesintilerin zorunlu hale gelmemesini sağlamak için rakamlarla oynadı. Daha da üzücü bir durum ortaya çıktı: Kongre'nin sorumluluklarını terk etmesi ya da Amerikan kamuoyunun her yıl tekrarlanan bu utanç verici duruma alışması.

1990'lar başlarken yönetim ve Kongre bir başka bütçe ayarlaması yaptı. Bunun geçici bir önlem olduğu görülüyordu. Karar, hedeflere ulaşılmaması halinde hiç bir müeyyide öngörmüyor, tasarruf-kredi maliyetini ve resesyona ortamında ek sosyal hizmet harcamalarını kapsamıyordu. Daha kararın mürekkebi kurumadan, 1991 yılı ve daha sonrası için yapılan tahminler açıkların süreceğini, yılda 300 milyar \$'ı aşacağını ortaya koydu. 1992'nin başında yönetim 1992 mali yılı için 399.1 milyar \$'lık bir açık öngörüyordu. GSMH'nin % 6.8'ine ulaşan bu açık II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1983 yılında ulaşılan rekoru kırıyordu. 1993 mali yılında öngörülen açık ise 351.9 milyar \$ kadardı. Aslında bütçe açıklarını önlemek için yapılan her şeyden vazgeçildi. (4) Şu nokta kesindir: gelecek yıllarda, vergiler, savunma harcamaları ve fon gerektiren pek çok sorunla mücadele etmek durumunda olan siyasal sistemin eli kolu bağlı olacaktır. Mali yetersizlikler, devleti, yerel yönetimleri, hattâ kent yönetimlerini etkilerken, yaygın işten çıkarmalara neden olurken, sosyal hizmet harcamalarında büyük kısıtlamalara yol açarken ve önemli altyapı projelerine yapılan yatırımları tahrip ederken, bütün bu mücadeleler sadece federal düzeyle de sınırlı kalmayacaktır.

Birbirini izleyen federal açıklar, şimdi 3.5 trilyon \$'ı aşan ve günde 1 milyon \$ artan ulusal borçlara ekleniyor. Dış borç alan dışarıya mahkûm olur. Borç verenlerin yönelttikleri asıl tehdit, Birleşik Devletler'e gelen paranın kasıtlı olarak kesilmesi değil, dışardan yapılan yatırımların kesilmesidir. Bu zaten oluyor; Japonya ve Almanya kendi sermayelerini ülkede ya da kendi coğrafi arka bah-

çelerinde kullandıkça, Birleşik Devletler'e daha az para geliyor. Sorun 1990'da ve 1991'de tam olarak açığa çıkmadı, çünkü ülke ekonomisi resesyondaydı ve sermaye ihtiyacı büyüyen bir ekonomininkinden daha azdı. Ancak iyileşme başladığında muazzam miktarlarda yeni yatırım gerekecek, gerekli fonlar daha az ve daha pahalı olacaktır. Büyük mali açıklar hükümeti, Amerika'nın eski resesyonların sona ermesine yardımcı olan para basma politikalarını uygulamaya zorluyordu. Bunun yerine sadece faiz oranlarının düşürülmesine çalışıldı ve olumsuz sonuç alındı.

Önder bir ülke yabancı bankerlere ve yatırımcılara bu kadar borçlanabilir mi? Birleşik Devletler ulusların normal olarak ekonomiyi yönetmek için kullandıkları araçlardan hiç birine sahip olmadan nasıl önderlik edebilir?

Birleşik Devletler bankacılık sisteminin zayıflığı önemli bir zaafur. Bankalar 1930'lardan bu yana böyle bir değer kaybına uğramadılar. Vergi mükellefleri gelecek yılların tasarruf ve yatırım fiyaskoları nedeniyle hesaplarını kapatıyorlar ve ticari bankaları terk etmeleri de muhtemeldir. Ve mali yapıdaki sarsılma bankaları aşıyor. Sigorta endüstrisi de büyük bir mali çöküş yaşayabilir. Bütün mali hizmetleri düzenleyen sistemin bile toptan yeniden yapılandırılması gerekmektedir. "Amerika daha önce de kredi felaketleri yaşamıştır," diye yazıyordu Wall Street ekonomisti Henry Kaufman, "fakat 1930'lardan beri bu felaketlerin hiç biri bu kadar ağır olmamış ve bu kadar geniş bir kitleyi kapsamamıştır." (5)

Birleşik Devletler bankalarının uluslararası rekabetçi konumu büyük ölçüde zayıflıyor. Birleşik Devletler'deki mali kurumlar 1970'lerde küresel düzeyde para ilişkilerine hâkim durumundayken 1980'lerin sonunda hiç bir Amerikan bankası aktifler sıralamasında dünyanın ilk onu arasına giremedi. Ancak tek önemli gösterge büyüklük değildir. Amerikan kurumları küresel para ilişkilerinden çekiliyor ve faaliyetlerini ülke içinde yoğunlaştırıyorlar. Kurumlar birbiri ardı sıra denizasırlı faaliyetten çekiliyorlar. Artık içlerinden sadece bir ikisine uluslararası firma denebilir. Bu arada dış bankalar Birleşik Devletler'de pazar payı kazanıyorlar.

Daha çok para hareketleriyle yönetilen bir dünyada, eli kolu bağlı mali kurumlarıyla Birleşik Devletler nasıl önder olacak?

Amerikan ekonomisi için önemli olan yeni yatırımdır. Eğer Birleşik Devletler dışardan gelen paraya daha çok güvenmeyecekse, iç tasarruf oranını artırmak zorunda kalacak. Ancak trend nereden bakılırsa bakılsın ters yönde geliyor. Bütün savaş sonrası dönem boyunca Amerika kendi ulusal gelirinin Avrupa ya da Japonya'ya kıyasla çok daha küçük bir oranını tasarruf etmiştir. Ayrıca,

1980'lerde tasarruf oranları tarihimizin öteki dönemlerindekiine kıyasla daha düşük olmuştur. Örneğin, 1980 ile 1987 arasında Amerika'daki net tasarruflar GSMH'nin % 3.7'si kadardı. Bu oran Batı Avrupa'da % 9.1 ve Japonya'da % 17.6 idi. (6) Ayrıca 1987'den bu yana Birleşik Devletler gerçek GSMH'sine oranla öteki sanayileşmiş ekonomilerden daha az miktarda fabrika ve ekipman yatırımı yapmıştır. Kamu yatırımları da azaldı; GSMH'ye oranla 1980'lerde 1970'lerdeki düzeyin yarısı, 1960'lardakinin ise üçte biri kadar kamu yatırımı yapıldı. Ayrıca, 1980'lerin ikinci yarısında Amerika'nın kamu altyapısı yatırımları GSMH'sinin yaklaşık % 1.5'i kadardı. Bu oran Japonya'da % 5.0, Almanya'da ise % 2.3 kadardı. Bu trendlerin etkisi bir çok alanda görülebilir. Bunun etkileri ülkenin altyapısında görülür. Ülkedeki 200 000 köprünün % 40'ı yapısal olarak kusurlu ya da eskimiştir. Onarım faturasının 51 milyar \$'ı bulacağı hesaplanmıştır. Üst geçitlerin % 62'sinin onarıma ihtiyacı vardır ve onarım maliyeti yüz milyarları bulmaktadır. (7)

Bu kadar yetersiz tasarruf ve yatırım yapan bir ulus gelecekte küresel bir önder olabilir mi?

Birleşik Devletler'deki imalat temelinin uğradığı aşınma hakkında pek çok şey yazılmıştır. Bazıları özel sektörde bazıları devlette çalışan saygıdeğer yazarlar ya da gruplar tarafından yazılan kitaplar ve yapılan araştırmalarda da aynı şekilde alarm verilmektedir. (8) Bunların hemen hepsi aynı olay üzerinde durmaktadır: imalat aletleri, çelik, otomobil, bilgisayar, fotokopi makinesi alanında iç pazar payının küçülmesi. Daha teknik araştırmalar, robotikler, seramikler, entegre devre fabrikasyonu ve test ekipmanı, fiber optikler, devre tabloları, elektronik görsel aletler, az yakıt tüketen motorlar, tıbbi ekipman gibi Amerikan ileri teknoloji ürünlerinde görülen büyük yıpranmayı ortaya koymaktadır. Bu araştırmaların bazılarında Amerikan endüstrisi, satıştan laboratuara, yönetim kurulundan çalışma yerine kadar tepeden tırnağa incelenmiştir. Bazı araştırmalarda öteki uluslarla kıyaslama yapılmaktadır. Kullanılan yöntem ne olursa olsun, sonuçlar ve tavsiyeler genellikle aynıdır: siyaset belirleme bakımından ortaya çıkan çok sayıda kusur Amerika'nın sorunlarına katkıda bulunmaktadır. Tutarlı hükümet politikalarının yokluğu, hükümet-sanayi- sendikalar anlaşmazlığı, yetersiz iş gücü eğitimi, ikinci sınıf orta öğretim, savunma alanı dışında pek az A-G çalışması ve modası geçmiş anti-tröst politikalar da bütün bu sorunlara eklenebilir. Aslında, sanayi ve teknoloji altyapısındaki zayıflamayı tartışmak Amerika'da neredeyse başlıbaşına bir uğraşı haline gelmiştir. Ancak bu çok iyi bilinen sorunları çözmek için hiç bir yeni önlem alınmamıştır.

Endüstriyel ve teknolojik tabanındaki kötüleşmeyi şövalyece bir tutumla gözleyen bir ülke bir dünya önderi olabilir mi?

Enerji Amerika'nın bir başka kronik sorunudur. 1991'de Körfez Savaşı'nın ardından yönetim yeni bir enerji politikası önerdi. Amaç iç üretimi artırmaktı. İç tüketime oranla ithalatın 1985'de % 32'den 1990'da % 50'ye yükselmesine, 500 000 askerin Suudi Arabistan'a petrol yüzünden gönderilmesine ve bütün uzmanların Amerika'nın Basra Körfezinden yapılan petrol arzına bağımlılığının artacağını söylemelerine rağmen, talebin azaltılması gibi bir öncelik yoktu. Japonya ve Almanya akaryakıtı dört kat daha fazla para ödüyorlardı, ancak ne yönetim ne de Kongre akaryakıt vergisini yükseltmeye hazırdı. Birleşik Devletler'in 1990'larda dördüncü bir enerji krizine uğrayacağı görülüyordu.

Son yirmi yıl içinde yaşanan üç enerji krizinin -hayatımızın her yönünü olumsuz yönde etkileyen krizler- uyarılarına kulak asmayan bir ulus gelecekte öteki uluslara önderlik edebilir mi?

Kendi ekonomik kaderi üzerinde denetim kurmakta uğradığı başarısızlığın ışığında, Amerika'nın sadece meşru bir talep olan yükü paylaşma konusunda değil, yardım görmek için de dışarıya el açmasına şaşmamak lazım. Amerika Bankası 1980'lerin sonunda sendelerken, Japonya'nın öncü bankalarından bir grup acil yardım sağladı. Manufacturer's Hanover zayıflamaya başladığında, Daiichi Kangyo Bankası bu şirketi kurtarmak için harekete geçti. 1990 yılının başında California, New York, Batı Virginia, Alaska, Arkansas, Mississippi ve Louisiana, normal olarak Üçüncü Dünya ülkelerine kredi veren Japon İhracat İthalat Bankası'ndan düşük faizli kredi aldı. Washington dev bir soğuk füzyon tesisi kurma coşkusuna kapıldığında üst düzey yetkililer ilk önce Japonya'dan 2.6 milyar dolar yardım istediler. 1990'ların başında Birleşik Devletler Ticaret Bakanlığı ile Japon Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı bir ortak öneri hazırladılar. Buna göre Japonya, Amerikalı mühendisleri eğiterek, Birleşik Devletler'e teknoloji transfer ederek ve ithalatı artırarak Amerikan imalat aletleri endüstrisinin canlanmasına yardımcı olacaktı. Geçenlerde Japon otomobil şirketleri Amerikan şirketlerinde çalışan görevlilere yeni imalat teknikleri hakkında kurs veriyorlardı. Birleşik Devletler'deki bütün önde giden yonga üreticileri ve belli başlı bütün çelik imalatçıları kendilerine Japon ortak arıyorlar. 1992 başında yönetimdeki yetkililer Birleşik Devletler'deki resesyonun kısmen Japonların koydukları ticaret engellerinden kaynaklandığını ima ediyorlardı. Başbakan Kiichi Miyazawa, Japon şirketlerinin General Motors'a şefkat göstermeleri ve yardımcı olmaları için bir Yılbaşı genelgesi yayınlıyordu. Bütün bunlar Birleşik Devletler ekonomisinin giderek daha fazla uluslararasılaştığını gösteriyor olabilir. Ancak bu daha meşum bir şeyin habercisidir.

Amerika'nın toplumsal dokusunun bozulması bütün bu sorunlardan daha vahimdir. Başkan Bush'un daha müşfik ve daha nazik Amerika vizyonuna rağmen, Birleşik Devletler daha acımasız ve değerlerini kaybetmiş bir ülke haline geliyor. Amerika'nın önderlik yeteneği açısından bakıldığında, ortaya çıkan sonuç, dünyanın geri kalan kısmı için çok cazip olan sosyoekonomik modelin parçalanmakta oluşudur. Bir zamanlar öteki ülkelerdeki insanlar Birleşik Devletler'i ayakta tutan şeye hayranlık duyarlardı. Bugün aynı şey söylenebilir mi?

Amerika görülmemiş derecede şiddete yönelik bir toplum haline gelmiştir. Bu ülkede 1988'de her yirmi beş dakikada bir kişi öldürüldü. 1990'da Birleşik Devletler'de ülke çapında adam öldürme oranı bir önceki yıla göre % 10 ile % 50 oranında artış gösteriyor. Japonya ve Almanya'daki oranları on kat aşan cinayet oranı her yüz bin kişide 10.5'e ulaşarak bütün rekorları kırdı. (9) 1980'lerde adli işler için yapılan harcamalar eğitim bütçesinden dört kez, sağlık ve hastaneler için harcanan paradan iki kez daha hızlı arttı. 1970 ile 1990 arasında sanık sandalyesine oturan Amerikalıların sayısı üç katına çıktı. Bu arada Birleşik Devletler öteki ülkelerle kıyaslandığında nüfusunun daha büyük bir bölümü hapisanede yaşayan bir ulus haline geldi. (10) Ayrıca, yeni bir silahlanma yarışı başlıyordu. Bu kez yarış bir başka ülkeyle değil, kent polisi ile Amerikalı suçlular arasında sürüyordu. Bu yarışta sadece tabancalar ve küçük çaplı silahlar değil, yarı otomatik silahlar da yer alıyordu. (11)

Ulusal standartlardaki artışa rağmen eğitim sistemi dökülüyor. Birleşik Devletler'deki kolejler ve üniversiteler hâlâ dünya çapında büyük ilgi görürken, yüksek okulları bitirmeden terk edenlerin oranı % 25'e yaklaşıyor (siyahlar ve İspanyol asıllılar arasında daha fazla). Bu kişiler hiç bir mesleki eğitim görmüyorlar. Okulu terk edenlerin % 50'si işsiz ya da sosyal yardım görüyor. Bunların % 60'ının hapisane sakinleri arasında yer aldığı, % 87'sinin ise küçük yaşta gebe kaldığı hesaplanmıştır. On yedi yaşındaki Amerikalıların %13'ünün okuyamadığı, yazamadığı, toplama çıkarma bilmediği anlaşılmıştır. Yetişkin nüfus içinde fonksiyonel cehalet daha da yüksektir. (12) (1992'de Japonya Meclis Sözcüsü, Amerika'daki işçilerin % 30'unun okuma bilmediğini söyleyerek Birleşik Devletler'de büyük bir öfkeye yol açtı. Gerçekte bu oran daha da fazlaydı.) Avrupa ve Japonya'daki öğrencilere kıyasla Amerikan öğrencileri problem çözme ve okur yazarlığın hemen her kategorisinde neredeyse en alt safta yer alırlar. Gelecekte işlerin daha kalifiye personel gerektireceği ve iş gücüne katılanların yarısından fazlasının azınlıklardan ve göçmenlerden geleceği -bu gruplar daha şimdiden çok gerilerde yer almaktadır- gözününe alındığında, krizin daha da ağırlaşacağı söylenebilir. 1991'in sonunda yönetim, orta öğretim

sisteminin geliştirilmesi konusunda Amerika'nın hazırladığı ilk ulusal programı açıkladı. Sonuçlar arasında şu da yer alıyordu: 2000 yılında daha birkaç yıl önce belirlenen hedeflere ulaşma şansı yoktur. Ulusal İmalatçılar Birliği buna bir başka şaşırtıcı bilgiyi ekledi: 1990'larda halen iş gücü içinde yer alan yaklaşık 30 milyon işçinin yapılan işin gereklerini yerine getirmeleri için "kitle halinde" yeniden eğitilmeleri gerekecekti. (13)

Önderliğin öteki bileşeni genellikle kendi hayat standartlarına bağlı olan halkın güvenidir. Kabul etmek gerekir ki, yoksulluğu oluşturan şeyin tanımı değişmektedir, ancak trend belirsiz değildir. Birleşik Devletler'de 1970'de her yedi kişiden biri, 1980'lerde her altı kişiden biri, 1990'da her beş kişiden biri yoksulluk sınırının altında yaşamıştır. Bu sayının 2000 yılında dörtte bire ulaşacağı düşünülmektedir. 1991'de Nüfus Sayımı Bürosu 1990'da yoksulluk sınırının altında yaşayan Amerikalıların 1989'a kıyasla 2.1 milyon daha fazla olduğunu hesapladı. (14)

Özellikle çarpıcı bir sorun Birleşik Devletler gençliğini ilgilendirmektedir. Günümüzde beş Amerikalı çocuktan biri yoksulluk içinde yaşamaktadır. 1980'lerde şaşırtıcı bir artış olmuş ve yapılan hesaplamalar bütün çocukların % 25 ile % 30'unun 17 yaşından önce bir biçimde sosyal yardıma ihtiyaç duyabileceğini ortaya koymuştur. (15) Bu arada yoksullar arasında küçük yaşta gebe kalanların sayısı artmaktadır. Bu durum aile yapılarında ve sağlık koşullarında meydana gelen bozulmanın bir göstergesidir. Bütün bunların ötesinde bebek ölümlerinde Amerika dünya çapında yirminci sırada yer almaktadır. Trinidad ya da Jamaica'da dünyaya gelen siyah bir bebeğin hayatının ilk yılında yaşama şansı, Washington DC'de yaşayan bir bebeğe kıyasla daha fazladır. 1990'da bir ulusal komisyon şöyle denekleydi: "Daha önce asla bir Amerikan çocuk kuşağı, kendi ana babalarının aynı yaştaki durumlarına kıyasla, bu kadar sağlıklı, bu kadar bakımsız ya da hayat karşısında bu kadar hazırlıksız olmamıştır." (16)

Bütün bu sorunlar bir arada ele alındığında Amerikan üretkenliğinin -işçi başına çıktının- azalmakta olmasına şaşmamak gerekir. Ulusun kendi hayat standartlarını geliştirme ve dünya ekonomisi içinde rekabet etme yeteneğinde en önemli yegâne bileşim belki de budur. Görünüş kasvetlidir. 1950'lerde ve 1960'larda işçi üretkenliğinde ortalama yıllık artış % 2.8 idi. Bu oran 1970'den bu yana % 1.2 olmuştur; genişleme yıllarının yarısından az ve 1900-1970 dönemi ortalamasının neredeyse yarısı kadar. Birleşik Devletler Çalışma Bakanlığı'nın 1992'nin başında yaptırdığı bir araştırmanın, 1960'lardan bu yana imalat alanında kişi başına üretkenliğin Japonya ve Almanya'dakinden önemli ölçüde daha yavaş artış gösterdiğini ortaya koyması, şaşırtıcı değildir. (17)

Bütün bunların gerisinde Amerikan umutlarının yavaş yavaş aşınması yatar. 1980'ler aile başına ortalama gelirin durgunlaştığı bir on yıl oldu. Bu, çok sayıda Amerikalı ailenin hayat standartlarında büyük düşüşlerin olduğu bir on yıldır. (18) Bu, zenginin daha zengin, yoksulun daha yoksul olduğu, otuz yıllık büyüme eşitliğinin tersine döndüğü bir dönemdi. 1990 ve 1991'de bu trendlerin çoğunun uzun bir resesyon altında kötüleştiği görüldü.

Amerikan toplumu keskin bir biçimde kutuplaşmaktadır. Halkın büyük bir kesiminin ekonomi alanında giderek zayıflayan umutlarının gerisinde, hükümetin ne yapması gerektiği, verilen hizmetlerin karşılığını kimin ödeyeceği, bölgesel, sınıfsal ve hatta kuşaklararası çatışmanın patlayıcı hale gelmesi gibi sorunlar yatmaktadır. Şimdiki trendlerin devam etmesi halinde Amerika kendisini parçalanmış durumda bulabilir ve sadece iç bölünmelerle uğraşmak zorunda kalabilir. Bu türden gerilimler altında yaşayan bir ulus uluslararası alanda etkin bir önder olabilir mi?

Amerika'nın ekonomik ve toplumsal güçsüzlüğünün ve dış olaylar karşısında artan duyarlılığının küresel gelişmelere daha az ilgi göstermesine yol açan bir ruh haline varması gerçek bir tehlikedir. Tarihsel çizgide bu yönde bir zorlama vardır. Eski bir Birleşik Devletler diplomatı ve önemli bir bilimci olan George Kennan, "Amerikalılar," diyordu, "dünyanın geri kalan kısmından uzak durmakla onu hararetle kucaklamak arasında tereddüt ediyor gibidirler. Mutlak bir ulusal ahlak ya 'yabancı şeyler'den uzak durmayı ya da onları dönüştürmeyi esinler. Amerikalılar tek başlarına rahatça yaşayamazlar." (19)

Aslında Amerika 1990'lara girerken iç gündemi ele alacak bir başkan istiyor ve başkanlık kampanyasından neredeyse iki yıl önce bu konuda sesini giderek yükseltiyor. Time'dergisi Başkan Bush'u 1990'da yılın adamı ilan ederken şöyle diyordu: "Onun iç politikası, müdahale etmekten kaçınamayacağı bir noktaya gelene kadar olayları kendi haline bırakmaktı. Bu kasıtlı sürüklenme stratejisi, ulusa son on yıl içinde daha da kötüleşen bir yığın sorun bıraktı: uyuşturucu maddeler, evsizlik, ırksal düşmanlık, eğitim, çevre. Dış politikada gösterdiği performansın tam tersine Bush iç gelişmelerin daha da kötüleşmesine yol açtı." (20) Foreign Affairs'in editörü ve geleneksel dış politika kurumunun önemli bir üyesi olan William G. Hyland, aylar sonra iç ve dış öncelikler arasındaki gerilimin nasıl çözülebileceğini gösterdi. Şöyle yazdı: "Amerika'nın kaynakları kurtarmak için dışarıyla olan bağlarını seçerek kesmeye ve kendi evini düzene sokacak eşsiz fırsatı yakalamaya ihtiyacı var. Düşman kapıda değil, ama içerde olabilir." (21)

JAPONYA'NIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Amerika'nın önündeki engeller giderek ağırlaşan ekonomik ve toplumsal sorunların bir sonucuyken, Japonya'nın eksiklikleri daha çok hükümetin yapısıyla ve ulusun tarihsel zihniyet oluşumuyla ilişkilidir.

Önderlik rolünü benimsemediği için hiç kimse Japon yetkilileri suçlayamaz. Dışişleri Bakan Yardımcısı Takakuzu Kuriyama, Körfez çatışması hakkında, "Japonya'nın sadece kendisinden sorumlu olduğu fikri artık geçersizdir," diyordu.

(22) Retorik bir yana, Japonya gerçek bir önder olabilir mi? Kendi dar çıkarlarını tatmin etmeye çalışan bir ekonomik güçten daha fazlası olabilir mi? Bu yüzyılın çeşitli dönemlerinde önce Büyük Britanya'nın, daha sonra Birleşik Devletler'in oynadıkları role yaklaşabilir mi? Bunun yanıtı kesin bir "hayır"dır.

Tarihsel olarak Japonya hep bir izleyici olmuştur. Ondokuzuncu yüzyılın sonunda, Avrupa ve Amerika'nın açtığı yollardan giderek modern bir sanayi devleti inşa etti. Yirminci yüzyılın başlarında gene batıdaki modeli taklit ederek sömürge arayan bir emperyal güç haline geldi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya, her yerde gözde olan demokrasi ve enternasyonalizm hareketleriyle kısa bir deney yaşadı. 1930'larda Almanya ve İtalya'yı silip süpüren bir tür otoriter faşizmi benimsedi ve saldırgan biçimde davranmasına rağmen, Avrupa'yla rekabet etmek için Avrupa'nın oynadığı rolü örnek aldı.

Japonya savaş sonrası dönemde de bir izleyici olmuştur. Dış politikası pazarlara ve doğal kaynaklara ulaşmak gibi hedeflerle belirleniyordu. Dış politikanın bir diğer özelliği, yegâne güvenilir ulusa, Birleşik Devletler'e yakın durma arzusuydu. Güvenlik işlerinden sorumlu eski bakan Atsuyuki Sassa, "Amerika'dan gelecek talepleri beklemek ve bu talepleri karşılamak... Japonya'nın savaş sonrası dış ilişkilerini belirleyen yegâne temel temadır," diyordu. (23)

Bir izleyici olmanın yanı sıra Japonya uluslararası önderliğe pek uygun olmayan bir siyasal yapıya sahiptir. 1955'ten bu yana tek bir parti -Liberal Demokrat Parti (LDP)- sürekli iktidarda olmuştur. Bu durum Japonya'ya önemli bir siyasal istikrar sağlarken, LDP'nin benzersiz siyasal yapısı geniş bir uluslararası siyaset izlemeyi neredeyse imkânsız hale getirir.

Japonya'nın içinde bulunduğu siyasal süreci kavramak için başlangıç noktası, her seçim bölgesinin çeşitli temsilciler seçebilmesidir. Aynı partinin üyeleri ulusal meclise girmek için yerel düzeyde küçük çıkar gruplarına hitap ederek birbiriyle yarışır. Sonuçta politikacılar sadece en dar meselelerle ilgilenme eğilimi gös-

terirler. Bunun ötesinde LDP, her biri diğeriyle rekabet eden güçlü hizipler halinde örgütlenmiştir. Bu nedenle parti çok parçalıdır ve siyasete taşınan şey ulusal (ya da uluslararası) sorunlardan çok parti içi rekabetlerdir. Başbakan partisi kazandığı için seçilmez, çünkü parti her zaman kazanır. Ne de sorunlara ilişkin görüşlerinden ötürü seçilir. Başbakan LDP'nin birbiriyle rekabet eden hizipleri arasında yapılan bir anlaşmanın sonucu olarak "kapalı kapılar" ardında seçilir. Kelimenin tam anlamıyla uzlaşma yoluyla belirlenen bir aday, hizipler arasında bilinçli bir siyasal dengenin sonucudur. Dengeyi bozacak tutumlara girerse, iki yıldan fazla bir süre görev yapması mümkün olmaz.

Gerçek iktidar genellikle yüksek düzeyde profesyonel bürokratlardan oluşan bakanların elindedir. Tek başına her bakan kendi işinde uzmanlaşır, ancak uluslararası siyaset genellikle UTSB (Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı), Maliye Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve öteki bakanlıklar arasında siyasal eşgüdüm gerektirir. Bu genellikle yavaş ve sıkıntılı bir süreçtir, çünkü farklı çıkarlar arasında bir konsensus oluşturmak gerekir. Ortak çaba, muhtemelen, hükümetin bir başka ülkenin taleplerine ve siyasal inisiyatiflerine daha etkin biçimde karşılık vermesini sağlar. Ayrıca, kamu görevlileri somut hedeflere ulaşılması için -GSMH artış hedefine ya da dış yardım hedefine ulaşılması, bir enerji politikasının yürütülmesi, şirketlerin belirli projelere yatırım yapmalarının teşvik edilmesi- mükemmel biçimde çalışırlarken, siyasetin bütünlüklü yönünü değiştirecek şekilde donatılmazlar. Bakanlıkların genel siyasetin yönünü belirlemek gibi bir görevleri asla olmamıştır.

Japon kültürü de zorlayıcıdır. Japon nüfusunun homojenliği yabancılarla ilişkide tedirginliğe katkıda bulunur. Bu da öteki uluslarla batıdaki gibi normal bir ilişkiyi engeller. Pek çok Japon, kendi kültürlerinin uluslararası alanda geçerli olmadığına, Japon olmayanlarca tam olarak anlaşılamayacağına, yabancı etkinin Japon toplumunu ancak zayıflatabileceğine ve bu nedenle sıkı biçimde denetlenmesi gerektiğine, inanır. Daha önce tartışılan göç sorunu bu konuda iyi bir örnektir.

Japonların siyasal sorunlara yaklaşımı son derece pragmatiktir. Aile, köy, şirket ya da ulus düzeylerinde birlik dışında tutarlı bir felsefi değerler setini ayırt etmek zordur. Japonlar her sorunu olaylar temelinde çözmeyi tercih ederler. Kurallar ya da öncüller çeşitli durumlara göre belirlenir. Dışişleri Bakanlığı'nın üst düzey bir yetkilisi 1990 yılının sonunda, "Japonya'nın tarihinde bir değer diğerinin karşısında yer aldığı tek bir örnek yoktur," diyordu. (24) Amerikalıların aksine," diyordu bir diğer diplomat, "Japonlar kendi kimliklerini hiç bir inanç ya da kanaatle ifade etmezler." (25) Bu düşünce tarzı, siyasal, ekonomik ve top-

lumsal değerlerin -serbest seçimlerden, kendi kaderini tayin hakkına, oradan insan haklarına kadar- küresel gündemin çok st sıralarında olacağı 1990'larda Japonların nderliğe özellikle uygun olmadığını gösterir.

1990'larda Japonya, Birleşik Devletler gibi kendi gündemiyle uğraşacak, küresel sistemi bir zamanların Amerika'sı gibi yönetmek için pek az zamanı ve enerjisi olacaktır.

İlk planda Japonya hükümetin en st düzeylerindeki siyasal skandallarla uğraşmak zorunda kalacaktır. Birbirini izleyen yönetimlerin rüşvet ve yolsuzluk suçlamalarına karşı kendini savunmakla uğraşması, uluslararası sahnede şöhret ve itibar kazanmak bir yana, önemli yasaların çıkarılmasını bile imkânsız hale getirmektedir. Öyle görünüyor ki, her yeni başbakan, görev süresi birkaç ay aşmamış olsa bile bu sorunlara bulaştırılmaktadır. Bu model bütün dünyanın bağımlı olduğu bir süpergüç bir yana, yoksul bir Afrika ulusuna bile uygun değildir.

Japonya, sıkı bağları olan toplumsal yapısına tehdit oluşturan i sorunlarla uğraşacaktır. Bu sorunlar Amerika'daki kadar şiddetli olmasa da, Japonya bağlamında potansiyel olarak patlayıcıdır. Örneğin Japon ulusal servetindeki hızlı artış nüfusun bir kısmını zenginleştirmiştir, ancak servetin geneldeki artışı oldukça yavaştır. Hayat standartları öteki büyük sanayileşmiş ulusların gerisindedir. Kendisini bütünüyle orta sınıf olarak gören ve bundan gurur duyan bir toplumda gerilimler oluşmaktadır.

Japon mali sisteminin eski düzenini kaybetmesi bir başka baskıya yol açmaktadır. Maliye Bakanlığı kimin ne fiyata borçlandığını tam olarak denetler, böylelikle Japonya'daki ekonomik gelişme modeli üzerinde tam bir hâkimiyet sağladı. şimdi sadece faiz oranları piyasa güçlerine bırakılmakla kalınmadı, Japon şirketleri de daha iyi şartlar söz konusu olduğunda, ülke dışından borç para alma yeteneğine sahip oldular. Yatırımcılar da kârlı dış fırsatlardan yararlanabilmektedirler. Henüz Birleşik Devletler mali sisteminde görülen türden kopukluklar olmasa da, sorunlar rmanmaktadır. Birleşik Devletler'de olduğu gibi bankalar sermaye tabanı oluşturma konusunda büyük bir baskı altındadırlar, firmaların kârlılık güvencesi azalmakta; piyasada meydana gelen değişikliklere uyum sağlama çabası gösterilmekte; ve sistemin her köşesinde skandallar patlak vermektedir. Tarihten ders alınması halinde, becerikli Japon bürokrasisi, hükümet kurumları ile mali kurumları rtştren bağlar sayesinde Birleşik Devletler tarzı bir krizi önleyecektir. Ancak 1900'lerin ortasında Japonya mali sistemini Birleşik Devletler askeri işgalinden bu yana görülmemiş derecede yeniden yapılandırmakla uğraşacaktır. Bu da dünyanın borç veren başlıca ülkesinin performansını tereddütlü ve kararsız hale getirebilir.

Japonya'nın dış ilişkileri bütün yönleriyle sürekli bir değişim içindedir. Değişimin kendisi özellikle Japonlar için tedirgin edicidir. Ancak Japonya'nın kendi eski sistemi sayesinde kendi standartlarında refaha kavuşmuş olması sınıktıyıda daha da arttırmaktadır. Büyük kopuşlar büyük tereddütlerle yapılır, başarılı bir strateji kesin sonucun ne olacağı bilinmeden neden değiştirilsin?

Savaş sonrası dönemin büyük bir bölümünde Japonya'nın tek bir dostu ve müttefiki olmuştur -Birleşik Devletler. Avrupa'yla fiilen hiç bir bağı olmamıştır. Dünya Sağlık Teşkilatı, Asya Kalkınma Bankası ve yakın zamanda Birleşmiş Milletler Mülteciler Komisyonu gibi birkaç istisna dışında, Japonya uluslararası örgütlerde aktif rol almamış, Japon yurttaşları bu kuruluşlarda önemli görevlere getirilmemiştir. 1980'lerde bu durum değişmeye başladı. Birleşik devletler'le ilişkiler, hâlâ önemini korurken, derin gerilimler yaşamaya başladı. Avrupa'da yapılan yatırımlar arttı. Japonya'nın küresel forumlarda görünmesi yeni bir anlam kazandı.

Japonya'nın dünya meselelerinde artan önemi Tokyo'ya davranışlarını değiştirmesi için yapılan baskıyla çakıştı. Günümüzde Tokyo her yandan kuşatılmıştır. Amerika'yla ticaret konusunda sürekli bir gerilim vardır, ancak Washington daha da ileri gidiyor ve Japonya'nın iş yapma tarzında -tasarruf ve yatırım konularına yaklaşımında, Japon şirketleri arasındaki sıkı bağlarda, perakende dağıtım sisteminde, anti-tekel yasalarını uygulama tarzında- temel değişiklikler talep ediyor. Ayrıca Birleşik Devletler, Üçüncü Dünya ülkelerine, Doğu Avrupa'ya, eski Sovyetler Birliği cumhuriyetlerine ve uluslararası mali kurumlara yaptığı mali yardımları artırması için Tokyo'ya baskı yapıyor. Savunma cephesinde Japonya'dan kendi güvenliği için ek sorumluluk yüklenmesi ve uluslararası barış güçlerine katılması isteniyor. Dışişleri Bakanı James A. Baker bir grup Japona şöyle diyordu: "Sizin çek defteri diplomasiniz' upkı bizim 'dolar diplomasimiz' gibi yetersiz kalıyor. Bir önder olarak Japonya küresel meseleler karşısında daha ileri adımlar atmalıdır." (26) Avrupa uluslarının talepler listesi bu kadar kapsamlı olmasa da, büyümektedir. Avrupalı bir ticaret misyonu daha iyi bir ticaret dengesi meselesini müzakere etmek için sürekli Japonya'ya gidip geliyor ve AT, daha liberal bir bankacılık düzeni, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ne daha çok yardım gibi meselelerde Japonya'ya yapılan baskıda kesinlikle Birleşik Devletler'in arkasında yer alıyor.

Dışardan birbiri ardı sıra gelen baskılarla başı dönen Tokyo savunma konusuyla ilgilenmeye başladı. Ancak Japonya uluslararası arenayı gelenekel terimlerle değerlendirmeye devam ediyor. Buna göre bir tarafta Japonya vardır, öteki tarafta bütün dünya. Pek çok Japon barışa ya da ekonomik büyümeye katkıda bu-

lunmaktan söz ettiğinde, daha geniş bir küresel sistemin bir parçası olarak konuşmaz, bunu yabancılardan, özellikle Birleşik Devletler'den gelen ağır eleştirilerden kaçınmak için yapar. Uluslararası sahnede önder olacak bir ülke için bunun pek uygun bir durum olmadığını belirtmeye gerek yok.

Bunların hiç biri Japonların birkaç seçilmiş bölgede kendilerini kanıtlamalarını engellemez. Doğu Asya'da görüldüğü gibi, bölgesel nüfuz küresel önderlikle aynı şey değildir.

Aslında Japonya'nın düzeni muhafaza etmenin ya da değişimi başlatmanın yükünü ya da sorumluluğunu "istediğini" gösteren hiç bir belirti yoktur. Kendi dar çıkarlarını geleneksel olarak kollama tutumunda herhangi bir sınırlama istediği öne sürülemez. Japon yetkililer birbiri ardı sıra aynı mesajı vermektedirler: önder konumunda güçlü bir Birleşik Devletler görmeyi tercih ediyor ve Japonya'nın sürekli danışılan güçlü bir partner olmasını istiyorlar. Bakanlar kurulu sözcüsü ve eski savunma bakanı Koichi Kato, "Tarihte en iyi ikinci ülke olmak istiyoruz," diyordu. (27)

ALMAN ÖNDERLİĞİ?

Japonya'nın aksine II. Dünya Savaşı'ndan sonraki Almanya dünya çapında bir çok öndere sahip olmuş -Konrad Adenauer, Ludwig Erhard, Willy Brandt, Helmut Schmidt, Helmut Kohl- ve çok daha derin uluslararası bağlar kurmuştur. Almanya, Japonya gibi sadece Birleşik Devletler'le değil, aynı zamanda, Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Belçika, Hollanda, İspanya, Portekiz ve başka ülkelerle de sıkı bir ilişki kurmuştur. Almanya pek çok uluslararası örgüt içinde faaliyet göstermiş, Almanlar, NATO Genel Sekreteri, Dünya Bankası Uluslararası Mali Kuruluşunun Yönetim Kurulu Başkanı, Uluslararası Enerji Ajansı Yönetim Kurulu Başkanı ve Avrupa Topluluğu içinde Sanayi Bakanı olarak hizmet vermişlerdir.

Ne var ki Almanya bütün bunları yaparken biraz geri planda kalmış, NATO ve AT'nun arkasına saklanmış. Berlin Duvarı'nın yıkılışından önce bazıları Almanya için küresel önderlik sorununu ortaya atacaktı, çünkü Batı Almanya fiilen yarı yarıya egemen bir devletti, yüz binlerce yabancı askere ev sahipliği yapıyor, kendi topraklarında bir Doğu-Batı çatışmasından korkuyor ve sanayileşmiş her ulus kadar kendi sorunlarına dönük yaşıyordu.

Aslında önderlik hakkında yapılan her tartışma 1990'lara kadar pek anlamlı olmayacaktı. Batı Alman siyaseti parçalıydı ve Şansölye Kohl'un popülerliği giderek azalıyordu. Berlin ve Hesse eyaletlerinde seçimi kazanan sağcı po-

litikacıların sayısı azdı. Ulusalci, yabancı düşmanı hareketlerin daha da gelişebileceğinden endişe duyuluyordu. Solda Yeşiller partisi Almanya'nın merkezci siyasetlerine muhalefet ediyordu. Pek çok kişinin Alman iç siyasetinde bir pat durumu yaratacağına ve Almanya'nın uluslararası sahnedeki manevra yeteneği için büyük bir sorun oluşturacağına inandığı bir "gökkuşağı" koalisyonundan söz ediliyordu.

Yeniden birleşme heyecanı ve süreci içinde ortam hızla değişiyordu. Kenarda kalan partiler zayıflayacak ya da tamamen ortadan kalkacak gibiydiler. Şansölye Kohl güçlü bir önder haline geldi. Bir devlet adamı olarak yeni bir rol üstlendiğini kanıtlarcasına, "Artık kendi sorunlarımızla ilgilenmeliyiz," diyordu. "Avrupa'nın merkezindeyiz. Her şeyi, Avrupa'nın geri kalanını ve böylelikle dünyayı etkiliyoruz." (28) Bütün bunlar kulağa hoş geliyordu, peki anlamı neydi?

Almanya'nın son birkaç yıldır sahip olduğu önderlik potansiyelini yorumlamak için çeşitli temel sorunları ele almak gerekir.

Dünya çapında bir çok şair, yazar, müzisyen ve bilimci çıkaran bir ulus olmasına rağmen Almanya'nın asla büyük bir misyonu ya da sadece kendisinde merkezlenmeyen bir davası olmadı. Onyedinci yüzyıl İngilteresi dünyaya insan özgürlüğüne dair evrensel bir ideal kazandırır ve Fransa insani sorunlarda aklın gücünü savunurken, Almanya en çok devlet iktidarı ve kendi gönenci için uğraştı.

Alman siyasal sistemi önderliğe yeterince uygun değildir. Partiler genellikle devlet görevlilerinden, bürokratlardan ve öğretmenlerden oluşurlar; bunlar dar fikirli ve hareketsizdirler. Bu durum Soğuk Savaş koşullarına uygundu, çünkü bu sırada Almanya'dan uluslararası inisiyatifler beklenmiyor, esas vurgu bilinçli olarak ülke içine yapılıyordu. Ancak sistem değişebilir. Eğer değişecekse bu ne kadar zaman alır?

Almanya'nın olağanüstü güçlü federalist sistemi dar görüşlülüğe katkıda bulunur. Yerel düzeyde yapılan seçimleri genellikle partilerin ulusal sorunlarda aldıkları tutumlar belirler. Sonuç olarak ulusal parti konumları tabandan fazla kopuk değildir. Bu durum demokratik sorumluluğu sağlar, ama aynı zamanda oldukça dar kaygıların ağır basmasına neden olur. Doğudan gelen yeni Länder'in eklenmesiyle birlikte muazzam bir işsizlik, çevre sorunları ve mülteci kitlesi ortaya çıkacaktır. Bu durumda Alman federalizmi muhtemelen hantal ve iç sorunlar üzerinde daha fazla merkezlenmiş olacaktır.

Japonya'dakinden çok daha karizmatik önderlerin ortaya çıkması mümkündür, kuşkusuz. Ancak bir çok tarihsel nedenden ötürü Almanya'nın komşuları ve pek

çok Alman, güçlü kişiliklerle belirlenen iç siyasetlerden korkmaktadır.

Almanya'nın durumunda benzersiz bir özellik vardır. Bu ülke Avrupa Topluluğu'nun aldığı kararlarla sınırlanmıştır. Almanya'nın zamanla Brüksel'deki eşgüdüm sürecine hâkim olacağı kuşkusuzdur, ancak çokuluslu hükümetin şeffaf bürokratik mekanizması Berlin'in manevra yeteneğini azaltacaktır. Alman bakış açısından siyasetlerin belirlenmesi ve uygulanması çok daha karmaşık hale gelecek, en önemsiz kararların bile hükümetin yerel, eyalet, federal ve AT düzeylerinden geçmesi gerekecektir. AT aynı zamanda Almanya'ya istemediği şeyleri yapmama, Avrupa iç konsensu bakımından istenmeyen uluslararası eylemlerin sorumluluğunu üzerinden atma bahanesi sağlıyor.

Almanya'nın durumunda, bu ülkenin önderliğini önleyebilecek bir özellik daha vardır. Washington Post'tan Marc Fisher, "Almanya, kendi halkına babalarının ve büyükbabalarının en kötü insanlık suçlarını işledikleri ve atalarının dünyayı sürekli harabeye çevirdiği öğretilen bir ülkedir," diye yazıyordu. "Gerçek dünya ile yüz yüze gelmemek için saklanan çocuk mecazı tekrar tekrar ortaya çıkmaktadır." (29) Bu psikoz savunmacı tipte bir aktivizme de dönüşebilir -yani Almanya ancak, doğu sınırlarında istikrarsızlık gibi bir durum nedeniyle temel çıkarları tehdit edildiğinde iddialı olacaktır.

Almanya'nın da, tıpkı Amerika ve Japonya'nın gibi korkunç iç sorunları olacaktır. The International Herald Tribune'da Richard E. Smith, "Batı Almanya'nın ekonomisi son on yıldır öylesine istikrarlı ve sürekli bir dokunulmazlık kazanmıştır ki," diye yazıyordu, "pek çok uzman birleşmenin bu durumu sarımsağından kuşkulandı." (30) Aslında, Batı Alman hayatının muhtemelen her yönü, iş gücü, konut arzı, eğitim, toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiler birleşmeden etkilenecektir. Doğu Almanya'nın yeniden inşasının muazzam maliyeti -bazıları yeniden insanın toplam maliyetinin 1990'larda 600 milyar \$ ile 1 trilyon arasında olacağını hesaplamışlardır- Alman hayatının hemen her yönünü kesinlikle etkileyecektir. Faiz oranları, vergiler ve toplumsal uyum buna dahildir. (31)

Sorunlar artmaktadır. 1991 yazında McKinsey & Co. "Doğu Almanya'nın sorunları Batı Almanya'yı aşağı doğru inen bir spirale çekecektir," (32) uyarısında bulundu. 1991'in sonunda Almanya'nın Ekonomik Danışmanlar Konseyi, işsizliğin, 1992'de % 30'u aşabileceğini bildirdi. (33) Alman Çalışma Bakanı Norbert Blum yardım yapılmadığı takdirde eski Doğu Almanya'da 1 milyon olan toplam işsiz sayısının 3 milyona çıkacağını söyledi. Her zaman temkinli olan OECD'nin 1991 raporunda doğu bölgesinin ekonomisi "fiili bir üretim çöküşü ve

işsizlik" durumu olarak betimlenmiştir. (34) Ek olarak, eski Batı ve Doğu Almanya arasındaki eşitsiz ekonomik koşulların yarattığı toplumsal gerilimler, savaş sonrası Almanya'da asla görülmeyen iç bölünmeler yaratarak siyasal bir felç durumuna yol açabilecektir. Örneğin, Temmuz 1990 ile Şubat 1991 arasında Doğu Almanya'nın sanayi üretimi % 43 düşerken, Batı Almanya'nın çıktısı % 8 yükselmiştir. Doğu'daki işsizlik Temmuz 1990 ile Mayıs 1991 arasında artmış, Batı'da ise azalmıştır. (35)

Açıktır ki, ülkenin doğu kesimindeki yatırımların çoğu özel fonlardan değil hükümetten sağlanacaktır. Bu da daha fazla bütçe açıklarını ya da daha yüksek vergileri veya her ikisini birden arttırır. Eski Doğu Alman işçilerine, emek üretkenliğine bakılmaksızın eski Batı Almanya ölçüsünde ödeme yapması için Berlin'e baskı yapılmaktadır. Bu durum, enflasyon, özel girişimin yatırım yapmakta duraksaması, daha fazla hükümet yardımı, daha yüksek vergiler ve daha yavaş büyümeden oluşan bir kısır döngü yaratıyor. Bu ekonomik ilerleme ya da toplumsal uyum için bir çözüm değildir.

Birleşmenin yarattığı baskı başka hassasiyetlere yol açıyor: Doğu Avrupa'nın her yerinden gelen bir mülteci akını, Japonya'nın ve Doğu Asya'nın artan ticari rekabeti. Ek olarak, 1980'lerin son yarısı, ihracat pazarlarının güçlü biçimde büyümesi nedeniyle Almanya açısından olumlu oldu. Ancak bu, Almanya'nın ekonomik genişlemeden önce endişelendiği ve hâlâ içten içe etkisini sürdüren sorunları maskeleydi. Bu sorunlar, örneğin, katı çalışma yasaları, yüksek şirket vergileri, dar sanayi temelinde gerçekleştirilen teknolojik yenilikleri kapsıyordu. Derinden derine işleyen bu baskılar pek çok Alman önderi endişelendiriyor ve onları öteki ulusların sandığından daha az güvenli hale getiriyor.

Almanya'nın dış ilişkilerine muhtemelen üç sorunlar seti hâkimdir. Bunların üçü de özellikle Avrupa kıtası üzerinde odaklanmayı gerektirmektedir. Birincisi, Batı Avrupa'da, özellikle parasal ve siyasal birlik konusunda daha hızlı bütünleşmenin sağlanmasıdır. Avrupa Topluluğu'nun en güçlü üyesi olarak Almanya, Avrupa para birimi lehine kendi ulusal parasını denetlemekten vazgeçip geçmeyeceği, tanımlanmamış ayrımcı bir yaklaşım lehine dış politika ve ulusal güvenlik sorunları üzerindeki siyasal yetkisini devredip etmeyeceği konusunda yapılan tartışmanın ön cephesinde ve merkezinde yer almıştır. Bu sorunlar Alman toplumu için çok önemlidir. Bir ara Amerika'dan dolar üzerindeki denetimi paylaşması, ulusal güvenlik kararlarını açıklaması, bankacılık ve güvenlik yasaları arasında uyum sağlaması, toplumsal güvenliğini ve iş yasalarını yenilemesi nasıl istendiyse, şimdi aşağı yukarı aynı şeyler Amerika'nın başlıca ticari partnerlerinden biri olan Almanya için istenmektedir.

Doğu Avrupa ikinci sorunu oluşturmaktadır. Berlin birleşme maliyetinin asıl yükünü üstleneceğini bilmektedir. 1990 yılına air bir değerlendirmede, Morgan Stanley & Co. ekonomik ve siyasal kaosu önlemek için bölgeye önümüzdeki beş yıl içinde 270 ile 370 milyar \$ arası yatırım yapmak gerekeceğini hesaplamıştır. (36) Bir yıl sonra, Birleşmiş Milletler Avrupa Komisyonu daha karamsar bir rapor hazırladı. Bu raporda bölgede sürekli bir ekonomik üretim düşüşü olduğu, son üç yıl içinde % 25 oranında azalma olduğu belirtilmektedir. (37) Birleşik Devletler ya da Japonya'nın aksine Almanya bu duruma kayıtsız kalamayacaktır. Berlin bölge istikrarını korumak için elinden geleni yapmak zorunda kalacaktır. İkili antlaşmalar, büyük mali ve teknik yardım, AT'nu daha fazla yardım yapması için zorlamak ve Doğu için ticari tavizler sağlamak, Berlin'in yapacaklarından bir kısmıdır. Açık olan, bu konunun başarısızlığa tahammülü olmadığıdır.

Üçüncü bir sorun Sovyetler Birliği'dir. Burada durum öylesine denetim dışıdır ki, sorunların derinliğini gösterecek rakamlar bile yoktur. Enflasyon % 300'ü aşmıştır; güvenilir bir para birimi yoktur; büyük bir gıda maddesi, yakıt ve tüketim malı sıkıntısı vardır; dağıtım sistemi yetersizdir ve yılda % 15 kadar üretim azalması vardır. Siyasal ve ekonomik alanlarda eş zamanlı uygulamalar ve ekonomik oluşumun büyüklüğü ve karmaşıklığı nedeniyle gelişmekte olan krizin daha önce yaşanmış bir benzeri yoktur. Kriz durumu, savaştan sonraki Japonya ya da Almanya'ya, 1980'lerdeki borç krizinin en yüksek noktasındaki Meksika ya da Şili'ye benzemez. (38) Sovyet sürgünleri için ilk sığınak yeri öteki ülkelerden çok Almanya olacaktır ve Almanya, eski SSCB'deki kaos kadar, Doğu Avrupa'da meydana gelen ve Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya'yı kaplayan borç sorunundan ve ekonomik yansımalarından da en çok etkilenen ülke olacaktır. Cumhuriyetlerdeki istikrarsızlıklar Almanya'nın önderleri için muazzam ve sürekli bir sorun haline gelecektir.

Almanya'nın bölgesel odak noktası, küresel bakışının aksine, Körfez ve Yugoslavya krizlerinde sergilediği farklı yaklaşımlarda açığa çıkmıştır. Almanya başlangıçta bu olaylara karışmak istemedi. Daha sonra herkese karşı çıktı - Birleşik Devletler, Büyük Britanya, Fransa ve Birleşmiş Milletler genel sekreteri- ve cumhuriyetlerin bölünmesini onaylama konusunda öncülük yaptı. Körfez Savaşı'nın sona ermesinden kısa süre sonra Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher, "Almanya dünyanın kalıcı bir barışa kavuşması için kendi gücünün ötesinde yük taşıyor," diyordu. (39) Yönetimdeki koalisyonun ortağı olan Hür Demokrat Parti'nin önderi Oto Lambsdorff, Alman vergi mükelleflerinin muazzam yüklerinden söz ederken, bu durumu, "Halatın ucuna ulaştık," (40) sözleriyle ifade ediyordu.

KOLEKTİF ÖNDERLİK

Geçmişte görülen tipte küresel önderliğin bir alternatifi var mıdır? Tek bir gücün hâkimiyeti yerine, bir tür kolektif önderlik, bir Üç Büyükler yönetimi olabilir mi?

Ortak önderlik, hiçbir ulusun iktidar tekeline sahip olmadığı pek çok sorunun işbirliği içinde ele alındığı bir dönem için uygun görülebilir. Ve Amerika, Japonya ve Almanya uzun süredir müttefik oldukları için, kolektif yönetimin mükemmel olmasa da imkânsız olmaması gerektiği ve belirli durumlarda gayet iyi işleyebileceği görülür. Ancak kolektif önderlik ihtiyacı bunun olacağı anlamına gelmez. Ortak çabaların muhtemel başarısızlığının çeşitli nedenleri vardır.

İşbirliği hakkında dile getirilen yavan sözler bir yana, Üç Büyükler'in çıkarları pek çok kritik olayda farklıdır. Bir örnek vermek yeterlidir: parasal istikrarda herkesin çıkarı vardır, ancak bunu sağlamak için hangi ulus parasının değerini sabit tutacak, hangisi devalüasyon yapacaktır? Herkes doğal çevrenin korunması gereğinde birleşiyor, peki ortak hedefler her ülkede çok farklı etkiler yaratıyorsa ne yapılacaktır?

Daha temelde Üç Büyükler ekonomi alanında amansız rakiplerdir. Kendi iç pazarları dahil aynı pazarlar için rekabet edecekler. Sermaye için rekabet edecekler. Aynı yüksek teknolojili endüstri dallarına hâkim olmaya çalışacaklar. Bütün bunları farklı ekonomik temellerden hareketle yapacaklar. Ekonomistler daha fazla ticaret ve yatırımdan herkesin nasıl kârlı çıkacağına dair konuşabilirler ve bir dönem için haklı çıkabilirler. Ancak gelecek yıllarda Üç Büyükler'deki siyasetçiler ve yurttaşların çoğu bu şiddetli ve her şeyi kapsayan rekabeti kazananlar ve kaybedenler gibi terimlerle değerlendirmeye başlayacaklar.

Ekonomik rekabetin ötesinde farklı askeri yeteneklerle ilgi sıkıcı bir konu vardır. Birlikler ve füzeler Soğuk Savaş sırasında çok az şey yapılsa da, bu konu gündemden düşmeyecektir ve savunma sorunları kolektif küresel yönetimdeki gerilimlere eklenecektir. Amerika ekonomik rekabet sorunlarını, kaçınılmaz olarak, siyasal adalelerle dengelemeye çalışacaktır; ve bu tür girişimlerin Japonya ve Almanya'da büyük huzursuzluk yaratması ve bu ülkelerin gerilemelerine ve direnişe geçmelerine yol açması kaçınılmazdır.

Ayrıca gerçekten işbirlikçi bir yönetim sistemine sahip olmak için her ulus kendi gücüyle orantılı miktarda katkıda bulunmaya istekli olmalıdır. 1990'larda bu muhtemelen gerçekleşmeyecektir. Amerika, Başkan Bush'un dediği gibi, "cüzdandan ziyade isteğe" sahip olabilir. Japonya, özellikle mali fazlaları artmaya

devam ettiği için farklı bir durumdadır. Doğu'da yapması gerekenler açısından Almanya, en azından kendi arka bahçesinin dışında her iki bakımdan da yetersiz kalabilir. Başka deyişle, farklı durumlar etkin bir dengeye izin vermeyecek kadar karmaşıktır. Kolektif yönetim kurma çabaları gerilimi azaltacak yerde arttırabilir.

Son olarak ulusların önderliği paylaştıkları daha önce görülmemiştir. Tarihsel olarak ulusal egolar ve içgüdüler çok güçlüdür. Sorumluluk paylaşıldığında hiç kimse kendi sorumluluğuna tam olarak sahip çıkmaz. İki'den fazla önder olduğunda sürekli istikrarsızlık olur: bazıları, kuşkular yaratarak, ittifaklar kurarak daima ötekilerin yanında yer alır. Neler olabileceğine dair birkaç örnek verelim:

Washington ve Berlin Tokyo'ya karşı. Japonya'ya karşı bir Avrupa-Amerika "birleşmesi," Tokyo'nun kendi ekonomisini istenildiği kadar geniş ve hızlı olarak dışa açmaya karşı direnmesi halinde kolayca gelişebilir. Amerika ve Avrupa en genel ve retorik düzey dışında o zamana kadar Japonya'ya baskı yapmamışlardır. Şimdi kendi stratejilerine eşgüdüm sağlayabilirler.

Ek olarak yüksek teknoloji gerektiren endüstri dallarında faaliyet gösteren bazı büyük Avrupa şirketlerinin, kendilerini Japon rekabetinden korumak için Birleşik Devletler firmalarıyla ittifak kurmakta büyük çıkarları olacaktır. 1990'ların ortasında Japonya'nın imalat ve dağıtım alanlarında yaptığı olağanüstü yatırımlar bu hızla devam ederse bu türden ihtimaller çoğalır. Avrupalılar, kuşkusuz, Japon firmalarıyla da ittifak kuracaklardır. Ancak kültürel nedenlerden ötürü ve daha kalıcı bağlar nedeniyle, Amerikan şirketlerini tercih edeceklerdir.

Amerikan firmalarının tepkisi ne olacaktır? Bu firmaların Japonya'ya kalıcı bir güven besleyeceklerini söylemek zordur. Ancak Amerikan firmalarının kendi Japon partnerlerine bağımlılığı arttıkça, yeni tipte bir ayrım büyük bir öncelik taşıyabilir. Örneğin, IBM ile Siemens arasındaki bağlar bir başka bilgisayar yongası kaynağına yol açabilir ve IBM'in Hitachi ya da Toshiba gibi, yonga yapım alanında sadece kendisine rakip olmakla kalmayan, aynı zamanda bilgisayar ve elektronik sektöründe de rekabet eden firmalara olan bağıllığını azaltabilir.

Washington ve Tokyo Berlin'e karşı. Amerika, Almanya'nın uluslararası ticaret ve yatırıma açık olan bir Avrupa Topluluğu'na olan bağıllığını göz önünde tutacaktır. Ancak eğer AT ayak diretirse Washington, Berlin'e büyük bir baskı yapmaya çalışacaktır. Avrupa'nın potansiyel korumacılığı nedeniyle endişelenen Tokyo buna kesinlikle katılacaktır.

Japon endüstrisinin Birleşik Devletler'e sızması sürdükçe, Avrupa'yla muh-

temelen bir başka tür problem çıkacaktır. Amerika, bu ülkede faaliyet gösteren ve Anmerikalı işçi kullanan Japon şirketlerinin ürünlerini ihraç edecektir. Örneğin Birleşik Devletler yeniden bir araba ihracatçısı haline gelecektir. Bu arabalar bu kez Buick ya da Mercurie değil de Honda ya da Toyota olacaktır. Amerika, Canon ya da Ricoh gibi firmaların imal ettiği Japon faks makinelerinin ya da laserli yazıcıların ihracatçısı haline gelecektir. Bu türden Japon-Amerikan kırmalarına karşı Avrupa'nın göstereceği her tepki Washington'da bir fırtınaya yol açacaktır.

Ayrıca bir Avrupalı perspektifinden bakıldığında, Birleşik Devletler-Japonya ilişkileriyle ilgili iki büyük kuşku kaynağı vardır. Birincisi, bu iki ülkenin birbirine bağımlılığının engellenemez olmasıdır. Bu durum onları birbirine biraz daha yaklaştıracaktır. Avrupalılar, Japonların Amerikan firmalarını devraldıkları pek çok olayı, pek çok Birleşik Devletler-Japonya ortak girişimini ve stratejik ittifakını örnek gösterebilirler. İkincisi, Washington ile Tokyo arasında Avrupa'yı dışlayabilecek çok çeşitli özel ikili ticari anlaşmaların mümkün olması AT'nu endişelendirmektedir. Bu yolda daha da ileri gidildiğinde, pek çok Avrupalı, Birleşik Devletler ve Japonya'nın dinamik bir alan olan Pasifik Havzası'na hâkim olmayı amaçladıklarını düşünür.

Tokyo ve Berlin Washington'a karşı. Japonya ve Almanya Sam Amca'nın başlıca mali destekçileri olmuşlardır (birleşme önemli miktarda fonun tüketilmesine neden olduğu için Almanya'nın rolü geçici olarak azalmış olsa da). Gelecekte bu iki ülke, herhangi bir banker gibi Washington'a kendi ekonomi politikasını nasıl belirleyebileceğini söyleyebilir. Bütçe açıklarına saldırabilir ya da doları önemsemeyebilirler; eğitim sistemi gibi iç toplumsal sorunları eleştirebilirler. Geçmişte bu ülkeler birlikte hareket etmekte duraksamışlardı, ama gelecekte bunu yapabilirler. Uyumlu bir Tokyo-Berlin faaliyetinin mantığı, birleşmedikleri taktirde ikisinin de tek başına Birleşik Devletler ile karşı karşıya gelemeyeceği gerçeğine dayanır.

Son birkaç yıl içinde Alman ve Japon firmaları arasında kuşaklar boyunca ilk kez stratejik ittifaklar oluşmaya başladı. Daimler-Benz ve Mitsubishi Corporation havacılık ve otomobil üretimi alanlarında işbirliği yapmak için geniş kapsamlı bir anlaşmaya vardılar. Matsushita Electric Industrial Company ile Siemens kişisel bilgisayarların üretimi ve dağıtımı için Avrupa pazarlarında stratejik işbirliği yapmaktadırlar. C. Itoh & Co. ile Klockner-Werke, çelik, makine ve kimya alanlarında geniş kapsamlı bir anlaşmaya vardılar. Bu şirketleri birbirine bağlayan mühendislik bilgileriyle, kalitede özenin ve sermayenin oluşturduğu bileşim, dünya ekonomisinde potansiyel olarak yeni ve devasa bir gücü -Amerikan ekonomisi için doğrudan rekabetçi bir güç- temsil etmektedir.

Son olarak, Üç Büyükler'in bir sorunun üstesinden nasıl gelineceğine, ortak bir çizginin nasıl izleneceğine kolektif olarak karar verecekleri özgül durumlar olacaktır. 1987 borsa krizi ya da örneğin Polonya ekonomisinin çöküşü gibi büyük bir ekonomik çözülme bu türden çabaları gerektirebilir. Ancak daha büyük sorunlar karşısında yanılığa düşmemeliyiz: bir ya da iki ülkenin sadece sorumluluk yüklenme konusunda istekli olmakla kalmayıp, aynı zamanda güçlü ve itibarlı bir konumda olmaları halinde bunu telafi edecek bir şey yoktur.

Şimdilik büyük adaylar yoktur. 1990'ların sorunlar yumağında en büyük sorun bu olabilir. Ne var ki dünya asla duragan değildir ve birinin şimdiden görülemeyecek siyaset ve tutum değişikliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmesi mümkündür. Biri ortaya çıkacaksa, bu Birleşik Devletler olacaktır, çünkü Japonya'nın ya da Almanya'nın potansiyel küresel önderliğinin önündeki engeller çok derinlere gitmektedir. Gördüğümüz gibi, bizzat Amerika'nın karşısındaki engeller de son derece zordur. Ancak bu durum bütün bu sorunların üstesinden gelmek için ne yapmamız gerektiğini sormaktan bizi alıkoymamalıdır.

NOTLAR

1. Charles P. Kindleberger, *The World in Depression* (Berkeley, CA: University of California Press, 1973) s.292.
2. Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (Londra, New York: Cambridge University Press, 1981) s.36.
3. Henry J. Aaron, *Setting National Priorities: Policy for the Nineties* (Washington, D. C.: The Brookings Institution, 1990) s.1.
4. Robert Pear, "'90 Pact Failing to Curb Deficit, Lawmakers Say," *The New York Times*, 4 Kasım 1991: p.A1; Steven Mufson, "Bush's Budget Abandons Deficit Reduction Hopes," *International Herald Tribune*, Şubat 1-2, 1992: s. 7.
5. Martin Dixon, "Hang-Over from a Decade Long Party," *The Financial Times*, 28 Aralık 1990: s. 9.
6. B. Douglas Bernheim, *The Vanishing Nest Egg: Reflections on Saving in America* (New York: Twentieth Century Fund, 1991) s. 1-11.
7. "Annual Report," *The Bank for International Settlements* (Basle, İsviçre: 1991) s. 31; Thomas S. Foley, konuşma, "After the Persian Gulf War: American Politics and Policies in the 1990's," *Dichley Foundation Lecture*, Dichley, England, 5 Temmuz 1991, *OECD. Economic Survey of Japan*, 1991: s. 49.
8. Başlıca kaynaklar şunlardır: Robert B. Reich, *The Next American Frontier* (New York: Times Book, 1983); David Halberstam, *The Reckoning* (New York: Morrow, 1986); Stephen C. Cohen ve John Zysman, *Manufacturing Matters: The Myth of the Post-Industrial Economy* (New York: Basic Books, 1988); Clyde V. Prestowitz, Jr., *Trading Places* (New York: Basic Books, 1988); ve Michael L. Dertouzos, Richard K. Lester ve Robert M. Solow, *Made In America: Regaining the Productive Edge* (Cambridge MA: MIT Press, 1989). Konuya ilişkin sayısız komisyon raporundan bazıları şunlardır: "President's Commission on Industrial Competitiveness" (1985); *The National Governors Association's Report, "Making America Work"* (1987); ve "Cuomu Commission on Trade and Competitiveness" (1988). Kongre'nin yürütme koluna bağlı bürolar da, Ulusal Bilim Vakfı'ndan bir dizisaniyi raporunu, Savunma Bilim Kurulu ve Kongre Teknoloji Geliştirme Bürosu'ndan gelen çeşitli uyarıları bir araya getirmiştir. İkincisinin sonuncu raporu, "Competing Economies: America, Europe and the Pasific Rim," (1991) başlığını taşımaktadır.

9. Michael de Courcy Hinds, "Number of Killings Soars in Big Cities across U. S.," The New York Times, 18 Temmuz 1990: s. A1; ve A. P., "U. S. Headed for a Homicide Record, Senadores Say," The New York Times, 1 Ağustos 1990: s. B3.
10. Fox Butterfield, "U. S. Expands Its Lead in the Rate of Imprisonment," The New York Times, 11 Şubat 1992: s. A16.
11. Andrew H. Malcolm, "Many Police Forces Rearm to Counter Criminals' Guns," The New York Times, 4 Eylül 1990: s. A12.
12. Byron N. Kunisawa, "A Nation in Crisis: The Dropout Dilemma," National Education Association Today, Ocak 1988: s. 61; The Congress of the United States, The 1990 Joint Economic Committee Report (Washington, D.C.: U. S. Government Printing Office, 1990) s. 6; ve Ezra Bowen, "Losing the War of Letters," Time 5 Mayıs 1986: s. 68.
13. Jerry J. Jasinowski, America's Work Force in the 1990's, National Association of Manufacturers, Washington, D. C., Mart 1990: s. 7.
14. Jason DeParle, "Poverty Rate Rose Sharply Last Year As Income Slipped," The New York Times, 27 Eylül 1991: s. A1.
15. Sylvia Ann Hewlett, When the Bough Breaks: The Cost of Neglecting Our Children (New York: Basic Books, 1991) s. 12.
16. Hewlett s. 11-12.
17. Paul Krugman, The Age of Diminished Expectations (Cambridge, MA: MIT Press, 1990) s. 12. "Japan Is Near Passing U. S. in Productivity," International Herald Tribune, Associated Press, 20 Ocak 1992: s. 9.
18. Krugman, s. 12, 19, 20, 22.
19. Louis Hartz, The Liberal Tradition in America (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1955) s. 286. Hartz, Kennan'ı yorumlar.
20. George J. Church, "The Tale of Two Bushes," Time, 7 Ocak 1991: s. 20.
21. William G. Hyland, "It's Time for Americans to Turn Inward," The International Herald Tribune, 20 Mayıs 1991: s. 6.
22. Hisao Takagi ve Yuko Inoue, "Japan and the U. S.: New Balance Sought," Japan Economic Journal, 29 Aralık 1990: s. 1.
23. Robert Delfs, "Carrying the Can," Far Eastern Economic Review, 18 Temmuz 1991: s. 18.
24. Steven R. Weisman, "Japanese Leaders See Support for U. S. Stand in the Gulf Ebbing," The New York Times, 11 Aralık 1990: s. A17.

25. Kazuo Ogura, "Japan and America: Pride and Prejudice," *The New York Times*, 24 Kasım 1991, bl. 4: s. 17.
26. Thomas L. Friedman, "Baker Asks Japan to Broaden Role," *The New York Times*, 12 Kasım 1991: s. A1.
27. Russel Watson, Bill Powell ve Richard Thomas, "Coming to Terms with Japan," *Newsweek*, 25 Kasım 1991: s. 47.
28. David Marsh, "Year of Victory for Modest Statesman," *The Financial Times*, 30 Aralık 1990: s. 6.
29. Marc Fisher, "In Germany, Mid-East War Open a Bonn-Washington Gulf," *The International Herald Tribune*, 29 Ocak 1991: s.1.
30. Richard E. Smith, "Economy Feels Strain as Price of Unity Mounts: Without a World Recovery, Bonn Fears a Slowdown," *The International Herald Tribune*, 10 Nisan 1991: s. 11.
31. Ferdinand Protzman, "Fight Looms over Bonn's Plans to Finance Unity," *The New York Times*, 11 Aralık 1990: s.D8.
32. "United, but Still Divided," German Brief, Frankfurt Allgemeine Zeitung-GMBH Information Services, 7 Haziran 1991: s.1.
33. Quentin Peel, "Wise Men Criticize Bonn for Failure to Curb Spending," *The Financial Times*, 15 Kasım 1991: s.1.
34. "Economic Survey of Germany," OECD, Paris 1991: s. 11.
35. Martin Wolf, "A Nation Unified, and yet Apart," *The Financial Times*, 1 Temmuz 1991: s. 16.
36. Anthony Robinson, "Bank Predicts Deep Downturn in E. Europe," *The Financial Times*, 19 Aralık 1990: s. 2.
37. William Dullforce, "Eastern Europe Seen Heading for Thirties-type Depression," *The Financial Times*, 3 Aralık 1991: s.2.
38. George Lardner, Jr., "CIA Director Warns of Worst Soviet Strife Since the Revolution," *The International Herald Tribune*, 11 Aralık 1991: s. 1.
39. John Goshko, "Washington Smiles but Grumbles," *The International Herald Tribune*, 10 Nisan 1991: s. 13.
40. Richard E. Smith, "German Sea Change as the Bills Come In," *The International Herald Tribune*, 21 Ekim 1991: s

AMERİKAN DÜŞÜNCESİNDE AMERİKA

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Amerikan dışsiyasetinin bilinen parolaları ortadan kalktı. Siyasal ittifaklar, savaşve barış, askeri ve ekonomik önderlik, ticaret ve yatırımın temel kuralları hakkında bütün temel öncüllerimiz Birleşik Devletler-Sovyetler rekabetini temel alıyordu. Uluslararası düzen artık dağıldı ve eski varsayımların hemen hiç biri geçerli değil.

Kuşkusuz son birkaç yılın dramatik olaylarına rağmen Amerikan dış politikasında bazı temel temalar sürekliliğini koruyacak. Asya ve Avrupa'da oransız biçimde yükselen herhangi bir ulus -özellikle Japonya ve Almanya- bizi rahatsız edecek. Hâlâ dünyanın Thomas Jefferson ve Adam Smith'in fikirlerini kucaklamasını istiyoruz. Tahılımıza, telekomünikasyon ekipmanımıza ve bankalarımıza açık bir küresel ekonomide hâlâ çıkarlarımız var. Silahlanmanın ve nükleer silah artışının ulusal güvenliğimize yönelttiği tehditler bizi endişelendiriyor. Dışarda kötü muameleye maruz kalan Amerikan yurttaşlarını ve şirketlerini korumaya çalışıyoruz ve Amerikalı olmayanlara karşı yapılan insan hakları ihlallerini protesto ediyoruz. Ancak bundan böyle uluslararası ortam bizim bildiğimiz ortamdan önemli ölçüde farklı olacak ve oldukça değişik bir Amerikan zihniyeti etkin siyasetleri gerektirecek.

Ülke içinde ve dışında yeni tutumlar almak, yeni bir yüzyıla girerken Amerika'nın en büyük mücadelesi olacak. Bu sadece ne yapmamız gerektiğini tanımlama sorunu değil, aynı zamanda kimliğimizi bir kez daha gözden geçirme

sorunudur. Azar azar değişim yeterli olmayacaktır. Böyle bir değişim, kendimizi resesyondan kurtarmamıza ya da daha iyi bir sağlık sistemine geçmemize ya da fonları savunma bütçesinden sosyal programlara aktarmamıza da yetmeyecektir. Kendimize ve dünya içindeki yerimize bakımımızda en azından bir devrime ihtiyacımız var.

Kendimizi ve ilk kez bizden yana olmayan değişim halindeki dünya düzenini hızla kavramak durumundayız. Ekononik hedeflerimiz, Japonya ve Almanya'nın hedeflerine kıyasla zayıftır ve siyasal nüfuzumuz azalmaktadır. Onların ekonomik dayanakları -yatırım ve üretkenlikteki trendler, yüksek teknoloji, eğitim ve öğretimde pazar payı- daha güçlüdür. Onların bankaları ve sanayileri daha iyi biçimlenmiştir. Onların toplumsal sorunları bizimkilerden çok daha azdır. Aynı zamanda, hem Washington'un hem de Moskova'nın rolleri radikal biçimde değişirken, Almanya ve Japonya'nın önderlik ettikleri bölgesel ekonomik bloklar, Amerikan ilkelerine göre yönetilen, Amerikan firmaları, Amerikan bankaları ve Amerikan dolarınca belirlenen uzun süredir benimsediğimiz birleşik bir küresel ekonomi vizyonuna meydan okuyarak oluşurken, bir önderlik boşluğu ortaya çıkmaktadır. Üç Büyükle arasındaki bu farklı yörüngelerin yerleşik siyasal ve ekonomik bağları kopma noktasına kadar zorlaması çok mümkündür. En azından tarih uluslar arasındaki güçler dengesinde dramatik değişiklikler olduğunda bu tür şeylerin olabileceğini bize öğretmiştir. Gerçek tehlike, parçalanma ve karışıklığın hüküm sürdüğü, hiç bir ülkenin önderliği ele geçiremediği, rekabet ve çatışmanın ulusların bir arada olma yeteneğini etkilediği 1920'lerin ve 1930'ların tekrarlanmasıdır.

Şimdiye kadar Amerika olması gereken yönde hareket etmemiştir. Günlük olaylarla uğraşıyoruz, kürtaj, silah denetimi gibi konularda kutuplaşıyor ya da olumlayıcı eylemlerde bulunuyoruz. Medyamız söylentiler temelinde analiz yapıyor, politikacılarımız siyasetlerini kendilerine göre belirliyorlar. Yetkililerimizin cinsel hayatı, Amerika'nın toplumsal dokusunda meydana gelen dramatik yipranmadan daha çok dikkati çekiyor. Geleceğimiz için büyük önem taşıyan sorunların -fiziksel altyapı, öğretim ve yurttaşlarımız için işeğitimi, teknolojik rekabet, artan yoksulluk, artan gelir eşitsizlikleri- çözümünü hep birlikte ihmal ediyoruz. İç sorunlar dedikleri şeyle uğraşan Japonya ve Almanya ile ilişkilerimize de çok kısa vadeli bakıyoruz. Büyük sorun Amerika'nın olayların peşinden sürüklenip sürüklenmeyeceği ya da yeni gerçekliklerle yüz yüze gelebilecek irade ve enerjiyi toplayıp toplayamayacağıdır.

SORUNUN TANIMLANMASI

Verdiğimiz mücadeleyi doğru tanımlamak bizim için çok önemlidir. Önce sorunun ne olmadığı üzerinde anlaşmaya varmalıyız. Sorun, Birleşik Devletler'in öteki uluslarla başarılı biçimde rekabet etmesi için gerekli olan araçlardan yoksun olması değildir. Kimse Amerika'nın muazzam fiziksel kaynaklara sahip olduğunu, halkının canlılığını, mali piyasalarının yaratıcı niteliğini, altı trilyon dolarlık ekonomisinin potansiyel gücünü inkâr edemez. Rekabetle ilgili sorunlarımızı unutup değil; kullandığımız yabancı ürün sayısındaki muazzam artışa bir yana, pek çok uzman arasında Amerika'nın otomobil ve elektronik tüketici endüstrileri gibi çeşitli anahtar endüstri dallarında zemin kaybetmekte olduğuna dair bir konsensus vardır. Bilgisayar programı, iletişim ekipmanı, hassas makineler, geliştirilmiş gereçler, uzay, biyoteknoloji gibi, rekabet etmemiz gereken endüstri dallarında da durum aynıdır. Sorun Almanya ve Japonya'nın kuralları ihlal ederek başarı kazanmış olmaları değildir. Almanya'ya karşı bu konuda birkaç suçlama yapılabilir. Japonya'nın ticaret yasasıyla ilgili suçları bile, bu ülkenin ekonomik sisteminin çok farklı biçimde yapılandırılmış olması gerçeği karşısında çok küçük kalır. Ve sorun Japonya ve Almanya'nın geçmişteki cömertliği için Amerika'ya çok şey borçlu olmaları ve bunun karşılığının ödenmemesi değildir; bizim için geçmişi geride bırakmanın tam zamanıdır. Bütün bu suçlamalar makul bahaneler olabilir, ancak bir nokta eksik kalmaktadır: Amerika marjinal olarak değil, temel olarak yanlış yoldadır. Basitçe ifade etmek gerekirse, sorun bizim içimizdedir; bireyler ve ulus olarak dünyanın içinde bulunduğu durumu kavramayı başaramayışımızdır. Sorunlarımızı doğru biçimde teşhis etmeyi ve toplumumuzu yeniden canlandırmak için muazzam bir mesafe katetmek zorunda olduğumuzu kabul edemeyişimizdir.

Amerikan gücünün en büyük kaynağı daima Amerikan Rüyası olmuştur: ekonomik büyüme, eşit fırsat, yukarı doğru hareketlilik. Rüya buydu ve bu rüyanın gerçekleşmesi ulusa tekrar tekrar hayatıyet, güven ve güç kazandırdı. 1945'de zafer kazanmamızı, on yıllar süren fiziksel ve siyasal iyileşme sırasında Japonya ve Almanya'ya yol göstermemizi, Üçüncü Dünya'nın büyük kısmında büyüme yardımcı olmamızı, Batı'ya ve Doğu Asya'nın büyük kısmına komünizme karşı savaşta önderlik etmemizi sağlayan bu rüya idi. Bu rüyayı yolundan saptıran ve tahrip eden iç siyasetimizi baştan sona - orta sınıfların gelirlerinde durgunluk yaratan mali bozulma ve devlet okullarımızdaki kötüleşmeden, bir rezalet durumundaki sağlık sistemimize, uzun vadeli ya-

tırımlarda yaşadığımız başarısızlıktan kentlerimizin giderek birer savaşı alanına benzemesine kadar- yeniden donatmak için gerekli ulusal kararlılık olmadıkça, bu trendleri tersine çeviremediğimiz sürece, Birleşik Devletler'in dünyada güç ve nüfuz sahibi olması bir yana, her şeyden üstün tuttuğumuz hayat tarzımızda bile yavaşbir gerileme beklenmelidir.

Gerekli değişiklikleri yapamayacak kadar kötü donatılmış olduğumuz bir gerçektir. Kimliğimiz genellikle modası geçmiş kuralları temel alıyor. Düşüncelerimizin, becerilerimizin, kaynaklarımızın büyük bir kısmı hâlâ askeri bir çatışmaya ayarlanmış durumda. Ekonomik siyasetimizin büyük bir kısmı kısa vadeli tüketimi karşılamaya yönelik. Yeni çağda, diye yazıyor küresel stratejist Edward N. Luttwak, "Sabırlı yatırım sermayesi ateş gücünün yerini alıyor, sivil ürünlerin gelişmesi askeri icatların yerini alıyor, dış pazarlara girmek yabancı topraklardaki askeri garnizonların yerini alıyor." (1) Amerika'yı Japonya ve Almanya'dan ayıran eğitim açığının savaşta askeri dengesizlik kadar vahim olduğu doğrudur; Amerikan toplumunun parçalanmasıyla ilgili sorunlar, küresel ekonomik hedeflerimize, tıpkı savaş sırasındaki bozuk silahlar kadar zararlıdır.

KENDİMİZLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİMİZİN DEĞİŞMESİ

Nasıl değişmeliyiz? Amerikalılar ilerlemenin kaçınılmazlığı duygusunu taşırlar -her şey her zaman daha iyiye gidecektir. Zengin doğal kaynaklarımızın, geniş topraklarımızın, görece dokunulmaz hükümetimizin oluşturduğu bileşimin, gelirlerimizde ve fırsatlarımızda artışa geçeceğine daima güvenmişizdir. Çocuklarımızın bizden daha iyi eğitim göreceklerine, daha çok seçeneğe sahip olacaklarına ve fiziksel, parasal ve psikolojik olarak kesinlikle çok daha güvenli olacaklarına inanmışızdır. Harper's'ın editörü Lewis H. Lapham'ın dediği gibi, "Her zaman olanla değil, olacakla; geçmişin kalıntılarıyla değil, geleceğe ilişkin umutlarla ilgileniriz." (2)

Bu varsayımların hiç biri artık geçerli değildir. İlerleme artık Amerikalıların doğuştan kazandıkları bir hak değildir. İster ekonomik büyümeyle, üretkenlikle, ortalama aile geliriyle ya da yoksulluğun ortadan kaldırılmasıyla ölçülsün -aslında çok zengin olanların geliri dışında neyle ölçülürse ölçülsün- tren dramatik biçimde yavaşlamıştır. Geleceğe dair beklentilerimiz her geçen gün biraz daha azalmaktadır. Rekabet yeteneğimizin durakladığını ya da azaldığını, önümüzde rekabet alanında çok daha zorlu meydan okumaların olduğunu hissediyoruz. (3) Federal, eyalet ve il düzeylerinde bütçe açıkları genişledikçe, ulusal

kaynaklarımız ihtiyaçların karşılanmasına yetmiyor ve giderek daha aza razı oluyoruz. Daha çok baskı, daha büyük belirsizlikler, dışrekabetle başa çıkamayan daha çok firma, daha kötü yollar ve köprüler, devlet okullarımızın başarısızlıkları, daha çok suç ve daha çok evsiz insan hakkında giderek daha da artan haberlerle yaşamaya alıştık. Washington bazı ihtiyaçları artık karşılamamak için çaba gösterdikçe, Tokyo ve Berlin bir yana, birbirimizden ve çocuklarımızdan borç almayı alışkanlık haline getiriyoruz. (4) Bu koşulların tersine evrilemeyeceğini söyleyen hiç bir yasa yoktur, ancak bunun şimdiki siyasetlerle yapılacağına inanmak için de hiç bir neden yoktur. Bize düşen, her şeyin kaçınılmaz biçimde kötüye gideceğini kabul etmekten artık vazgeçmektir.

Kendi imgemizin bir başka modası gemişyn keşfedici ve en katı anlamıyla bireyci Amerikan kimliği olmuştur. Burada keşfedicilik kıta Birleşik Devletler'ini ya da Pasifik Okyanusu'nu aşarak yayılma anlamına gelir. Bunun sağladığı bilgi ve dersler Amerikan nüfusu için motive edici, önemli faktörlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra keşfedicilik Amerikan gücünün ve nüfuzunun hr dünyanın her köşesine yayılması ya da dışuzayın keşfedilmesi anlamına geliyordu. Bunun da hayatımızda büyük bir anlamı vardır. Ancak ekonomik ve toplumsal sorunların birikmesi bugün keşfedilmesi gereken en önemli şeyin ne olduğunu tanımlamamızı gerektirir. En önemli şey, başkanın Mars'a ulaşma hedefi ve eski Sovyet cumhuriyetlerine yardım etmek değildir. Keşfedilmesi gereken alan ülke içinde yaşadığımız hayatı ilerletmek için ne yapmamız gerektiğidir. Bu alan, gençlerimizi eğitmeyi ve onları yoksulluktan kurtarmayı, bilimsel bilgilerimizi kanser ve AIDS'e karşı verdiğimiz savaşta kullanmayı, icatlarımızı ticari bakımdan yararlı teknolojiye dönüştürmeyi, etnik ve ırksal kutuplaşmanın üstesinden gelmeyi kapsar. Bütün bunlar yeni değildir, ancak bugün öncelik ve büyük bir çabayla ele alınmaları gerekir.

Değerlerimizin evrenselliğini yeniden değerlendirmemiz, "Amerikan mesajı"nı dışarıya taşıma, "tepedeki ev"imizi insanlığa örnek olarak gösterme eğilimimizi biraz yumuşatmamız gerekiyor. Tarihimiz boyunca ülke dışında vargcmzle hayat tarzımızın reklamını yapmakla başkaları için taklit edilecek pasif bir örnek olmak arasında gidip geldik. Bütün Soğuk Savaşdneminde daha faal bir çizgi seçtik. Ama bu kez coşkulu ihracatçılar haline gelmeden kendi kurumlarımız üzerinde çalışmak durumundayız. Kendi değerlerimizi dışarda tanıtmaktan elbette vazgeçmemeliyiz. Ancak lke içinde bu kadar lekeli lan Amerikan modelini başkalarına nasıl sunabiliriz?

Amerika'nın modası gemişz-imgesinin bir parçası hâlâ, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yirmi yıl içinde her şeye gücü yetme döneminin, Pax Americana'nın anı-

siyla ilgilidir. Bu görülmemiş bir refah zamanıydı. Dışekonomik rekabet neredeyse bilinmiyordu; dolar kraldı; sınırsız tüketim yapabiliyorduk, çünkü hâlâ gelecek için yatırım yapıyorduk; askeri üstünlük büyük önem taşıyordu ve askeri-endüstriyel kompleks kriz dönemlerinde ekonomiyi canlandıracak fonları sağlayabiliyordu. Ancak geriye bakıldığında bütün bu dönemin, Japonya ile Almanya'nın topyekân çöküşü ile, onların olanca enerjileri, yetenekleri ve tarihsel hırslarıyla dünyada bir yer edinmek için yeniden canlanmaları arasında bir geçiş dönemi olduğu görülür.

DÜNYA İÇİNDE KENDİMİZİ NASIL GÖRMELİYİZ?

Kendimizi yeni bir küresel bağlam içinde değerlendirirken sadece bize iç kaygılar olarak görülen -hatalı biçimde- şey üzerinde değil, aynı zamanda Tokyo ve Berlin üzerinde odaklanmalıyız. Kırk beş yıl boyunca kendimizi Sovyetler Birliği'ni ölçü olarak değerlendirdik; gelecek kuşakların yeni ölçüleri Japonya ve Almanya olacak. Aslında, tarihimizin bir sonraki aşamasında bu iki ulusu dünya sahnesinde önemli aktörler olarak görmeye kendimizi hazırlamalıyız. Amerika'nın geçmişte oynadığı rol önemli ölçüde değişmiştir.

Sovyetler'le karşı karşıya gelişimiz dünyayı sadece siyah ve beyaz olarak değerlendirmemize yol açtı. Sadece hür dünya ve komünist blok, iyi adamlar ve kötü adamlar vardı. Bunlar ya hep ya hiç önermeleriydi. Gelecek on yıllarda bu kategoriler daha da belirsizleşecek. Japonya ve Almanya kuşkusuz pek çok alanda bizim dostlarımız olacaklar. Ancak bize yönelik en şiddetli meydan okuma da onlardan gelecek. Siyasal önderlerimiz yeni dünya düzenini bilinen kovboy ve kızıl derililer analojisinin ötesinde betimlemek zorunda kalacaklar. Bu betimlemenin basitliğine öylesine alıştık ki, bunu aşmak hiç de kolay olmayacak. Japonya ve Almanya ile olan farklılıklarımızın üzerini örtersek Birleşik Devletler'deki öfkeyi artırmış oluruz. Bu durumda Amerikalıları harekete geçiremeyiz. Ancak Tokyo ile Berlin'i düşmanlar olarak etiketlemek de tehlikelidir. Bu da ülke dışında öfkeye yol açacak ve bu ülkelerde onlarla uzlaşmaz bir zıtlık içinde olduğumuz duygusunu yaratacaktır. Bir orta yol bulmalı, başkanımız, onun danışmanları ve kongre önderliği için en doğru yorumu yapmalıyız.

Daha karmaşık bir dünyada nasıl yaşanacağını öğrenmek, diğer şeylerin yanı sıra, dünyaya aktif katılım ile daha az katılım için uğraşmak arasındaki yapay tercihi bir yana bırakmak anlamına gelir. Yüz yüze olduğumuz konu dışsiyaset

ile iç siyaseti karşı karşıya getirmek değil, bu ikisi arasında bir denge kurmak. Verili ticaret, yatırım, para alışverişi, dışborç, teknolojik bağlanular, küresel ulaşım ve iletişim sistemleri nedeniyle dünyadan çekilemeyiz. Amerika "evine dönemez." Karşılıklı bağımlılıktan vazgeçilemez. Birleşik Devletler'de mamul mal satışlarının % 10'unun yabancı şirketlerce yapılması, Amerikalıların dış-bankalardan aldıkları borçların % 20'yi bulması, Birleşik Devletler hazine tahvillerinin % 30'unun yabancılar tarafından satın alınması ya da Birleşik Devletler'in kronik ticaret açıkları bu durumu değiştirmez. Esas sorun bu etkileşimi nasıl yönlendireceğimizdir. Bütçe açıklarını dizginlemeden dışborçlar sorununu nasıl halledeceğiz? Bağımsızlık ve ulusal güvenlik bakımından ne tür teknolojiyi kendi elimizde tutmamız gerekir? Birleşik Devletler'de ve denizasırlı ülkelerde dışyatırım bakımından daha dürüst bir ortam yaratmak için ne tür kurallara ihtiyacımız olacak? Amerika bu tür sorunlarla uğraşmak zorunda kalacaktır ve bunlar azalan değil artan bir dışsiyaset faaliyetini -savaşsonrası yıllardakinden çok farklı bir hamleyle de olsa- gerektirir.

Amerika'da, rakiplerimize daha çok benzememiz gerekir diyenlerle onlar bize benzemeye çalışsın diyenler arasında sık sık tartışmalar olmaktadır. Japonya ve Almanya'ya dair gerçekçi bir Amerikan değerlendirmesi, kendi geleneklerimizin muhafaza edilmesi ile onların başarılarından öğrenmek arasında uygun bir denge kuralmalıdır. Amerika'nın tarihsel bireycilik anlayışını terk etmesini kimse savunmamalıdır, ancak Japon ve Alman toplumlarının kolayca benimseyebileceğimiz özellikleri olduğunu da kimse inkâr etmemelidir.

En temel düzeyde, bu özelliklerin bazıları, bu ülkelerin rekabetçi ekonomik düşünceleri kendi dışsiyasatleriyle nasıl bütünleştirdiklerini, kendi insan kaynaklarını nasıl geliştirdiklerini öğrenmeyi içerir. Japonya ve Almanya'nın, hükümet, işçevreleri ve sendikalar arasında kurdukları işbirliğinden; tasarrufları cesaretlendiren mali teşviklerinden; yaygın yoksulluğu önlemek ve toplumsal sorunları halletmek için geliştirdikleri programlardan; eğitim ve öğretim sistemlerinden; ve ileri imalat tekniklerinden Amerika'nın öğreneceği çok şey vardır. Bu alanlarda çoğu kez en önemli iki müttefikimizin ve rakibimizin gerisinde kaldığımızı teslim etmekten çekinecek kadar gururlu ya da kibirli olmamalıyız.

Bugünün daha karmaşık dünyasında gücün sadece ekonomik gelişmişliğe ve toplumsal dayanışmaya bağlı olmayacağını, aynı zamanda Tokyo ve Berlin'e görece olacağını anlamamız gerekir. Enflasyon oranımız, yatırım modellerimiz, sermaye maliyetimiz, okur yazarlık göstergelerimiz -bütün bunlar başlıca rakiplerimizin durumuyla karşılaştırılmadıkça pek anlam taşımaz. Ulusların yük-

selişve düşüşlerini inceleyen önemli tarihçi, Yale profesörü Paul Kennedy, "Ulusal gücü nasıl ölçeceğimizi düşündüğümüzde," demektedir, "başkalarında, başka toplumlarda, başka halklarda, başka şirketlerde neler olduğu önem kazanır. Bu ülkenin dışı bizim için içerde olanlar kadar önemlidir." (5)

Dünyada Amerikan hâkimiyetinin temellerinin sona ermekte olduğunu bilmemiz gerekir. Tek süper devlet olarak kalışımızdan söz etmek boşkonuşmaktır, çünkü bu doğru olsa bile, içinde bulunduğumuz vahim durumu kamufle eder ve gerçek yeteneklerimizi abartır. Bu bir psikoloji ya da başarısız siyasetler sorunu da değildir. Komünizmin çöküşü Amerika'nın Japonya ile Almanya'yı askeri bakımdan korumasının sonu anlamına gelir. Ayrıca yüzyılın sonunda dünyanın belli başlı üç ticaret bölgesi -Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Doğu Asya- ekonomik faaliyet bakımından aşağı yukarı aynı büyüklükte olacaklardır. Birleşik Devletler hâkimiyetinin artık siyasal ve ekonomik temeli yoktur. Gelecekte görece eşit olanlar arasında uluslararası siyaset uygulamak zorunda kalacağız. Bu, son yarım yüzyıl içinde nadiren yapmak zorunda kaldığımız bir şeydir. (6)

Örneğin Amerika, bir güce karşı diğerini oynamak, Almanya'ya karşı Japonya'nın yanında yer almak ya da tam tersini yapmak, Berlin ve Tokyo'ya karşı öteki uluslardan oluşan bir koalisyonun parçası haline gelmek zorunda kalacak. Aynı zamanda, kreditorler, hayati teknoloji arzında bulunanlar olarak, Washington'un çok önemli gördüğü faaliyet alanlarında tatlı sert partnerler olarak beklenmedik durumlarla karşılaşacağız. Hem Almanya hem de Japonya ya da ikisi birden üzerimizde güç denemesinde bulunabilirler. Amerika'nın iç işlerine henüz bu tarz bir müdahale olmamıştır, ancak biz bazı alanlarda zayıfladıkça böyle şeyler olabilir. Kreditorlerin çıkarları genellikle borç alanların çıkarlarıyla çakışmaz; bölgesel güçler, Atlantik, Pasifik, Rio Grande ve Orta Doğu çapında çıkarları olan bir ulusunkinden farklı güvenlik kaygılarına sahip olabilirler. Bizim mücadelemiz kuşkusuz bize karşı bir gruplaşmayı önlemek olacaktır. Ancak yeni siyasi bölünme perspektifi içinde, bazı durumlarda Japonya ya da Almanya ile bunlardan birine karşı ittifak kurmak da dahil olmak üzere, çeşitli baskılar yapmamız da gerekecek.

Soğuk Savaş sırasında her krizi Sovyetler Birliği'yle olan rekabetimize bağladık. Yunan İç Savaşı, Kore Savaşı, Küba Füze Krizi, Vietnam, Nikaragua ve Afganistan, bunların hepsi komünizme karşı küresel mücadelenin bir parçası olarak görüldü. Artık kuşkusuz bu tür şeyleri düşünmemiz gerekmiyor. Kırk yıldan fazla bir süredir Amerika ilk kez yerel çatışmaları komşu ülkelere havale etme ve onların Amerikan askerlerine ve parasına ihtiyaç duymadan kendi çizgilerini izlemelerine izin verme lüksüne sahip bulunuyor. Bu durumda Washington ülke

içindeki sorunlara daha fazla zaman ve kaynak ayırabilir. Bu bir karışmazlık tutumu değildir; nükleer silahlar söz konusu olduğunda ya da hayati enerji kaynakları tehdit edildiğinde ya da yurttaşlarımız kötü muameleyle karşılaşmalarında elbette hareketsiz kalamayız. Bu dünyadan çekilmek anlamına gelmez. Amerika'nın askeri müdahale dışında baskı yapabileceği pek çok aracı vardır; ekonomik havuç ve sopa siyasetinin kullanılması ve Birleşmiş Milletler ile öteki uluslararası örgütlerin kullanılması bunlardan sadece birkaçıdır. Önümüzdeki yıllarda bu alanlarda daha uygun bir diplomasi tarzı bulmak zorunda kalacağız. Ancak ne olursa olsun sonunda daha fazla sorumluluk yüklenmeleri için Japonya ve Almanya'ya baskı yapmamız gerekecek. Bu ülkelerin daha fazla sorumluluk yüklenmeleri, küresel kararlarda seslerini daha çok yükseltmeleri anlamına gelse de durum değişmez. Ayrıca onlardan kendi arka bahçelerinde düzeni sağlamak için daha fazla yük almalarını istemek neden yanlış olsun? Bütün dikkatlerini ve kaynaklarını ulusal güç ve nüfuzun temeli olan ekonomik ve toplumsal meselelere hasretme lüksüne neden sahip olsunlar?

Japonya ya da Almanya'yı Amerikan siyasetlerinden ayrılmaya bilinçli olarak teşvik etmek kesinlikle Birleşik Devletler'in çıkarına değildir. Ancak her durumda kullanabileceğimiz pek çok araca sahip olduğumuz yanılmasına da kapılmamalıyız. Ortak bir düşman olmadan Amerika'nın bu ülkeleri kendisiyle aynı çizgide tutma şansı iki çabada başarı gösterilmesine bağlıdır. Birincisi ülke içinde güçlü olmamızdır. Bu bize iktidar araçları -rekabet değeri olan ürünler, güçlü bir para, dışyardım kaynakları- sağlayacaktır. Bu bize bir silah daha sağlayacaktır: başkalarının taklit etmek istedikleri bir toplum; ve Tokyo ile Berlin'in bizim istediğimiz şeyleri istemeleri ve böylece bizimkine oldukça benzeyen siyasetleri izlemeleri için bir sebep. İkinci gereklilik uluslararası örgütlerde etkinlik kurmaktır. Bu örgütlerin çoğu Japonya ve Almanya üzerinde sınırlayıcı bir etkiye sahip olabilirler. Aok yönlü diplomasi Washington'un bir zamanlar sahip olduğu hâkimiyetin yokluğunda çok daha zor olacaktır. Ancak Tokyo ve Berlin dünya kamuoyuna karşı çok duyarlıdırlar ve tecrit olmaktan korkmaktadırlar. Ve fiilen dünyadaki bütün uluslar Japonya ve Almanya'nın kendi yollarında güme potansiyeliyle ilgilidirler. Bu nedenle Amerika, Büyük Britanya, Fransa, Kanada, Brezilya, Hindistan, Endonezya gibi kendi hedeflerini destekleyen uluslar ve dünya sahnesinde nüfuz sahibi olan diğerleri arasında güçlü koalisyonlar oluşturma fırsatına sahiptir.

DİŞ VE İÇ SİYASETLERİ BİRARADA DÜŞÜNMEK

Amerika dışve iç siyasetler arasındaki ilişkiyi yeni bir ışıktı görmek durumundadır. Askeri rekabetin hâkim olduğu bir dünyada, örneğın, ticareti, faiz oranlarını ve eğitimdeki başarıları -bu alandaki siyasetin kökleri açık bir biçimde içtedir- geleneksel dışsiyaset meseleleri olan, stratejik güçlerden, füzelerin yerleştirilmesinden ve askeri ittifaklardan ayırmak mümkündü. Ancak iç ve dış-siyasetler arasındaki bu türden ayırım artık anlam taşımamaktadır. Bunun pek çok nedeni var. Artık, "Siyaset suyun kıyısında durur," diyemeyiz.

İç ve dışsiyaseti bütünleştirme ihtiyacı son birkaç on yıl içinde dünyada meydana gelen dramatik gelişmelerden kaynaklanır. Amerikan gücünün zirveye ulaştığı dönemde kendimizi içe kapalı bir ekonomi olarak görüyorduk. İhtiyaç duyduğumuz her şey sınırlarımızın içinde karşılanabiliyordu. Dünyanın geri kalan kısmını umursamıyor değildik, ancak bu dünyaya kritik konularda bağımlı olmadığımızı hissediyorduk. Bu durumun artık geçerli olmadığını hepimiz biliyoruz, Amerika'nın ihtiyaçlarının nasıl farklılaştığını ise ancak bazılarımız değerlendiriyor.

Her şeyden önce, son derece genişbir siyasal hedefler dizisine ulaşmak için öteki uluslarla işbirliği yapmamız gerekiyor. Son beşyıldır ithalatın yılda yaklaşık % 8 -aynı yıl içinde Birleşik Devletler'deki ekonomik büyüme oranının iki katından fazla- artmasıyla, hayatımızın her alanında yabancı ürünlere daha fazla bağımlı hale geldiğimizi ya da ekonominin Amerikan firmalarının çok fazla ihtiyacı olan rekabeti sağlamak için ithalata dayandığını inkâr etmeye gerek yok. Bir zamanlar lüks olan ihracatın yılda % 9 büyümekte olduğunu, Amerika'nın büyümesine önemli bir hız kazandırdığını da -özellikle mali politikanın felç olduğu ve zayıf bir mali sistemin düşük faiz oranlarından tam olarak yararlanmayı imkânsızlaştırdığı bir sırada- inkâr etmeye gerek yoktur. Ayrıca Amerika'nın mali açıklarının büyük kısmının dışardan finanse edildiğini de biliyoruz. Ne var ki, dışyardım alma ihtiyacı, geleneksel ticaret ve maliyenin ötesinde bankacılık ve güvenlik alanında yapılan yolsuzluklar, uyuşturucu maddeler ve anti-tröst korumayla ilgili Amerikan yasalarını zorlamaktadır; bunun ötesinde küresel bankacılığı sermaye gereklerini karşılamak ve çevrenin korunması için uygun kurallar saptamak da gerekmektedir.

İç siyaset ile dışsiyaseti birarada ele alma gereğinin ikinci nedeni, dışsiyaset gündemine iç siyasetlerde köklenen meselelerin -ticaret, yatırım, döviz teknolojisi işbirliği- hâkim olmasıdır. Amerika'nın yüksek düzeyde kalifiye ve uyum sağlama yeteneği olan bir işgücüne, küresel düzeyde rekabet edebilen ima-

latçı firmalara, sağlıklı bir bankacılık sistemine, sadece geçmişteki bolluğa takılıp kalmayan aynı zamanda geleceğe yatırım yapma iradesi olan kendinden emin bir nüfusa sahip olmadıkça bu alanlarda nüfuz kazanabilmesi mümkün değildir. Son yirmi yıl içinde Amerika'nın bu koşullardan ne kadar uzaklaştığını gördük.

Dışve iç siyasetin birleştiği bir dünyada artık, biri ulusal güvenlikle, diğeri ticaretle uğraşan, birbiriyle bağlantısız siyaset oluşturan iki topluluk olmamalıdır. Her iki grup da Amerika'nın dünyadaki çıkarlarıyla ilgilenecektir; her ikisi de uyum içinde çalışacaktır. Geleneksel olarak dışsiyaseti oluşturanlar, örneğin eski Sovyetler Birliği'ne yardım ile ülke içinde Araştırma-Geliştirme fonları arasındaki dengeyi düşünmek zorunda olacaklardır. Herkes için otomatik sosyal güvenlik düşüncesini destekleyenler alternatif imkânları gözönünde bulundurmak zorunda kalacaklar, söz gelimi, kuzeye uyuşturucu madde ve yasadışı göçmen akınını durdurması için Meksika'ya yardım edeceklerdir. Ekonomik ve toplumsal siyaset bakımından çok önemli olduğu için valiler ve belediye başkanlarının -şimdiye kadar dışsiyasetle pek ilgilenmemişlerdir- Amerika'nın uluslararası siyasetine daha tutarlı bir yaklaşım için örgütlenmeleri ve eğitilmeleri gerekecektir. İşdünyasındaki önderlerin siyaset oluşturma faaliyetine katılımlarını artırmak, ulusun dünya içindeki konumu bakımından önemli olan pek çok enformasyona ve kaynağa ulaşmalarını sağlamak gerekecektir. Dışlişkiler Konseyi Başkanı Peter G. Peterson, "Dünya askeri gücümüzü muhafaza etmemizi gerektiren tehlikeli bir yer olarak kaldıkça," diyordu, "üretken kapasiteye, Araştırma-Geliştirme'ye ve altyapıya yatırım yapamayışımız; Amerikan eğitim sisteminde meydana gelen kriz ve öteki iç sorunlar, özgür bir toplum olan Birleşik Devletler'i dışardan gelen tehditlere kıyasla daha doğrudan etkileyebilir... Ayrıca ülke içindeki bu önceliklerin değerlendirilmesinde sürekli başarısızlık gerçek ulusal güvenlik çıkarlarımızı ilgilendiren ülke dışı eylemleri gerçekleştirmek için gerekli siyasal iradenin ve ekonomik kapasitenin ileri derecede kaybına yol açabilir." (7)

Dışve iç siyaset birleştirildiğinde, ekonomik meseleleri stratejik olarak değerlendirmek gerekir. Adam Smith'in görünmez eli, gerek araç gerekse sonuç olarak yeterli değildir. Amerikan önderliği sadece, gelecek mali yılın bu mali yıldan daha iyi olup olmayacağı, IBM'in kısa vadeli hedeflerinin uygun olup olmadığı, gelecek yılın federal açıklarının daha mı az yoksa daha mı çok olacağı gibi sorunlarla meşgul olursa, ülke içindeki gündem ile ulusal güvenlik arasında gerçek anlamda bağlantı kuracak temel ekonomik ve toplumsal reformlar için hiç bir umut olmaz. Birleşik Devletler bu bağlantıyı kurabilmek için gerçek,

uzun vadeli mali hedeflere ve geçerli siyasetlere sahip olmak zorundadır; Amerikalıların hangi imalat teknolojilerini korumaları gerektiğine, bu alanlarda nasıl kendine yeterli olabileceğine karar vermek zorundayız; eğitim hedeflerini siyasal kararlarla ve yeterli fonlarla desteklememiz gerekir; ülke içinde daha katı bir siyaset izleyerek Basra Körfezi petrolüne olan tehlikeli bağımlılığımızı azaltmamız gerekir. Bunlar sadece birkaç örnektir.

İç ve dışışleri arasındaki bağlantıyı, sanki iki ayrı siyaseti birbirine bağlıyormuşuz gibi düşünmek artık yeterli değildir. Amerikan tarihinde zaman zaman iç ve dışsiyaset aynı çizgide ele alınmıştır. Örneğin Amerika artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için kendi kıtasında daha fazla toprak kazanmışya da çeşitli başkanlar Amerikan işilikilerinin genişlemesine yardımcı olmak için ülke dışında pazar edinmeye çalışmışlardır. Ancak şimdiki ihtiyaç tamamen farklıdır. Bu ülke içinde ve dışında aynı çizgiyi izlemek değildir. Durum başkalarını Amerikan tarzını izlemeye ikna edebildiğimiz 1950'lerdeki gibi değildir. Değişen dünyaya uyum sağlamak için kendi iç siyasetimizin temel çizgisini değiştirmemiz gerekir. Küresel rekabetin niteliğinde ve güçler dengesinde meydana gelen değişimlerin ışığında hedeflerimizi yeniden belirlemeli ve kurumlarımızı yeniden inşa etmeliyiz.

Kuşkusuz iç ve dışsiyaset arasındaki bağlantı kolayca istismar edilebilir. Bir örnek Başkan Bush'un Ocak 1992'de Tokyo'ya yaptığı seyahat idi. Ziyaret başladığında, yönetimdeki yetkililer Japonya'yı Amerika'daki resesyon için suçluyorlardı ve başkan ulusa kendi görevinin, "iş, işve iş" olduğunu söylüyordu. Başkan Amerika'nın ticari çıkarlarının ne kadar önemli olduğunu gösterme çabası içinde Amerika'nın hasta otomobil şirketlerinin sızlanan yöneticilerini de beraberinde götürdü. Bu yaklaşımda pek çok sorun vardı. Bu sorunlardan biri de Amerika'nın kötü ekonomik politikalardan rekabet yeteneği olmayan arabalara kadar pek çok sorunu için yabancı bir günah keçisi bulmaktı. İç ve dışsiyaset arasında bu türden bağlantı kurmak belki de bir seçim yılı içinde siyasal dayanışmanların yaptıkları tavsiyelerden kaynaklanıyordu. Bu utanç verici bir örnektir ve Amerikan siyaseti gelecekte böyle olmamalıdır.

YENİ BİR TOPLULUK ANLAYIŞI

Amerika dışve iç siyaset arasında bağlantı kurmayı, ancak topluluk değerlerini onarması halinde başaracaktır. Ulusların öncelikle ekonomik alanda rekabet ettikleri bir dünyada yüksek düzeyde toplumsal dayanışmaya büyük ihtiyaç vardır.

Rekabet gücü büyük ölçüde hükümet, işdünyası ve sendikaların bir takım halinde çalışma yeteneğine ve toplumun çeşitli sınıfları ile ırklarının üretkenlik pahasına birbiriyle çatışmalarından sakınmalarına bağlı olacaktır. Amerika'da harekete geçirilmeyi bekleyen güçlü bir topluluk duygusu vardır. Körfez savaşına gösterilen tepki bunu ortaya koynuştur. Saddamın Hüseyin'in yenilgiye uğramasından sonra, sütun yazarı George F. Will şöyle yazıyordu: "Açıktır ki bu ulus, bireyciliği en önemli özgürlük kavramı olarak benimsemesine rağmen, kolektif sorumlulukların getirdiği bir topluluk duygusu özlemine sahiptir... Sorun savaş dışında herhangi bir girişimin bu özlemi canlandırıp canlandırmayacağıdır." (8)

Pekişmişbir topluluk duygusu ilk önce ulusal düzeydeki siyasetlere yeni bir yaklaşımı gerektirir. Bu yaklaşım seçmenleri kutuplaştırmaktan çok, gayet iyi bilinen sorunları çözmek için tasarlanır. Zengini yoksulun, beyazı siyahın, kenti semtin, genci yaşlının karşısına koymaya devam eden bir siyasal sistem bizi yıpratıyor ve artık Beyaz Saray'da ve Kongre'de sorunları alevlendirmekten çok çözmeye çalışan önderler görmek istiyoruz. E. J. Dionne 1980'lerde şöyle yazıyordu: "Solun ve sağın miyoplukları yüzünden Amerikan siyaseti, çok daha fazla sorunla yüz yüze olduğumuz bir sırada bir dizi dar ideolojik savaşın içine gömülmüştür. Amerikalılar Dinsel Haklar yüzünden birbiriyle savaşırken, Japon ve Alman sanayiciler Amerikan pazarının daha büyük bir kısmını ele geçiriyorlar. Sol ve sağ ırksal kotaları tartışırken, bütün Amerikalıların ortalama net gelirleri görece azalıyor. Michael Dukakis ve George Bush, Willie Horton ve Bağlılık Yemini tartışması yaparlarken tasarruflar ve borç endüstrisi karşı konulmaz biçimde çöküşe doğru gidiyor... Ancak Amerika'nın inatçı orta sınıfı, ulusun hayat standardının yüz yüze geldiği meydan okuma ve onun komünizmin olmadığı bir dünyada oynayacağı rolün belirsizliğiyle pek ilgili olmadığı görülen bir zıtlasma siyasetinden artık bıkmıştır." (9)

Topluluk duygusu, bildiğimizden farklı türden, yenilenmişbir ulusçuluk ruhunu gerektirir. Son elli yıldır Amerikan ulusçuluğu önce II. Dünya Savaşı sırasında Japonya ve Almanya'yı, daha sonra Sovyetler Birliği'ni hedef aldı. Avrupa ve Asya'da kazanılan askeri zaferler ya da uzay programlarında kazanılan bilimsel başarılar yıllarca gurur kaynağı oldu. Ulusal ruh yakınlarda Saddam Hüseyin'in Kuveyt'ten çıkarılmasıyla bir kez daha canlandırıldı.

Ne var ki, bizde olmayan şey, dünya piyasalarını hedef alan bir tür ekonomik ulusçuluktur. Almanya ve Japonya tarihsel olarak böyle bir ulusçuluğa sahiptirler ve küresel rekabet arttıkça bu türden ulusçuluğun her iki ülkede de gelişmesi muhtemeldir. Bunun nedenleri açıktır: Soğuk Savaşdöneminde fazla

çaba göstermeksizin hâkimiyet kurmayı başardık ve tarihsel olarak rekabet kamu siyasetinin değil şirketlerin ve bireylerin özel meselesiydi. Ekonomik ulusçuluk ve yükseltilmiş topluluk duygusu gene de aynı paranın iki yüzüdür ve Amerika'nın korumacı değil saldırgan bir formül oluşturması gerekir. Bu biraz abartılı ve hassas bir meseledir. Amerika'nın kronik ticaret açıkları ve Avrupa, Japonya ve Asya'nın öteki kesimlerinden gelen sürekli baskı nedeniyle, aynı korumacılık Birleşik Devletler'i önümüzdeki yıllarda da belirleyecektir. Kritik soru bu sırada neler olacağıdır. Amerikan işçilerinin eğitimi geliştirilecek ve hızlandırılacak mı, yoksa Birleşik Devletler işçilerinin yetenekleri rakiplerimizin gerisinde mi kalacak? Fabrika modernizasyonu için fon sağlayan programlar geliştirilecek mi, yoksa kârlar performansa bakılmaksızın görevlilerin ihtiyacını karşılamak için, ya da borsa fiyatlarını kısa süreli pompalamak amacıyla şirket hisselerini yeniden satın almak için mi kullanılacak? Korumacılık, koruma altına alınan firmaların performansında gerçek bir değişim sağlayacaksa, seçmeci, süreli ve geçişsel ise kabul edilebilir, aslında bizim yapmaya alıştığımız şey korumacılık değil, çok hızlı gelişen ve halkın hayatında pek çok kopuşmalara neden olan bir çağda ticareti yönlendirmek için uygulanan geçici bir tarzdır. Ancak rekabeti sürekli olarak dışlama ya da özel bir çıkar grubuna siyasal güç kazandırma girişimi Amerika için zararlı olacak, fiyatların yükselmesine ve bağımlı olduğumuz dünya ticaret sisteminin daha da zayıflamasına yol açacaktır.

YENİ DÜŞÜNCENİN ÖTEKİ UNSURLARI

Amerika'nın ekonomik gücü algılama biçiminin ekonomik ulusçuluk ruhuna göre değişmesi gerekir. Uluslararası rekabetin sadece küresel arenada birbiriyle mücadele eden tekil şirketlerle ilgili bir mesele olmadığını anlamak zorundayız. Bu anlayış yıllar öncesi için geçerli olabilir ve şimdi de gerçekleşmesi istenebilir, ancak gerçek şudur ki, ülkeler rekabet etmektedirler ve Japonya, Almanya ve başka yerlerdeki hükümetler ulusal ekonomilerini güçlendirmek için Washington'dan çok daha etkili çalışmaktadırlar. Bu bir sosyalizm ya da devletçilik meselesi değil, çok daha iyi işleyen başka kapitalizm türleri meselesidir. Amerika için zorunlu olan bir başkasının sistemini taklit etmek değildir, ne de çıkarlarımıza artık hizmet etmeyen kendi devlet karşıtı ideolojimizi körlemesine izlemektir. Bu ülkeyi baştan sona kaplaması gereken düşünce devrimi, özel çıkarlar toplamının zorunlu olarak kamu çıkarına tekabül etmediğine dair bir kavrayışı içermelidir. Hükümetin, iş dünyası, işçiler ve okullar arasında sağ-

layacağı etkileşim, Amerika'nın insan üretkenliği de dahil bütün alt yapısını yeniden inşa etme sorumluluğunu nasıl değerlendirdiği önemlidir. "Alt yapı bakımından geri kalan bir ulus," diye yazmaktadır, ekonomist Robert Heilbroner, "daha başarılı ülkelere yetişmek için gerekli ekonomik performansı sağlamak için piyasadan gelen baskıya ya da piyasaya girişyollarına güvenemez." (10)

Aslında yeni bir sanayi devrimine girdiğimizi kabul etmeliyiz. Buradaki rekabet avantajları son yüz yıldakinden farklıdır. Örneğin, ondokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren Amerika gelişmekte olan sanayi modeline standartlaştırılmış kitlesel üretim- uygun biçimde donatıldı. Öteki toplumları parçalayan, sınıf, din ve siyasal uzlaşmazlıklarla kesintiye uğramayan büyük bir kıtasal ticari pazara sahiptik. Sürekli bir göçmen işgücü arzı vardı ve bu işgücü düşük teknolojik beceri gerektiren üretim için eğitilebiliyordu. Tıpkı iletim hattındaki standartlaştırılmış parçalar gibi bir işçinin diğerinin yerini tutamayacağını, servis fiyatı dışında her firmanın diğeriyle aynı olduğunu söyleyen bir yönetim felsefemiz vardı. Eski modelde yönetim ve emek doğal olarak birbirine karşıtı; beyaz yakalı yöneticiler işçilerin kolayca değiştirilebileceğini, işçiler ise şirketle çok az ortak çıkarları olduğunu düşünüyorlardı. Hükümet kuşkusuz önemliydi, ancak savunmayla ilgili endüstrilerin dışında hiç kimse Washington'u bir partner olarak görmüyordu.

Ne yazık ki oyunun kuralları artık değişmiştir. Geleceğin üretim sistemleri Japonya ve Almanya'nın uyguladıkları kooperatif kapitalizm türleridir. Bu türlerde, yüksek düzeyde kalifiye, motivasyonu yüksek bir işgücüne saygı duyulur, firmalar güvenilirlik ve yenilik anlayışıyla kendilerini yaptıkları işe adanmışlardır ve son derece riskli Araştırma-Geliştirme maliyetini paylaşan bir hükümet vardır. Kuşkusuz Amerikan endüstrisi pek hızlı olmasa da bu yönde değişim geçirmektedir. Aslında, tüketiciler daha özenli ve güvenilir ürünler talep ettikçe ve geleceğin endüstrileri mikroelektronik, biyoteknoloji ve benzeri dallara daha çok girdikçe, endüstrinin ihtiyaçları daha yüksek becerilere, üreticiler ile malı arz edenler arasında daha yakın bağlara, işve emek, firmalar ile hükümetler arasında daha uyumlu ilişkilere doğru kayacaktır.

Amerika'nın bir başka önemli eksikliği bütün sorunlarımızın çözümünü kesinti ve küçülmede görme eğiliminin oluşmasıdır. Örneğin, maliye alanında hükümet düzeyinde harcamaların kısılması hükümet ile onun pek talihli olmayan yurtttaşları arasındaki sözleşmenin bir parçasını oluşturan başlıca sosyal hizmetleri kemirmeye başlıyor. Ayrıca savunma bütçesinden düşülen bazı kalemlerin barışçıl amaçlarla nasıl harcanacağına dair çıkan sonuçsuz tartışmada pekçok kişi, tasarrufların başka programlara aktarılmamasını, bunun yerine genişbütçe açık-

larını azaltmak için kullanılmasını savunuyor. Mali dengeyi yeniden kurmanın acil bir ihtiyaç olduğunu kimse inkâr edemez, ancak ülkenin aşağı doğru inişini durdurmak için yatırım yapmak daha büyük bir ihtiyaçtır. Kuşkusuz, uygulama içinde hem harcamalarda kısıntı hem de yeni yatırımlar olacaktır, ancak karmaşık dengeleri doğru oranlarla kurmalıyız.

Özel sektörün büyük kısmı da 1980'lerin aşırılıklarını düzeltmek için kesintiye gitme eğiliminde görülüyor. Pek çok firmanın bu işi yaparken kullandığı sözcük "yeniden yapılanma"dır. 1991'in sonunda ve 1992'nin başında sadece birkaç ay içinde, Amerika'nın en iyi bazı firmaları yeniden yapılanma planlarını açıkladı. General Motors 74 000 kişiyi işten çıkaracağını söyledi; IBM, 20 000 kişiyi çıkaracağını ilan etti. Ötekiler de aynı çizgiyi izliyorlar: United Technologies 13 000, Bethlehem 6 500, Allied-Signal 5 000, Tenneco 4 000 kişiyi çıkarmayı düşünüyor. Gene herkes büyük operasyonlar peşinde. Ancak bu küçülmeye firmaların rekabet gücünü arttırmak için yeni yatırımlar eşlik edecek mi? Bu kesintilerin ulusal ortamda -tüketici talebi, tüketici güveni, emtialarımızın yapısı- yaratacağı kümülatif etki ne olacak?

Amerika'nın dolar konusunda izlediği siyaset küçülme zihniyetinin üçüncü bir örneğidir. 1980'lerin ortasından itibaren Washington doların zayıflamasını ülkenin rekabetle ilgili sorunlarına bir yanıt olarak görmüştür. Bu argümana göre, mark ya da yen'den görece daha düşük değerli bir dolar dünya piyasalarında Amerikan ürünlerinin daha düşük fiyattan satılmasını sağlar ve daha pahalı hale gelen ithalatımızın yavaşlamasına neden olur. Bu ders kitaplarına uygun bir ekonok yaklaşım olabilir, ancak kimse kendini aldatmamalıdır. Düşük dolar Amerika'da düşük hayat standardı anlamına gelir: kendi ürünlerimiz için daha az öderiz, ithal ürünlere bağımlı olduğumuz için araba, robot ve bilgisayar ekranları için daha fazla öderiz. Ek olarak, Japonya ve Almanya'ya bakabilir ve bu ülkelerin neden güçlü paradan yana olduklarını ve bu güçlü parayla ne yaptıklarını sorabiliriz. Bunun en azından bir nedeni var: günümüzün dünya ekonomisinde, güçlü bir para ülke halkına daha çok ücret ve daha yüksek hayat standardı sağlamakla eşanlamlıdır. Bu ülkeler, eğer öncü teknolojilerle ve aşılabilir bir kalitede üretim yapıyorsanız, çeşitlendirilmemiş bulaşık makineleri ya da televizyonların kitlesel olarak üretildiği dönemlerdeki gibi, rekabeti başlıca piyasa stratejisi haline getirmek zorunda kalmayacağınızı anlıyorlar. Amerika, bu konuda önde giden iki rakibinden çok Güney Kore ve Arjantin gibi davranıyor. Bu iki ülkede kıyaslamalı avantajlar düşük teknoloji bilgisayarlar ya da soya fasulyesidir ve bu alanlarda fiyat rekabeti her şeydir. Bütçe kesintileri ve işten çıkarmaların yanı sıra zayıf dolara güvenilmesi, Amerika'nın geleceğinin genişletilmesi değil, da-

ralutması anlamına gelir. Başka sonuçları ne olursa olsun, daha küçük bir pas-tanın bölüşülmesi için verilen mücadeleler bunlardan biri olacaktır.

Nihayet, çeşitli uluslararası ticaret politikalarına geleneksel yaklaşımımızı ye-niden değerlendirmemiz gerekiyor. Amerikan dışsiyaseti ticaret konusunda bir çok ülkeyle çatışmaya doğru gidiyor, ancak düşünce çerçevemiz hâlâ eskidir. Yabancı ürünlere gelişigüzel tarife ve kota getirilen, yabancı şirketlerin ve ül-kelerin dürüst olmayan uygulamaları karşısında feryat ederken, yeni "Amerikan malı alınız" sloganları ararken -bütün bu meselelerde, zihnimizde Adam Smith'in onsekizinci yüzyılda yaptığı varsayımlar yer almaktadır. Bu dünya, küçük fir-maların bütün dünyada birbiriyle serbestçe rekabet ettikleri, şirketlerin ve ürün-lerin ayrı ulusların damgasını taşıdıkları ve kıyaslamalı avantajın ulusal kay-naklardan ya da piyasa büyüklüğünden kaynaklandığı bir dünyadır. Bunların hiç biri modern ticaret teorisinde yer almıyor. Büyük ve birleşik şirketlerin küresel ticaretin önemli bir kısmına hâkim olduğunu, yeni gelenlerin yüksek maliyetleri muhtemelen karşılayamayacaklarını biliyoruz; küresel ticaretin büyük bir bö-lümünün farklı ulusallıklara mensup şirketler arasında değil, çeşitli uluslara yer-leşmişaynı çokuluslu şirket içinde yapıldığını biliyoruz; Birleşik Devletler'de üretilen MAZDA'nın ithal edilen parçaların birleştirilmesiyle oluşturulan bir Po-intiac'dan daha az Amerikan olduğunu söylemenin ne kadar zor olduğunu bi-liyoruz; eğer doğal kaynaklar kıyaslamalı bir avantaj sağlıyorsa, Japonya, Al-manya, Tayvan ya da Güney Kore'nin, neredeyse bütün hammaddelerini ithal etmelerine rağmen nasıl bu kadar iyi durumda olabildiklerini merak ediyoruz.

Zihnimizde, Birleşik Devletler'in ticari çıkarlarınının Amerikan isimleri taşıyan ve karargâhları Birleşik Devletler'de bulunan firmaların çıkarlarıyla aynı ol-duğu düşüncesi var. Ancak Birleşik Devletler şirketleri dışarda satmak için dı-şarda imal ettikçe (Singapur'daki IBM'in Japonya'daki IBM'e satış yapması gibi) ya da Birleşik Devletler'de giderek daha çok Amerikan firması dışardan parça ithal edip bunları ülke içinde birleştirdikçe (Smith Corona gibi) ve böylece ti-caret açığına katkıda bulundukça, Washington'un Amerikan firmalarının çı-karlarını koruma saplantısında haklı olup olmadığını sormak durumunda ka-lıyoruz.

Önemli nokta şudur: ticaret politikasını, Amerikan dışsiyasetinin öteki yönleri gibi, sadece mevcut yasaları katılaştırmanın, başkalarından ticaret fazlalarını katı formüllere göre azaltmalarını talep etmenin ve savaşgemileriyle misilleme tehditlerinin ötesinde, bu kez temelden ele alarak yeniden değerlendirmek ge-rekiliyor.

YENİ KURUMLAR

II. Dünya Savaşı'nın ertesinde Amerika gelmekte olduğunu gördüğü dünya düzeni için yeni kurumlar yarattı. Bu kurumlar Ulusal Güvenlik Konseyi'ni, Savunma Bakanlığı'nı ve Merkezi İstihbarat Dairesi'ni kapsıyordu.

Başkan'dan ne bekleneceğini tartışarak başlayabiliriz. Hatalı bir iyimserliğe karşı çıkarken, ülkenin derin sorunlarını açıkça konuşmaktan korkmayan bir öndere ihtiyacımız var. Kamu ve özel çıkarlar arasındaki ilişkiyi, şimdiki yıkıcı karşılıktan uzaklaştıracak ve çıkarların daha fazla örtüşmesine yönelik bir yaklaşımla yeniden tanımlayabilmemize yardımcı olacak birine ihtiyacımız var. Eğitimin, sağlığın ya da bankacılığın yönetimini danışmanlarına bırakan birine değil, ülke içindeki hayatımızla ya da dünyadaki konumumuzla ilgili güçlü iç siyasetlere öncelik veren, ama aynı zamanda bu hedefler ile dışsiyasetimiz arasındaki bağlantıyı kavrayan birine ihtiyacımız var. Toplumumuzu ülke içinde ve uluslararası alanda zayıflatan davranışlar karşısında, kendi şirketleri dışrekabet altında ezilirken milyonlarca dolar kazanan üst düzey şirket yöneticilerine, yasadışı davranışlarla mali piyasalarda bizi zor durumda bırakan insanlara, ateşli silahların satın alınmasına ve böylece toplumumuzun terörize edilmesine izin veren yasalara, nüfusumuzun büyük bir kısmını sigortasız bırakan ve sağlık faturaları karşısında iflas korkusu yaşatan sağlık hizmetleri sistemimize karşı öfkesini ifade edecek metanete sahip birine ihtiyacımız var. Kendi yetkilerini Amerikan halkının değişimi için kullanacak bir başkanın yerini hiçbir şey tutamaz.

Bundan başka, Amerikalıların uzun süredir kaçındıkları sert kararları almaları için önderleri zorlayacak yeni kurumsal yapılara ihtiyacımız var. Bu kararlar, vergiler, harcamalar, üst gelir grubundan emeklilere otomatik olarak hak kazandırılması konularında; sağlık hizmetleri, eğitim, altyapının onarılması; enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve çevrenin korunması konularında alınmalıdır. Son on yıldır yönetimlerin ve Kongre'nin yan çizdiği kararlar da alınmalıdır.

Şimdiki halde sadece geleneksel dışsiyaset kaygılarına yanıt veren Ulusal Güvenlik Konseyi'nin yeniden organize edilmesi de mümkündür. Ulusal Güvenlik Konseyi üyeliğine Savunma ve Devlet Bakanlıkları hâkimdir. Bu kuruluş, Hazine Bakanlığı, Aclalışma bakanlığı, Eğitim Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı gibi ekonomik ve toplumsal siyaset bakımından önemli olan bakanlıkları kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bunun nedeni sadece söz konusu bakanlıkların ulusal güvenlikle ilgili meselelerle uğraşır hale gelmeleri değil, öncelikleri dengeleyecek ve belirleyecek bir siyasal mekanizmaya olan ihtiyacımızdır. Şimdiye kadar bu türden kurumlara en yakın olan Yönetim ve Bütçe Dairesi ile başkan ve

onun kurmayları olmuştur. İkisi de yeterli değildir. Yönetim ve Bütçe Dairesi genel siyasetten çok ortaya çıkan mali sonuçlar üzerinde durmaktadır. İç ve dışkaynakları ve öncelikleri bağdaştırma görevi kuşkusuz tek bir kişi ya da küçük bir heyet için oldukça büyük bir görevdir. Ayrıca, Ulusal Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini genişletmenin ötesinde Washington mali piyasalarda ya da hükümet üyelerinin bilgisini aşan teknoloji alanında deneyim kazanmışönderleri de bir araya getirmenin yollarını bulmalıdır.

Bu şekilde yapılanmışbir Ulusal Güvenlik Konseyi'nin ele alacağı sorunlar şunlar olabilir:

Amerikan işgücünün eğitim ve öğretimi için ne yapabiliriz? Geçmişte bu mesele sadece Eğitim ve Aalısma bakanlıklarını ilgilendirirdi ve aralarında gerekli eşgüdüm yoktu. Ticaret ve Savunma bakanlıklarını da aynı çerçeve içinde ele almak mümkündür: Ticaret bakanlığı küresel rekabet faktörlerini analiz edecek, Savunma Bakanlığı ulusal güvenlik ihtiyaçlarını değerlendirecektir.

Yeni bir Ulusal Güvenlik Konseyi'nin ele alacağı ikinci konu tasarruflar ve yatırımlardır. Hükümetimizin bu konuda belirlenmiş, uzun vadeli bir görüşe ihtiyacı vardır.

Ulusal Güvenlik Konseyi gündemine üçüncü bir örnek savunma bütçesindeki kesintilerin ele alınmasıdır -kesintilerin miktarı ve hızı, ne kadarının tasarrufa ayrılacağı. Mali politikadaki en büyük değişken budur. Alınacak kararlar asketi tabanın daralmasından ve savunma sözleşmelerinin azalmasından zarar gören ülkenin her yanındaki gruplar için de önemlidir. Bunun ötesinde şu anda askeri-sanayi kompleks içinde istihdam edilmişolan muazzam bilimsel bilgi deposunu yeniden eğitmek ve istihdam etmek gibi başka sorunlar vardır. Geçişsüreci kuşkusuz zorluklarla dolu olacaktır, ancak yönetim tartışmanın parametrelerini bazı stratejik planlara göre belirlemek durumundadır. Böyle bir sorunun yeniden yapılandırılmışbir Ulusal Güvenlik Konseyi'nden daha iyi ele alınabileceği bir yer var mıdır?

Federal hükümet ile eyaletler arasındaki sorumluluk paylaşımının da yeniden ele alınması gerekmektedir. Birçok toplumsal ve ekonomik meselede aradaki çizgiler bulanıklaşmıştır. Bu durum karışıklığa, yetkili makamların atlanmasına ve büyük bir verimsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca önümüzdeki yıllarda yönetim ve Kongre'ye Amerika'nın karmaşık bir dünyada gücünü ve rekabet yeteneğini korunması için her zamankinden daha çok işdüşecektir. Her iki kurumun da ele alınan konular bakımından eyaletlerin daha çok zaman ayırmalarına ve uzmanlık katkılarına ihtiyacı olacaktır.

Federal ve eyalet hükümetleri arasında yeni bir sorumluluk dağılımı, savunmayla

ilgili olmayan araştırma ve geliştirmeden kimin sorumlu olacağı, kimin Amerikan işgücünün yeniden eğitiminden ve kimin sağlık hizmetlerinden sorumlu olacağı gibi meselelerle ilgili olacaktır. Sorumlulukların yerine getirilmesi için gerekli mekanizmalar da ele alınacaktır. Federalizmle ilgili tartuşmalar ulusun kendisi kadar eskidir ve umarız bu tartuşma asla sona ermez. Ancak bu tartuşmaları yeni küresel baskılar ve meydan okumalar bağlamında yapmadık. şimdi bunun zamanıdır. (11)

Uluslararası arenada insan kaynaklarımızın en iyi kullanımını yenniden değerlendirmemiz gerekiyor. 1991 yılının bahar ve kışaylar arasında Dışışleri Bakanı Baker anahtar durumundaki taraflarla görüşmeler yapmak için Ortadoğu'ya en az sekiz seyahat yaptı. Bu arada Cenevre'de dört yıldır süren ve gerek Başkan Bush gerekse öteki dünya önderleri tarafından bir numaralı uluslararası ekonomik öncelik olarak tanımlanan ticari müzakerelerin Uruguay Turu zayıflama aşamasına girdi.

Ayrıca gelecekte, hiç kimse Birleşik Devletler'in hayati çıkarlarının söz konusu olduğu çok yönlü müzakereleri yönlendiremeyecek. Äünkü, ticaret, maliye, çevre ve mülteciler gibi meselelerde, ülke dışında yapılan hamlelerin ülke içindeki çıkarlarla daha uyumlu olması gerekecek. Önceki dönemlerde Amerikan başkanları özel sektörden gelen yüksek düzeyli görevlilerden yararlanırlardı; örneğin, Cyrus Vance ve Sol Linowitz gibi. Son on yıldır bu tür şeylere pek rastlanmıyor. Özel sektörde yer alan yurttaşlar kamu meselelerine daha çok girebilirler ve girmelidirler.

Mevcut yetenekleri değerlendirmenin ötesinde, 1990'larda ve sonrasında ulusal siyaseti yönetecek becerilere sahip, hem iç hem de dış siyaset cephesinde faaliyet gösterebilecek kişileri eğitmek gerekir. Örneğin bugünün dünyasında ticaret uzmanları sadece tarife ve kotaları değil, aynı zamanda küresel ticarete yeni engeller çıkaran ülkeler arasındaki derin kurumsal ve kültürel farklılıkları da anlamak zorundadırlar. Bu kişiler ticaret ile çevrenin korunması ya da ticaret ile mülteci hareketi arasındaki bağlantıyı da bilmelidirler. Eskiden bankacılar sadece kendi kendi işleriyle uğraşırlardı. Günümüzde bankacılar, uluslararası sermaye standartları ve farklı ulusal bankacılık sistemleri üzerinde düşünmek zorundadırlar. Kamu sağlığı alanında, uyuşturuğu maddelerle ilgilenen yetkililer ve sosyologlar yerel sorunlarla uğraşırlardı. Oysa günümüzde ve gelecekte uzmanlıklarını Birleşik Devletler-Meksika sınırında ya da arz ile Amerikan talebi arasındaki bağlantıların güçlü olduğu Peru gibi ülkelerde kullanmak zorunda kalacaklar. Bütün bunlar Amerikan dışsiyasetine generallerin ve nükleer stratejistlerin hâkim oldukları dönemle tam bir zıtlık içindedir. Ancak bu karmaşık dünyada faaliyet gösterecek insanların eğitilmesi ihtiyacının varlığını kabul et-

mekten daha çok şeyi gerektirecektir. Bu eğitim faaliyeti eğitim sistemimizin baştan sona değişmesi anlamına gelir. (12)

Kongre de yürütme gücünün yapacağı işleri tartışmanın ötesinde bir şeyler yapılmalıdır. Kongre'nin, ticaret, teknoloji ve mali reform gibi meselelerde parçalı komite sistemi yetersiz olmanın da ötesinde, neredeyse felç halindedir. Kongre eski Atom Enerjisi Ortak Komitesi benzeri gruplar oluşturabilir. 1950'lerde kurulan bu komite pek çok başka komitenin yetkisini kesen önemli bir konuda ulusal çıkarları kollamak için kuruldu. Onarılmış bir Ulusal Güvenlik Konseyi'ne paralel bir Kongre Ortak Ulusal Güvenlik Komitesi iç ekonomik ve toplumsal meseleleri neden birlikte ele almasınlar?

Kurumsal değişiklikler kuşkusuz Federal hükümetle sınırlı olmamalıdır. Bütün sistemi değiştirmemiz gerekiyor -iş, eğitim ve araştırma arasındaki eşgüdümün büyük önem taşıdığı eyalet hükümetlerinde; hükümete avuç açmaktan başka işler yapması gereken işveren kuruluşlarında; sadece işve ücret dışında işgücü verimliliğinin artırılması için yeni fikirler geliştiren işçi sendikalarında.

Bunca parçalayıcı güç karşısında bir ulusal topluluk duygusu yaratacak kurumlar üzerine de düşünmeliyiz. Soğuk Savaş dönemi boyunca zorunlu askeri hizmet bu işlevi kısmen yerine getirdi. Bugün genç kadınları ve erkekleri ülke içinde ve dışında ekonomik ve toplumsal koşulları iyileştirmek için bir araya getiren zorunlu ulusal hizmet biçimleri yaratamaz mıyız?

Washington aynı zamanda Amerika'yı, ticaret, tasarruf, yatırım, eğitim ve yoksulluk gibi çeşitli bakımlardan Japonya ve Almanya'ya göre değerlendiren bir ulusal rapor sistemi oluşturmayı da düşünmelidir. Kuşkusuz bu alanda yeterince istatistik vardır, ancak bunlar önümüzdeki şiddetli rekabet dönemine uygun biçimde Amerikan ruhunun bir parçası haline gelmemiştir. Bu konuda hazırlanacak raporlar başkanın yıllık konuşmasının bir bölümü olarak yayımlanabilir ve Kongre'nin açılış oturumlarının odak konusu olabilir. Böyle bir rapor medyada da ele alınabilir ve kamu oyunun ilgisini çekebilir.

Böyle bir rapor sistemi biraz yapmacık görülebilir, ancak bu fikir başkanlık yönetiminin Amerikalıları yüz yüze geldiğimiz gerçeklikler hakkında eğitime ihtiyacı bağlamında değerlendirilmelidir. Günümüzde Washington'un bu yöndeki çabaları umut verici değildir. 1970'lerin başında Nixon yönetimi "Başkanın Uluslararası Ekonomik Raporu" başlıklı bir dizi yıllık rapor yayımladı. Kolay bir dille yazılan bu dokümanlar Birleşik Devletler'in ve rakiplerimizin performansıyla ilgili bilgi içeriyordu. Ancak günümüzde bu yönde çaba harcanmıyor. Hükümetin bu konularda yaptığı yayınlar, Amerikan yurttaşlarına istedikleri alternatifleri sunamayacak kadar dar, teknik ya da politiktir. Özel

kaynaklardan sağlanan analizler bizzat hükümetin bu alanda göstereceği çabanın yerini tutamaz. Bu arada, Üç Büyükler arasında yalnızca bizim federal hükümetimiz ulusunun dünyadaki rekabet gücünü kavrama çabasından feragat etmişbulunuyor.

Amerika'nın yeni küresel konumu hakkında ülke içinde bir konsensus oluşturmak yeni ihtiyaçların başlıcalarından biridir. Şimdiye kadar sadece başkanın Yeni Dünya düzeni retoriğini içeren konuşmalarına tanık olduk. 1945'de de benzer bir sınırda bulunuyorduk. O sırada dünya harap olmuştu. 1947'de ise iki katlı bir Soğuk Savaş'ın başlamakta olduğu apaçık ortadaydı. Bugün durum farklıdır. Başkan'a ve Kongre'ye seçenekler sunan yüksek düzeyli komisyonlar nerede? Amerika'nın dünyadaki rolü hakkında ateşli kongre tartışmaları nerede? Şimdiki çizgi devam ederse, askeri konumla ilgili kararlar, makul bir savunma stratejisinden çok bütçe politikalarına bağlı olacak; Rusya'ya ve eski Sovyet cumhuriyetlerine yardım sorunu, sıkı bir analiz ya da kaynak dengesi üzerine kapsamlı bir araştırmadan çok Yediler Grubu'nun kol bükme zirvelerinde kararlaştırılacak. Amerikan ticaret politikasının geleceği uzun vadeli stratejik düşünceler geliştiren siyasetçilerden çok özel çıkar gruplarının elinde olacak; eğitim ve öğretim konuları dışsiyaset ve ulusal güvenlik sorunlarına teğet geçecek. Äoğu kez Amerika'nın iki taraflı bir dışsiyasete ihtiyaç duyduğu söylenir. Siyasal görüşfarklılıkları dışmelelelerde değil, iç meselelerde açığa çıkar. Bu türden ikili imkânlar artık geçmişte kalmıştır. Eğer ülke içinde konsensus yoksa, dışsiyasetimizde de olmayacaktır. Dışsiyasetin Beyaz Saray, Dışişleri Bakanlığı ve Pentagon'daki bir seçkinler kulübü tarafından yönlendirildiği, dışve iç sorunların birbirinden ayrılabilirdiği dönem kapanmıştır. Artık farklı bir oyun oynanmaktadır.

Ülke içindeki kurumsallaşmanın ötesinde, mevcut küresel örgütlerin yapısı ve amacına daha büyük bir ağırlık vermek gerekecektir. Günümüzün kurumsal çerçevesi, 1940'ların sonu ve 1950'lerin başında varolan çerçeveden çok farklı değildir. Bugün ise sadece bir kan değişimi değil çok büyük bir değişiklik gerekmektedir. Barış, çevre, mülteciler, uluslararası yatırım ve insan hakları ile uğraşan çok yönlü yapılar üzüntü verecek kadar yetersizdir. Bu tür örgütlerin gelişmesine öncülük etmek Amerika'nın çıkarınadır ve bunların tasarlanması için Amerikan yatırımcılığına ihtiyaç vardır. Kriz çıktığında barışgücü oluşturma'nın daha kolay bir yolu olmalı. Neden Japonya ve Almanya dahil çeşitli uluslarda BirleşmişMilletler Genel Sekreteri'nin çağrısıyla harekete geçebilecek daimi ve önceden görevlendirilmişbirlikler bulundurulmuyor? Her gün yeni bilimsel bulguların ortaya çıktığı çevre meselelerinde, bilgi düzeyindeki sürekli değişime uyum sağlayabilecek kadar esnek uluslararası antlaşmalar yapmak

için bir yol bulunmalıdır. Günümüzde küresel yatırımlar için belirlenmiş kurallar yoktur ve bunlara büyük ihtiyaç vardır. İnsan haklarına gelince, ezildiklerini hisseden bireylerin ve etnik grupların ancak kendilerini ezen hükümetlere başvurabildikleri günler çok gerilerde kalmıştır. Baskıya maruz kalan kişiler ve gruplar kendi davalarını neden özel grupları olan bir Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Mahkemesi'ne getirmesinler? Bu alanda yapılacak her şey Amerika'nın çıkarına olacaktır. 1990'ların sonunda Birleşik Devletler bu alanda Japonya ve Almanya'ya kıyasla daha büyük bir nüfuz kazanabilir.

Bu öneriler örnek niteliğindedir. Ancak bunlar içinde bulunduğumuz ataleti gösterirler. Şimdi geliştirilecek inisiyatif çeşitli amaçlara hizmet edecektir: içişleri ve dışişleri arasındaki kaynakların ve önceliklerin yeniden dengelenmesini ve bütünleştirilmesini sağlayacak; değişim imkânları ve seçenekler oluşturmamıza yardımcı olacak; küresel ekonomi içinde rekabet etmemizi sağlayacak; Üç Büyükler arasındaki merkezkaç güçler sınırlanırken, Japonya ve Almanya'ya daha fazla önem vermemize yardımcı olacak; artık sadece askeri gücüne ve muazzam mali kaynaklarına güvenmeyen Amerika'ya faal bir uluslararası siyaset kazandıracaktır.

Bugüne kadar Amerikan halkının kendine olan güvenini hiç bir olay sarsamamıştır. Ancak itiraf etsek de etmesek de toplumumuzdaki kriz olanca şiddetiyle sürüyor. Kendimizi bir ulus olarak geçmişteki durumumuza göre değerlendirebiliriz. İçinde bulunduğumuz durumu Japonya ve Almanya ile kıyaslayabiliriz. Kıstas ne olursa olsun sonuç aynıdır: Amerika için Yeni Dünya Düzeni, Körfez'de ya da GATT'da, Doğu Avrupa ve Rusya'nın içinde bulunduğu duruma gösterdiğimiz tepkide ya da NATO'da başlamamalıdır. Kim olduğumuz ve radikal biçimde değişen bir küresel düzen içinde oynayabileceğimiz rol hakkında gerçekçi bir değerlendirmeye başlamalıdır.

Yaklaşık bir yüz yıl kadar önce Amerika, Japonya ve Almanya'nın yükselişine tanık oldu. O zaman bunu sadece yeni bir askeri gücün yükselişi olarak değil, aynı zamanda hayat tarzımıza yönelik bir meydan okuma olarak gördük. 1899'da Theodor Roosevelt, "Size ülkemize rahat bir hayatın değil, mücadelelerle dolu bir hayatın gerektiğini telkin ediyorum. Yirminci yüzyıl önümüzde pek çok ulusun kaderini belirleyecek muazzam bir ufuk açıyor. Yerrimizde oturursak...sert mücadelelerden uzak durursak...bizden daha cesur ve daha güçlü olanlar bizi geçeceklerdir." (13) Bugün de aynı meydan okumayla karşı karşıyayız. Geçen yüzyılın sonunda atalarımız zorlukların üstesinden geldiler. Biz de aynı şeyi yapabilecek miyiz?

NOTLAR

1. Edward N. Luttwak, "For America Again, the World Is a New Ball Game," The International Herald Tribune, 23 Eylül 1991: s. 8.
2. Lewis H. Lapham, "How and What Is American?" Harper's, Ocak 1992: s. 45.
3. Bk. Rekabet Gücü Konseyi için yapılan kamuoyu yoklamalarının sonuçları: "Looking for Leadership: The Public, Competitiveness and Company'92," Council on Competitiveness, Washington, D. C.: 18 Kasım 1991: s.3.
4. Bk. Paul Krugman, The Age of Diminished Expectations (Cambridge, MA: MIT Press, 1990); Kevin Phillips, The Politics of Rich and Poor: Wealth and the American Electorate in the Reagan Aftermath (New York: Random House, 1990); ve Angus Maddison, The World Economy in the 20th Century (Paris: OECD, 1989).
5. "U.S. Power in a Changing World," Committee on Foreign Affairs, U. S. House of Representatives, Mayıs 1990:s.3.
6. C. Fred Bergsten, konuşma, "Policy Implications of Trade and Currency Zones," Federal Reserve bank of Kansas City Symposium, Kansas City, 23 Ağustos 1991.
7. Peter G. Peterson, James K. Sebenius, "Rethinking America's Security: The Primacy of the Domestic Agenda," Seventy-ninth American Assembly, Columbia University, New York, 30 Mayıs 1991: s.2.
8. George F. Will, "The Frontier and Civil Virtue," The Washington Post, 3 Mart 1991: s. C7
9. E. J. Dionne, Jr., Why Americans Hate Politics (New York: Simon & Schuster, 1991), s. 332,224.
10. Robert Heilbroner, "Rough Roads to Capitalism," The New York Times, 15 Eylül 1991, bl. 4: s.7
11. Örneğin bk., Alice M. Rivlin, "A New Division of American Federalism," 1991 National Academy of Public Administration Webb Lecture, 8 Kasım 1991.
12. Bu konular için daha kapsamlı ve derin bilgi için bk. Leslie H. Gelb, "Fresh Faces," New York Magazine, 8 Kasım 1991: s. 50.
13. Theodor Roosevelt, konuşma, "The Strenuous Life," Hamilton Club, Chicago, IL, 10 Nisan 1899; Theodor Roosevelt, The Works of Theodor Roosevelt, National Ed. (New York: Scribner's, 1926) c. 14: s. 322-323,331.

1980'li yıllarda yer alan siyasal gelişmeler dünyayı tek odaklı bir cennet haline mi getirdi? Yoksa yeni sömürü alanları açabilmek için kimi kapitalist ülkelerin kendi aralarında yoğun bir hegemonya kavgasına girişmelerine mi yol açtı? Bu kavga hangi zeminde gerçekleşiyor?

ABD, Almanya ve Japonya arasındaki bu hegemonya kavgasının yarattığı SOĞUK BARIŞ ortamında dünyanın öbür ülkelerine ne tür bir fatura çıkarılmakta?

SOĞUK BARIŞ'da ABD, Almanya ve Japonya arasında günden güne yoğunlaşan hegemonya kavgasının sosyo-ekonomik yüzünü tüm ayrıntılarıyla bulacaksınız.